

CONSTANTIN BACALBAȘA

BUCUREȘTI

DE

ALTĂ DATĂ

1871 — 1884

VOL. I

1

BUCUREȘTI
EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL” Soc. Anonimă
STRADA BREZOIANU, No. 11

1927

O LAMURIRE

Pe lângă atâtea reprezentări noi, războiul cel mare — nu știu de ce — a deșteptat impulsivitatea publicărei „Memoriilor“.

În fiecare zi la vitrina liberărilor din marile centre, vedem un nou volum de „Memorii“. Oameni politici, generali, ziariști, femei, — cu și fără ciorapi albaștri, — capete odinioară încoronate, artiste intrate în vârsta critică, frumuseți perimate, toate și toți sunt cuprinși de frenezia publicărei „Memoriilor“.

Cele mai multe din aceste monografii, sunt auto-apărări. Fosti monarhi, diplomați, generali, bărbați de stat, simt parcă nevoia de a se justifica în fața eternului tribunal al opiniei publice. Faptele lor, fie că au fost înfrângeri, fie că au fost izbânzi, sunt scuzate, apărute, tălmăcite sau numai amintite spre a fi scoase de sub praful uitării sub care erau amenințate să fie înmormântate.

Femeile din câmpul artei, al literilor sau chiar numai al galanteriei, sunt și ele mușcate de prea cunoscutul șarpe al deșertăciunii. „Memoriile“ femeilor dornice de a deveni celebre împodobesc vitrinele, și astfel nesfârșitul domeniu al cunoștințelor umane este îmbogățit, astăzi, cu un bagaj de nimicuri agreabile și chiar de lucruri intime, pe care pudora femeiască se silca altă dată să le ascundă cu îngrijire în discreției profanatoare a vileagului.

Astăzi toate aceste precauțiuni nu mai sunt lucruri „la pagina“ zilei.

Astăzi fiecare vrea să scrie cât mai mult despre dânsul pentru ca lumea să aibă zilnic gura plină cu numele său.

Oamenii vor să se perpetue, cel puțin să se prelungească cât mai mult în cercul conștient al omenirii, de aci dorința vecinic deșteaptă de a nu fi uitați. Și atunci când simt că fugaciul timp a întors pagina pe care era înscris numele lor,

și că nimeni nu mai vorbește despre ei, se grăbesc să amintescă că trăesc încă.

Dorul eternizării, care este un atribut al materiei vecinic în transformare și vecinic nemuritoare, și care a născut religia vieții viitoare, este acela care a pus la modă intensă publicitate a „Memoriilor”.

Cartea însă, pe care o public astăzi nu are nimic din acest caracter egoist. În volumul de față ca și în toate cele ce vor urma, vorbesc numai despre alții despre mine foarte rar, foarte pe scurt și numai atunci când interesul povestirii reclamă.

Apoi preocuparea mea de căpetenie a fost să fiu nepărtinitor și veridic. Stilul, m'am stilit să reprezinte felul în care vorbesc.

Imi dau seama că altă racilă postbelică este și sportul, în adevăr athletic, al unor scriitori de a face „stil”. Și nu odată m'am întrebat, în clipele când citirea oarecărui stilistă izburi în adjective, mă amenința cu înăbușirea, la ce severitate de sudajie se supun acești scriitori când scriu pentru publicitate.

Acest fel de a scrie este și el o poză, adică un atentat la bunul simț în interesul originalității. Dacă molima nu se va abate din calea civilizației noastre, suntem amenințați cu o bogăție nouă: fie care scriitor va avea în viitor, pe lângă pantaloni, ghetete sau pălăria sa și „stilul” său particular și brevetat. Marca de fabrică, de altfel, a oricărui scriitor mare.

Cărticica de față este scrisă fără „stil”. Am scris tot așa cum vorbesc: simplu, limpede, precis și fără fiorituri. Am scris pentru ca să informez și pentru ca lumea să mă înțeleagă.

Cel mai frumos stil este acela pe care îl pricepe ușor, de la cel mai cult până la cel mai incult. Scrisul nu este nici un mister, nici o știință rezervată priceperei specialiștilor, este numai o unealtă de reprezentare a cugetării. Acel scriitor care știe să redea în chipul cel mai ușor de înțeles lucrul pe care îl spune, acela este scriitorul cel mai mare. Adaosurile de înflorituri seamănă cu acele știucării care, sub cuvânt de a înfrumuseța, încarcă și înpreunează.

Linia simplă este, în literatură, ca și în arhitectură, cea mai estetică. Negreșit, cu condiția ca acel care o trage să fie însuflețit de sentimentul artistic.

Pornind de la această credință, am scris paginile ce vor

urma precum spusei simplu, fără meșteșugire căutată, le-am scris, cum se spune „pe înțelesul tuturilor”.

A doua preocupare mi-a fost să nu spun neadevăruri.

Negreșit nu am pretențiunea să fi înregistrat, toate faptele petrecute de la 1870 la 1914, fără să fi uitat pe unele. Memoria unui om, chiar completată cu consultări ulterioare de documente ale vremurilor, are slăbiciunile ei firești. De aceea previu că lipsuri trebuie să fie în volumul pe care îl pun acum sub ochii cititorului, neadevăruri, însă nu.

Faptele, câte le-am înregistrat, mi le-a pus la îndemână numai memoria, dar actele autentice cât și stabilizarea cronologică mi le-au procurat colecțiile ziarelor din răstimpul acestor 55 de ani. Nici o îndoială, deci, asupra verității.

Pentru ușurarea scurgerii în public a lucrării ținând seama de marea scumpete a hârtiei, cernelei, a mănecii de lucru și a operației tipăritului în general, „Bucureștii de altă dată” va apare în mai multe volume.

Volumul al 2-lea va apare cât mai curând.

Sunt un povestitor. Ca astfel n'am avut altă grijă decât să scriu adevărul asupra trecutului fiind cât mai complet despre fapte și cât mai nepărtinitor despre oameni.

CONSTANTIN BACALPASA

IN BUCUREȘTI

La sfârșitul lui August 1871 tatăl meu mă aduse din Brăila la București.

Născut în Capitală la 21 August 1856, pe Dealul Spirei (mai târziu „strada 13 Septembrie” și acum „strada Uranus”) în casa care poartă astăzi No. 32, aveam atunci 15 ani impliniți. Copilăria, clasele primare și 3 clase gimnaziale le absolvise în Brăila; acum eram adus să fiu înscris în clasa IV-a a unui liceu din București.

Am tras la hotel Concordia-Vechi, de pe strada Germană, astăzi strada Smârdan. Era pe seară. Am prânzit la restaurantul hotelului iar a doua zi dimineața am dejunat la birtul lui Ilristodor, cel dintâiu birt din București pentru bucătăria zisă orientală. Coana Uta, soția sa, femeie frumoasă și cu virtute intransigentă, bucătăreasă de mâna întâi, mâna dreaptă a bărbatului pentru cârmuirea fondului de comerț și prietenă de mâna stângă pentru mulți clienți pe alete, era ingerul tutelat al acestui local gastronomic. Acest birt era instalat într-o casuță joasă pusă în colțul stradei Răureanu cu calea Victoriei, atunci „Podul Mogoșoaiei”. Astăzi casa nu mai este, în locul ei s-a clădit o casă cu etaj în care e instalată librăria Hert.

Când am intrat înăuntru am rămas în admirație în fața unui nesfârșit galantar așezat în mijlocul sălei pe care erau așezate tăvi și farfurii lungi cu movile de rași fierți, pilaf de rași, pui fripți, fructe, și alte felurite bunătăți.

O zi mai târziu tatăl meu mă instalează în Pensiónatul Bucholțer. În fundul unei mari curți se afla casa, dăruită acum, care era pensionatul. În dreapta era pensionatul de fete Gachstater, fost Manalotti. În stânga Curtea de apel. Toate acestea au dispărut spre a face loc Palatului de justiție și stradei din dosul său.

Toată regiunea aceea de pe vremuri, a dispărut și a lăsat locul unor radicale transformări.

Dâmbovița necanalizată, îngustă, joasă, murdară, trecea tot mai jos de biserica Domnița Bălașa, însă albia ei era mai apropiată de strada Carol, apoi cotea la stânga în dosul liceului Sf. Sava și uda grădina din dos a institutului Bucholtzer. Acolo era și un vad de unde luau sacagii apă, iar noi alevii ne scăldam vara.

Cheiurile Dâmbovitei nu existau, grădina Bisericii Dom-

nița Bălașa nu exista, spitalul și ospiciul nu erau clădite. Palatul de justiție nu exista.

Pe marginea gârlei, cam pe terenul pe unde trece astăzi albia ei, era o casă măricică, în care era instalat Institutul de băeți Șeicaru.

Când am intrat în Pensionat m'am pomenit în altă lume decât aceea în care trăisem. Amestecul de tot felul de elevi, lipsa unei discipline severe, licența și absența simțului moral la mulți dintre colegi, îmi făcu de odată, o rea impresie. Dar m'am deprins. Eram la vârsta repedei convertiri.

Am admirat repede spiritul de inițiativă și de șiretenie al multora dintre colegi. Eu eram o perfectă mazăț care nici odată nu m'as fi priceput să rezolv cu atâta destoinicie atâtea probleme de-ale noastre.

Iată o dovadă de șiretenie.

Elevii erau obligați să vorbească în timpul recreațiilor numai în limba franceză. Acela care era prins că vorbea românește primea o bilă de lemn pe care trebuia s'o poarte până ce prindea pe un alt elev vorbind în limba română spre a i-o trece. Elevul care avea bila, fie la dejun, fie la masa de seară, pierdea dreptul la un fel de mâncare.

Dar s'a găsit repede mijlocul de a se eluda măsura. Anume s'a întocmit o listă în care toți elevii s'au înscris cu felul de mâncare ce nu le plăcea și la care renunțau de bunăvoie. Cu o jumătate de oră înainte de fiecare masă ne informam la bucătărie despre felurile de bucate. Era de pildă, carlafi tu carne, ne uitam pe listă și găseam că acest fel de mâncare nu place lui Vasilescu. Ei bine, Vasilescu primea bila la prânzul acela.

Apoi erau elevii bucureșteni pe care părinții îi luau acasă sâmbătă seara și-i aduceau înapoi luni dimineața. În totdeauna bila era la unul din elevii care plecau acasă. Bineînțeles că, ne mai fiind bila în pensionat, toată lumea vorbea românește.

Însă nici odată direcțiunea Institutului nu s'a gândit că e păcălită, de și sistematic bila era în totdeauna la un elev care pleca acasă sâmbătă seara.

Și astfel toată lumea vorbea acum românește fără nici o sfiială.

Cu toate acestea, însă, între elevi era mare solidaritate și multă bună credință. Nici odată complotul n'a fost trădat și niciodată un elev, surprins că vorbește românește, nu a contestat faptul și nu a refuzat să primească bila.

Totuși spiritul de abnegație și de cavalierism nu prea era răspândit. Dela vârsta aceasta tânărul spiritul de conservare și un fel de diplomație șireată caracterizau pe cei mai mulți. Faptele următoare vorbesc.

De mai multă vreme un vânt de nemulțumire sufla printre elevi din cauza proastei calități a mâncării. Eu, personal, nu eram nemulțumit, fiindcă la vârsta aceea — nu aveam decât 15 ani — nu dam nici o importanță hranei. Dar,

din spirit de solidaritate și împins de acel imbold, care m'a animat în totdeauna de a nu'mi părăsi tovarășii de luptă, am intrat cu entuziasm, în mișcare. Era vorba să se găsească cineva care să redacteze o plângere către director și să semneze cel dintâiu în capul celorlalți.

Inițiatorii ideei, cari erau din clasele superioare deci mai vrâstnici de cât mine, se codeau. Le trebuia unul care să scoată castanele din foc și să ia răspunderea. Atât de tineri și totuși aveau acel simț de conservare care, în viața de mai târziu se numește „dibăcie” și „deșteptăciune”.

Omul fu găsit, acela eram eu. Încă de atunci am avut curajul faptelor ce săvârșeam și nu mi-a plăcut să fiu în dosul paravanelor. Spiritul de revoltă începea să mă însuflețească. Deci am scris plângerea și am semnat-o cel dintâi. Apoi am dus-o singur domnului director Bucholtzer.

Seara, înainte de culcare, era obiceiul ca toți elevii să se adune în holul de jos și să facă rugăciunea. Unul o spunea și ceilalți, sub privigherea pedagogilor, făceau crucile. Din când în când apărea în capul scării și bătrânul Bucholtzer care asista.

În seara zilei în care i-am dat petiția, Bucholtzer apare și, după ce sfârșim rugăciunea, face semn cu mâna că vrea să vorbească.

Bucholtzer ne domina de sus, din capul scării, cu statura lui erculeană și, fiindcă era domnul director. Apoi cu glasul său de bas adânc începe:

— Cine e Bacalbașa?

— Es din rânduri și mă arăt,

— Eu, domnule director.

— Tu ai scris petiția asta?

— Eu.

— Tu ai compus-o?

— Da, eu.

— Cine te-a indemnăt?

— Nimenea, dar am fost toți de părere.

Aci nu spuneam adevărul fiindcă ideea nu era a mea ci fusesem indemnăt.

— Care va să zică tu ești capul bucatelor, tu faci revoluție în pension; până a fi venit tu toți erau mulțumiți de mâncare și acuma tie îți pute. Dar la tat-tu acasă ce ai mâncat? Zici că nu aveți pâine destulă, dar pâinea multă nu e bună, face scrofule; întreabă pe doctori! Fiindcă tu ești capul bucatelor și indemnui pe ceilalți la revoluție, n'ai să ieși patru Duminici! Amin.

M'am uitat împrejur, dar n'a mișcat nimeni, nici un gest de solidaritate!

De și eu fusesem indemnătul, eu treceam drept indemnătorul. Deși eu nu mă plânsesem niciodată în potriua mâncării, eu eram cel căruia mâncarea îi pute.

În loc să găsesc la ceilalți compătimire, am găsit zeflețirea. Care mai de care mă lua în râs:

— Ai cam pătit-o! Te-a luat dracul! Te a luat Bucholtzer la ochi! Etc., etc.

Ași fi putut să denunț pe adevărații instigatori, mai ales că petiția era acoperită de multe semnături dar consideram lucrul ca rușinos.

De multe ori mai târziu, m'am gândit la această întâmplare. Și, instruit de faptele vieții, am înțeles că mai nici odată cei cari stau în capul mișcărilor nu sunt adevărații conducători. Masele nu sunt conduse nici odată din față ci totdeauna din dos.

Șefii politici sunt ca și generalii; comandă acoperiți.

Conducătorii aparenti, cei cari au onorurile rândului dinău, sunt, de cele mai multe ori instrumentele.

Moralitatea acestui tineret lăsa foarte mult de dorit. De altfel vina venea și de la desăvârșita incapacitate și nepăsare morală a direcțiunei.

Intr-o zi îmi vine de-acasă o ladă cu de-ale mâncărei, mai ales lucruri dulci. Elevii au simțit și l'au pus gând rău.

Alături de sala de meditație unde ne preparam lecțiunile, era odaia cuferelelor. În această cameră erau așezate toate cuferele elevilor și tot această cameră era fumătorul școlii. După dejun ca și după masa de seară ne adunam acolo, toți cei mai mari și fumam.

Dar fiindcă nu toți aveam, în totdeauna, tutun și parale, se introdusese sistemul *abonamentului*. Adică cel care n'avea tutun se inscria la țigara celui care avea și care fuma. Aceasta nu avea dreptul să tumeze țigara întreagă ci, după ce consuma două, trei părți o trecea abonatului No. 1. Fiindcă de multe ori erau înscrși câte doi și trei abonați. Cel din urmă de-abia dacă mai putea prinde mucusul cu vârful degetelor și nu mai avea decât un singur fum de tras.

De și acest fumător era cu totul public, niciodată direcția pensionatului nu a intervenit.

În această sală era și lada mea cu bunătățile.

Intr-o Duminică am simțit că se pregătește ceva. După dejun elevii eșeau în permisie, dar văzui că unii granguri se plimbau prin curte. În sfârșit am eșit, iar când m'am întors m'am dus drept la camera cu lăzile. Lada mea era complet golită, nu mi se lăsase nici de poftă.

Bine înțeles am reclamat imediat, însă d. sub-director Radu mi-a răspuns că:

— Ce vrei să le fac? Păzește-ți lucrurile mai bine ală dată!

Aceasta era a doua decepție. Venisem de-acasă cu alte principii, cu ideea că orice faptă rea, că, mai ales furtul, trebuie aspru pedepsit; dar aci, într'un institut de educațiune, furtul nu era nici măcar urmărit.

Aveam printre colegi chiar hoți de profesie. Îmi aduc aminte de unul care avea un belciug cu vre-o patruzeci de chei de toate mărimile și pentru toate felurile de broaște. Ori unde găsea o cheie și-o adjuceca, apoi opera toate lăzile și pupilele colegilor, de unde fura mai ales lucrurile de mâncare.

Dar era ceva și mai rău. Printre pedagogi aveam pe un oarecare „Musiu Wiess” un evreu elvețian roșu la păr și la față, care avea vițiul rușinos de a masturba elevii. Nu era din dormitorul meu, ci din cel de alături. Când mi s'a spus lucrul nu am vrut să-l cred; dar când mi-a fost confirmat de mai mulți, am pus la cale o mică revoltă. De rândul acesta am fost eu instigatorul. Intr-o dimineață dormitorul nostru s'a revoltat și Musiu Wiess a fost bătut cu pernele. Cazul a ajuns la urechile lui Bucholtzer și Musiu Wiess a fost concediat.

În asemenea împrejurări am făcut cunoștință cu Bucureștii și cu moravurile lui.

— Dimineața, la orele 7 jum., puși pe două rânduri, elevii de liceu erau conduși la liceul Sf. Sava. Treceam pe strada Carol, unde se găsea cofetăria lui Iorgu Constantinescu. Această cofetărie era foarte cunoscută pentru lipsa de priveghere. Intr'adevăr, elevii din diverse școli, și mai ales cei din școala militară, veneau aci la prăjituri, mâncau câte patru sau cinci dar nu plăteau decât una sau două. Sistemul era cunoscut în tot Bucureștiul. Și prăjitura costa numai 15 bani.

La liceu fac cunoștință cu profesorii mei.

La religie părintele Veniamin Catulescu, preot cult și respectabil, foarte iubit de elevi.

La franceză d. Tănăsescu, gras, rotund și roșu ca un rac. Erea cunoscut că bea în toate zilele multă bere la berăria Grebert, mai târziu Osvold, în strada Câmpineanu.

Ilie Benescu, profesorul de elină, un om foarte de treabă dar cu totul agramat. Nu avea decât o singură lecție: cercul vocalelor. Se știa, însă, că bea în toate seriile vin roșu la Pisica Neagră, în casa care înconjura biserica Zlătari.

Anghel Dumitrescu, tânăr profesor, sosit de curând din Germania, unde avusese o bursă. Era respectat fiindcă era serios și își cunoștea materia. Preda geografia și istoria.

Doctorul Racoviceanu, profesor de fizico-chimice. Fiindcă era foarte slab și mititel, era supranumit „Pițurcă”. Se spunea că, cu câțiva ani mai înainte, a fost bătut de elevii clasei a treia.

D. Iacomî predă latina. Era simpatic. Un bătrân iubit, fără a se putea spune că era un foarte bun profesor.

Pentru matematici era Zefir Herescu, profesor bun și mai ales foarte serios și extraordinar de sever. Cu omul acesta nu puteai să te joci.

În cursul superior, unde am trecut anul următor, iată profesorii.

Ion Maxim pentru latină. Bun profesor der începând să fie atins de cruda boală a paraliziei generale ce i-a răpus zilele. Om de caracter și cu un sănătos fond moral. Adevărat pedagog. Iată o dovadă.

În ajunul zilei Sf. Sava, patronul liceului, hotărâm să n'entrăm în clasă după prânz. Era tocmai ora lui Maxim. De ce am luat această hotărâre, numai Dumnezeu știe. Nu am tras la fiț, — cum era expresia — pentru ca să mergem la

vre-o petrecere, ci numai din spirit de împotrăvire. Ploua cu găleata, iar noi, vre-o 70—80 de elevi, am stat tot timpul în curte cu umbrele deschise. În clasă n'au intrat decât trei elevi: Barbu Păltineanu, un evreu Greif Frantz și un bursier al cărui nume l-am uitat.

Maxim când a intrat în clasă și a văzut camera goală, a înțeles. Dar liniștit a scos catalogul și a făcut apelul. A pus absențe tuturor celor cari lipseau, apoi adresându-se celor trei de față, le spuse:

— Voi de ce n'ați *asta* solidari cu colegii voștri? Vreți să vă recomandați mie? *Asta* nu se *asta* caracter. Lor le *asta* absență, vouă nota 3 la purtare.

Și eși.

Bietul Maxim pierduse verbele pe cari le înlocuia invariabil cu vorba *asta*.

După eșirea lui Maxim am intrat în clasă. Unul din ai noștri care ascultase la ușă, auzise lecția profesorului. Bine înțeles cei mai zvăpăiați au pus mantalele în capul celor trei „trădători” și le-au tras un număr de pumni.

Respectul nostru pentru Maxim a crescut considerabil. O dovadă puternică a înrăuririi pedagogului asupra sufletelor tinere. O dovadă mai mult că profesorul trebuie să fie nu numai învățător ci și pedagog.

Conul Alecu Borănescu era pentru matematici. Dar nu prea se prăpădea cu firea. Foarte vanitos de nașterea lui boerască, în clasă perora mai mult despre altele decât despre știință.

Una caracteristică.

Intr'o bună dimineață vine ordin dela minister ca profesorii de matematici să înceapă a se sluji și de instrumente pe cari, de ani nenumărați, le rodeau praful într'un cabinet. Conul Alecu trebui să scoată și el Teodolitul. Dar habar nu avea de Teodolit. Nu pusese poate niciodată mâna pe el. În sfârșit Teodolitul fu așezat în curte și, înconjurat de cei 6 elevi ai clasei a 7-a, începu să peroreze pretinzând că explică măsurarea distanțelor zenitale. La un moment puse mâna pe un șurub fix, despre care credea că e mobil. Și începu:

— Precum vedeți, dacă punem mâna pe acest șurub, vedem că se învârtă, se învârtă, se învârtă...

Dar cu toate că conul Alecu făcea eforturi desperate ca să-l sucească, șurubul nu se mișca de loc. Și atunci conchise:

— ...se învârtă, într'un mod imperceptibil!

Cu o vorbă de spirit Conul Alecu a scăpat de rușine.

La franceză un foarte cult și distins profesor Antonin Roques, căruia, însă, elevii îi făceau tot felul de zile amare, fiindcă era străin.

La științele naturale Ananescu, un conștiincios profesor și foarte serios care nu putea pronunța nici pe *c*, nici pe *g*. De exemplu în loc de geografie zicea gheografie și în loc de măciucă pronunța: măchiucă. Se spunea că este armean.

La filozofie Dimătrie Laurian, un foarte distins dascăl.

La istorie Dragomir, cea mai impunătoare figură a liceului. Admirabil explicator, orator de valoare, o podoabă a învățământului.

Aceștia mi-au fost profesorii.

— Încă din liceu un sentiment se deșteaptă în noi și un număr de oameni ne atrag către ei. Acest sentiment este politica, iar oamenii cari ne atrag atunci sunt corifeii liberalizmului, Ion Brătianu, Mihail Cogălniceanu, Costache Rosetti, Nicolae Ionescu, etc. sunt oameni cari înflăcărează tineretul și pregătește generația de mâine.

Din punct de vedere politic: Bucureștiul este liberal.

— La Brăila, ca și la București, erau unele moravuri și deprinderi de care nici că ne putem da seama astăzi.

Fiecare familie mai răsărită avea medicul ei curant plătit cu abonament anual. Prețul abonamentului era 1 galben pe an.

Fiecare familie avea și preotul său plătit tot cu abonament de 1 galben anual, preotul trebuia să vină în fiecare sâmbătă să facă slujba „pentru copii”. Acesta era sparaclisul.

Copii erau siliți să stea inghenunchiați sub patrafirul preotului care le citea slujba. Părinții nu participau nici odată. Dar aceste sâmbete, cu tot aparatul lor, n'au deșteptat de loc simțul meu religios.

Pe lângă aparatul religios, copii creau domesticii și cu înscenări de spaimă. Unul din servitori se îmbracă într'un cearșaf alb și sosea în odaie sunând dintr'o tigare purtată sub cearșaf agitând un băț aprins și spunând cu glas răgușit vorbe amenințătoare. Aceasta, când copii făcuse „nebunii”. Apariția înfricoșătoare se numea „Joimărița”.

Sistem de educațiune absurd, la îndemâna oamenilor inculti care contribuia să înmoaie curajul copilului, să-l facă tricos și laș și să-l dezarmeze în viață.

Mai era și descântecul; când un copil avea durere de cap sau altă indispoziție, se aducea un pahar cu apă și un cărbune aprins. Copilul trebuia să sufle asupra cărbunelui care era, apoi, aruncat în pahar spre a se stinge.

Aceasta era în parte, viața românească de familie, educație cu totul străină de metodele moderne și de pedagogia științifică. Nici un precept pentru dezvoltarea fizicului prin sporturi. Copii creșteau pe mâna și în tovărășia slugilor de la care contractau vicii precocce. Din acest punct de vedere cred că astăzi, când mamele își petrec întregul timp afară din casă, este poate și mai rău.

Pe vremea copilăriei mele atracțiile publice fiind aproape inexistente, toate petrecerile se făceau în familie.

BUCUREȘTIUL ÎN 1871

Politiă

— La guvern era partidul conservator. Ministerul era astfel compus: Lascăr Catargiu, președinte de consiliu și ministru de interne, generalul Christian Tell la culte și instrucțiune publică, general Ion Em. Florescu la război, Gheorghe Costa-Foru la ex-

terne, Nicolae Cretulescu, justiție și interim la lucrări publice, Petre Mavrogheni la finanțe.

Acest ministru a venit la putere, adus de Prințul Carol Domnitorul, în urma evenimentelor petrecute la București în seara de 11 Martie 1871.

Războiul franco-german fusese fatal Franței. Colonia germană din București, în urma victoriilor hotărâtoare ale armatelor germane pune la cale un banchet de veselie. Membrii acestei colonii se adună în seara de 11 Martie în sala Slătineanu, actuala casa Capșa. Pe când petrecerea era în toi, șampania curgea și toasturile slăveau gloria armelor germane, o ploaie de pietre se abate, din stradă, asupra geamurilor.

Geamuri făcute tandări, germani loviți înăuntru, consulul Germaniei, d-l de Radovitz, lovit și el, chiamă prefectul de poliție, Simion Mihăilescu, și i ordonă, bătând din picior, ca să restabilească ordinea.

La guvern era o fracțiune a partidului liberal iar primul-ministru Ion Ghica. Domnitorul chiamă pe șeful guvernului și i cere să l puie în curent cu cele petrecute. Ion Ghica răspunde că poporul capitalei s'a revoltat iar guvernul nu mai poate fi stăpân pe revoltă. Domnitorul răspunde că va abdică, dar că nu va abdică de cât în mâinile locotenenților domnești aceleași mâini cari i'au trecut tronul la 1866. Locotenenții domnești: Lascăr Catargiu, general Goleșcu și colonel Haralambie sunt chemați îndată la Palat. Lascăr Catargiu ia atunci răspunderea situației, sfătuște pe rege să nu abdică, asigură că poporul capitalei stă liniștit, că dezordinea este opera numai a câtorva sute de studenți și de școlari instigați de liberali, în sfârșit garantează pentru repede potolire a spiritelor, fără vărsare de sânge și fără nici o greutate.

În realitate faptele erau cam așa cum le arătase Lascăr Catargiu.

De și poporul Capitalei era mai mult ostil Domnitorului, totuși la neorânduile de la 11 Martie n'au luat parte decât un număr de școlari și de studenți, la care s'au adăugat oameni de stradă obicinuiți tutulor acestor mișcări.

Dar cine a pus la cale atacul germanilor dela sala Slătineanu? Partidele politice au aruncat vina unul asupra celuilalt, iar adevărul n'a putut fi precizat nici odată. Adevărul este că oameni din amândouă partidele, cu simpatii franceze, au împins tinerimea asupra germanilor. Atât s'a putut ști cum că cele dintâi întruniri și conciliabule studențești s'au adunat la școala de medicină a doctorului Davila.

Ministerul Lascăr Catargiu s'a prezentat în fața Camerei la 12 Martie. Camera era în majoritate liberală iar președinte N. Păceanu.

De cum se arată în Cameră noul ministru este interpelat și i se contestă originea cum că nu ar fi constituțională. Dezbateră asupra acestei interpelări durează 2 zile. Lascăr Catargiu înțelege că nu va putea lucra cu această Cameră însă i trebuia un motiv pentru ca s'o dizolve. De aceea, la sfârșitul

zilei de a doua cere Camerei să închidă discuția asupra interpelării și pune chestia de încredere. Cu 66 voturi contra 57 Camera votează prelungirea discuției. În urma acestui vot Catargiu cere Domnitorului dizolvarea Camerei care i se acordă.

Dar evenimentul de la 11 Martie — atât atacarea germanilor la sala Slătineanu cât și amenințarea Domnitorului cu revoluția poporului spre a l silii să abdică, — aveau o origină mai depărtată. După căderea cabinetului Ion Brătianu la 1869 în contra Domnitorului s'a pornit o campanie vehementă și de multeori injurioasă; cu încetul Domnitorul devenea tot mai nepopular.

Oare care evenimente au contribuit ca această nepopularitate să prindă rădăcini. Să ne întoarcem, dar, înapoi aruncând o privire asupra situației și întâmplărilor politice.

În anul 1870 legenda cuzistă nu se stinsese încă. Patru ani trecuse numai dela detronarea lui Alexandru Ion I Cuza și spectrul cuzist era agitat de unii politicieni. La începutul anului 1870, sub ministerul Alexandru Goleșcu (Arăpila), candidatura lui Cuza este pusă la colegiul al IV-lea, care era colegiul țărănilor, în județele Dolj și Mehedinți.

Cine i pusese candidatura? Pentru ca să nu fie bănuți că este opera lor, liberalii — roșii dupe cum li se spunea atunci iar albi erau conservatorii — liberalii opun în Dolj candidatura lui Ion Brătianu candidaturii lui Cuza. Ion Brătianu este ales. Dar la Mehedinți triumfă candidatura lui Cuza.

În Cameră alegerea lui Cuza este contestată, dar nu se găsesc 5 deputați cari să susțină contestația; singuri doi deputați roșii, Șefendache și Scafeș, amândoi mehedințeni, o susțin. Cuza este validat. Iar președintele Camerei îi trimite următoarea telegramă la Viena:

Principe Alexandru Cuza,

Colegiul al IV-lea de Mehedinți alegând pe Alteța Voastră deputat al său la Camera deputaților, comisiunea pentru verificarea titlurilor și Camera întreagă a validat alegerea. În consecință am onoare să rog pe Alteța Voastră să binevoiască a veni să-și ia locul în Adunare.

Președintele Adunării Gr. Bals

Termenii acestei telegramme dovedesc, nu numai respectul pentru fostul Domnitor, dar ceva mai mult: mulți priveau pe Carol de Hohenzolern ca pe un Domnitor vremelnic și nu erau puțini aceia cari întrevădeau reîntoarcerea lui Alexandru Ion I pe tronul pierdut la 11 Februarie 1866.

Dar Cuza declarase categoric și de repetite ori că nu mai are nici o ambițiune și că nici odată nu va turbura liniștea țării cu aspirația de a relua tronul. De aceea el refuză să primească locul din Cameră.

În ședința de la 27 Februarie președintele dă citire următoarei scrisori,

Domnule Președinte,

Am primit depeșă din 1/13 a lunii acesteia prin care d-voastră ați binevoit ami vesti cum că Camera deputaților României a întărit votul cu care mă trimite în reprezentarea țării, ca alesul său, colegiul IV de Mehedinți.

Această încunoștiințare m'a pătruns, d-le președinte, și mai înainte de toate vă rog să arătați Camerei simțirile mele de recunoștință și să primiți pentru d-voastră, prin al cărui organ îmi vine, vtile mele mulțumiri.

Puternice temeuri, însă, mă opresc a primi acest onor, mie făcut de colegiul al IV-lea Mehedințean; cu toate că scump îmi este a vedea în votul său și a lui întărire că țara, în a sa neatârănre știe ași revărsa dreptatea asupra urei și a orbirei patimilor. Mai este aceasta o dovadă că, dacă am putut face ceva pentru țară, ea nu a uitato și tot crede că, de departe ca și de aproape, nici o înconjurare nu-mi poate stinge adâncă dorință de a o vedea fericită și în înflorire.

Primiți domnule președinte, încredințarea înaltei mele considerațiuni.

A. I. Cuza

Dar Camera a primit aproape cu indiferență citirea acestui răspuns.

Ziarul cuzistului Cesar Bolliac *Trompeta Carpaților* jubila de manifestația țărânilor mehedințene. În numărul său de la 19 Februarie acest ziar scria:

„Un mare act de justiție s'a săvârșit zilele acestea în România de către poporul plugar român, de către guvern, de către Domnitor și de către Camera legislativă toți împreună.”

Cuvintele „de către Domnitor” ar putea părea stranii, căci ce amestec putea avea el în alegerea lui Cuza? Aceste cuvinte se referă la vorbele rostite de Carol de Hohenzollern când ministrul președinte i'a raportat că fostul Domnitor a fost ales. Carol de Hohenzollern a declarat atunci că această alegere n'ul supără de loc, că'l bucură, din potrivă, fiindcă vede că poporul român știe să fie recunoscător pentru cei cari'i fac binele. Iar în lealitatea prințului Cuza are toată încrederea.

Dar în cercurile partidului roșu, în opoziție atunci, alegerea lui Cuza n'a fost plăcută, căci de și dovedea slăbiciunea guvernului și o lovitură dată Domnitorului, totuși reînnoarea lui Cuza ar fi însemnat suprimarea februaristilor ca partid de guvern.

Ziarul *Românul*, ziarul lui C. A. Rosetti, ziar roșu prin urmare, scria asupra alegerii dela Dolj și de la Mehedinți:

„Care să fie cauza că principele Cuza reînvie de o dată și devine la modă în colegiile electorale din România?”

D-l Dumitru Ghica, fiind președinte al Ministerului, a zis în Cameră că această alegere este „un avertisment”; de către cine și cui se dă acest avertisment?”

Totuși nepopularitatea Domnitorului creștea.

În public se răspândește zvonul cum că prințul Carol s'ar fi arătat nemulțumit de modicitatea listei civile, iar guver-

nanții s'ar fi arătat gata ca să propună Camerei votarea unei dotațiuni anuale de 300.000 lei.

Ziarul *Românul* deschide focul și atacă guvernul pe această chestiune.

Ziarul *Trompeta Carpaților*, povestește astfel:

„La Concordia (otel Concordia strada Zmărdan N. A.) se țin de două ori pe săptămână, seara, adunări de deputați. Într-una din aceste adunări d-l Ceaur Aslan propune următorul proiect de lege:

Art. I) Se fixează pentru Măria Sa Doamna Elisabeta o dotațiune anuală de 300.000 franci (cititorul nu va perde din vedere că la acea epocă toată lumea întrebuinta vorba „franc” în loc de „leu”), plățibili în tot timpul vieții sale și chiar când ar rămâne văduvă.

Art. II) Când moștenitorul tronului va ajunge etatea de 18 ani împliniți i se va fixa o dotațiune prin o lege specială. Asemenea se va urma și cu ceilalți fii ai Domnului.

Art. III) Una sau două din moștile Statului cu venit anual de 30.000 franci, se declară domeniu al Coroanei și va fi pus la dispoziția exclusivă a Domnului.

A fost mare într-adevăr surprindere în toți auzind propunerea proiectată. Nime nu s'ar fi gândit ca un amic sincer al dinastiei, un sprijinător înfocat al stabilității precum ne place să credem că este domnul Aslan, să vină cu o așa propunere, care erea de natură a ridica blăsteme în loc de binecuvântări meritate junei dinastii.

În stupefacțiuni generale, d-l Cesar Bolliac care ocupa fotoliul de președinte, se ridică și, în câteva cuvinte în sensul de mai sus, protesta contra acestei propuneri pe care o și respinge cu indignare ca amic leale și stabile al stabilității, în aplauze mai unanime, dupe care voește să plece îndată dar este reținut și rugat de către deputați să-și reia locul de președinte.

Dupe d-l Bolliac ia cuvântul d-l Constantin Boerescu ca să sprijine propunerea d-lui Aslan. Însă în mijlocul perorațiunii sale, președintele d-l Bolliac năputând suferi această tentațiune (!) de a se compromite prestigiul dinastiei, aruncă clopotelul din mână protestând din nou și gătindu-se să iasă cât mai curând din Adunare în care simțea o atmosferă asfixiantă.

Dupe alte considerațiuni ziarul urmează astfel:

„Fatalitatea făcu să cadă în una din zilele săptămânii trecute, în mâna d-lui Massim un peticele de hârtie pe care erea scrisă întocmai propunerea în copriinderea de mai sus. Câțiva deputați curioși ca și d-l Massim care o ridicase de jos, îl înconjură, unul pune mâna pe dânsa ca să citească mai bine, recunoaște scrisul d-lui ministru Boerescu (Vasile). Etc., etc.”

În sfârșit în Cameră propunerea semnată de 65 deputați este prezentată de către colonelul Grigore Sturza, însă deputații semnatori declară că au semnat numai de formă fiindcă de fapt Doamna va refuza dotația. Și, în adevăr, după ce co-

Colonelul Sturza a citit propunerea, primul ministru a luat cuvântul și a refuzat dotația în numele Principesei.

Este ușor de înțeles că Doamna a refuzat dotația numai în urma furtunei ridicată de către propunerea guvernului. Fiindcă în realitate guvernul o propunea 15 ani mai târziu sub guvernul liberal al lui Ion Brătianu, parlamentul institua Domeniul Coroanei.

În sfârșit și actul acesta a contribuit la creșterea nepopularității „*Neamului care a venit să se înțelească în România*”.

REVOLUȚIA DIN PLOEȘTI

Curentul antidinastic creștea. În ziua de 8 August izbucnește revoluția de la Ploști. La guvern era Manolache Costache Epureanu, cu ministerul lui compus din debutanți, ministru numit „Cloșca cu pui”. În adevăr Epureanu nu mai era tânăr căci prezidase Constituanta de la 1866, dar ceilalți miniștri erau toți începători și anume: Petre Carp la externe, Constantin Grădișteanu la finanțe, colonelul Gheorghe Manu la rezbel, Gr. Triandafil la justiție, Vasile Pagor la culte, George Gr. Cantacuzino la lucrări publice. Când a izbucnit revoluția din Ploști, Pogor și Triandafil eșise din guvern iar la justiție se afla Alexandru Lahovary.

Revoluția din Ploști a fost, — dacă o examinăm acum, — o simplă copilărie ca execuție; dar răsturnarea dinastiei și proclamarea republicei arătau că în țară este un curent împotriva Domnitorului.

În fruntea revoluției găsim pe Alexandru Candiano-Popescu, fost căpitan de artilerie, unul dintre ofițerii cari au participat la detronarea lui Cuza. Demisionând din armată s'a dus în Franța unde a luat doctoratul în drept. Apoi s'a stabilit la Ploști avocat.

Din actele dosarului găsim că Candiano Popescu a proclamat Republica numind ca *regent* pe generalul Nicolae Golescu iar ministru de rezbel pe Ion Brătianu. Pe el s'a numit prefect de Prahova.

La dosar s'au găsit următoarele acte, câte-va telegrame cu acest cuprins:

„D-lui căpitan Georgescu, comandantul punctului Predeal.

„Principele Carol răsturnat, guvernul provizoriu instalat având de cap pe generalul N. Golescu ca regent; sunt prefectul districtului numit de guvernul provizoriu. Concentrați imediat grănicerii și în 24 ore dacă se poate, să fiți în Ploști. Aștept de la patriotismul d-voastră și dela energia d-voastră acest serviciu.

Candiano Popescu

Jurnalului „Albina” la Pesta:

Principele Carol este răsturnat, guvernul provizoriu înființat sub titlul de regentă. În Ploști mare entuziasm.

Candiano Popescu

Apoi următoarea telegramă trimisă maiorului Polizu care comanda batalionul de infanterie din localitate.

București 8 August 7ore 10 minute M. D.

D-lui maior Polizu la Ploști

Vă fac cunoscut că Prințul Carol I s'a detronat astăzi noapte de către popor. În numele guvernului provizoriu vă ordon a lua comanda garnizoanei și pe dată a supune armata la jurământ pentru noul guvern. Tot de o dată vă veți pune la ordinele prefectului Alexandru Candiano Popescu, veți menține ordinea iar de urmărire veți raporta pe dată.

Ministru de rezbel ad-interim *Ion Brătianu*

Bine înțeles această telegramă a fost plăsmuită la Ploști de către Candiano Popescu cu complicitatea altora.

Maiorul Polizu n'a voit să dea crezământ acestei telegramă, s'a închis cu trupa în cazarmă și s'a împotrivit revoluționarilor foarte puțini la număr, câți-va hana, câți-va pompieri și un număr de mahalagii.

Complotul a fost descoperit mulțumită șefului oficiului telegrafic din Predeal și telegrafistilor punctului care, primind telegrama trimisă ziarului „Albina” la Budapesta cât și aceea adresată comandantului grănicerilor, au comunicat faptul la București.

Revoluția de la Ploști, deși executată copilărește, deși prăbușită după câteva ore era rezultatul sentimentului ce creștea împotriva Domnitorului. Informațiuni cunoscute cu mult mai târziu au spus că ceea ce s'a petrecut la Ploști în ziua de 8 August trebuia să izbucnească de odată în mai multe orașe din Moldova și Muntenia, însă Ploștenii nerăbdători sau având ambițiunea de a fi început ei cei dintâi, au pornit mai înainte de vreme.

Valul antidinastic creștea. Ministerul Manolache Costache Epureanu, primește la Cameră un vot de neîncredere pe la jumătatea lui Decembrie, iar Domnitorul, de voie de nevoie, însărcinează pe liberalul Ion Ghica cu formarea cabinetului. Ministerul cel nou se prezintă înaintea Camerelor în forma următoare: Ion Ghica președinția și internelă, Dimitrie Sturza finanțele, N. Gr. Racoviță cultele, instrucția și interim la externe, Dimitrie Berendeiu la lucrări publice, D. Cariagdi justiția, colonel Pencovici războiul.

SCRISOAREA CĂTRE AMBRON

Sub acest minister care a trăit mai puțin de trei luni, de la 22 Decembrie 1870 la 11 Martie 1871, a apărut într'un ziar din streinătate o scrisoare a prințului Carol adresată unui bun prieten al său din Germania numit Ambron. În această scrisoare principele Domnitor se plânge de condițiile în care este silit să domnească în România și să exprime dorința vie de

a se putea reîntoarce în iubita lui patrie Germania. Această scrisoare a fost exploatată multă vreme de ziarele liberale, în special de ziarele umoristice care, pe sub mână, erau tot ziare liberale.

Iată scrisoarea :

Stimabile amice,

Mult timp am trăgănit până să-ți dau iar semn de viață. Ași voi să te văd numai o oră în locul meu ca să te pătrunzi cât de sfărâmată îmi este existența, și de câte lucrări, de câte griji și decepții este plină.

Sunt aproape cinci ani de când am luat hotărîrea statornică a mă pune în capul acestei țări atât de săracă și cu toate acestea atât de cu imbelșugare dotată de natură.

Și, când îmi întorc privirea către acest period ce s'a scurs, scurt în viața unui popor, dar lung în aceea a unui om ale cărui aspirațiuni tind neîncetat spre progres, trebuie să-mi zic că n'am putut face decât prea puțin pentru această frumoasă țară.

Mă întreb adesea a cui e vina ? A mea care nu am cunoscut caracterul poporului, sau a lui care nu voește să se lase guvernat sau nu știe să se guverneze ?

Prin numeroasele mele călătorii în ambele principate și prin diversele mele relațiuni cu toate clasele societății, am dobândit convingerea că aceste imputări nu trebuiesc adresate nici poporului în general, nici mie personal, ci mai ales acelora cari, născuți chiar în Principate, au pus mâna pe guvernul lor. Acești oameni cari, uitând situațiunea patriei lor, s'au dus să-și facă educațiunea politică și socială în străinătate, n'au alta în gând decât să aplice la dânșii și fără discernământ, niște idei admise acolo și investite într'o oare care formă utopistă.

Astfel această nenorocită țară, care a trăit mereu în cea mai aspră servitute, a trecut fără nici o tranzițiune dela un guvern despotic la Constituțiunea cea mai liberală. — o Constituțiune cum nu mai posedă nici un alt popor în Europa. Consider aceasta, după experiența mea proprie, ca o nenorocire cu atât mai mare cu cât Românii nu se pot măguli că posedă virtuțile domestice indispensabile unei Constituțiuni quasi-republicane. De nu mi-ași fi pus toată inima la interesele acestei mărețe țări, căreia s'ar putea prezice în alte circumstanțe viitorul cel mai strălucit, ași fi pierdut de mult răbdarea.

Am făcut acum cea din urmă cercare prin care, trecând drept nepăsător la prosperitatea Principatelor, nu voi fi compromis numai în ochii partidelor și ai promotorilor programei Marelui Românii, dar încă, sacrificându-mi simțimintele personale, mi se va nimici cu totul popularitatea.

Ar fi fost, însă, o neglijență din cele mai de osândit să mai ascund răul învechit care ne roade și să părăsesc viitorul

ărei în voia coteriilor. Cel ce într'o oare care pozițiune are curajul să spună adevărul și să numească lucrurile pe adevăratul lor nume, negreșit că se vede imediat părăsit propriilor sale forțe, însă cu această diferență în avantajul meu, că conserv libertatea de a mă întoarce în scumpa mea patrie și a duce acolo în sânul unei fericiri domestice fără pereche, un traiu, e existență independentă și scutită de griji.

ACEASTĂ PUTERNICĂ IUBIRE DE PATRIE n'a încetat niciodată, chiar în mijlocul asprelor încercări la care am fost supus, a-și exercita asupra-mi influența.

Regret numai, din toată inima, că bunele mele intențiuni au fost nesocotite și primite cu atâta ingratitudine. Inșă precum soarta aceasta îmi este comună cu a tuturor muritorilor, voi ști să mă mângâi și să uit, încetul cu încetul, în mijlocul schimbului intelectual și întăritor al societății voastre, wechiul scop al silințelor mele.

CAROL

CURRENTUL FRANCOFIL

Curentul contra Domnitorului era hrănit și de sentimentul franco-fil al publicului. Victoriile armatelor germane departe de a înfrânge acest sentiment, îl îndârjea încă și mai mult, iar partidul liberal se folosea de această dispoziție a spiritului public, spre a lovi în domnitor.

Prin grădinile de petreceri, prin celelalte localuri publice, lumea cerea lăutarilor să cânte Marsilieza. Erea o adevărată frenezie. Lăutarii atacau cântecul revoluției franceze, aplauze furtunoase urmau și strigătele de: Trăiască Franța! izbucneau din toate piepturile. În urma observațiunilor reprezentantului Prusiei, guvernul fu silit să interzică cântarea Marsiliei prin localurile publice.

Chiar și preoțimea se dădea la manifestație în favoarea Franței.

Când preoții veneau cu botezul la zi întâi cântau:

Mântuește, Doamne, norodul tău

și blagoslovește moștenirea lui

Biruința națiunii franceze

Asupra celor protivnici, dăruiește! etc.

Toate aceste fapte și împrejurări au contribuit ca evenimentul de la 11 Martie să se producă.

POLITICIANIZMUL

— Când am intrat în cercul camarazilor m'am mirat de pasiunea cu care făceau politică. Mai toți erau liberali sau, mai bine zis, roșii.

Mai era și „Frațiunea liberală și independentă” din Moldova. Acest partid format din profesorii Universității din Iași: Nicolae Ionescu, Andrei Vizanti, frații Ștefan și Alexandru Șendrea, Petre Suciu etc. și care recunoștea de șef pe Nicolae Ionescu, era un partid liberal, cu program liberal și

democrat. Dar nu toți liberalii moldoveni erau fracționiști. Mai erau și liberali de nuanța lui Mihail Cogălniceanu. Cogălniceanu, însă, nu mai avea partid, ci odată cu detronarea lui Cuza, cogălnicenismul pierise. Pe fracționiștii conservatori din București, adică „albii”, îi numeau: roși din Moldova.

Fruntașii celor două partide în luptă erau: Din partea conservatorilor de nuanțe diferite, o puternică pleiadă compusă din: Prințul Dumitrie Ghica, (Beizade Mitică), Lascăr Catargiu, general Chr. Tell, Petre Mavrogheni, general I. Em. Florescu, Gheorghe Costaforu, Nicolae Crețulescu, Vasile și Const. Boerescu, Manolaki Costaki Epureanu, Ion Strat, Petre Carp, Gheorghe Cantacuzino, Titu Maiorescu, Alexandru Lahovary, colonel Gheorghe Manu, Ion Cantacuzino etc.

Liberalii, — iarăși de mai multe nuanțe — aveau în frunte pe: Frații Golescu, Ion și Dumitrie Brătianu, C. A. Rosetti, Mihail Cogălniceanu, Ion Ghica, Nicolae Ionescu, etc.

Între partide erau câteva personalități însemnate precum: juriconsultul și profesor universitar Constantin Bosianu un independent, dar mai mult liberal, Gheorghe Vernescu de aceeași nuanță precum și alte personalități, de pildă: B. P. Hașdeu și V. A. Urechie care, de și liberali, nu aparțineau partidului liberal sau roșu.

Un număr de tineri: Petre Grădișteanu, Eugen Stătescu, Nicolae Fleva, Pake Protopopescu începeau.

Personalități cu importanță în politica bucureșteană erau doi preoți, unul liberal și cellalt conservator. Preotul liberal era Grigore Mușceleanu, preotul conservator era Popa Take.

Preotul Grigore Mușceleanu era un fanatic liberal, om cu oare care cultură, era autor a oare căror cărți religioase, redacta și un ziar de literatură specială intitulat *Biserica Română*. Liberal ireductibil din vechea școală era și organizator electoral plin de pasiune. De aceea albii îl numeau: Cap de bande. În realitate popa Grigore nu era un bătaș.

În schimb Popa Take al conservatorilor era un adevărat comandant al bandelor.

De o statură erculeană, un gât de taur, o frunte de 2 degete, Popa Take era o brută. Lipsit cu totul de inteligență, lipsit cu totul de simț moral, cinic, Popa Take organiza bandele de ciomăgași și petrecea nopțile prin cărciumi în tovărășia lor. Din cauza purtării sale nedemne, Mitropolia l'a ras și l'a luat dreptul de a oficia. Acum trăia numai din subvențiile ce primea pentru a organiza bandele și din samsarlăcuri pe la autorități.

— Epoca în care am venit în București era epoca bătașilor. Un veslit cap de bandă era Ilie Geambașu zis și Ilie Tabacu.

Foarte sprinten, foarte ager, foarte îndrăzneț era un tip excepțional. Nu înalt de talie, uscățiv, încăleca calul și însoțit de tovarăși călări, pornea prin mahalale după aventuri și or-

gii, intra călare prin cărciumi, chiuind și trosnind din biciu, galopa în fruntea bătașilor săi, iar lumea speriată fugea din fața lui. Când pornea Ilie Geambașu la petrecere prin stradele marginase se răspândea teroarea. Căci, dacă întâlnea vre-un adversar sau pe unul pe care avea pică îl znopea în bătai.

Apoi erau femeile. Nenorocire pentru aceea pe care puneau ochiul Ilie Geambașu. Trebuia s'o aibă cu orice preț. Viola domiciliurile, spărgea ușile, intra pe ferestre, lua femeia de lângă bărbații terorizați, zmulgea fetele din casa părinților. Și trebuia să le necinstească.

Un contimporan povestea cum odată acest celebru bătaș a răpit pe tână și frumoasă soție a unui cărciumar. A intrat călare în cărciumă însoțit de tovarăși călări, a zmulz femeia de la teighea, a trântit-o pe gâtul calului și a eșit în stradă. Apoi cavalcada a pornit chiuind de bucurie, slobozind pistoale și caii, în fugă nebună, scoțând schintei din caldarâm.

O astfel de „fantazie” era cu puțință în Bucureștiul de la 1871.

Timp de ani de zile a stăpânit marginile orașului, a îngrădădit asupra lui urile nenumărate până ce a fost ucis ca un câine la alegerile pentru Cameră în 1875.

Datorită acestor fapte, conservatorii erau priviți ca niște reacționari primejdioși.

PETIȚIA DELA IASI

În ziua de 2 Mai 1871 un grup de oameni politici conservatori, în cap cu prințul Grigore Sturza și cu toți frunțașii *Junimei* literare: Petre Carp, Titu Maiorescu, Iacob Negruți, N. Pogor, D. Cornea etc. se constituie la Iași în partid și elaborează un program, numit „petiție-program”.

Iată această „Petiție-Manifest”, adresată Corpurilor legiuitoare:

Domnilor senatori,
Domnilor deputați,

Noi subscrișii, alegătorii domniilor-voastre aflăm de a noastră datorie să vă propunem câte-va măsuri, a cărora neapărată trebuință este simțită de toată lumea.

Mai întâi credem, că veți găsi foarte legitim pasul nostru: căci ca unii, ce sunteți mandatarii noștri, aveți de datoria a ține seama de nevoile țării și a lua măsurile legislative neapărate pentru vindecarea suferințelor ei.

Sunt acum cinci ani de când se aplică noua constituție. Acesta este un timp foarte scurt în teorie; iar în practică, când lucrurile merg rău, cinci ani de anarhie sunt în destul pentru a desorganiza și a pierde o țară întreagă.

Cine ar putea zice că aceasta este o exagerare? Oare nu am văzut momentul unde principele Domnitor era să părăsească tronul, fiindcă licența și anarhia domnea în țară?

Oare puterile mari garante, cari au dat patriei noastre atâtea probe de bună-voință și ne-au incuviințat toate cererile noastre, oare aceste puteri nu vor pierde în fine răbdarea, văzând reaua întrebuintare făcută de drepturile ce ni le-au consacrat, și nu vor hotări ocuparea țării cu armate străine, la cea dintâi tulburare care ar mai urma la noi?

Oare o asemenea stare de lucruri nu pune în pericol chiar existența noastră națională? Ar trebui cineva să fie orbit de patime sau trădătorul țării, ca să o tăgăduiască.

Noi, cari nu aveam altă ambițiune, de cât a trăi liberi ca cetățeni Români în patria noastră, și a vedea onoarea, viața și averea fiecăruia garantate prin instituțiunile țării; noi, cari ne-am saturat a vedea, că datoriile Statului sporesc în aceeași proporțiune, în care sporesc și dările ce ne sunt impuse, suntem nu numai în tot dreptul a vă cere vindecarea răului, dar suntem tot odată în pozițiunea cea mai favorabilă, pentru a vedea și a judeca lucrurile cu nepărtinire și aceasta pentru următoarele cuvinte:

Adunările noastre legiuitoare până acuma au consumat cea mai mare parte a puterilor lor cu lupte de partid și țintiri personale, cari în adunarea din urmă și sub ministerul care avea încrederea majorității ei, au fost ajunși la un așa grad de înversunare, în cât dacă nu urma disolvarea ei și depărțarea aceluia minister, se făcea în țara noastră o răsturnare, a cărei consecințe au fi fost în București copiarea Comunei din Paris, iar în Iași separatismul.

În fața unor împrejurări atât de grave, avem nu numai dreptul, dar și datoria de a vă propune, domnilor deputați și domnilor senatori, noi alegătorii domniilor-voastre, măsurile, cari le judecăm neapărate pentru vindecarea răului și cerem de la domnia-voastră, să vă însușiți aceste propuneri și să le prefaceți în legi, dacă voiți a avea și pe viitor încrederea noastră.

Pentru a propune remediul, trebuie mai întâi a constata răul. Să vedem dar, domnilor, cari sunt relele cele mai mari cari rod până la os țara noastră.

Mai întâi ne aflăm față cu un fapt foarte grav, care trebuie să facă obiectul cel dintâi a propunerii noastre. Vocea publică bănuiește, că unii din foștii deputați, au luat mită de la concesiunea drumului ferat, a d-lui Strusberg. O asemenea inculpare lovește în modul cel mai grav caracterul și demnitatea reprezentățiunii noastre naționale. Noi cerem, dar, de la domnia-voastră, să orânduiți o anchetă parlamentară, care să cerceteze cu pătrundere, dacă în adevăr vreunul din foștii deputați a înjosit până la așa grad caracterul de mandatar al țării. Căci înaintea unei bănueli atât de grele, sau trebuiește a dovedi că ea este neintemeiată, sau dacă sunt culpabili, să fie supuși la toată asprimea legii.

Să venim acum la răul cel mai mare, care dezorganizează cu totul țara noastră: acest rău este lipsa de dreptate. Oricare societate civilizată, pentru a trăi, are neapărată trebuință mai

întâi de toate de două lucruri: de libertate, căci fără ea nu se poate desvolta, și de dreptate, căci fără ea se disolvă. Egalitatea este o ramură a dreptății, de aceea ea este bună numai întru cât este dreaptă, precum egalitatea înaintea legii; îndată însă ce este nedreaptă, este rea. Astfel este nedrept, ca cel ce nu are nimica, să vazeze imposite pe spînarea aceluia care are ceva, și de aceea această egalitate este rea.

Așa dar, nu ne trebuie falmoasa trilogie revoluționară: libertatea, egalitatea și fraternitatea, cu atât mai vârtos că atunci când s'a proclamat fraternitatea, s'au făcut despuierile cele mai nerușinate și măcelurile cele mai crunte: ci ne trebuie mai presus de toate libertatea și dreptatea. Acolo unde dreptatea nu există, libertatea degenează în licență. Aceasta este cazul la noi. Dreptatea înfrânătoare lipsește și impunitatea este garantată tuturor delictelor și tuturor crimelor.

Astfel a ajuns la noi licența presei până a fi un adevărat scandal. Noi nu zicem aceasta pentru a cere în contra presei vreo măsură preventivă, căci noi suntem pentru libertatea absolută a rostirii ideilor, dar o zicem, pentru că voim ca injuriile personale, defăimările și calomniile și batjocurile făcute prin presă, să fie judecate nu de juriu, care le achită totdeauna și agravează prin aceasta încă injuria făcută persoanei atacate, ci să fie judecate de tribunalele corecționale, ca în țările civilizate.

Pentru ca să adopti această măsură binefăcătoare, este îndestul să vă amintiți atacurile infame făcute de o parte a presei noastre nu numai în contra persoanei Domnitorului, dar și în contra familiei sale, până și în contra copilului din fașă. Prin urmare, propunem ca alineatul al 2-lea din articolul 24 al constituțiunii, care rostește: „Delictele de presă sunt judecate de juriu”, să fie interpretat în acest înțeles.

Să trecem acuma la delicta și crime de o altă natură. Din 96 de delapidatori de bani publici, 92 s'au achitat de juriu. Prin urmare propunem ca funcționarii prevaricatori să fie judecați de curtea de Casațiune.

Uciderile cele mai crunte, asasinatele cele mai semețe s'au înmulțit la noi într'un grad amenințător pentru societate, de când s'a ridicat pedeapsa morții și de când juriul, prin indulgența sa, le asigură impunitatea. Astfel am văzut într'un sat aproape de Iași o familie întreagă, tatăl, mama și trei copii, între cari și un copil de trei sau patru ani, uciși cu toparul. Traupmann nu a făcut mai mult, însă la noi crima a rămas nepedepsită.

Un membru al clerului mai înalt, un archimandrit, vine la capul său spiritual la mitropolit, cu un revolver în buzunar și descarcă patru focuri în Prea Sfinția Sa¹⁾ cu premeditațiunea cea mai semeată. Juriul achită pe acest paricid, căci oșândă la închisoare corecțională de doi ani nu se poate privi

¹⁾ Asupra Mitropolitului Primat Nifon se făcuse o încercare de asasinat pentru motive intime.

ca o pedeapsă serioasă pentru o așa crimă. Și pentru a pune vârf închității, îl achită, după ce asasinul a fost apărât în fața juriului și a publicului cu calomnii aruncate asupra victimei sale. Conștiința publică se revoltă în contra unor nedreptăți atât de monstruoase.

Un alt fapt de o însemnătate foarte gravă, și care vedește simptome foarte periculoase pentru țara noastră, este următorul: Un revoltat încearcă cu arma în mână a face o lovire de Stat și proclamă la noi republica, pe când forma legală a Statului nostru este monarhia constituțională. Acel criminal este achitat de juriu și în urmă, nu numai primit în sânul său de fosta Adunare, dar încă îngăduit de a o reprezenta înaintea Domnitorului, ca membrul comisiei însărcinate cu răspunsul la mesagiul tronului. Ni se pare, că impunitatea și nerușinarea nu pot să meargă mai departe¹⁾.

Pentru asemenea cazuri, siguranța Statului și a Constituției reclamă neapărat de a se proclama „starea de asediu”. De aceea cerem ca să se introducă în Constituție un asemenea articol, care să răspundă la această mare trebuință a oricărei societăți constituite.

De când s'a introdus juriul și s'a ridicat pedeapsa morții pentru asasini, prădăciunile și omorurile au luat la noi o întindere înspăimântătoare și se produc cu o semetie neuzită. Astfel am văzut formându-se bande de douăzeci de hoți chiar prin reședința ținutală, și ceea ce este încă mai grav, acele bande s'au recrutat în parte chiar printre agenții puterii publice, cari sunt chemați a apăra societatea în contra făcătorilor de rele.

În timpul Principelui Mihail Sturza, după ce s'a spânzurat câțiva hoți, securitatea persoanelor a devenit absolută și nu s'a mai produs nici o prădăciune, nici un omor. Experiența este aci mai presus de cât niște teorii a căror consecințe la noi au fost omorirea celor buni și asigurarea impunității celor rău.

Și apoi oare toate statele civilizate, Anglia, Franța, Germania, Italia, Belgia, nu au astăzi pedeapsa morții?

Și dacă în viitor națiunea română va cunoaște, că poate ridica cu totul pedeapsa morții, fără pericol pentru societate, oare nu poate s'o ridice prin o anume lege, oricând va voi? Însă până atunci propunem să se modifice art. 18 din Constituție în chipul următor: „Pedeapsa morții nu se va putea reinființa, afară de cazurile prevăzute în codul penal militar și pentru asasinat”.

Cât pentru juriu, având în vedere răul ce l'a produs la noi până acum, măsura cea mai rațională este de a-l suspenda, până când se va forma la noi un spirit public mai conștiințios. Atunci va fi ușor adunărilor a reinființa juriul prin o a-

¹⁾ Candiano Popescu, ales deputat, căzuse la sort să reprezinte Adunarea deputaților când a fost dusă la Palat Adresa. Era o sfidare pentru Domn din partea ultimei comere dizolvată de Catargiu.

nume lege. Iar dacă nu s'ar hotări acum adunarea la desființarea temporară a juriului, apoi trebuie să adopte pentru îndreptarea lui cel puțin următorul corectiv: „Când procurorul general apelează la Curtea de Casație în contra verdictului juriului, atunci această Curte are facultatea, sau de a casa, verdictul numai în interesul legii, sau de a trimite cauza spre o nouă judecare, înaintea secțiunilor unite a unei „Curți de apel”.

Să trecem acum, domnilor deputați și domnilor senatori, la legea electorală înscrisă în Constituție. Acea lege, după ce sancționează un principiu salutar, adică acela de a fi reprezentate în adunare toate interesele legitime și vitale ale țării, pentru care sfârșit împărțesc corpurile electorale în patru colegii, apoi în dispozițiunile sale falsifică acest principiu.

Il falsifică, fiindcă în colegiul întâi, care trebuie să intru-nească pe marii proprietari, pune și pe acei cu venit de șapte sute galbeni, care este o proprietate abia de mijloc.

Legea electorală mai falsifică încă acel principiu, fiindcă sub cuvânt de venit funciar viră între proprietarii de moșii și pe acei, cari au un venit dela o bina sau de la o întreprindere industrială, când locul cuvenit al acestora nu este nici de cum între proprietarii de moșii. Pe de altă parte pe posesorii (arendasi), ale căror interese sunt strâns legate cu proprietatea, îi pune să voteze în colegiul orașelor.

Pe urmă dă legea electorală din Constituție colegiului al treilea al orașului un drept abusiv, fiindcă nesocotind cu totul pe proprietarii și industriașii mari și mijlocii de prin orașe, lasă toată alegerea în mâna celor mai puțin impuși. Pentru a se face o justă repartitiune a drepturilor electorale de prin orașe, ar trebui ca aceste trei clase de contribuabili să aibă o deopotrivă înriurire asupra alegerii deputaților orașelor. Pentru acest sfârșit vă propunem mai jos măsuri, cari le cunoaștem cu toții că vor fi foarte eficace.

Vom mai observa în ceea ce privește numărul de deputați ai orașelor, că el este prea mare în proporțiune cu interesele ce le reprezintă. Astfel ar fi destul ca Bucureștii să dea patru deputați, Iașii trei, Craiova, Galați, Focșani, Bârlad și Botoșani câte doi; iar celelalte orașe câte unul.

Pentru aceste cuvinte vă propunem, domnilor deputați și domnilor senatori, următoarele modifițiuni la legea electorală înscrisă în Constituție:

„Articolul 59. Fac parte din întâiul colegiu proprietarii de moșii, al căror câștiu anual este dela șapte sute galbeni în sus.

„Articolul 60. Fac parte din al doilea colegiu proprietarii de moșii, al căror câștiu anual este dela șapte sute galbeni în jos până la două sute galbeni inclusiv.

„Fac parte din acest colegiu și toți posesorii (arendasi) pământeni cari fără a avea vreo proprietate, țin în posesie moșii, al căror câștiu anual este dela cinci sute galbeni în sus.

„Articolul 61. Colegiul al treilea al orașelor este alcătuit din trei clase de alegători.

„Fac parte din clasa întâia toți proprietarii de case, a că-

ror chirie ar fi dela o sută galben în sus. Asemenea fac parte din această clasă și toți comercianții și industriașii, cari plătesc patentă de clasa întâia.

„Fac parte din clasa a doua toți proprietarii de case, a căror chirie ar fi dela o sută galbeni în jos până la 20 inclusiv. În această clasă intră și toți industriașii și comercianții cari plătesc patentă de clasa a doua.

„Fac parte din a treia clasă comercianții și industriașii cari plătesc către Stat o dare de 30 lei noi cel puțin. Sunt scușiți de cens în această clasă toate profesiunile libere, ofițerii în retragere, preoții și pensionarii Statului.

„La orașele unde are a se alege numai un deputat sau doi, aceste trei clase de alegători ai colegiului al treilea alege fiecare câte un candidat; acești trei candidați convin în unanimitate, cari din ei să fie deputatul colegiului acela; iar dacă nu se unesc, sortul decide.”

„La orașele unde sunt de ales trei deputați, fiecare clasă din colegiul al treilea își alege deputatul său. Iar unde sunt patru deputați de ales, a treia clasă alege doi deputați și celelalte fiecare câte unul.

„Articolul 62. Aceste trei colegii aleg direct:

„Cele două dintâiu câte un deputat fiecare, iar cel de-al treilea, precum urmează:

„București patru; Iași trei; Craiova, Galați, Ploești, Focșani, Bârlad, Botoșani câte doi; iar celelalte câte unul; peste tot patruzeci și patru.

„Toate orașele unui district formează un singur colegiu cu orașul de reședință.”

Să trecem acum la alcătuirea Senatului. În toate țările constituționale, Senatul trebuie să fie un corp conservator și ponderator între tron și adunare. Pentru a răspunde la acest scop, trebuie ca atât alegătorii, cât și aleșii să aibă o avere teritorială însemnată și un număr oarecare de senatori trebuie să fie numiți, cu anume condițiuni de admisibilitate, direct de către Domn. Acest drept îl au și Suveranii din Angliera, care este țara cea mai constituțională.

Pentru aceste cuvinte, vă propunem, domnilor, următoarele modificățiuni la secțiunea II-a din Constituțiune, care tratează despre Senat:

„Articolul 68. Membrii Senatului se aleg câte unul de fiecare județ de proprietarii de moșii, a căror câștig anual este cel puțin dela una mie galbeni în sus.”

„Venitul se dovedește prin rolurile de contribuțiune.”

Articolele 69, 70 și 71 să se suprimă ca unele ce nu mai înseamnă nimic, dacă se modifică articolul 68, după cum îl propunem.

Articolele 72 și 73 trebuie să rămână cum sunt, iar la articolul 74, punctul al 5-lea, care hotărăște ce avere să aibă cineva, spre a putea fi ales la Senat, trebuie modificat în chipul următor:

„5) A fi proprietar de moșie cu câștig anual cel puțin de una mie galbeni.”

„Articolul 75. Domnul are dreptul de a numi direct șase sprezece senatori dintre persoanele cari întrunesc însușirile arătate la articolul precedent, sau și dintre persoanele mai jos însemnate, cari sunt dispensate de acel cens:

„a). Președinții sau vicepreședinții vreunei adunări legislative.

„b). Deputații cari au făcut parte din trei sesiuni.

„c). Generalii.

„d). Colonelii cari au o vechime de trei ani.

„e). Cei ce au fost miniștri sau agenți diplomatici ai țării.

„f). Cei ce vor fi ocupat în timp de un an funcțiunile de președinte de Curte, de procurori generali, de consilieri la Curtea de Casațiune.”

Să vă vorbim acum, domnilor, de un articol interesant pentru dezvoltarea noastră agricolă.

Articolul 3 ar trebui modificat în chipul următor: „Nu se poate face nici o colonizare cu populațiuni străine în teritoriul României, de cât în puterea unei anume legi.”

Noi socotim, că ar fi foarte de folos pentru sătenii noștri, Români, să aibă sub ochii lor exemplul salutar ce le-ar da câteva colonii germane, precum sunt în Basarabia. Asemenea colonii laborioase și în căutarea vitelor, dacă ar fi așezate pe unele din moșiile sterpe ale Statului, ar produce un mare bine la noi.

Iar cât pentru pericolul de a se înmulți prea tare la noi asemenea colonii cu populațiuni de gintă străină, el nu există de loc, de vreme ce adunarea și Senatul au deciziunea în mâna lor la fiecare caz de colonizare.

Articolul 131, care desființează consiliul de Stat, ar trebui suprimat. Experiența ne-a dovedit că nici miniștrii, nici adunarea, nu au timpul și liniștea trebuitoare pentru a elabora, după cum se cuvine, proiecte de legi. Prin aceasta noi nu voim a zice, ca să li se ia inițiativa legislativă, ci din contra, acel mare drept trebuie să le rămână în toată întregimea sa, dar un consiliu de Stat compus din oameni capabili, cu misiunea specială, de a elabora proiectele de legi prezentate de guvern, ar înlesni mult lucrările legislative și ar produce un adevărat bine.

Acum ne rămâne, domnilor, să vă mai facem încă o propunere.

După legea comunală în vigoare, alegerile consiliilor comunale sunt date cu totul în mâna mulțimii. Acest sistem rău și nedrept a produs la noi cele mai rele rezultate. Consiliile comunale de prin orașe au devenit privilegiul unei clice și au tras după sine demoralizarea și feluri de abuzuri. Iar consiliile rurale de prin sate, compuse numai din săteni fără învățătură și fără o pozițiune socială mai înaltă, sau sunt inerte, sau, dacă voiesc a exercita o acțiune proprie, atunci caută a lovi

Interesele cele mai legitime ale proprietății mari. Această rea stare de lucruri decurge dela o nedreptate flagrantă.

Principiul echitabil, care cere ca toate interesele vitale ale țării să fie reprezentate, acest principiu salutar care s'a respectat în compunerea corpurilor legiuitoare, este încălcat în compunerea consiliilor comunale.

Pentru aceste cuvinte vă propunem, domnilor deputați și senatori, următoarea dispozițiune legislativă:

„Consiliul comunal se compune în următorul mod: O treime se alege de către proprietarii de case, cari ar justifica o chirie de cel puțin una sută galbeni. În această clasă intră și comercianții și industrialii cari plătesc o patentă de clasa întâia. A doua treime se alege de către proprietarii de case cari justifică o chirie dela 99 galbeni până la 20 inclusiv. În această clasă intră și comercianții și industrialii cari plătesc patentă de clasa a doua. A treia treime se alege de către proprietarii, comercianții și industrialii cari plătesc Statului o dare de treizeci lei noui cel puțin. Sunt scutiți de cens în această clasă toate profesiunile liberale, ofițerii în retragere, preoții, profesorii și pensionarii Statului.”

În acest chip, toate elementele vitale vor fi reprezentate în consiliile comunale ca și în adunare.

Primarii trebuie să fie numiți de-a dreptul de Domn, pentru ca să aibă și guvernul reprezentantul său în acest consiliu, dela care așază atât de mult liniștea și prosperitatea orașelor.

Cât pentru comunele rurale, ca să fie reprezentată în ele și proprietatea mare, trebuie a se adopta următoarea dispozițiune:

„În comunele rurale, acela care are singur în proprietatea sa atât pământ cât toți ceilalți locuitori ai comunei împreună, acela este de drept membru al consiliului comunal. El se poate reprezenta prin delegațiune.”

D-lor senatori și d-lor deputați,

Noi vă facem aceste propuneri cu deplina încredere, că le veți lua în serioasă considerațiune și le veți introduce în instituțiunile și în legile noastre. Dacă însă ele nu s'ar admite, noi alături vom face o propagandă activă, pentru a nu mai fi reateși pe viitor acei deputați, cari nu vor fi susținut propunerile noastre. În acest chip sperăm că vom dobândi în fine o adunare, care să răspundă la trebuințele țării.

Iar dacă veți adopta, d-lor senatori și d-lor deputați, aceste măsuri legislative, cari singure pot scăpa țara noastră de anarhie și de peire, atunci veți dobândi recunoștința publică pentru binele ce veți fi făcut patriei noastre.

Gr. M. Stourdza, D. Korne, Petru Rosetti Bălănescu, L. Cantacusin, Costaki D. Stourdza, Generalul G. Ghyka, Iancu Prăjescu, Gen. N. Mavrocordat, St. Mavrody, C. Haritonescu, Dr. G. Saghellari, Neculai Burchi, A. Baronz, Colonel Pavlov,

K. Sion, M. Mihalachi, L. Mihalachi, C. Carp, Gr. Carp, Gr. Dimachi, Panaiot Papadopolu, A. Chiselev, Iancu Cațich, Theodor Aslan, Andrei Millo, I. Tăutu, A. Gusti, Anastase Ciulei, D. Trifanu, I. Holbanu, M. Hriste, C. Angonescu, St. Iamandi, Colonel Affendule, Alexandru Gr. Suțu, D. Castroeanu, I. Korne, C. Pavlov, Gregorescu, K. Pancrati, G. Mircea, C. Bossie, I. Negruși, Anastase Leon, M. Cerchezu, G. C. Negruzzi, I. P. Stourdza, A. Cerne, G. Schiletti, I. Constantin, Lascar N. Opreșanu, I. G. Becher, D. M. Gavrilescu, Avram Ioanu, G. Tironu, G. Pralle, D. K. Lupp, C. Paraschivescu, Naiman, Alexandru Sofianu, I. Costinescu, Gheorghe Palladi, Stăgărescu, D. Mangirov, Dumitru Ioan, G. Neculau, I. Kodreanu, I. Stefanov, Dumitru Coste, Vasile Gheorghiu, Maffei Popovici, Vasile Maffei, Ioan Chițu, D. Zotta, C. Bolezu, A. Nicolau, Gh. Păun, Iancu Kosmescu, N. Sutzo, V. Branisteanu, D. Gherghel, I. Albinețu, E. Filipescu, V. Gheorghiu, Ștefanu, M. Hagiu, Samuil Popa, I. Pandelea, Sc. Tăutu, T. Alvraie.

Subscriși deputați, unindu-ne cu tendința acestei petițiuni, o vom prezenta adunării legislative.

C. D. Stourza, V. Pogor, M. Kostaki, General M. Mavrocordat, Iacob C. Negruzzi, G. Stourdza, Gh. Racoviță, T. Măiorescu, Dimitrie Korne.

Acest program, care a purtat numele de „Petiția dela Iași”, a stârnit o mare agitație și a fost aprig combătut de către liberali. De câte ori liberalii se ciocneau cu Petre Carp, cu Titu Maiorescu sau cu vreun altul dintre subscriitorii Programului, întotdeauna le reaminteau că sunt partizanii pedepsei cu moartea, ai colonizării țării cu Nemți, ai desființării juriului, ai restrângerii drepturilor electorale, etc.

Toate aceste fapte întrunite, originea guvernului Lascăr Catargiu, — pe care liberalii îl acuzau că este ieșit de sub bătaia din picior a Consului prusian Radovitz — orgiile bandelor electorale, petiția reacționară dela Iași și propaganda virulentă a liberalilor, contribuiau ca, încă din anul constituirii sale, ministerul conservator să fie atacat de o mare nepopularitate.

Aceasta era situația și atmosfera politică când am venit în București.

Dar, ciudățenie a lucrurilor și putere a fatalității, peste 55 de ani, partidul liberal votează a compoziție a Senatului și o lege electorală comunală în care unele din principiile de competențe ale „Petițiunei dela Iași” sunt adoptate.

LITERATURA

„Părintele literaturii române, Ion Heliade Rădulescu era în declin. Avea încă numeroși admiratori, dar nu mai putea produce. Trăia numai pe trecut, iar influența lui se resimțea asupra limbei scrise, care păstra încă formele degenerare ale eliadismului în agonie.”

La 1870, Ion Heliade Rădulescu inaugurează un nou fel de petrecere literară; el începe, în ajunul anului nou 1870, seratele sale literare, cu 104 oracoli după tradiția evree. Acești oracoli au fost instituți de Moise și emiși de marele preot al lui Israel. Oracoli erau răspunsurile pe care zeii păgâni le dedeau celor cari le puneau întrebări.

Bineînțeles că nu voiu da aci explicația acestor oracoli; când oracolul era consultat, el răspundea la următoarele cerințe, după cum spunea Heliade: Speranță, fortună, maritagiul sau mire, geniu, reușită, satisfacțiune, fericire.

Oracolul se putea formula în modul acesta:

„Ai speranță spre o norocire, prin împlinirea unui maritagiul strălucit cu un june plin de geniu și că va aduce toată satisfacțiunea și fericirea”.

Iată câțiva din acești oracoli scriși, bineînțeles, de Heliade:

Oracol căzut unui tânăr:

*De nu ți-ar lipsi banii, precum ai geniu, minte,
Ai fi un drac de frunte, cum place la femei,
A spune la-aventure ca Evea în Didone
Și la ospățul mare ți-ar da și plumbutingu...*

Altul:

*Ori mire ori călugăr vezi de te fă odată
Căci soarta ți-e propice și'n dreapta și în stânga.
De nu poți strânge-avere în țara ta amată
Te du în lumea mare că Plata te așteaptă.*

Transcriu de pe *Trompeta Carpaților* și cu ortografia eliadistă a ziarului acesta, oracoliul lui Vasile Boerescu și Constantin Esarcu:

Lu B. BOERESCU

*Discretă dupe natura când soarta-a decretată
Cădutu-ția în parte cellă totă ce-odinioară
În Mizraim se dete la Basilogrammai.
Cancelierul mare cum ești tu, bunioară,
Trecându știința dreptului ș'ale mare trepte
Adjunge-vei ministrul pre căile mai drepte
Ci vedi că'n evul nostru lui Christ și lui Platon
Suntă cetățeni ministrul nu servi lui Pharaon.*

II

*O Basilogrammate, organizându dreptatea
Să treci l'agricultură, la publice lucrări,
Să faci binele țarei, să n'pingi prosperitatea
Mulțindă cornele plugului, fecundele brăsdări*

*Commerțul și 'ndustria să faci să înflorască.
Prin construiți gigantice să n'alți Architectura
Cu alte pyamide, mărimea românească;
S'o eternisese 'n seculi întocmai ca scriptura.
Să alluneci pe callea ce-ți dică diplomatie
Cu două fețe talleru, ce'i dică și limbusie
Să nu te 'mpingă 'n cursă s'ajungi Mamamuși
Ci las'o l'alde Cornea a o cagălăsi
S'o faci cu pară
Unde si intarcă puii preste holul din țerră.*

Etc., etc.

VII

*Ai anima deschisă și caracteru volieru
Bi albă e' albulu, frumozulu frumozu
Ci di și negru 'n negru, hidozulu fidos.*

Lu C. ESARCU

*Inteligenta, amorul de artă, de știință
Și erudite, plus ardentele dorințe
De studii profunde voră face a te distinge
În lumea sapientei și 'naldioși a crește*

II

*Durându te ng teneuă te chiază să dai mână
Unu copile blânde ce'a învârtă să stăie
Și arta, și știința și limba ei română
Și care-a pusă în lina speranțe legătime.*

III

*În viața conjugale, în viața socială
În cercul sapienților, în cursu ierarhiei
Ți-e scrisă să fii ferice cu-uă sorte speciale
Și numele-ți celebru în fastele istoriei
S'ondre România
Câtă te-amă poesia.*

Este destul să citim aceste câteva rânduri spre a ne încredința că Heliade atinsese pragul decadentei, căci în lipsa producției valoroase, pentru care pierduse înzestrarea, se deda acum la aceste copilării menite numai să distreze pe obicinuiții seratelor sale.

Dacă Heliade scobora, către Zenit se înălța steaua lui Hașdeu.

Hașdeu criticul, Hașdeu istoricul, Hașdeu filologul, Hașdeu literaturul, Hașdeu autorul dramatic, era puternicul scriitor și polemist în toată plenitudinea darurilor sale creiatoare atunci.

Bogdan Petriceicu Hașdeu lupta pe două fronturi: lupta pe deoparte ca filolog și glosist, împotriva seratei lui Heliade, care apunea fiindcă era nefirească, lupta, pe de altă parte, împotriva Junimei dela Iași, în special împotriva influenței culturale germane.

Heliadismul avea la obârșie marele motiv național de a curăți limba de influența de demult a slavyonismului: dar Heliade mersese prea departe. Exagerația a omorât heliadismul.

Lupta împotriva Junimei dela Iași avea același motiv. Hașdeu, ca și toți cei cari se puneau de-a currezisul școlii lașene, luptau împotriva reînnoirii la un archaism pe care ei îl socoteau exagerat dintr-o parte și contrar atât genului limbii cât și marilor interese politice ale țării, din alta parte.

Când am venit în București, era la ordinea zilei și se făcea mare haz în cercurile școlare de păcălitura pe care Hașdeu o administrase Junimei. Iată articolul publicat și semnat de Hașdeu. Articolul este intitulat: *Un rămășag*.

„La 3 iunie, în ajunul marelui serbări naționale în onoarea lui Tudor Vladimirescu, mai mulți amici se întruniseră seara la mine, dintre cari mi-aduc aminte pe d-nii Alexandru Lupășcu, dr. Vlădescu, Gregoriu Tocilescu, T. Rădulescu, N. Popovici și Scurtescu.

În acel moment mi se aduse numărul *Convorbirilor Literare* în care d. Titu-Livius¹⁾ Maiorescu, bălându-și joc de Barnuțiu, de Șincal, de Cichindeț, de Cipariu, de Șicu, de Bolintineanu, de toate somitățile curentului, cantă și mai ales de poezi, celebrează cu emfază așa numita *Nouă Direcție* inaugurată — risum tenebris — de d-nii Bogdănescu, Epinescu, Iacob Negruți și tutti quanti.

Pentru a arăta cât de ridicole sunt criticele în bine și în rău ale d-lui Titu-Livius Maiorescu, eu propusei atunci un rămășag afirmând cu certitudine că nu este nici o galimatie pe fața pământului, în proză sau în versuri, pe care *Convorbirile Literare* să nu se grăbească a le primi în sânul lor, cu singura condițiune esențială, ca să nu cuprindă nimic românesc.

Drept probă luai condeiul și improvizai pe loc următoarea frivolitate rimată:

EU ȘI EA
(Din Gablitz)

Ca o liră fără sunet
Ca un fulger fără tunet
Ca un riu fără murmur
Ca o pasăre tăcută
Ca o casă ce stă mută

1) Pe Maiorescu îl chema numai Titu; adăugirea „Liviu“ era o răutate a lui Hașdeu.

Și pustie împrejur
Astfel sunt și eu, vai miei
Formă fără melodie,
Pur spectacol fără idei!
De când dansa nu'i sub soare
Și puterea-mi cântătoare
A perit cu moartea ei.

M. I. ELLIAS

Observați bine că, dela cea dintâi și până la ultima literă, totul este vag, absurd, rece, mistificat, fără creier și fără inimă, o adunătură de silabe sonore.

Titlul „Eu și Ea“ ne face a râde din capul locului.

Gablitz este un poet care n'a existat nicăieri și niciodată, inventând acest sunet nemțesc, eu avui în vedere predilecțiunea *Convorbirilor Literare* pentru tot ce se aduce de pe la Berlin.

Subscrierea M. I. Ellias este un nume evreiesc creat într'adins pentru a măguli simpatiile și aspirațiunile israelite ale d-lui Titu-Livius Maiorescu.

Primul vers: „Ca o liră fără sunet“ este tot ce poate fi mai comic prin echivocitatea de a desemna tot așa de bine o harpă ca și o monetă turcă falsă.

Apoi „un fulger fără tunet“, „o formă fără melodie“, o putere cântătoare, tot vorbe în vânt, fără nici un înțeles.

În fine un „vai miei!“ era necesar, pentru a completa timpul sinagogic al acestei bufonade.

Am câștigat rămășagul!

Era destul o fantasmagorie evreo-nemțească, un Gablitz în cap, un Ellias în coadă și un înșiră-te mărgărite la mijloc, dar nici o idee, nici o simțire, nici o inspirațiune românească, pentru ca „Eu și Ea“ să placă d-lui Titu-Livius Maiorescu. Etc., etc.

Iată-vă Noua Direcție.

Hașdeu

Altă dată Hașdeu a întrebuințat într-o scriere cuvântul „Vergură“. Dar *Convorbirile Literare* a criticat pe Hașdeu spunându-i că vorba nu este românească, că nici odată un țaran român nu va întrebuința cuvântul Vergură, fiind că românul nu cunoaște de cât cuvântul „fecioara“ care este și mult mai eufonic de cât „Vergură“.

Hașdeu răspunde:

Mai întâiu citează din cronicari și texte religioase unde se găsește cuvântul „Vergur“. Dacă este în vechea limbă Vergur la masculin de ce n'ar fi românesc și Vergură la feminin? Apoi, adaogă Hașdeu cu umorul său scilpitor: Dacă e vorba de eufonie:

De cât cu Cioara
De la fecioara
Mai bine gură
De la Vergură

Este fără contestație că limba românească suferise multe alterațiuni și fusese oprită în dezvoltarea ei firească de către unii reformatori, atât din cauza influenței lui Heliade, în epoca decadenței, cât și din cauza dascălilor ardeleni. Acești reformatori au contribuit ca limba română scrisă să nu mai fie, câțva timp, limba vorbită. Erea numai o limbă de compoziție și de tendință.

Cu mai mulți ani în urmă se scria o românească mult mai eufonică și logică de cât limba scrisă pe la 1871 când am venit în București. Iată, de pildă o satiră scrisă pe la 1838 de către C. Bălăcescu care avusese mare răsunet la vremea ei și care erea încă citată de către cei mai în vârstă. Această satiră era o sarjă în potrirea noiei pături de ciocoi care se ridică, ciocoi cari, ca toți parveniții din toate epocile, ereau nesuferiți. Fieică fie care transformare socială și fiecare revoluțiune ridică la înălțime pături noi nefasonate indetult pentru exercițiul noiei lor funcțiuni.

Satira lui C. Bălăcescu este intitulată: „Fămă, totă, să-ți scamăn sau Căstănitul de țară la București”. Iată câteva strofe:

Un străvechiu mazil de țară,
De multe pilde 'nboldit,
Se hotărî, într-o vară,
A fi și el un călit.
Și, voind să mai descoasă
Pe fiul său din Porcești,
Părăsindu-și plug și coasă,
Plecară la București.

Ca să-l facă să privească
Lumea mare cu ai săi,
S'aibă ce să povestească
Și el l'alfi năi nătarăi,
Să nu mai poată zapciul
Al tracta de bătăran
Nici Kir Trandafir hangiul
A nu-i da 'ndator la han.

Aci, dară, cum sosiră
Imbucând câte cevaș,
Se cărpără, se 'ntoliră
Și porniră prin oraș.
Ascultă-mă, Ionită,
(Zicea bătrânul mereu)
Ce cască gura pe uliță?
Bagă seama, fatul meu!

Că să vezi lucruri ciudate
Clădiri frumoase și mari
Niste întocmiri minunate,
Oameni străluciți și tari.
Nu te speria deodată

Nici sta ca un blândărau
Ci, cum ți-am mai zis eu, totă,
Fă cum vezi că fac și eu.

Vezi această casă lungă
Ca pătulul de la noi?
Aici, cu puțin în pungă,
Lezne te scapi de nevoi.
Curtea judecătorească,
Lăsata de Dumnezeu,
Pe mari și mici să-i umbrescă
Iați căciula, fătul meu!

Dreptatea aici lucește,
Aici este cuibul ei,
Milă nu se pomenește
Scrie bun cât ai să iei.
Dar ai săi dai?... Și mai bine
Că nimeni nu-ți dă vre-un zor.
Plătești când ți-o veni bine
Mai ales d'ei fi d'al lor.

— Taică, dar o văd pustie.
— Reglementul așa vrea
Pin pe la Sântă Mărie
Nimeni p'aci să nu dea.
Așa e făcut boerul,
Nu poate lucra mereu...
Dar iată domnul graferul
Iați căciula, fătul meu!

Asta vezi, este teatru
Aci afli lucruri mari,
Cum a beut împăratul,
Cum s'au certat doi măgar,.
Fetele cum să iubească,
Flăcăii, iarăși mereu,
Cum să le tot amăgească!
Iați căciula fătul meu!

Aici s'adună și sfatul
Domnului de ajutor.
Care cărmuește Statul
Așa bine și ușor.
Eată Vornicul cel mare,
Al doilea Dumnezeu,
Și câtă putere are?...
Jos la pământ, fătul meu!

Nici nu se mișcă 'n țară
De n-o fi prin știrea lui.

*S'asta nu e o povară
De grumajii fi-te cui.
Trebuie o minte mare
Să poată dăinui mereu,
Pe toate să le 'mpresoare,
Nu e glumă, fătul meu!..*

Etc., etc.

Această satiră este scrisă într-o limbă pură lipsită de neologisme, lipsită de rătăcirile heliadismului, lipsită de slavonizme supărătoare, o limbă în care s'ar putea exprima și astăzi orice scriitor de seamă.

Dar pe când la 1838 Bălăcescu scria precum am văzut iar Hașdeu la 1871 întrebuința limba literară în care se scrie astăzi la anul 1927, iată cum scriau, la aceeași epocă, ultimii admiratori ai heliadismului, însă mult mitijată.

Reproduc următorul pasagiu din cel mai bine scris ziar de la 1871:

„Voră fi observată *lectorii* noștri că s'au petrecut multe *alegeri generali* și *parțiali* chiar la *municipalitate* și noi n'am disă nici-ua vorbă despre *candidați*. *Amu* resistatū chiar și *totor* întrebărilor ce ni s'au făcutū fie *pre facia*, fie în *particularu*.

Credemū că venind cu o așa *ideă* dupe ce amū isprăvitū lucrulū, nu pōte bănuī *nime* că venimū să combatemū cutare sau cutare *candidatură* și avem martori pre numeroasele *persoane* cari ne-au făcutū onoarea să ne totū întrebe dilele *aceste* pre cine să *allégă* deputatū în locul D-lui Cost. Negri. că *către nime* nu amū rostitū *acastă* *ideă* pre care o *socoteamū* de prisos să o spunemū la începutulū lucrului, și pre care o credeamū de prisos să o spunemū acum cândū s'a sfârșitū lucrulū.

Ortografia și mai ales construcția frazei, puse alături de fraza lui Hașdeu, din același an arată inferioritatea și marea eroare a heliadismului întârziat.

În București, pe lângă Hașdeu și tendința lui, mai era și cenacul literar al celor grupați, câțiva ani mai târziu, în jurul *Revistei Contemporane*. Numele lor erau cunoscute, aceste nume sunau: Petre Grădișteanu, Ciru Economu, Mihail Zamfirescu, Nicolae Ținc, Nicolae Scurtescu, D. Petrino și alții. Caracteristica acestui cenacul, dezbrăcat cu totul de școala Heliade, era lupta în potriua Junimei de la Iași.

Căți au mai rămas azi dintre toți aceștia?

De la Junimea au rămas Eminescu și Maiorescu, însă de *dincoace* nimeni afară de Hașdeu.

Totuși era un mare progres de la Enăchiță Văcărescu până la Heliade.

Progresele făcute de limba vorbită ca și de limba scrisă în trecerea unui secol sunt foarte mari. Limba de acum o sută de ani, nu o mai cunoaștem. *Influențați*, fie de greei, fie de

slavi, scriitorii Români nici măcar nu aveau la îndemână o limbă literară în care să se poată exprima.

Este interesant să arăt cititorilor care erea limba lui Iă-năkiță Văcărescu. Iată cum se exprimă în cartea sa: *Prima gramatică Română*:

„Ce este gramatica? și pentru împărțeala slovelor și pentru părțile cuvântului.

Gramatica este meșteșugul cuvântului care arată construcția sau syntaxis, adică alcătuirea părților cuvântului și ortografia cu care să poată nescine scriere bine și meșteșugeste. Această se împarte în părțile cuvântului carele la noi sunt nouă. Deci până a nu arăta de aceste părți prin carele se alcătuește fieșce cuvânt, arată să arăt întâiu pentru slove și pentru împărțeala lor fiindcă acestea sunt acelea ce făcând adunare întru una, arată și termenii și cuvântul la vedere“.

Etc., etc.

CESTIUNEA EVREE

În țară era un puternic curent antisemit care creștea. Motivul era că, de câte ori se ivea prilejul în totdeauna evreii se adresau Puterilor streine ca să intervină în România spre a rezolva cu autoritate cestiunea evree.

Când, după detronarea lui Cuza, Constituanta, sub presiunea streinătății, a voit să introducă la art. 6 principiul acordării drepturilor politice tuturilor evreilor, adversarii acestor drepturi au răsculat Bucureștii. Poporul din mahalale, s'a sculat, cu mic cu mare, a înconjurat Camera și, prin atitudinea lui hotărâtă, a impus Constituantei revotarea art. 6. Apoi, răspândindu-se prin cartierele evreești, a săvârșit devastări iar sinagoga din strada Sf. Vineri a asaltat-o, i'a spart geamurile și i-a stricat mobilierul.

Cremieux, evreu francez republican, scrie o broșură în care cere intervențiunea Puterilor în România pentru ca să ia apărarea evreilor și să impună încetățenirea lor. Această broșură este trimisă tuturilor cabinetelor și tuturilor ziarelor europene. Când a fost cunoscută în România, ura împotriva evreilor a început să crească.

Unul din cele mai principale ziare franceze: *Le Constitutionnel* scria la 8 Februarie 1870:

„Primirăm zilele acesteia scrisoare de la d-l A. Cremieux relativă la situațiunea Israeliților în România. D-l Crémieux, fidel generoasei misiuni ce a implinit în curs de mulți ani, apără cauza și interesele coreligionarilor săi din Principatele danubiene. El este în rolul său și opiniunea publică din Franța va fi totdeauna cu dănsul, pe cât timp va căuta să susțină principiile de libertate religioasă și de egalitate a cetățenilor înaintea legii, contra spiritului de netoleranță.

Însă când vine d-l Crémieux să ceară intervențiunea puterilor streine în cestiunea Israeliților Români, cată să ne înțelegem. Franța și celelalte puteri mari, pot să procedeze pe

calea consiliilor, aceste consilii vor fi totdeauna, suntem siguri, în sensul progresului și al libertății confesionale. De cât aceste consilii nu pot fi de cât confidențiali și de natură amicală.

D-l Cremieux invocă în favoarea tezei sale art. 46 din convențiunea de la 1858, dar uită preambulul statutului de la 1864 care zice:

„Principatele-Unite pot în viitor să modifice și să schimbe legile relative la administrațiunea lor interioară, cu con-cursul legal al tuturilor Puterilor stabilite, și fără nicio inter-vențiune. Numai în virtutea acestei clauze România a adoptat „Constitutiunea din 1866, care înlocuește, în tot ce privește „afacerile interioare ale României, Convențiunea din 1858“.

De aci rezultă, cum am arătat că puterile garante pot consilia, ca amice, pe guvernul român, dar că n-au dreptul după cum dorește d-l Cremieux, să dea ordine ministerului din București“.

În aceeași cestiune ziarul parisian *La Patrie*, scria tot în ziua de 8 Februarie 1870, un articol din care reproducem următoarele rânduri:

„Noi am fost în totdeauna de părere că cea mai bună propagandă ce ar putea face apărătorii israeliților, în favoarea coreligionarilor lor din România, ar fi să civilizeze pe acești din urmă, să-i pună la nivelul exigențelor moderne și să ia astfel Românii dreptul de a reclama în contra invaziunii unei rase străine. Ar fi mai bine, credem, a procede astfel, decât a mai înăspri spiritele prin niște pretense persecuțiuni religioase și prin neconținutul apel la intervențiunea străină, totdeauna dezagreabilă, dacă nu periculoasă în niște asemenea cazuri.“

În urma devastării sinagogei din București evreii au re-luat agitația în streinătate acuzând țara de netoleranță; atunci alianța israelită s'a pus în mișcare și a trimis în țară pe un evreu influent numit Armand Levy.

Armand Levy sosește în București înarmat cu protecțiuni tari, susținut de masonerie și de unele puteri streine. El pre-tinde guvernului ca să aibă libertatea de a cutreera Moldova și de a studia situația evreilor la fața locului. În epoca aceea, în 1869, guvernul era prezidat de Belzade Mitică Ghica iar ministrul de interne era Mihail Cogălniceanu. Toate aceste influențe tari silesc mâna lui Cogălniceanu, care dă trimisului Alianței israelite următoarea scrisoare de liberă trecere prin țară:

Ministerul de Interne

„Sunt invitate toate autoritățile administrative și comunale de a da tot ajutorul de care vor avea trebuință d-nii M. Armand Levy din Paris și M. Antoniu Levy, rabin predicator la București, cari merg în partea României de peste Milcov pen-tru a studia la fața locului starea de cultură a israeliților și

(plângerea locuitorilor în contra lor spre ași forma o cunoș-tință deplină și conștiincioasă.“

Ministru. M. Cogălniceanu

De îndată ce a fost cunoscută această scrisoare o mare a-gitație se pornește în toată țara. Un deputat moldovean Ioan Codrescu din Bârlad membru al fracțiunii liberale din Mol-dova, interpelează pe ministru de interne. Dar interpelarea era făcută nu atât contra ministrului pe cât împotriva Alian-tei israelite.

În răspunsul său ministrul spune:

„Vă asigur că nu a făcut nimeni mai mult rău jidanilor din România de cât Alianța israelită; și câtă vreme se vor adre-sa la streini ei vor fi un popor care, — precum a zis d-l Co-drescu — se ține la pândă ca să ne lovească în momentul cel mai greu“.

Și mai departe:

„Când am intrat în minister, peste trei zile m'am trezit cu o persoană care a cerut audiență spunând că este rabinul Levy. Acest domn a venit la mine și s'a adresat astfel: „Sunt însărcinat de Alianța israelită să-ți fac întrebarea: care e poli-tica ce dumneata ești hotărit să păzești în cestiunea israeliți-lor?“ La această întrebare, — iertați-mi expresiunea — am pus mâinile în pozurare și am răspuns: *Nu cunosc alianța israe-lită*. (Aplauze unanime). *Ea nu face parte din acele puteri ga-rante care au dreptul...* (Aplauze zgomotoase).

Când toate aceste fapte și declarațiuni au fost cunoscute în țară curentul antisemit a crescut.

Ferbere mare a produs, mai ales, tonul arogant al evrei-lor cari veneau din afară ca reprezentanți ai Alianței israelite. Tonul acesta a crescut când Mihail Cogălniceanu a luat două măsuri, întâia o circulară adresată prefectilor prin care le cerea să oprească invazia evreilor la sate și să le interzică de a fi cârciumari, a doua o adresă către prefectul de Bolgrad ca să adune pe evrei într-o colonie și să-i oblige la munca câmpului.

În răspunsul dat interpelării lui Ioan Codrescu, Cogălni-ceanu a mai spus că evreii veniți de peste graniță și aglome-rați în județul Vaslui, au dat naștere boalei biblice: elefan-tiasis. Și a cerut apoi votarea unei legi sanitare care să opreas-că aglomerarea oamenilor prin locuințe.

Ingrijorarea mare era invazia neîncrețită a evreilor din Rusia și mai ales din Polonia. Zilnic intrau în țară mase de evrei, se strecurau printre pichete, veneau peste munți și co-tropeau orașele și începeau să se infiltreze la sate. În parla-ment ferberea era foarte mare. Mulți deputați cereau ca evreii să fie gonțiți din țară și trimiși înapoi de unde au venit. Co-gălniceanu a răspuns că în adevăr sunt acum în România 400.000 jidani însă nu-i poate scoate din țară fiindcă nici Tur-cia, nici Rusia, nici Austria, nimenea nu vrea să-i primească. De și evreii făceau să răsună Europa cu doleanțele lor, de și

Alianța israelită mijlocea la toate cabinetele marilor puteri ca să intervie în România și să impue țării pe evrei, totuși această fugă din celelalte țări și căutau adăpostul tot pe pământul României netolerante. (?)

Din cauza circulațiilor sale împotriva evreilor și din cauza că a sfidat Alianța israelită, Cogălniceanu cade de la putere peste două luni.

La sfârșitul lui 1870, când am sosit în București, situația nu mai era aceeași. Luptele mari dintre partide canalizase toate neînțelegerile împotriva guvernului Lascăr Catargiu, însă sentimentul anti-evreu stăruia. Românii nu puteau să uite amestecul arogant al streinilor care rănea demnitatea națională.

FINANȚELE

Situația financiară a țării era foarte rea. Veniturile nu mai acopereau cheltuielile, datoria flotantă creștea, serviciile publice nu mai puteau fi întreținute de cât cu emisiuni repetate de bonuri de tezaur.

Iată, de pildă, care era bugetul și situația financiară pe 1869.

Venituri: 69.230.000 lei;
Cheltuieli: 79.002.000 lei;
Deficit: 11.172.000 lei;
Datoria flotantă: 46.303.553 lei;
Datoria externă: 116.577.964 lei.

Mai târziu Petre Mavrogheni, noul ministru de finanțe, a restabilit situația financiară, a creat însemnate resurse noi și a ridicat creditul României în streinătate.

TEATRUL

La Teatrul Național sau „Teatrul cel Mare” trona M. Pascaly. Pascaly era directorul trupei sale, căci pe vremea aceea nu exista încă Compania dramatică de astăzi.

Repertoriul era compus din foarte puține piese originale, majoritatea pieselor erau traduceri și mai ales melodrame. Genul melodramatic era genul cel mai plăcut al lui Pascaly.

Dar și în comedia de salon acest actor se distingea. Avea un mare aer de distincție și purta fracul cu o rară eleganță.

Mateiu Millo, cel mai mare actor al României de atunci, nu era administrator, de aceea toate trupele înjghebate de el s’au dizolvât repede. Millo juca mult prin orașele din țară iar în București, juca, când avea trupă, în mica sală Rossel, astăzi dispărută. Totuși câte odată Millo juca și la Teatrul Național la vreo reprezentație extraordinară cu aprobare specială.

Am dinainte câteva afișe din anul 1871. Iată-le:

TEATRUL NAȚIONALU

Cu autorizațiunea onor. Comitet instituit de guvern

Reprezentatie extraordinară

Se va da în beneficiul

D-lui M. FELBARIAD

Piesa

LIPITORILE SATELORU

Vodevil național de V. Alexandri și d-l Millo

PERSOANELE

Chir Jani Avdelas

Jupin Moise

Vintură țerră

Ion Teslaru

Catrina femeea lui

Nițu copilulu loru

Gavril Sirbu

Marinca orfana

Jupinésa Luxandra

Subprefectulu

Un terranu

Martin păduraru

Țărani, țărance și soldați.

Scena se petrece la moșia Haramului.

D-nul Felbariad

Comino

Gestian

G. Botez

D-na Dimitrescu

D-nul Fraivalt

D-nul Magheru

D-na F. Sarandi

* * *

D-l Protto

D-l Mihăilescu

D-l Deleanu

Beneficientulu se crede datoru a mulțami domniloru și doamneloru artiste pentru concursul grațiosu ce au datu la această reprezentațiune.

Asemenea mulțamește d-nei F. Sarandi că a primitu să joace din complesentă rolulu Marincei.

Preciurile: Benoarele și loja I 24 lei nuoi, loja II 12 lei, stalu I 4 lei, stalu II 3 lei, stalu III 2 lei, galeria 1 leu nuoi.

TEATRULU BOSSEL

Dumnică la 7 Maiu 1871

Reprezentatiune extraordinară

dată de d-soara

ALBINA DI RHONA

prima subretă și dântuitoare a teatrului St. James din Londra

Cu concursul d-lui

COMINO

Se va reprezenta

CAMILA

Farce en 1 acte melée de danses

PERSOANELE

Otto Photographe

Lorens son domestique

D-lu G. Magheru

d-l Kyritescu

Lupesco directeur de theatre d-l Freval
Camila Cameriste d-na Albina di Rhona
In timpul piesei d-na Albina di Rhona
Va executa

FERMECAREA ȘERPILOR
Danț Egiptean

Cu costum național de Harem, executat pentru prima oară
înaintea M. S. Sultanului și Vice Regelui din Egipt.

GURA CASCATA

Canțonetă comică de d-nulu Alexandri executată de d-l
Cormino.

Spectacolul se va fini cu

UN TATA IN INCURCATURI

Comedie en un acte exécuté en langue Française et Roumaine
Morcovescu deputat d-nul G. Magheru
Gurguța fiul său practicant la ministere Michaelescu
Charlota Duval dănuitoare d-ra Albina di Rhona
Lisette camerista d-ra Georgesco
In cursul piesei d-șoara Albina din Rhona va executa ur-
mătoarele danțuri:

PARODIE-POLCA
HIGHLAND-FLING

Dans național scoțian executat în costum național

PAS DE DEUX COMIC

Executat de d-șoara Albina di Rhona și domnu G. Magheru
PRECIURILE LOCURILORU

O lojă 3 galbeni, Stal I 4 franci, stal II 3 franci, stal III 2
franci, galeria 1 franc.

Atragem atenția asupra obiceiului vremii de a se ames-
teca vorbele franceze printre cele române.

Albina di Rhona a fost o foarte frumoasă dănuitoare, de ea
s'a amoretat Ion I. Heliade Rădulescu făcând escese până ce
a căzut în demență. Pentru dansa a scris o poezie, ce a stârnit
multă curiozitate atunci, poezie în care declinul marelui liti-
rat erea foarte accentuat.

Această poezie începea cu versul:

„Esci bellă Seraphito, belissimă între toate”. Et. etc.

SALA ATENEULUI

Societatea Filarmonică Română

Anul al II-lea

Duminică la 18 Aprilie 1871.

5-lea Concertu Symphonich

PROGRAMMA

Partea I

1. Uvertura din Prometeu Beethoven
5. Sarghetto (din Simf. No. 2). Beethoven
- d-l L. Wiest Mendelssohn
3. Allegretto Scherzando din Simfonia No. 8 Beethoven

Partea II

4. Uvertura din Răpirea din Serail Mozart
5. Sarghetto (din Simf. No. 2) Beethoven
6. Simfonia No. 4 în re majoru Haydn
- a) Adagio-presto.
- b) Andante.
- c) Menuetto.
- d) Vivace

Orchestra va fi dirijată de d-l *Eduard Vachmann*, capul
orchestrei Societății.

Preciurile locurilor: Locul I 7 stanți, locul II 3 stanți.

Grand Theatre de Bucharest

Mardi 26 (28 Fevrier) 1871

Representation extraordinaire

En faveur

Des paysans et des ouvriers francais

Victimes de la Guerre

Pour les blessés

Ouverture de *Fra-Diavolo* d'Auber executé par l'orchestre
de l'Opéra sous la direction de Mr. L. Wiest.

Pour les blessés

Un officier français blessé M. Ulysse de Marsillac
Une infirmière Melle Smaranda Cantacuzéne

Deuxième Partie

Ouverture de la *Dame Blanche de Boieldieu*.

La Comédie chez soi

Comedie en 1 acte de Méry

Le Comte

M. I. A. Cantacuzéne

La Comtesse

M-me Catherine Polyso

Brigitte

Melle Maria Rosetti

Troisième Partie

Fragments de l'Opéra *Roméo et Juliette* de Gounod

LE BONHOMME JADIS

Comedie en acte d'Henry Murger

M. Jadis

Mr. Ulysse de Marsillac

Octave

M. Emmanuel Florescu

Jacqueline

Melle Smaranda Cantacuzéne

Prix des places

Loges de premier et de second rang soixante francs, loges de troisième rang trente francs, fauteuils d'orchestre vingt francs, stales de parterre dix francs, galerie un franc. (On commencerà a 8 heures et demie très précises.)

În 1871 Mihail Pascaly obține autorizarea de a juca, cu începere din luna Septembrie, în teatrul Național, adică i se acordă concesiunea. Atunci el adresează ziarelor următoarea scrisoare:

Domnul meu,

Nefericita și nemeritata pozițiune în care se află Teatrul Național al României vă este deja destul de cunoscută.

Artist al țării în 24 de ani de lucru, de studiu și de devotament, fără nici o recompensă, fără nici o perspectivă decât profesiunea artei mele, forțat să lucrez ca om, dator să perseverez ca artist, am obținut dreptul de a juca la Teatrul cel Mare, în limitele regulamentului promulgat de minister și aprobat de Domnitor. În aceste condițiuni, lipsit de mijloace suficiente, pe lângă trebuințele ce reclamă un teatru, voiu cere ca să țin ușile teatrului cât se va putea mai mult timp deschise, voiu continua reprezentațiunile stagiunei de iarnă regulate, exacte, îngrijite, cu toată devoțiunea ce am pentru artă, cu tot respectul ce am probat că am pentru publicul român.

Ași fi fericit dacă suferințele, sacrificiile, devotamentul și amorul artei cu care se va prezenta Teatrul român în prezența publicului, în interesul dezvoltării noastre morale, așa fi fericit zic, dacă toate acestea, vor putea să atingă o fibră din inima Românilor și să-i facă să se uite cu mai multă iubire, cu mai mult dor la Teatrul Național, simbol de cultură, de poezie și de mărire, pentru o națiune mare, poleită și cultă.

Presa, care este lumina conducătoare a popoarelor, scutul cel mai putinte al instituțiilor naționale, presa să-și îndrepte privirea mai afabilă, mai benevolă, mai frățească la această amară încercare; un cuvânt de încurajare, un strigăt de deșteptare și teatrul național va fi salvat, teatrul național va fi restabilit.

M. Pascaly
Artist Comedian

Acesta era sistemul reclamei teatrale acum mai bine de 6 jumătate de secol, iar Pascaly abuza de el. Genul plângător, apelurile desperate la public, și declarația sărăciei sale era genul său; declamația jalnică îl caracteriza.

Dar, firește, ceasul „teatrului” nu sunase încă în România.

La aceeași epocă, în Septembrie 1871, venise și marea tragediană italiană, Adelaida Ristori. Dar iată cum scria Cesar Bolliac că a fost primită:

„Tragediana care a vrut să ne dea și nouă din plăcerile ce a dat în viața ei, celorlalte capitale ale Europei, cred că nu

s'ar fi așteptat la o primire așa de rece a talentului său arzând, într'un oraș de mai bine de două sute de mii suflete, rasă latină, italieni de sânge și francezi de educațiune¹⁾ (?).

A se vedea gentilul teatru ce a primit pe marea artistă, gol, când se știa că joacă Ristori pe Phedra, pe Phedra pe care a mânălito Racine manieratul și etichetosul de pe cum a creiatu Europides în Hypolit, a se vedea teatrul nostru gol când Ristori ridică pe Phedra la creațiunea ei, etc., etc., este a dovedi că bucureștenii nu sunt pentru altceva decât pentru farse din vodeviluri și pentru bastarda teatrului; opera, pe care n'o înțeleg în limbajul său cel metafizic, dar fac haz când văd pe scenă, între machinării și costume, că-și dau oamenii bună dimineța cântând, se gâlcesc cântând, se ceartă și se omoară cântând.

Teatrele făceau, toate, afaceri foarte rele, publicul era puțin, clasa aristocrată nu se ducea decât la operă, niciodată o familie boierească nu s'ar fi compromis într-o loje la teatrul românesc; și, dacă nu mergeau boerii, cum era să se compromită burghezii?...

Ceilalți, mahalalele, nu ieșiau pe vremea aceea ca să pătrundă până la... Teatrul al Mare l...

Dar era Opera, teatrul aristocrației, care, din cauza aceasta, atrăgea și pe celălalt public amator.

În anul 1871, presa o avea tot vechiul impresar italian, Papa Francheti cel care avea meșteșugul să aducă în totdeauna câteva elemente de mână întâia. În anul acela aduseser, printre alții, pe un foarte reputat tenor, numit Patierno. Patierno mai fusese în București, așa că a debutat în mijlocul nefârșitelor aplauze.

TARGUL MOȘILOR

Cei cari au scris despre Târgul Moșilor spun că este răspândit prin toată România, dela Nistru și până la Mureș, fiind mai slab peste Cerna și peste Prut, din cauza dominațiunei străine. Târgul începea peste tot Lunea, înainte de Sâmbăta morților și ținea până Sâmbătă, când se împărțeau lucrurile cumpărate în târgul Moșilor. Aceasta era tradiția.

La 1871, târgul începea să degenereze.

Tradiția era să se împartă Sâmbăta următoarele lucruri: 1) O oală nouă roșie, nesmălțuită, cu vin; 2) O doniță nouă cu apă; 3) Un colac; 4) O lumânare de ceară galbenă, aprinsă; 5) O strachină nouă, cu păsă fierț cu lapte. Aceste lucruri dăruite, constituiau pomana.

„Pomana, sau *po-manea*, ne spune Cesar Bolliac, este darul pentru sufletul celor morți, pentru *zeii mani*, cari după tradiția păgână nu sunt decât sufletele celor morți din familie cari, transformați în spirite, aveau influență și în bine și în rău asupra membrilor familiei rămași în viață pe pământ. E

1) Bolliac vorbea, negreșit, nu de cei 200.000 locuitori ai orașului, ci numai de clasa restrânsă aristocrată.

semnificativ că, precum Romanii aveau 3 zile pe an pentru celebrarea *zeilor mari*, tot astfel Românii au 3 Sâmbete ale morților“.

Târgul Moșilor este, prin urmare, *Târgul strămoșilor*, el se aduna în preziua uneia din Sâmbetele morților, anume în cea din luna Mai, pentru ca să se facă pomenile.

La 1871, precum am spus, Târgul începea să degenereze și, afară de asta, era foarte rău îngrijit. De unde, la mijire, nu veneau în târg decât acei cari vindeau lucrurile destinate pomenii, precum olarii și dogarii, acum târgul era un bălcu, ca oricare, unde se vindeau toate felurile de mărfuri. Apoi, târgul era instalat într'un câmp noroios, fără strade, fără pavaje, murdar și neluminat.

Vechii comercianți străini cari făceau și ei originalitatea târgului, nu mai veneau.

Nu mai veneau orientalii cu mărfuri fabricate în Persia, la Smirna, în Egipt. Nu mai veneau elvețienii cu lucruri fabricate din lemn. Și alții și alții. Și nu mai veneau fiindcă, pe deoparte era mizerie materială, iar pe de alta taxele comunale erau din ce în ce mai mari.

Astăzi, deși Târgul Moșilor este încă și mai departe de tradiție, cel puțin este în mare progres, și moral, și material.

TRAGEREA LA SEMN

Poporul român a fost întotdeauna un popor iubitor de sporturi.

Danțurile naționale atât de numeroase, jocurile, precum oina, poarca și altele, vânatoarea, întrecerile călări, etc., sunt atâtea dovezi că românul are mari aptitudini pentru aplicările sportive.

În București, o veche tradiție făcea ca în ziua de Sf. Toader să se facă la Tei întrecerea sau încurarea cailor, dar tradiția a slăbit până ce a pierit.

Exercițiul armelor era iarăși în obiceiuri; îmi amintesc, de pe timpul când eram copil, bunul obicei al tragerilor la semn, pe județe, cu premii. Dar și aceste concursuri au fost părăsite.

În 1871, pentru întâia oară, se organizează la Societatea de tragere la semn, trageri în țintă militară. Aceste trageri au fost organizate de către generalul Ion Emanoil Florescu, ministrul de război, și la ele a participat și Domnitorul.

Tragerile s'au făcut în zilele de 23 și 24 Iulie:

Ofițeri, cu arma Peabody:

Distanța mare, 300 metri:

1-ul) Maiorul Constantin Cruțescu, din I-ul de geniu, medalie de aur.

2-lea) Locotenent Celăreanu, din dorobanți, dublă medalie de argint.

3-lea) Sublocot. Poenaru din Călărași, medalie de argint.

Distanța mică 176 metri.

1) Ionescu Constantin, sublocotenent, batalion 9 grăniceri, medalie de aur.

2) Maior Cruțescu din I-ul Geniu, medalie argint.

3) Sublocotenentul Dosache George din bat. 4 vânători, medalie argint.

Pistol 25 metri.

1-iul) Colonel Lupu George, 1 linie, medalie aur.

2-lea) General Ion Florescu, ministrul de război, medalie argint.

3-lea) Maior Peretz Alexandru din regimentul Călărași, med. argint.

Apoi urmează tragerea oamenilor din trupă, cu aceleași premii, numai cu pușca la 300 și 176 metri.

Osebit de medalii s'au împărțit premianților și daruri: ceașornice, truse, butoni, etc. oferiți de Domnitor și de juriu. Apoi oamenilor din trupă li s'au distribuit bani, iar alții ne premiați citați în *Monitorul Oastei*.

REZULTATELE LA 24 IULIE

Ofițeri cu arma Peabody

Distanța mare, 300 metri.

1) Sublocotenent Dănescu din 2 artilerie medalie de aur.

2) Sublocotenent Lerescu din 1 linie medalie de argint.

Distanța mică 176 metri.

1-iul) General Ion Florescu ministrul de război med. aur.

2) Carol I Domnitorul României med. argint.

Pistol 25 metri:

1) Căpitan Dumitrescu Dimitrie din stabilimentul artileriei med. aur.

Oamenilor din trupă li s'au distribuit ca premii obiecte, și bani.

Apoi, Generalul Florescu rosti următoarea cuvântare:

Prea înălțate Doamne,

Deprinderea la arme, care din timpii cei mai vechi a fost considerată ca cea mai nobilă și mai bărbătească continuă în timpii noștri, a fi încurajată nu numai de guvern dar și chiar de fiecare cetățean. În adevăr, fiecare simte cât este de sacră datoria de a se pregăti la apărarea țării sale, cu aceea conștiință și cu aceea inteligență ce se cere astăzi de progresul artei militare și de perfecțiunea armelor de foc.

La concursul militar de dare la semn, în acest an, au luat parte reprezentanții întregii puteri armate a țării. În numele, dom am, prea înălțate Doamne, marea onoare de a exprima Măriei Voastre cea mai vie recunoștință pentru înalta bunăvoință ce ați avut de a încununa împreună roadele silintelor noastre:

Să trăiți, Măria Voastră!

Să trăiască România!

Domnitorul a răspuns câteva cuvinte, apoi, cu propria-i mână a prins medaliile pe pieptul premianților. Când i-a venit rândul, Domnitorul, a înaintat iar colonelul Lupu din juriu i-a pus medalia pe piept.

ORAȘUL

Bine înțeles, nu voi descrie orașul întreg, fiindcă nici nu intra în mijloacele mele ca, la vârsta de 15 ani să-l fi cunoscut pe tot; afară de asta, o amănunțire prea mare nici n'ar fi interesantă. Mă voi mărgini, dar, a vorbi numai de cartierul și străzile centrale cât și de marile lucrări edilitare realizate în cursul vremurilor.

Am spus mai sus că Dâmbovița nu era nici canalizată, nici rectificată pe vremea aceea. Puțin adâncă, șerpuiind într-o albie la nivelul străzii, murdară, fără cheiuri, cu poduri de lemn prost întreținute, alergând în zigzaguri întortochiate, avea numeroase vaduri de unde sacagii scoteau apă.

Fiindcă acum 50 de ani, apa nefiind introdusă la domiciliu, era vândută de sacagii, fie că o aduceau abonaților pe preț mediu de 50 bani sacaua, fie că o vindeau pe străzi, strigându-și marfa, la fel cu toți ceilalți vânzători ambulanți.

Ori pe ce stradă locuiai, auzai sacagii strigând:

— Apă! Apă! Haapl...

Mai era și obiceiul — o reminiscență a păgânismului — ca urmașii unui mort să dea apă de pomană. Aceștia plăteau apă din saca și obligau pe sacagiu să o împartă gratuit la lume. Și atunci sacagiul pornea pe străzi strigând:

— De pomană! Apă! Apă! Aaapl...

Acum strădele. Nu existau pe acea vreme nici unul din bulevardele actuale. Nu exista decât crâmpeliul de bulevard al Academiei între calea Victoriei și strada Colței.

Dacă plecai dela Dâmbovița spre șoseaua Kiseleff, Calea Victoriei — pe atunci Podul Mogoșoaiei — avea cu totul un alt aspect. Cititorii vor judeca.

Pe stânga, casa Barbu Păltineanu nu exista, în locul pe care e clădită, era liceul Sf. Sava.

Casa din colțul străzii Răureanu, în care se află instalată librăria Ignatz Hertz, nu exista. În loc era o casuță joasă fără etaj, în care se afla cel mai bun birt de mâncări orientale, vestitul pe atunci birt Hristodor, cum am mai spus.

Casa Prager era, pe atunci, o veche casă boerească, casa baronului Barbu Belu. N'avea prăvălii, era un mic palat particular, reședința baronului rămas vestit prin aceea că, sub domnia lui Cuza Vodă, ucisese în duel cu pistolul pe un ofițer.

Marele edificiu în care este instalat magazinul Universal, nu exista. Locul făcea parte din curtea caselor baronului Belu.

În locul actualului edificiu al Casei de Depuneri, era un alt edificiu mai mic în care era instalată aceeași instituție.

Grand Hotel nu era clădit, dar exista „Hotel de France”, o mică clădire cu un etaj vopsit în culoare galbenă. Sus era ho-

felul compus din câteva camere, și jos cafenea în care intrai scoborând câteva trepte în subsol.

Strada care desparte Grand Hotel de librăria Socec nu fusese deschisă, iar librăria Socec era instalată într-o prăvălie cu mult mai mică, cu intrarea pe Podul Mogoșoaiei.

În locul marelui loc viran unde astăzi se află cinematograful Colos erau, pe vremea aceea, un șir de case cu prăvălii. În stradă, lângă un șir de uluci, erau instalate două dulapuri cu cărți ale anticarului Leon Alcalay.

Acolo l-am cunoscut, — stând toată ziua înaintea dulapurilor sale, pe arșița soarelui sau în crivățul ernei, cumpărând și vânzând cărțile, leu cu leu, pe acela care, cincizeci de ani mai târziu, trebuia să moară de mai multe ori milionar.

Micile prăvălii dela poarta legăției rusești nu erau clădite. Marele hotel al Bulevardului, nu exista.

În locul Cercului militar și al squarului, era biserica Sărindar cu o mare curte împrejur și cu un grilaj de fier înconjurată.

Strada Sărindar nu exista. Marea clădire în care este instalat Hotel Luvru, nu fusese înălțată. În loc era o mică casuță cu un etaj, în care se mutase mai târziu birtul Hristodor.

Marea casă de alături, proprietatea familiei Lahovary, clădită pe la 1912, nu era; dar era o vechitură de casă cu prăvălii și un etaj. Într-una din prăvălii era instalată casa de muzică și editura de muzică Ghebauer, care moștenise magazinul lui Alexandru Flechtenmacher.

Până la Pasagiul român nu este nimic schimbat. Atât numai că actuala Terasă Oteteleşanu era casa boerească unde trona una din cele mai mari cucoane ale vremii, d-na Oteteleşanu, o mecenă, o femeie foarte primitoare și cu o foarte mare autoritate și influență în societatea bucureșteană. Recepțiile, balurile și prânziurile Oteteleşencei, la cari defila „tot Bucureștii”, erau vestite, iar otelul Oteteleşanu mai târziu „Hotel Frascati”, a fost renovat și înălțat cu un etaj.

Pasagiul Român era flancat de două rânduri de case, cari au fost refăcute și înălțate mai târziu; casele bisericii Crețulescu au fost refăcute și ele.

Din actualul Palat regal nu exista decât corpul de case în care sunt instalate cancelariile, cu grădina, o mică curte și corpul de gardă în față. Aceasta a fost casa Goleștilor. Mult mai târziu, după războiul din 1877, a fost clădit Palatul cel mare cu aripa din dreapta, unde e corpul de gardă. În urmă a fost deschisă strada care desparte Palatul de Hotel Imperial. Tot spațiul pe care se ridică astăzi Hotelul Imperial, casa Wappner și casa Stelorian, era un mare loc viran și în fund o casă, măricică pentru vremea aceea, unde era instalat un institut-pension de băeți numit Codreanu.

Hotelul High-Life nu era clădit. Casa de alătur în care se află magazinul Leonida nu era. Era o altă casuță cu un etaj, iar jos cofetăria fraților Tănăsescu.

Lipit era hotelul Orient, mic hotel cu un etaj și dirijat de către un bătrân simpatic, numit Demetrescu.

În colțul străzii Grigorescu — pe atunci strada Modei — o mică casuță. În colțul cel lalt o altă casuță joasă. Alături era o casă mai mică cu un singur etaj, numită casa Enculescu. S'au mai clădit și alte case, dar puține. Apoi casa cu 3 etaje, zisă casa Goligher.

Pe această parte cu numerile fără soț, până la Șosea, nu s'au mai clădit și transformat decât: casa în care e instalat ministerul de industrie, fosta casă boerească a unui Ghica mi se pare, cumpărată de Gheorghe Vernescu, transformată radical precum o vedem astăzi, apoi vândută ministerului pe un preț derizoriu de către moștenitori.

Apoi a fost clădită casa Filipescu, colț cu strada Verde, palatul Gheorghe Cantacuzino și frumoasa casă Grigore Cerchez, în stil gotic. Ultima casă clădită din nou este Palatul Funcționarilor publici.

În anii din urmă s'au mai clădit câteva case moderne.

Pe partea cu numerile soț transformarea a fost mai însemnată. În colț, față cu cheiul era o mică casuță și alături Schitu Măgureanu.

Ca clădiri noi avem mai întâi casa colț cu str. Carol, unde este instalat biroul Casei Pathé.

Pe locul unde este clădit palatul Poștelor se înalță o imensă construcție de lemn a Circului Suhr. Mai târziu cercul a fost dărâmat iar locul a rămas viran purtând numele de Piața Consantin-Vodă.

Alături, colț cu str. Carol, un șir de prăvălii mărunte, evrei cu mărunțișuri și o cunoscută berărie, mi se pare berăria La Carul cu bere. Într-o bună dimineață, în localul acestei berării s'a deschis un „Café chantant”, iar sala a primit numele de Valhala.

Biserica Zlătari era înconjurată, pe cele trei străde, cu un șir de case vechi, având prăvăli de jur împrejur. Pe strada Stavropoleos era o berărie și birtul la Pisica Neagră renumit pentru vinul ce debita.

Pe podul Mogoșoaiei era cofetăria lui Baltador, cunoscută de studenți, apoi băcănia lui Păun Popescu unde, la ora dejunului și a prânzului, se lua țuică. La aceste ore băcănia gemea de lume.

Serbarea Bobotezei se făcea lângă podul dela Mihai Vodă. Dâmbovița trecea pe vremea aceea puțin mai aproape de Hotel de France, podul de peste apă era singurul pod de fier, de aceea și cafeneau de lângă apă și pod, o mare cafenea cu terasă, purta numele de „Cafenea la podul de fier”.

Casa societății „Dacia”, unde e instalată Banca Agricolă, nu exista. Clădirea Pasagiului Vilacros și Maca, precum și Pasagiile, nu erau făcute, căci pe acest teren era o mare cafenea, restaurant și café-chantant cu grădină la fațadă, purtând numele de „Stadt Pesth”.

La „Stadt Pesth” petreceau mult bucureștenii și au pe-

trecut ascultând cântărețele germane, până ce a fost dărâmat localul.

Toate celelalte case până în strada Doamnei — astăzi Paris — sunt neschimbate.

În colțul de peste drum s'a clădit palatul Nifon, înlocuind oarecari cocioabe.

În colțul bulevardului Academiei cu calea Victoriei a fost clădită casa Greceanu. Actualul hotel Capșa nu era pe atunci, iar casa, care nu avea decât un etaj, coprindea și Sala Slătineanu atât de cunoscută și vestită. Era cunoscută fiindcă în această sală se dădeau cele mai frumoase baluri mascate ale epocii, foarte căutate pe atunci, foarte mult frecventate de către toată societatea înaltă. Multe intrigă sentimentale se înodau în sala aceasta.

Casa Lahovary, în care, se află instalat Clubul Tinerimei, era o veche casă boerească cu un portal sculptat după modelul celor mai multe case boeresti ale vremii. Modernismul a abătut-o deși acel portal prezenta un interes oarecare ca document al epocii.

Localul în care este instalat ziarul *L'Indépendance Roumaine* este cu totul altul. Pe acea vreme era o casă vechea cu un etaj; sus sala Bossel, sală de teatru cu tavanul scund și cu un rând de loji la nivelul sălei, în genul sălei Majestic; era și sala de bal mascat. După dispariția sălei Slătineanu, această sală a rămas cea dintâi și mai sic întâlnire de bal mascat. Jos, intrai pe sub scară într'un local de berărie și, de multe ori, local de café-chantant.

Palatul Imobiliara e de dată recentă, la 1871 era „Hanul Mercus”.

Englis Hotel nu era decât o casă cu un etaj. În acest imobil a deschis Papa Gilet restaurantul său select numit „Frascati”. Mai târziu cunoscutul Eliad Cărciumărescu transformă casa cu totul, îi adăogă etagiile 3 și 4 și făcu hotelul pe care îl vedem.

Dar despre Cărciumărescu voi vorbi mai târziu când voi scri despre oamenii vremii.

Casa Riegler era Hotelul Hugues. Aci era restaurantul farneez cel mai prețuit aci se adunau toată boerimea și toți cheflii de calitate ai vremii. La restaurantul Hugues, într'un cabinet particular, a fost reținut fostul prefect de poliție al lui Vodă-Cuza, Alexandru Beldiman, în noaptea de 11 Februarie 1866, noaptea detronării. Până la moartea bătrânului Hugues acesta a fost cel dintâi restaurant al Capitalei.

Alături era Grand Hotel. Fiind dărâmat de către proprietarul său, în locul a fost înălțat Hotel Continental. Și la Grand Hotel se înființase un restaurant francez de lux cu pretenția de a concura pe Hugues; însă acesta și-a păstrat întotdeauna înălțimea.

În acest hotel se afla magazinul celui dintâi pălăriei al epocii, francezul Paul Martin. Pălăriile lui Paul Martin costau 20 de lei una și nu era de nasul lăuturor ca să le poarte.

Mai înainte venise în București alt pălărier francez anume Jobin, instalat într-o prăvălie din palatul Crețulescu. Acesta a adus în București cele dintâi pălării înalte, cari au rămas cu numele de „joben“.

Până la fosta casă Musu, din fața Palatului regal, clădirile sunt aceleași. În locul casei Musu era o cârciumă, cu o foarte mică grădiniță înăuntru; deasupra ușei de intrare era firma „La ochiul lui Dumnezeu“. Aci mâncam noi studenții, fiindcă porția de mâncare costa 40 de bani, dar se dedeau și jumătăți de porții cu 20 de bani.

Hotelul Metropole și casa Assan au înlocuit alte case mărunte.

Palatul Băncii Națiunii s'a înălțat pe locul unde era casa Crețeanu. Casă mare boerească cu prăvălii. Pe calea Victoriei era băcănia Colțescu, în colț, băcănia Petrache Ioan. Amândouă, mai ales aceea a lui Colțescu—băcăniile de lux. Petrache Ioan n'a prea făcut treburi dar Colțescu a eșit milionar. Actualii băcani Ciobanu și Dragomir au făcut ucenicia la Colțescu.

Piața Palatului este toată refăcută. Totul e nou; vechiul București a dispărut aci cu totul.

În locul refugiului din fața Palatului regal și a clădirii în care este instalat Automobil-Club era un lung șir de case mărunte, unele proprietatea familiei Lahovary (Emanoil Lahovary), parte proprietatea unui bătrân anume Ioanid.

Fundațiunea Universitară Carol I era situată pe o prelungire sucită a străzii Clementei și a fost construită după dărâmarea casei lui Grigore Păulescu fost ministru, de la care a cumpărat-o Regele Carol.

Palatul în care se află instalat Jockey-Club, bine înțeles, nu exista. În locul acela era o casă întunecoasă cu o curte mare, după modelul caselor boeresti de pe vremuri, proprietatea colonelului Filitis, fost aghiotant regal.

Grădina Ateneului nu exista și nici Palatul Ateneului. Exista în locul Ateneului un început de biserică și Metohul Episcopiei de R. Vâlcea. De aceea locul acesta se numea „la Episcopie“, iar strada din dreapta purta numele de strada Episcopiei. Mai târziu Casa Episcopiei a fost dărâmată, iar curtea plantată primind numele de: Grădina Episcopiei.

Pe locul Casei Episcopiei s'au săpat temeliiile cercului despre care voi vorbi la timp.

Multă vreme s'au văzut în București fundațiile foarte solid zidite, până ce, prin marea stăruință a lui Constantin Esarcu, s'a pus la cale ridicarea actualei clădiri a Ateneului Român. Ateneul este ridicat pe fundațiile cercului.

Hotelul Athenée Palace a fost clădit relativ de curând. De aci și până la Piața Victoriei transformarea este minimă.

Din nou clădite, în locul a ceea ce era în 1871, sunt un număr restrâns de case, precum: Casele din dreapta și din stânga bisericii Albe, casele din dreapta și din stânga străzii Piața Amzei; casele Anagnostiadi; casele din fața căii Gri-

vița și cele retrase cu șase metri din fața ministerului de finanțe; casele d-lui Ion C. Grădișteanu, casele de alături ale d-rului Tomescu, liceul Sf. Gheorghe; casele d-lui Mișu Cantacuzino, casele d-rului Demostene. În locul tuturor acestora erau, fie locuri virane, fie vechi căsuțe, aproape niște ruine.

Piața Victoriei nu exista. Șoseaua Ștefan cel Mare și șos. Bonaparte se împreunau pur și simplu, iar pe dreapta era un han lung și scund, cunoscut de tot Bucureștiul care petrecea, și hanul Niculcea.

Prin partea locului nu exista nimic din ceea ce există astăzi, nici palatul ministerului de externe, nici b-dul Colței (astăzi Lascar Catargiu), nici plantația de pe șos. Ștefan cel Mare, nici pavaj, nici alinierea. Era cu totul un alt cartier, îngust, înroiat, fără aer și fără lumină.

Strada Lipscani e mult transformată din punctul de vedere al clădirilor. Aproape nimic, din ceea ce vedem astăzi, nu exista la 1871. Primăriile ar fi putut profita de ocazie ca să îndrepte și să lărgască această străduță cu o atât de mare circulație, dar, de când țin minte, primăriile noastre au fost aceleași.

Pe stânga nu existau: Palatul Băncii Agricole, Banca de Scont, Banca Națională, casa Schlesinger, magazinul Missir, Casa Crisovelonj și încă câteva.

Pe dreapta nu existau: Grădina bisericii Zlătari hotelul Carol, palatul Daciei, casa din colțul străzii Smârdan, La Globul Verde, casa Bechianu, etc., etc. Pe întregul parcurs al Lipscanilor erau numai case joase, mici și vechi.

Strada Academiei nu mai e de recunoscut. Aproape totul e nou. Începând din strada Paris avem în colțul din dreapta cinematograful Volta, care nu exista, apoi hotelul Minerva clădit de d-rul Steiner, în locul unor căsuțe mizerabile. Casa în care e instalată drogheria Zamfirescu nu exista, grădina din fața Universității nu exista. Aci se aflau niște case ruinate cât și o berărie cu un biliard de o schioapă și o grădiniță de vară cu firma la „Der grosse Fritz“. În locul clădirii de prelungire a Universității era o casă și curte, proprietatea unui domn Ritoride. Alături grădina Rașca. Această grădină avea o mare trecere, era unul din puținele localuri de elită ale Bucureștilor. La grădina Rașca nu se ducea ori cine.

Dar ce era grădina Rașca?

Un ceh, anume Hrtka, vine în București și deschide localul de consumație, birtul și grădina de vară din str. Academiei. Dar cum românii nu puteau pronunța acest nume l'a transformat în Rașca și Rașca a rămas. Dar pe firmă a rămas până târziu numele adevărat al boemului.

În locul casei, acum tăiată pe jumătate, în care era instalată firma Watson și Youell, era o mică căsuță gălbue, în care era instalat birtul lui Rașca. Grădina de vară avea o mare vază și era locul de întâlnire al societății alese. În această grădină cânta, de obicei, violinistul Wiest, despre care voi vorbi.

Casele Carapati de alături erau până la hotel Union, tot ce mai avem din vechime.

Strada Regală era de dată recentă. Această stradă a fost deschisă pe un vast teren al boerului Cornescu; locul era chiar cunoscut sub numele de grădina lui Cornescu.

Fusese cumpărat de către un cîsmar ungur anume Ioje, care avea patima construcțiilor. Deschiderea stradei regale, clădirea hotelului Union, a hotelului Regal și a celor mai multe case de pe această stradă sunt opera lui Ioje.

Birtul Enache era instalat alături de palatul ministerului de interne. Pe vremea aceea, în curtea actualului minister de interne se aflau instalați: ministerul de interne, cancelaria consiliului de miniștri, în dreapta ministerul de externe și în stînga, ministerul de lucrări publice.

Birtul Enache, era instalat într-o singură odăiță de, cel mult patru metri pătrați. Nu avea de cît patru sau cinci mese, în față cărciuma și un spațiu închis în curte, zis „grădină”.

Repede s'a dus vestea că la Enache se mănâncă bine și estin. Dar despre acest birt voi vorbi mai târziu.

Alături era curtea caselor Rioșanu.

Pe stînga, plecând din str. Paris, unde s'a construit localul cinematografului „Lux”, era un local de bancă, era banca Poumay, apoi niște căsuțe mărunțele. Nimic din ceea ce e astăzi, bine înțelese nici hotelul Bristol nu exista, nici construcțiile de alături.

De la strada Nouă (actuala stradă Edgard Quinet) în sus totul este nou.

În colț era o casă mărunță, alături o prăvălie, înăuntru un restaurant-berărie cu ifirma la „Drei Betler”. (Trei cerșetori). Apoi o baracă — în care mai târziu a fost instalat biroul tipografiei Grigore Luis. O curte imensă și o casă boerească în fund, proprietatea lui Nicolae Lahovary, tatăl lui Alexandru, Iacob, Ion și Emil Lahovary. Această curte boerească a avut o foarte frumoasă carieră. Decăzând din splendoare, a fost închiriată ministerului de justiție, după aceea a trecut cu chirie în mîna unei evreice care dădea camere mobilate. Mai târziu a fost luată cu chirie de către celebrul, pe vremea aceea, Mihăiță Lăncierul, antreprenorul tunelului de sub Pasagiul român, care a transformat-o în casă cu odăi mobilate, mai ales pentru uzul femeilor galante.

Grajdul acestor case a devenit, mai târziu, tipografia Gr. Luis, iar magazii-barăci pentru vînzători de fructe, etc. Locuri virane, mici căsuțe urmau mai departe, dar toate, fără excepție, afară de două singure, în fața ministerului de interne, au fost înlocuite cu timpul. Strada Academiei a fost aproape toată prefăcută.

Strada Paris — pe atunci strada Doămnei — a suferit, și ea, o radicală transformare.

În locul Palatului Nifon un șir de prăvălii joase fără

etaj, strîmbe, scoase în stradă de putei să le prinzi de streasînă. Alături casa Petrovici Armis, o vechitură, în colț banca Poumay.

În celalt colț franzelăria Gagel cu grădina mai târziu „Grădina Blanduziei”, unde vara cânta orchestra, se mînceau crenvurști și la ora 11 jum. noaptea apărea întăiul transport cu cornuri calde.

Apoi banca Derussi și Poșta Centrală.

Într-o curte mare o casă veche, o ruină destul de încăpătoare pentru vremea aceea, servea drept direcție a poștei și telegrafelor. Actualul palat al Bursei este construit pe localul vechii poște.

Strada Bursei nu exista, dar exista o trecătoare care ducea, în stînga, la o proprietate particulară, unde mai târziu a fost instalat Institutul de hidroterapie al medicilor asociați, iar la dreapta strada Vestei.

Localul Maior Mura cît și casa Bilcescu, colț cu strada Colței nu existau. Pe partea cealaltă nu exista creditul rural și nimic din ceea ce se vede: tipografia Göbl, palatul Naționala, casele dr. Rădulescu, casele Carageorghevici, strada Carageorghevici, banca Marmorosch Blank, etc. Totul e nou. Strada Carageorghevici nu exista, în loc era o casă mare în care locuia maiorul Mișa Anastasievici, administratorul averii principilor Carageorghevici, un fanatic partizan al dinastiei actuale din Serbia, suspect și exilat din patrie. În locul băncii Marmorosch Blank, o mare casă boerească într-o curte imensă, casa lui Ion Cantacuzino, tatăl d-rului I. Cantacuzino și al d-nei Petre Carp.

Marile bulevarde nu existau, nu exista de cît crîmpeicul numit bulevardul Academiei precum am spus. În locul marilor edificii de astăzi, pe dreapta, mergînd către statuia lui Brătianu, era un lung șir de prăvălii înalte cît un om, într-una din ele era instalată iaurgeria unui bulgar numi tHagi Stanof, celebru pentru iaurtul, cataifurile și sugiucurile sale. În locul hotelului Bristol, cu intrarea pe strada Academiei, era iarăși o veche casă boerească într-o curte mare, în care se afla tipografia Ispirescu.

Strada Carol, pe vremea aceea se numea încă „Ulița franceză”. De fapt tăblitele purtau numele de „Strada Carol” însă hotezul fusese de dată recentă. Și iată de ce. Această stradă fusese numită „Strada Franceză”, însă, în urma războiului din 1870—71 și a victoriei germane, numele i-a fost schimbat în acela de Carol I. Publicul, însă, era obicinuit cu cellalt nume, după cum mulți ani după 1878, calea Victoriei era cunoscută tot ca Podul Mogoșoaiei.

Pe strada Carol iarăși destule transformări. Au fost construite după 1872 un număr de case, precum palatul poștelor, imobilul în care se află instalată Casa Pathé, hotelul Central, etc. Actualul Hotel Dacia, era o vechitură cu un singur etaj, și se numea Hanul Manuc. Cumpărat de un domn Lambru a

fost transformat, reparat și botezat cu un nume patriotic. Curentul naționalist era pe atunci puternic. Piața de flori și hala actuală din față, nu existau.

Halele Centrale au fost clădite mai târziu. Primăria era instalată între calea Șerban Vodă și actualele hale într-o casă boerească a unor Ghiculești; cam pe unde sunt astăzi olăriile.

Cheipurile Dâmboviței au transformat complect regiuni întregi ale orașului. Foarte multe strade purtau nume deosebite de cât cel de astăzi. Calea Victoriei era Podul Mogoșoaiei, calea Rahovei era calea Craiovei, iar mai din vechime, Podul Galitei; calea Plevnei: Podul de pământ; calea Griviței, era strada Târgoviștei; strada Smârdan era strada Germană; calea Moșilor fusese numită Podul Târgului de afară, strada Câmpineanu era Știrbei Vodă.

Trebue să pui capăt acestui capitol. Mi-ar fi greu să prelungească această enumerație, fiindcă nici nu-mi pot reaminti toate transformările făcute în curs de aproape 50 de ani.

— Când mă uit înapoi îmi dau seama cât de însemnate transformări au suferit Bucureștii. În alte orașe mari din Europa, întâlnești, pe lângă numeroase firme comerciale noi dar și foarte multe firme vechi. În București firmele comerciale apar și dispar ca pe dinaintea unui Caleidoscop, aproape nimic nu este stabil, totul este înlocuit. Bucureștii dela 1871 nu-i mai întâlnești în nici o direcțiune.

OTELURI: Aproape nici unul din otelurile dela 1871 nu mai există. Ca otel de lux era pe vremea aceea Grand hotel Broft, în locul otelului Continental. Otelul de Englitera, cu sală de restaurant la etaj, era instalat de-asupra băcăniei Dragomir. În locul otelului Splendid era un mic otel numit Otel Orient.

Existau pe strada Smârdan, pe atunci strada Germană, cele două concordii: Concordia nouă și Concordia veche, ambele oteluri.

În dosul Lipscanilor, alături de actualul otel Kiriazii era otel Simion de mâna a doua.

Actualul otel Victoria din Șelari era otel Caracaș; mai jos otel Fieschi.

Otelul Dacia de astăzi nu avea decât un etaj.

În Gabroveni era otelul Gabroveni Vechi, otelul Transilvania, otelul Bulgaria.

Apoi mai erau otelul Moldo-Român și otelul Principatele Unite.

Pe calea Moșilor erau foarte cunoscute: otel de Londra și otel de Atena; otel de Atena a fost tăiat când s'a deschis bulevardul Carol. Bulevardul i-a trecut drept prin mijloc.

Grand Hotel du Boulevard și otel Union s'au deschis cam p'atunci.

Lângă Mitropolie era actualul otel Avram, apoi sub Mitropolie otel Nemțoaica.

Mai era otel Macedonia, otel de Rusia lângă otel Prînciar. Otel Patria, prin piață, și alte câteva oteluri mai mici.

COFETARIILE: Din toate cofetăriile de pe vremuri n'a mai rămas decât o singură firmă: Casa Capșa.

Cofetării de lux pe calea Victoriei și pe piața teatrului erau trei: Capșa, Fialkovsky, unde este astăzi Elysée și Giovani.

Giovani era în fața poliției. Mai târziu s'a mutat în fața palatului regal.

Obiceiul vremii era ca toată lumea din elită care rămânea vara în București să vie să ia înghețată la Capșa. Lucrul sic era ca cucoanele să nu se dea jos din trăsură ca să consume la o masă pe trotuar. Cucoanele stăteau în trăsură înșirate de-a lungul trotuarului și erau servite acolo, iar la mese steteau tinerii civili sau ofițeri și priveau acea expoziție de femei tinere și nostime.

Intr'una din veri o parte din lumea „bună” s'a supărat pe Capșa și s'a transportat la Giovani. Giovani era atunci în fața Palatului unde este azi otel Metropole. Toată vara aristocrația bucureșteană a luat înghețată la Giovani. După aceea s'a împăcat și s'a întors la adevărata cofetărie hig-life.

Mai erau câteva cofetării cunoscute, dar de clasa 2-a și a 3-a. În strada Carol cofetăriile Iorgu Constantinescu și Pascu. La Zlătari cofetăria Baltador. La Episcopie cofetăriile Tănăsescu și Rădulescu.

CAFENELE erau multe. Cea mai însemnată era cafeneaua Fialkovsky. Aci se făcea marea politică a zilei, aci veneau toți liberalii, cari erau în opoziție pe vremea aceea; aci se puneau țara la cale.

Cafeneaua cu două biliarde și cu o altă sală în fund unde se jucau tablele și nesfârșitele partide de domino, era alăturată cofetăriei. La bufet trona șeful cofetar d. Ilie, iar marcher era un grec foarte înalt cam bătrân cunoscut de toți Bucureștii. Obişnuința îl porecliseră: Manafu, numele lui era Iani.

Fialkovsky nu mai era o cafenea ci ajunsese o adevărată instituție.

La Fialkovsky juca tablele cunoscutul profesor de matematici dela liceul Sf. Sava, Conul Alecu Borănescu. Când juca Conul Alecu Ghiulbaharul era reprezentatie. Toată cafeneaua se aduna de jur împrejur, erau câte trei rânduri de spectatori, unii chiar în picioare pe scaune admirau și ascultau; fiindcă Conu Alecu cânta fiecare zar, avea rime triviale și „bon mouri” cum le numea el.

O farsă făcută conului Alecu a rămas celebră și a înveselit cafeneaua ani de zile. Cum am spus Conul Alecu iubea trivialitatea de și se îngâmfa grozav ca fecior de boer. Unul din obiceiurile lui era să răspundă celui care îl întreba, pe ce miză vrea să joace: „Jucăm pe un c...”

Intr'o zi i se face o farsă.

Șeful cofetar, domnul Ilie era un artist. Întrebat dacă

poate fabrica din ciocolată o prăjitură care să semene cu... miza propusă de Conul Alecu, răspunse afirmativ. În adevăr Conul Alecu vine la cafenea, propune partida de ghiulbahar și propune adversarului său să joace pe miza cunoscută.

Cellalt răspunde:

— Bine, Coane Alecule, primesc, dar să știi, cine îl câștigă să-l mănânce chiar aci.

— Să-l mănânce, mă, răspunde Conul Alecu, crezând că e numai o glumă.

Partida începe, adversarul face tot felul de greșeli și pierde. Pierzând acesta strigă:

— Să vie C... al Conului Alecu.

Și chelnerul aduce pe o farfurioară o prăjitură atât de bine imitând... miza, încât Conul Alecu, de și era un om inteligent, se înșală.

FuriOS ia farfuria cu prăjitură, o aruncă în mijlocul cafenelei și pleacă urlând:

— Sunteți niște mitocani! Am făcut rău că v'am dat nast Etc., etc.

Bucureștiul nu avea pe vremea aceea, nici un club. Erau câteva case de joc și atât. Era un fel de club în casele Török unde se întâlneau și își făceau partida un număr de bătrâni profesori, oameni politici, funcționari, precum profesorul Zalomit, Al. Orăscu, Petrarhe Teulescu, etc., ceilalți se duceau la cafenea.

O cafenea foarte căutată de studenți, funcționari, tineret în genere era cafeneaua Fieschi din Șelari. Vastă încăpere, acolo se juca biliardul. Tinerii licieni debutau la Fieschi.

Pentru liceul Sf. Sava mai era în apropiere, pe strada Stavropoleos, lângă Hanul Zlătari, într-o căsuță, o cafenea micuță cu un biliard și două mese pentru consumație. Cafeneaua era ținută de un evreu și purta numele „La Iancu”. Iancu avea și o fată nostimioară care servea. Elevii mergeau la Iancu pentru ca să facă curte fetei.

Spre ași face publicul o idee de grija ce au pus întotdeauna învățătorii de pe vremuri la educația morală a tinerimei, voi adăoga cum că în curtea acestei cafenele era instalată și o casă de prostituție ținută de o femeie, foarte cunoscută pe vremuri numită Pupăza sau Pica. Autoritatea școlară niciodată nu a intervenit ca elevii să nu mai frecventeze acest local.

O cafenea cu clientela lumii din societatea de sus, era cafeneaua Briol din Pasagiul Român, mai târziu cafeneaua Cazes. La Briol se juca biliardul, fiindcă era o cafenea după modelul francez și avea 7 biliarde. Aci se juca și cărți.

Biliargii cei tari ai epocii erau Constantin Câmpineanu, fratele lui Ion Câmpineanu și căpitanul Vărzaru. Acesta era cel mai tare. Dar sosi dela Paris un domn Papadopolu, student întârziat, care juca și mai bine. Era foarte tare, făcea serii de câte 100 și 150 de puncte. Acesta a fost profesorul lui Henri Cazes care, după câteva luni, l'a întrecut.

Alături era o mică cafenea unde se juca mai ales cărți și

table. Era cafeneaua la Radu în Pasagiul. Aci se întruneau jucătorii de profesie, șmecherii și trișorii. Mulți naivi au fost dezbrăcați în această speluncă.

Cafeneaua la Brener era situată pe strada Stavropoleos pe locul unde se află astăzi Palatul unei mari Bănci. Era o casă cu un etajiu destul de mare având o grădină vastă. Aci era cafenea și restaurant și mare joc de cărți. Era locul de întâlnire de preferință al agricultorilor. Arendași, proprietari, greci în mare parte, se adunau aci și jucau cărțile pe sume mari. Stosul era jocul la modă și diferențele erau foarte însemnate. Localul era ținut de un grec anume Colaro, care, mai târziu, a ridicat otelul și restaurantul Colaro pe strada Smârdan.

Pe vremea aceea, și câțiva ani mai târziu în locul actualului otel Colaro, era altă casă mai mică și o cafenea curățică ținută de un german anume Labes. Cafeneaua Labes era mult frecventată de tineret.

Cafeneaua Strobel din strada Lipscani era instalată într-o casă cu un singur rând și o mică grădiniță în față. Foarte îngrijit-ținută de un german avea două biliarde și restaurant. Era foarte căutată de societatea mijlocie.

O mare cafenea în fața otelului Simion. O altă mare cafenea la otel Concordia Nouă unde era întâlnirea mai ales a evreilor.

La otel de France era în subsol o cafenea cu biliard. Licenții și studenții o frecventau mult atrași fiind de către cele două frumoase blonde fiicele antreprenorului. În seara în care am fost adus pentru întâia oară în acest local am fost îngrozit.

De cum am scoborât treptele acestei taverne, văd o mare aglomerațiune de oameni în jurul unui care sta întins pe scânduri cu fața în sus. Mi s'a părut că este mort. Mă apropii și cunosc pe mort, era un coleg al meu din clasa 4-a liceală. Mă informez și mi se spune că nu e mort, dar, numai beat-mort. Acest coleg a ajuns mai târziu magistrat și a murit recent ca membru al înaltei magistraturi.

Mai erau și alte cafenele cunoscute. Cafeneaua la Podul de fer lângă podul Mihai Vodă, cea din Piața Amzei, cea dela Hotel du Boulevard, dela otel Union, etc.

E de observat că cele mai multe erau ținute de germani și câteva de greci. În această profesiune românii nu excelau. Aproape nu era cafenea românească.

BIRTURI: Cel mai elegant era restaurantul francez Hurgues, — actualul local Riegler, — locul de întâlnire al societății elegante.

Alături Grand hotel Broff, marele concurent al lui Hurgues, însă cu o clientelă mai mică.

Christodor în strada Răureanu colț cu Podul Mogoșoaiei, restaurant pur oriental, foarte bine asortat căci bucătăria era condusă de soția lui Christodor, cucoana Uța.

Otelul de Englitera avea restaurant la etaj.

În locul actualei clădiri a restaurantului Epurescu, era o

șandrama galbenă, o casă joasă de-i puteai pune mâna pe aco-periș, o adevărată ruină umedă dar cu grădină, unde era res-taurantul „La Clopoțel”. Mai târziu s'a deschis birtul lui Cons-tantin care a avut multă vreme vază pentru bucătăria aleasă și buna conducere.

Actuala clădire a restaurantului Iordache din Covaci nu exista. In locu-i tot o șandrama la fel. Intrați înăuntru aplecân-du-te, dar mâncarea fiind bună, era lume multă.

Marea vâlvă a restaurantului acestuia care avea bucătă-ria curat românească, a început din ziua în care umoristul Nae Orășeanu a compus nostima lui listă de bucate care, în parte, a rămas până la noi și se va perpetua.

Iată, atât cât îmi amintesc, o parte din poreclele lui N. T. Orășeanu.

Pâinea era numită o abundență. Ghița: cremă de Siberia. Scobitoarea: o baionetă. Tacâmul: un regulament. Tuica: o idee. Socoteala: protocolul. Cârnații mici: mititei. Cârnații mari: patriceni. Un ardeiu roșu: o torpilă. Varza acră: origină de Belgrad. Sticlă de vin: o pricină. Ocaua de vin cu borvis la răcitoare: o baterie. Apa: o naturală. Paharele pentru vin: semi-plutoane. Cafeaua neagră turcească: un taifas, etc., etc.

Restaurantul dobândise chiar supra numele *La idee*. Dar vorba nu s'a păstrat. În schimb: mititeii, bateria și protocolul s'au împământenit. Mititeii și Bateria vor trăi lungă vreme în viitor.

Peste patru ani când am intrat în Universitate, am cunos-cut și micile birturi pentru studenți și cu abonament.

Obiceiul era ca abonamentul să prevadă patru feluri de mâncare: 2 la 12 ore și 2 la orele 6 sau 7. Dimineața nu luam nimic pe stomacul gol. La birt prânzeam fără vin și fără de-sert, iar abonamentul varia între 30 și 40 lei lunar, după cali-tatea birtului. La ulicioara—la Sf. Nicolae—între str. Lipscani și strada Doamnei—era un birt încă și mai efțin, se mânca cu 20 lei pe lună.

După războiul din 1877 am făcut cunoștință cu alte bir-turi mai sălitate...

Erea birtul lui Enache de lângă Ministerul de Interne în strada Academiei. Am mai vorbit. Într-o mică odăiță, cât se poate de primitivă, și cu 4 mese numai, se mânca o excelentă bucătărie românească și efțină. Prețurile variaau dela 20 bani porția până la maximum 80: cu 80 bani aveai mâncările ex-ceptionale, precum fripturi de curcan, de epure etc.

Eu dejunam cu 90 de bani și anume: pâine 10 bani, 2 ouă ferte 20 bani, o fleică 40 bani, 1 măr 10 bani, bacșișul 10 bani. Fără vin. Cu vin costa 1 leu și 10 bani.

Birtul Günther în dosul Pasagiului Român, strada Câm-pineanu, unde mâncam 4 feluri pe zi, vin și desert cu 80 lei lunar. Birtul lui Madame Mari la biserica Albă, cu firma la: Mielul Alb. Casa a ars și în loc s'a clădit o alta. Se mânca excelent cu porții foarte mari pentru 80 lei pe lună.

Berăria și birtul cu bucătăria germană a lui Grebert mai

târziu Osvald în strada Câmpineanu colț cu strada Regală. Porții mari și mâncare bună. Dar mai ales bere vestită. Aici veneau să bea bere unii frunțași ai baroului și ai politicei pre-cum avocatul liberal Tache Giani, mai târziu ministru al justiției.

Foarte vestite pentru cârnați și fripturi ereau restaurantele și grădinile populare: Leul și Cârnatul, Herăstrăul, Zdrafcu, Bordeiu, mai târziu Floreasca.

Leul și Cârnatul erea vestit pentru cârnații cu piele, Zdraf-cu pentru fleci. În adevăr nicăeri nu mâncai o fleică mai bună, o fleică de cel puțin un chilogram servită pe o mare farfurie de lemn. La Bordeiu se petrecea de Paște, la Sf. Gheorghe și la 1 Maiu. Aceasta erea tradiția populară.

Dar despre localurile de petrecere, teatre, baluri mascate, mustării, dulapuri, circ, petreceri de vară, Șosea etc. voi scrie mai târziu.

Ce departe suntem de epoca pe care o descriu.

TEATRELE: Astăzi avem în București iarna: Teatrul Na-țional, Teatrul Regina Maria, Teatrul Fantasio, Teatrul Mic, un teatru evreesc, opereta, opera, cel puțin 15 cinemato-grafe, Circul, concerte filarmonice, două teatre de varietăți: Alhambra și Majestic, patru sau cinci cabareture de noapte, Teatrul Popular. Vara: două operete, trei teatre de reviste, etc.

Dar când am venit în București, nu ereau iarna de cât două teatre românești: Teatrul Național și Sala Bossel, cât și opera italiană. Apoi un cafeu-chantant la Pațac. Atât.

Teatrul Național era închiriat lui Pascali, fiindcă Socie-tatea dramatică nu exista încă. Pascali juca melodramele lui sforăitoare, critica cea serioasă îl censura, dar publicului îi plăcea genul.

Pentru întâia oară am fost dus la teatru de către un prie-ten al familiei, locotenentul Boteanu mai târziu generalul Bo-teanu. Se juca Don Juan de Marana.

Am prins gust de teatru; mă duceam des căci stalul al 3-lea costa 2 lei. Rând pe rând am văzut: Rotarul, Idiotul, Ho-ții de codru și hoții de orașe, Răposatul Dumnealui, Caterina Hovard, Ștrengarul din Paris, etc., etc., melodrame, și comedii traduse ori localizate de Pascali.

La Sala Bossel juca Matei Millo cu un repertoriu de co-medii. Repertoriul său era compus din piesele: Lipitorile Sate-lor, Avarul lui Moliere, Nunta lui Figaro, Paraponisiții, etc.

Deși repertoriul lui Millo era mult superior ca valoare li-terară și teatrală, totuși educația publicului era făcută în di-recția declamatoriei melodramatice.

Millo nu era numai un actor dar era și un educator prin teatru, el era unul din acei câțiva boeri moldoveni, cari, în e-poca redeșteptării naționale au fondat teatrul românesc. Millo păstra în el scânteia care-i aprinsese în suflet focul sacru și nu

se putea desprinde de repertoriul care cuprîndea atîtea capod'opere.

Opera a fost concesionată ani îndelungaţi unui italian a-nume Franchetti; iar reprezentaţiile în sala Teatrului Naţional. Toată aristocraţia era de faţă. Casele mari şi bogate aveau joja abonată, tot asemenea mulţi chiaburi şi oameni de lume îşi aveau stalul abonat. Căci pe vremea aceea „Fotoliul“ nu exista, exista numai stalul I-ii.

După papa Franchetti a venit concesia lui Serghiadi, care, însă, n'a avut lunga existenţă a concesiei celui dintîi.

Mai era şi un cafeu chantant cu cântăreţe germane la Paţac pe strada Carol. Mai era şi altul la Stadt Pest, actualul Pasagiu Vilacros.

La Paţac găseai în toate serile pe Pantazi Ghica, fratele lui Ion Ghica, boem literat, amator de cântăreţe, de crenvirşti şi de bere. Inconjurat de câţiva prieteni, Pantazi Ghica trona în toate serile în-aceia atmosferă plină de fum, de miros de bere şi de aburi de crenvirşti cu hrean.

Din când în când apărea câte un actor român care spunea cupletul. Pantazi Ghica şi mai târziu Ion Moşoiu, tatăl d-lui Alfred Moşoiu, au scris multe cuplete pentru aceşti ambulanţi printre cari cel mai celebru a fost I. D. Ionescu, venit mai târziu.

Înainte de I. D. Ionescu a fost Romanescu. Acesta îşi debita monoloagele şi versurile prin cafenelele concerte întunecoase; tot pe asemenea scene inferioare a debutat şi Aristiţa, fiica lui Demetriadi, — soţia lui Romanescu. — mai târziu cea mai însemnată artistă a scenei române.

În aceeaşi vreme Cafeul concert a fost înveselit de verva unui comic anume Fialkovski. Despre acesta îmi aduc foarte puţin aminte. Ştiu numai că era foarte mult apreciat, căci el a inaugurat genul cupletului satiric de actualitate.

Pe vremea pe care o descriu exista cântăreţul care, a doua zi, după fiecare eveniment însemnat, îl cânta în versuri de actualitate. Astăzi, cântăreţul a dispărut. După 50 de ani, acest gen vesel, curat, lipsit de obscenităţi, plăcut intelectualităţii, literar nu-l mai cultivă nimeni. Neapărat, cauza este că nu mai rentează. Căci, să nu uităm că trăim azi o vreme în care supremul câştig bănesc este suprema aspiraţiune.

Vara Bucureştii nu aveau spectacole.

Lumea din elită sau pleca la moşii, sau se ducea la Paris, sau pe la băile din Austro-Ungaria. Valea Prahovei, cu toate staţiunile ei, era necunoscută atunci. Regele Carol, alegându-şi reşedinţa la Sinaia, a pus în vedere şi în valoare această regiune. Până atunci în Muntenia o parte a publicului — câteva familii dintr'un cerc restrîns — se ducea la Câmpulung.

Cine rămânea în Bucureşti se mulţumea cu grădinile Stavri şi Raşca dacă era din lumea bună, sau cu Gîsferul, grădina cu cai, Leul şi cărnatul, dacă era de a doua mână.

Din când în când câte un circ de vară care şi instala ba-

raca pe un maidan central, distra pe bucureşteni. Alte ori cuteza câte o trupă de comedii sau de operetă franceză să debarce la Bucureşti. Dar altceva nimic. O trupă de teatru român n'ar fi îndrăznit să anunţe o stagiune de vară la Bucureşti.

De altfel nici nu era lumină, căci întregul oraş era luminat cu petrol.

Gazul aerian a fost introdus şi inaugurat mai târziu. Într-o seară de toamnă am fost scoşi din pension pe două rînduri şi plimbaţi pe Calea Victoriei ca să vedem inaugurarea gazului. Vremea rece şi lume multă se plimba pe străzi. Lumina becurilor juca permanent, fiindcă instalaţia, era, pe semne, primitivă, iar sita Auer nu era încă inventată. La Teatrul Naţional o inscripţie în litere de flacări se juca şi prelingea balconul, din bătea vîntului.

Din timp în timp veneau în Bucureşti şi celebrităţi străine. Îmi amintesc pe Adelina Patti. Îmi amintesc de Madame Keller frumoasa stea a unei trupe de operetă franceză, care ne-a adus de la Paris, muzica şi teatrul lui Offenbach. Marii trage-diani Rossi şi Salvini au venit mai târziu.

Dacă nu erau cabareturile de noapte erau grădinile de vară.

Incontestabil că bucureşteanul jertfeşte prea mult pe altarul mîncării, băuturii şi petrecerilor, iată de ce viaţa de noapte cu vin bun şi cu lăutari a cultivat-o cu sfinţenie.

Herăstrăul vechiu era grădina de predilecţie a bucureştenilor. Mai târziu s'au deschis şi Herăstrăul nou dar fără prea mare succes. Şi mai era şi Teiul unde se făceau petrecerile ziua şi unde cheflii se scîldau când se încălzeau prea tare.

Dar Teiul era un lăc periculos din cauza stufului care era trădător. Nu odată scîldătorii imprudenţi, — fie din cauza congestiei, fiindcă se scîldau după mîncare copioasă, fie că înotau în locuri unde se încurcau în vegetaţie, — s'au înecat. Când am venit în Bucureşti era încă recentă în memoria bucureştenilor oameni de petreceri, nenorocita întâmplare a unei tinere femei de viaţă liberă, anume Ioana, vestită pentru frumuseţea ei. Ioana, fiind în tovărăşia mai multor prieteni, printre cari şi poetul Geanolu, s'a dus la Teiu, a petrecut, a băut, s'a scîlat şi s'a înecat. Poetul Geanolu, amantul ei, era de faţă. Şi el a cântat-o, în versurile publicate apoi în „Dorul“ colecţie de poezii foarte populare pe vremuri.

*Ca în crin de vară,
Ce vîntul îngheaţă,
Frumoasă, Ioana,
La valuri periş!*

Un alt loc de petrecere era moara cu iaz de la Floreasca. Nicăieri, în Bucureşti, nu se găseau raci mai mari şi mai gustoşi. În jurul iazului erau cabinele de baie foarte primitive. Nu era nimic pitoresc. Se mîncea raci, peşte, ouă şi pui fripi, dau

vinul era foarte bun. Intr'un an pe seară, s'a înecat și aci un bucătar francez de la Capșa. Apoi clientela s'a rărit. Acea tragică întâmplare nu a omorât numai un om, dar și localul.

Bordeiul era grădina populară de vară.

Aspectul stradelor era cu totul altul cu 50 de ani în urmă. Iarna erau, pareă, mai multe căderi de zăpezi, iar primăria nu le ridica. Una din plăcerile bucureșteanului era să se plimbe cu sania.

De cum se așeza zăpada în straturi groase și se făcea pârție, apăreau săniile cu sutele. Nici o birjă nu mai circula și nici o trăsură particulară.

Pe lângă numeroasele sănii birjărești erau multe sănii particulare, toate luxoase, cu mari rețele acoperind caii, cu șiruri dese de clopoței cari atârnav greu de gâtul lor și umpleau văzduhul cu zăngănitul. Un lucru care a dispărut complet din București este acest sunet de clopoței ce se auzea iarna răsunând din toate părțile. Pitorescul valtrapului și al muziceii clopoțeilor îl regretăm noi cari l-am cunoscut.

Plimbatul în sanie sub ninsoarea deasă și liniștită era una din voluptățile epocii.

Iarna mai avea și plăcerea deosebită a balului mascat. Încă o petrecere care a dispărut cu desăvârșire.

D'abia venisem în București și camarazii mă fac să-i cunosc deliciile. Bineînțeles în mod platonice.

Intr'o Duminică seara fusesem la teatru în companie, dar la esire ne oprirăm în fața sălei Bossel. Era aproape miezul nopții; măștile, unele intrau și altele eșau. Pe stradă tinerii le apostrofau și „se legau de ele”. Măștile ripostau și mergeau repede. În serile de bal mascat, Joile și Duminicile, era un spectacol pe care nu-l mai vedem astăzi pe calea Victoriei.

Când am venit în București era un singur bal mascat de elită, acesta era balul de la sala Bossel.

Mai erau baluri mascate la sala Franzelaru, la sala Ziepsier, la Pomul Verde, la Jignitza. Apoi un altul la „Dacia”, altul la Hârdău, etc.

Balul de la Hârdău era numit astfel, fiindcă măștile, mai cu seamă servitoarele, veneau desculțe, își spălau picioarele în hârdău, își puneau ciorapi și ghetile sau pantofii pe care îi aduceau în mână și apoi intrau în bal. Motivul e lesne de înțeles: antreprenorul nu tolera ca măștile să intre în sală cu încălțăminte murdă de noroi sau de zăpadă.

Balul acesta atât de inferior, frecventat de elementul femeiesc, era foarte căutat de bărbații din societatea mai de sus; tot tineretul băieților „de familie”, venea la acest bal spre a dansa cu servitoarele care, pe vremea aceea erau, de multe ori, fete drăgălașe. Pe atunci profesia galanteriei nu era destul de răspândită pentru ca să atragă și să le facă cocote de marcă, pe toate câte creau frumusele.

Aveam 18 ani când am intrat pentru întâia oară la Bossel. Cu toate fosele ce mi dădeam ca să mă arăt degajat, cu toate că mi luam aere de Don Juan rafinat, măștile experimenta-

tate m'au cunoscut, dintr'o ochire, că sunt agiamiu. Două măști în domino negru m'au în primire și cu toate împotririile mele, m'au dus la bufet și m'au silit să le plătesc un cornet de bomboane. Costă 4 lei.

Am plecat, dar m'am reintors, auzindu-mi numele chemat de un camarad. În dosul galantarului măștiu mea schimbă, cu unul din chelnerii, cornetul în contra 2 lei.

Am aflat după aceea, cum că prin balurile mascate circula un număr de veterane ale galanteriei cari, ne mai putându-și agonisi viața într'altfel, se acopereau cu un domino și o mască, pândeau pe naivi și le storceau, nenorocitele, câțiva lei, pâinea de a doua zi. Fie sub pretextul leului pentru gar-derobă, fie printr'un cornet de bomboane, fie sub pretextul leului de birjă, aceste femei, după câteva ore de stăruință și de cerșetorie, izbuteau să câștige 8 sau 10 lei cu cari trăiau două-trei zile, până la balul viitor. Lovitura cornetului era cunoscută, ele îl obțineau de la client numai spre a-l revinde imediat țal-chelnerului pe prețul jumătate.

Mai târziu balurile mascate au degenerat căci, după desființarea sălei Bossel, ajunseseră cotidiene la sala Edison. Dar, ca tot lucrul trecut din vreme, au murit, și pentru totdeauna.

Toamna erau mustăriile și tăerea.

La unele răspântii anumite erau instalate teascori și li-nuri în care se fabrica mustul. Aceste mustării funcționau în baza unei taxe ce plăteau axizărilor primăriei. Lângă mustărie era grătarul cu cârnați, apoi, mai pe la margine, venea și jarcălețul și se încingea și joaca. Bineînțeles că, de multe ori, afacerea se sfârșea cu pâruială și la comisie.

Pe vremea aceea poliția avea cu totul o altă organizare; nu existau circumscripțiile și nu existau inspectoratele; nu erau decât 5 comisari pentru întreaga Capitală cu subcomisarii respectivi.

Când am venit în București prefect al poliției era Vasile Hiotu, tatăl ministrului actual al Palatului Regal. Director al poliției un colonel Murat. Șeful sergenților de oraș Sașa Antonescu. Sub șeful sergenților vestitul fust Sarandiu, fratele actriței Frosa Sarandiu. Acest Sarandiu, mai popular sub numele de „tistul”, era o figură tipică a Bucureștilor, scund, purta un barbișon subțire și două mustăți lungi, călărea un cal mic alb și avea pe mână, legat cu o curea, un biciu după modelul rusesesc.

Ce vremuri, nu'i așa?

Cei cinci comisari erau: Romniceanu în roșu, Miulescu — cel cu crima din str. Soarelui — în verde, Gălășescu în negru, Slăvescu în galben. În albastru era un bătrân al căruia nume nu-l mai rețin.

Dulapul era încă în floare. Așteptam Paștele cu nerăbdare pentru multe lucruri, dar mai ales pentru bordei și pentru dulap.

Erau dulapuri mici numai cu 4 polițe, acestea n'aveau

mare clientelă, dar erau și dulapurile cu 6 și chiar cu 8 polițe. Cele mai multe erau, însă, cu 6 polițe.

Îmi amintesc de două din acestea, cari erau foarte căutate și atrăgeau o lume imensă; dulapul din capul stradei Dudeștil și dulapul din șos. Ștefan cel Mare. Dar moravurile noi au desființat o întreagă și depărtată tradiție.

Petrecerile bucureștene erau nedespărțite de lăutari. Lăutarii înveseleau și au înveselit din timpuri pe care nu le putem preciza, lăutarii bucureșteni erau oaspeți iubiți ai tuturor chefurilor.

Cel mai bătrân lăutar pe care l'am cunoscut încă din casa părintească era Marinică. Foarte vestit pe vremuri, când l'am văzut pentru întâia oară era aproape retras din activitate. Era un bătrân cu barba albă, foarte mic de statură, dar încă vioiu.

S'a încercat să mi dea câteva lecțiuni de vioară. De și instrumentul îmi plăcea mult, n'aveam aptitudini.

Lăutarii epocii erau: Angheluș celebru muscalagiu, Pădureanu bătrânul, Ionică Dinicu, tatăl lui Grigoraș Dinicu, Ochi Albi bătrânul, Pădureanu surdul care cânta la berăria Strobel, al doilea Angheluș din Ploești care, în realitate nu era Angheluș, ceva mai târziu Marin Buzatu chitarist și cântăreț, un alt lăutar numit Muscalu, care avea în repertoriu un cântec pe care-l cânta răsând cu hohote, etc.

Pădureanu -- nu surdul -- a făcut senzație la expoziția din Paris și în Rusia.

Alături de lăutari erau vioristi streini.

Mai întâi Wiest, o figură foarte expresivă și foarte populară a epocii. Fără să fi fost un artist mare, era, însă, un muzicant care cânta cu tot sufletul. Wiest cânta cu mâinile, cu picioarele, cu ochii, cu toată ființa lui, arcușul sălta pe coarde în voltigiuri fantastice, era un pasionat și un fantase care entuziasma și ridica sala în aclamațiuni furtunoase.

A fost cel mai popular viorist pe care l'a avut Bucureștii.

Mai târziu au venit frații Schipek, doi vioristi boemi de mare valoare. Mai ales cel mare.

Schipek cel mare era cu mult superior fratelui său, și era un executant de un rar talent. Era aproape un virtuos destinat la o mare celebritate dacă viiul băuturii nu l'ar fi omorât prematur.

Capelmaistrul Hübsch a fost și el o figură populară. La teatrul Național când dirija orchestra, plăcerea cea mai mare o avea când galeria îi cerea un cântec. Când, după executarea unei bucăți clasice, răsuna de sus strigătul: „Sârba!", Hübsch se înalță pe scaun, apuca bagheta, ridica ochii către galerie și dădea semnalul. Și orchestra ataca o sârbă pe care capelmaistrul o dirija într-un tempo vivace. Și aplauzele izbucneau de sus pentru marea fericire a artistului.

Acestui neamț îi plăcea poporul și îi iubea fanteziile.

BACANII: Bucureștii au avut întotdeauna băcării bine garnisite fiindcă românului i'a plăcut să trăiască bine.

De și am avut în București atâtea băcării de frunte, totuși aproape nici o firmă n'a ajuns până în zilele noastre. Și din acest punct de vedere fragilitatea tuturor lucrurilor și lipsa spiritului de continuitate ne deosebeste.

Cel mai însemnat băcan al timpului era Staicovici. Negustor de vremea veche, ponderat, cinstit, conștiincios, serios, figură impunătoare, parcă'l văd încă în ușa prăvăliei de pe calea Victoriei într'un lung pardesiu cenușiu, cu ochelarii pe nas, privind de sus. Era prototipul negustorului din vremea aceea, a marelui negustor cu greutate care însemna mult. Staicovici, dacă n'a lăsat în urma lui băcării, a lăsat fabrica de conserve și pe fiii săi în frunte cu doctorul Staicovici, oculistul distins și medic șef al Capitalei. A fost cel dintâi român care a îndrăznit să atace această industrie, și cel dintâi care a sustras clientela românească birniciei conservelor streine.

Băcării mari mai erau: Păun Popescu în hanul Zlătari, Martinovici și Fundescu în Lipsani, Sălcianu în Câmpineanu (azi otelul Simplon), Colțescu și Petrache Ion în casele Crețeanu (astăzi Palatul Băncii Națiunii), Cavadia, Rietz în strada Carol, Anghelescu în fața palatului regal, etc.

BISERICILE: Bucureștii au fost un oraș cu foarte multe biserici; aproape pe fiecare stradă era o biserică; însă multe din ele au fost dărâmate.

Pe calea Victoriei numai între cheiul Dâmboviței și Piața Teatrului au fost dărâmate trei: una era biserica Măgureanu în fața liceului Sf. Sava; a doua Sf. Ion pe locul unde se află astăzi Casa de depuneri; a treia biserica Sărindar pe locul squalului Cercului militar.

Biserica Zlătari a fost cu totul renovată.

Biserica Domnița Bălașa nu era de cât o mică bisericuță. Mai târziu a fost refăcută cu totul.

Multe biserici au fost dărâmate în acest interval de 50 de ani, dar nu am să mă ocup de ele.

LIBRARIILE: Din toate librăriile de astăzi două singure existau la 1871. librăria Socec și librăria Ioanițiu. Pe atunci mai erau: Librăria Danielopolu în colțul Pasagiului Român, librăria Ioanid, librăria Vartha, mai târziu librăria Haiman.

TIPOGRAFIIILE: Cele mai însemnate erau: tipografia Ispirescu, Conduratu, Göbl. Mai erau încă și altele, precum a lui Weiss, a lui Cucu, etc.

FARMACIILE: Farmacii ținute de români nu cred să fi fost pe atunci. Comerțul farmaciei a fost introdus în România de sași. Cele mai multe farmacii, dacă nu chiar toate erau ale sașilor. Îmi amintesc mai multe nume, precum: Brus, Thoiss, Tütingher, Risdörfer.

DOCTORII: Nu mai trăiesc de cât foarte puțini medici de pe acele vremuri. Doctorul Măldărescu venise atunci tânăr dela Paris. Mi-l aduc aminte, fiindcă locuind la o rudă în strada Mihai Vodă a fost chemat ca să mă examineze pentru o răceală. Mai trăiește și doctorul Severeanu, cunoscutul chirurg.

Dar medicii cunoscuți, cu reputație stabilită, unii bătrâni,

află în puterea vârstei erau: doctorul Carol Davilla, cea mai populară figură medicală a Bucureștilor, doctorul Marcovici, doctorul Obedenaru, care se ocupa mai mult de literatură de cât de medicină, doctorul Fotino, doctorul Polizu, doctorul Fiala, doctorul Protici, doctorul Atanasovici, doctorul Calenderu, doctorul Teodori, doctorul Felix, doctorul Turnescu, doctorul Alexianu, etc.

MAGAZINE: Cine mai poate recunoaște Bucureștiul? Comerțul său a luat cu totul altă înfățișare.

Lipsanii, unde astăzi domină aproape exclusiv firmele evreiești, pe acea vreme era al firmelor românești sau al firmelor bulgarilor și ale grecilor romanizați. Îmi mai amintesc numele: Stancu Bechianu, Radulianu, Martinovici, Păun Popescu, Dancovici, Fundescu, Coemgiopolu.

Cele mai mari magazine cu articole de mode erau române sau franceze. Pentru pălării era Madame Volays. Pentru mățăsuri magazinele *Aux villes de France* și *A la ville de Lyon*.

AVOCAȚII: Cei mai însemnați avocați ai epocii erau: Bosianu, considerat ca cel mai mare juristconsult al țării și având cea mai mare autoritate cât și Gheorghe Costa-Foru.

Amândoi aceștia s'au dus la Paris fiind oameni maturi. Au luat doctoratul în drept la o vârstă relativ înaintată.

Apoi se citau numele avocaților: Vasile și Constantin Boerescu, G. Danieleanu (Danielopolu), care începea, Gheorghe Vernescu, Vericeanu, Petre Grădișteanu, Take Giani. Aceștia doi din urmă mai tineri, ca și Gheorghe Cantili, profesorul de dreptul penal la facultatea de drept.

Aspectul Capitalei, ziua și noaptea, era cu totul deosebit. Tribunalele erau instalate în casele, astăzi pe jumătate dărâmate, lângă Teatrul Lyric, și pe trotuarul din față vechiul anticar evreul Zwiebel. Acesta era un om foarte cum se cade. Cunoscut de toată lumea juridică și mare bibliofil. A lăsat un fiu care face același comerț, însă fără dulap pe stradă.

Cilibi Moise, un tip original, poate cel mai original al Bucureștilor, avea baracă de mărunțuri lângă podul de la Doamna Bălașa.

CRACIUNUL: Au trecut 50 de ani și par'că era ieri. Am rămas firește tot ce-am fost și mi se pare că nimic nu este schimbat. Văd, ca și în copilăria mea, tot felul de oameni cu tot feluri de vârste, și văd sexele diferite, și soldați trecând cu pasul târâș și preoți cu bărbile lungi și cărunte și mi se par toți că sunt aceiași.

Și cu toate acestea din câți camarazi am cunoscut în cele dintâi clase liceale, din foștii mei colegi dela universitate, din cei câți-va cu care am început gazetăria cât de puțini au rămas!

Spuneam deunăzi unui prieten că încep să mă simt străin și singur. Aproape toți oamenii generației mele și a generațiilor mai apropiate de a mea, fie mai dinainte, fie mai

din urmă, au căzut în nișul vecinic neobosit către o țință de toți necunoscută și care este neantul și eternitatea. De câte ori îmi arunc ochii împrejurul meu văd că mai lipsește unul. Și tot astfel va fi până la cel din urmă.

Crăciunul dela 1871!

Vârsta de atunci îl aștepta cu nerăbdare.

De pe la ceasurile 10 din seară, începea să răsune Bucureștiul de strigătele ascuțite ale colindătorilor, în noaptea ajunului. Pe vremea aceea colindătorii erau copii din mahalale, copii oamenilor săraci cari eșeau ca să aducă acasă, acolo unde erau vetrele mai reci și inimile mai pustii, tot ce puteau aduna ca mere, nuci și covrigi.

Centrul comercial era mai rece și mai puțin primitiv de astfel de manifestațiuni tradiționale; însă cu cât te depărtați către margine, răsuna tot mai des cântatul cristalin al copiilor: „Bună dimineața la mașă ajun! Ne dați? Ne dați?”

Fără să cred în magia datinelor am ascutat și aud și astăzi cu plăcere acest cântat prevestitor de ceva nedeslușit dar care în totdeauna înduioșază. Și când îl mai aud astăzi în spre răvărsat de zori, îmi reamintesc melancolic de anii cei fără de grijă, anii tuturor speranțelor, anii care n'au să se mai întoarcă.

Când au mai trecut doi ani după ce am venit în București am plecat și eu cu „bună dimineața”. Era pe vremea aceea obiceiul că și liceanii adunați în grupuri măricele, care de multe ori ajungeau până la 40, să plece cu moș ajunul. Fiindcă ereau, pe acea vreme multe case care respectau datina și și făceau o plăcere și o petrecere din primirea colindătorilor.

Era actorul Pascaly care, de cu seară se instala în antretul casei, din dărătul unei mese mari pe care se aflau coșuri cu nuci, cu covrigi de cei mici, cu mere, cu pahare pentru vin, cu samovarul cu ceaiu. Și alături damigenele cu vin. Până aproape de ziuă Pascaly primea neobosit și vesel și ura copiilor sănătate și un an mai spornic și ciocnea paharul și avea câte o vorbă bună pentru fiecare.

Era și profesorul nostru de limba elenă de la liceul Sf. Sava care primea prieteneste. Intr-o căsuță mai mică asistat de fiica lui, o frumoasă și încântătoare tinerete brună, — moartă, prematur ca soția a unui ofițer Olănescu. — Ilie Benescu primea, împărțea, ciocnea dar și bea. Căci îi plăcea vinul cel bun pe care îl găseai în București pe vremurile acelea.

Mai ereau și alții, mai ereau și altele. Diavolii de băeți cunoșteau oare cari tinere drăgălășenii bucureștene care respectau tradiția și primeau colindătorii.

Într'un an oarecare ne-am adunat mulți, eram aproape de patruzeci, dar nu mi mai aduc aminte de nici unul. Știu numai că printre noi era și Alexandru Macedonski. Tot ciocnind paharele prin casele pe unde treceam am ajuns destul de amețit la locuința soroilor Laura și Smărandita B. unde întreaga familie era adunată. Am fost primiți cu brațele deschise. Drept mulțumire am vărsat un pahar de vin peste mă-

neca d-soarei Laura care, în camizolă albă, făcea onorurile casei.

După colindă venea Crăciunul cu toate stelele, vicleimurile și balurile mascate.

Trecând vremea toate obiceiurile au degenerat. Mai târziu băieții cu steaua ori cu vicleimul nu mai erau de cât niște țigănuși sau alți derbedei din pleava mahalalelor care intrau prin curți pentru ca să fure. Apoi biata datină a devenit o meserie pentru exploatatorii perversi. Oare-cari țigani profesioniști formau cete de copii pe care îi încorporau în grupuri, îi învățau câteva cântece de stea și îi urmăreau la distanță. Când copiii eșeau dintr'o curte antreprenorul era lângă ei și le lua tot ce încasase. Bine înțeles copiii erau plătiți în mod derizoriu cu câțiva gologani pe noapte.

Poliția primind numeroase plângeri în urma hoțiilor săvârșite, și fiind pusă în cunoștință despre felul în care sunt exploatați copiii cu steaua, a luat într'un an dispoziția de a interzice cu totul și colinda și vicleimul și steaua.

În timpul ocupațiunei dușmane, toate acestea au fost riguros oprite. După războiu s'a acordat oarecare libertate, dar cu autorizația poliției.

Stelele erau foarte numeroase pe vremea venirii mele în București, iar populația le primea bucuros. Dacă eșai seara pe stradă, nu făceai doi pași și întâlneai o stea; iar dacă te opreai înaintea unei curți în care stelarul cântau la fereastră, auziai aceste cântece:

*În orașul Vitleem
Veniți, boeri, să vedem
Că astăzi ni s'a n'plinit
Proorocirea de demult
Că se va naște Hristos
Mesia cap luminos
Din fecioara Maria
Din neamul lui Avram
Etc.*

Sau :

*Trei crai de la răsărit
Spre stea au călătorit
Și au mers precum citim
Până la Ierusalim,
Acolo cum au apuns,
Steaua în nori s'a ascuns
Etc.*

Vicleimuri erau iarăși numeroase: astăzi d'abia dacă întâlnim doar câte unul. Acum cincizeci de ani actorii vicleimului erau amatori, cari asociați lucrau pe socoteala lor; astăzi este iarăși o afacere a întreprinzătorilor cari exploatează pe cei cari joacă

Vicleimul, — sau Betleemul, orașul unde s'a născut Hristos — când era complect fiindcă erau vicleimuri mari și vicleimuri mici, — era compus din următoarele persoane:

Irod împăratul îmbrăcat cu mantie roșie încadrată în blană albă, cu sabie, coroană, etc.

Ofițerul îmbrăcat în costumul legionarului roman.

Cei Trei crai, adică Magii cu costume orientale, anume Gaspar, Melchior și Baltazar.

Pruncul, copil între 12 și 14 ani.

Paiața îmbrăcată cu haine strâmte și cu diferite petice.

Moșul cu mască, barba lănoasă cu cojocul și căciula întoarse pe dos.

Vicleimul, bine înțeles, a degenerat. De unde vicleimul original avea un dialog inspirat din mistere sau nașterea lui Hristos, cu vremea s'a vulgarizat și chiar s'a trivializat. Astfel am ajuns la vicleimul zis „fără perdea”, care nu mai are nimic comun cu vicleimul tradițional.

Acum cincizeci de ani vicleimul ca și steaua erau încă la multă favoare. Tradiția spunea că, oricărei case care va primi vicleimul, îi va merge bine, că oricărei casă care respinge steaua îi va merge rău. Se înțelege că acestea erau erezuri bine întreținute de cei interesați, dar care aveau credincioși în oamenii de pe vremuri. Cu încetul, tradiția a pierdut înrăurirea și lucrul a degenerat.

Când vicleimul era încă pur, oamenii vicleimului mare intrau în case, depuneau cutia care figura orașul Betleem, Irod se așeza pe scaun, având la dreapta și la stânga câte un soldat, apoi ordona să i se aducă înaintea Cei trei Magi sau Crai de la răsărit prinși pe coprinsul împărăției lui Irod. Când trupa pleca întru căutarea lui Isus, corul cânta :

*În orașul Vitleem
Veniți cu toți să vedem
Că astăzi ni s'a născut
Domnul cel fără de n'ceput
Etc.*

TIPURI BUCUREȘTENE

Pe vremea înfăieii mele tinereți, Crăciunul venea în toată deauna cu purcelul fript, cu sarmalele, cu caltaboșul și cu cozonacii. Ziua înfăia era a meselor în familie, ziua de-a doua a meselor pe la prieteni, iar ziua de-a treia a vizitelor.

În această privință, multă schimbare nu s'a făcut în București.

Bucureștii aveau pe atunci câteva specimene, câțiva „tipi” cum s'ar spune astăzi, sau chiar câteva „numere”.

Unul era Cilibi Moise.

Cilibi Moise era un ovreiu vânzător de mărunțișuri, împovărat de o casă de copii, foarte de spirit dar și tot pe atât de fără noroc. Cine nu-l cunostea în București ?

Cuvintele lui de duh circulau din gură în gură — ba au fost chiar și tipărite într-o broșurică pierdută, bine înțeles, pentru cei de astăzi.

Ca orice vânzător ambulant Cilibi Moise era nomad, locul lui de vânzare era când în ușa unei cafenele, când lângă un pod al Dâmboviței, când în piață, etc. etc.

Odată avea masa lângă podul gârlei dela Doamna Bălașa. Pentru făcut reclama articolelor ce vindea avea vorbele lui. De pildă :

„Doi lei părechea de mănuși, doi lei ! În altă parte dați 4 lei ca să vă căzniți câte două săptămâni să le rupeți, la mine dați 2 și le luați rupte gata“.

Sau :

„Un leu ciorapul, un leu ciorapul. Pe al de-al doilea îl dau gratis !“

Într-o zi, vara, apare la cafeneaua Fialkovski încălțat cu ghetete nouă. Cum îl văd, toți îl iau în primire.

— Bre, dar ce frumoase ghetete ! Dar cât ai dat ?... Dar de unde le-ai luat ?

Cilibi Moise, răsturnat pe un scaun, ridică piciorul drept și-și arată gheata care, în adevăr, era de bună calitate.

— Bune și eftine, răspunde el, fiindcă numai Cilibi Moise știe să târguiască.

— Dar de unde le-ai luat ?

— Dela Steaua Albastră, în ulița franțuzească.

— Și cât ai plătit ?

— Șase lei.

— Șase lei ? !, exclamă toți într'un glas.

Pe vremea aceea, magazinul care avea cea mai bună încălțăminte gata era Steaua Albastră, iar perechea de ghetete de întâia calitate, marca Polak dela Viena, costa 12 lei.

— Mă, nu minți, întrebă cei de față, mirați ?

— Să n'am parte de copii, să mor aici pe loc dacă spui o minciună ! Eu am plătit 6 lei.

Imediat, un număr de clienți se aruncă, claie peste grămadă în două trăsuri și... mână la Steaua Albastră. Iar Cilibi Moise rânjea.

Peste douăzeci de minute ceata se întoarce furioasă. Dar evreul era impasibil.

Un potop de imprecțiuni izbucnește.

— Măgarule ! Ți-ai răs de noi ! Și te-ai jurat și pe copii ! Ghetetele costă 12 lei ; de ce ne-ai mințit ?...

— Stați, domnilor, eu nu v'am mințit. E adevărat că perechea de ghetete costă 12 lei, dar eu când v'am spus că am plătit 6 lei nu v'am arătat decât piciorul drept. O gheață costă 6 lei.

Un alt „tip“ era „Chimiță“. Chimiță nu era numele lui. Chimiță era numai o poreclă pe care i-o pusese bucureștenii din cauză că omul, fiind un maniac, și chiar foarte ușor dement, circula pe străzi îmbrăcat cu o eleganță extravagantă, ridicolă și cu aere de grandoare.

Porecla Chimiță a rămas în limba bucureștenilor foarte multă vreme. Orice om care se îmbrăca pretențios și lua aere afectate era un Chimiță. Astăzi vorba nu se mai întrebuințează și nu mai are înțeles.

„Sânge-rece“ era un alt tip bucureștean. Era dement de-a binelea. Era neamț de origină și se numea Wentzel. Nu-mi dau seama cum a dobândit această poreclă, știu numai că, de câte ori eșea pe stradă îl vedeam mărunțel, îmbrăcat în haine uzate, fără guler la cămașă și gonind repede. De cum îl zăreau, copiii, birjarii, toți oamenii din popor, imediat îl luau în primire. Din toate părțile răsunau strigătele : „Sânge-rece ! Sânge-rece“, iar el furios, făcând spume la gură alerga să se sustragă atacurilor ; gonea câte un băiețas care 'l plictisea mai tare și profera, cu o iuteală neînchipuită, o serie de injurături originale, inventate de el și care făceau deliciul tuturor trecătorilor.

Și porecla Sânge-rece a fost multă vreme întrebuințată și se aplica celor cari, în discuțiune, se aprindeau peste măsură.

„Bărbucică“ era altul. Acesta era un ramolit, slab de minte în toată viața, pe care bătrânețea îl clasificase drept un personaj ridicol. Când au fost descoperite apele feruginoase dela Văcărești, glumetii i'au spus că dacă se va spăla cu apa aceasta se va întări ca fierul. Rezultatul a fost că barba lui Bărbucică s'a înroșit pentru marea veselie a bucureștenilor.

„Ibric“ era un tip foarte cunoscut pentru un viciu rușinos pe care îl practica. Fusese de foarte multe ori surprins chiar în locuri publice, fusese arestat, dar bine înțeles, fără urmări. Era mărunțel, slab, purta barbete negre rusești și era șasiu. Numele său erau Ionescu și profesia : funcționar public. De altfel Ibric era universalmente cunoscut. De câte ori trecea pe stradă era privit cu repulsiune și aproape toată lumea îl arăta cu degetul.

VIATA BUCUREȘTEANA

Viața bucureșteană era cu totul deosebită.

Pentru societatea de sus căta schimbare ? Când intrai în sala teatrului Național în serile de Operă italiană, vedeai în toate lojile elita socială tronând. Toate lojile benoare erau abonate sau mai toate și în fiecare o familie cunoscută. Florești, Filipești, Oteteleşeni, Cantacuzinești, Șutulești, Văcărești, Crețulești, Manu, Crețeni, etc. Din toată lumea aceasta n'a mai rămas nimic sau aproape nimic. Burghezia, care domină astăzi, pe vremea aceea de-abia începea să îndrăznească. Rar câte unul, câte un Boerescu, sau vreun alt exemplar ilustru al clasei de mijloc își lua locul la banchetul celor mari.

Personagiile de frunte cari dominau și politica și viața socială erau : un beizade Mitică Ghica, președintele Camerei, generalul I. Em. Florescu ministrul de război și încă câțiva din marea aristocrație a țării.

Două saloane bucureștene țineau recordul : acela al doamnei Otetelesanu, unde este instalată astăzi Terasa Otetelesanu

și acela al Principesei Irina Grigore Șuțu în casele din str. Colței, ocupată de burocurile Municipiului București.

Salonul doamnei Oteteleșanu era cel dintâi fiindcă o intimitate mai mare îl lega de lumea elitei bucureștene. Și, prin elită, nu se înțelegea numai oameni de sânge, ci tot ceea ce avea un nume sau o situație în politică, în magistratură, în barou, în armată, în diplomatie, în finanțe, în literatură, etc.

Salonul Oteteleșanu te consacra. Spre a fi cineva în lumea de sus trebuia să treci prin acest salon și pe sub autoritatea acestui matronagiului. Aci se lansau fetele în lume, aci se lansau tinerii, aci se înodau intrigile sentimentale, aci se puneau la cale căsătorii, aci se hotărâu și multe combinații politice.

Acest salon era deschis întregului București „din societate”.

Un astfel de salon primitiv nu mai există astăzi.

Cel d'al doilea salon era al principesei Irina Șuțu. Acesta, tot atât de larg primitiv, era deosebit de celalt printr-o nuanță de oarecare rezervă mai mare. Dar, de asemenea întregul București circula în zilele hotărâte.

În salonul d-nei Oteteleșanu n'am intrat pe când în salonul prințului Grigore Șuțu veneam în vizită de două ori pe an la onomastice. Protocolul era cunoscut.

Prințul Grigore Șuțu, un om mărunțel cu mustăți lungi și arnăuțești, acum încărunțite, cu tipul clasic al grecului din caricatură, în totdeauna elegant, primea în picioare în cel dintâi salon, aproape la ușa holului, pe toți vizitatorii. Și în zilele de recepție vizitatorii erau gloată. În al doilea salonaș principesa Irina trona pe un fotoliu luxos iar pe dinaintea ei, în ordinea intrării, defilau cei care o vizitau.

Te închinai, sărutai mâna, te opreai mai lung ori mai scurt după cum erai mai intim ori mai puțin, după cum erai doamnă sau domn; după rang și importanță schimbai două trei cuvinte de politetă, te închinai și eșeai.

În salon mulțimea era mare, unii veneau, alții plecau. Prințul Grigore avea câte un cuvânt amabil pentru fiecare și plecai. Toată afacerea nu dura mai mult de zece minute.

Protocolul era acela al unei Curți, cu mai puțină rigiditate și cu mai puțin fast.

Familia Grigore Șuțu avea un caracter special și era una din curiozitățile bucureștene.

Apocope în toate zilele când era vremea frumoasă, domnul și doamna Grigore Șuțu eșeau la Șosca în echipajul lor sui-generis.

Într-o trăsură-victoria Prințesa stetea drept majestoasă, iar prințul Grigore mărunțel, ghemuit între perne de unde d'abia îl vedeai; iar un câine pudel de o talie mare, în totdeauna bine spălat și pieptănat, stetea culcat la picioare.

Pe capă arnăutul în fustanelă, cu fesul cu ciucure lung, cu sabie și cu pistoale în brâu. Era vechea tradiție și vechiul fast al curților domnești din perioada fanariotă. Arnăuți nu mai erau de cât câțiva în București, mai aveau și altele câteva

case, printre ele și răposatul Petrovici-Armis marele bogătaş al vremii. Astăzi, la 1927, acest spectacol s'ar părea teatral.

În spatele trăsurei, pe un scaun ridicat, stetea cu mâinile la piept un negru copilandru. Arapul lui Șuțu era o ființă populară în București.

Obiceiul de a avea Negri sau Arapi ca un semn de mare lux nu era pierdut cu totul. În anul 1884, când am fost arestat 5 zile la Văcărești în urma mișcărilor studentești, am găsit acolo pe negrul din serviciul doamnei Petre Grădișteanu, actuala doamnă Theodor Căpitanovici. Negrul, necredincios servitor, fusese arestat pentru hoție.

Am găsit în București epoca celei din urmă manifestări conservatoare. Cu căderea cabinetului Lascar Catargiu patru ani, după aceea și cu venirea liberalilor, s'a inaugurat, nu o eră democratică, ci înălțarea burgheziei de-asupra vechei boerimi naționalo-fanariote.

Fiindcă, dacă, precum am spus, vechile familii boerești din neam băstinaș erau încă puternic reprezentate în înfățișarea de suprafață a Bucureștilor, înalta societate era împănată cu foarte multe familii de origine greacă și fanariotă. Căci nu toți grecii romanizați erau fanarioti.

Viața publică fiind cu mult mai puțin dezvoltată de cât astăzi, se înțelege că viața de familie era mai strânsă. Lumea petrecea în casă, în cercuri mai mult sau mai puțin restrânse, revelionul la restaurant sau chiar prânzurile prin birturi și cu toată familia erau lucruri absolut necunoscute. De aceea numărul marilor baluri în lumea de sus era destul de însemnat pe timpul ernei.

Înfățișarea Capitalei era și cu mult mai națională de cât este azi. Pe când astăzi, și mai cu seamă de la războiu încoace, Bucureștii au lăsat înfățișarea unui oraș curat cosmopolit, pe atunci era un oraș pur național. Pretutindeni, la spectacole, în cafenele, în cofetării, în birturi, la sosea ori unde, nu erau de cât Români. Rare ori întâlneai câte un străin, și când îl vedeai îi arătai cu degetul.

Iată de ce toți ne cunoșteam ori unde iar astăzi nu mai cunoaștem aproape pe nimeni.

Un om despre care se vorbea pe vremea aceea, de unii cu admirație, de alții cu ură, de alții cu temere era Ionel Isvoranu.

Ionel Isvoranu fost ofiter de cavalerie, descendent dintr-o familie boerească din Oltenia, unchiul lui Alexandru Marghiloman, era un fel de teroare a Bucureștilor.

Om de lume, de altfel, însă un chefliu de întâia forță, avea banda lui cunoscută și temută. Când intra prin locurile de petrecere, mai ales prin localurile de noapte și prin grădinile din afară de oraș, era îngrijorare. La cea dintâia supărare Ionel Isvoranu sare la bătaie cu întreaga lui companie. Nimeni nu putea să i se împotrivescă, fiindcă Ionel Isvoranu, pe lângă prestigiul invincibilității lui, adăuga numărul, forța organizată, o mare îndrăzneală și o groază agerime în luptă.

Isprăvile lui Isvoranu se citau cu duzinele, căci nu trecea

o săptămână fără să nu se audă că Izvoranu a mai făcut încă una.

O ispravă a fost bătaia de la Opera Italiană.

Din diferite motive foarte copilărești, Isvoranu și banda sa nu voiau să permită unei primadone să cânte. De câte ori artista eșea în scenă, amicii lui Isvoranu, cu acesta în frunte, începeau să fluere și făceau atâta sgomot în cât reprezentatia nu putea urma. În sfârșit, poliția fu nevoită să intervie. Prefectul Hiotu luă măsuri la viitoarea reprezentație, postă în holul Teatrului Național un număr de polițiști și îndoi posturile de jandarmi călări.

Sala teatrului era plină. Când primadona apărură pe scenă o furtună de fluerături izbucni din sală. Atunci poliția interveni și o crâncenă bătaie începu.

Din ceata lui Isvoranu făceau parte, între alții, un fiu al generalului Christian Tell, cât și tenorul Theodor Popescu, un om de o statură herculeană, foarte puternic și foarte frumos bărbat. Fiindcă purta plete lungi, doi jandarmi l-au înșfășat de păr și numai așa l-au putut domoli. Isvoranu biruit și văzându-se amenințat sări din stal în benoara fostei sale soții și se refugie acolo. Acest scandal fu cauza unei agresiuni în contra prefectului Hiotu.

Una din plăcerile favorite ale lui Isvoranu era să iasă seara pe Podul Mogoșoaiei și... să se lege de femei, cum se spune în limbajul popular. Câteodată el și ceata, luau scaune de la cofetăria Fialkovsky, le ducea până pe trotuarul Podului Mogoșoaiei (calea Victoriei) chema câțiva vânzători de ziare pe cari îi comanda, și le da ordin să ridice poalele femeilor care treceau. Și, cum pe vremea aceea, cocote erau puține, cele mai multe victime ale acestor agresiuni, erau femei măritate, femei cari de multe ori erau chiar la brațul bărbaților. Dar cine îndrăznea să se opună lui Ionel Isvoranu?

Ionel Isvoranu întrebuința de multe ori pe acești vânzători cărora le distribuise numele fruntașilor partidului conservator de la guvern, în special ale miniștrilor.

În adevăr deseori lui conflicte cu poliția îl arunca în opoziție. Una din formele acestei opoziții era aceea de a ridicula pe miniștri, dându-le numele vânzătorilor de ziare. Aceștia, când se întâlneau prin localurile publice se strigau nu pe nume, ci pe poreclă: era Costaforu, Boerescu, Catargiu, Beizadeaua, etc.

Ionel Isvoranu a sfârșit rău. În anul 1877 exasperând pe țărani de pe moșia lui, aceștia l-au asediat casa. Isvoranu era crud, dar era brav; s'a baricadat și s'a apărut împușcând în mulțime, dar țărănimea infuriată a spart ușile și l'a sfâșiat.

Când îmi amintesc de epoca aceea și când mă gândesc cum că faptele lui Isvoranu, care astăzi ar ridica presa și întreaga opinie publică, pe vremea aceea erau privite ca inocente petreceri ale unui cuconas, nu pot să nu spun că, oricare ar fi ticălosia oamenilor, vremea are în mersul ei înainte,

victorii morale pe care le prețuim numai când ne uităm înapoi.

Oare ce vor zice urmașii noștri de după o sută de ani, despre epoca în care trăim?

MORAVURI ȘI FARSE

Pe vremea aceea se întâlnea încă adevărata veselie. Oamenii râdeau cu toată inima. Se făceau farse cari făceau epocă. Se vorbea de ele ani îndelungați și tot se mai făcea haz.

Trăiau pe vremea aceea doi domni Crețeanu: unul Ulysse și cellalt Nicu.

Ulysse Crețeanu nu era numai un fecior de boer, un om inteligent și îndemănat, o ființă amabilă și plăcut în societate, Ulysse Crețeanu era o instituție.

Ulysse Crețeanu era de toate: avocat, confident, om de afaceri, negociator, știa tot, făcea tot, avea toate ușile deschise, în sfârșit, unul era Ulysse Crețeanu.

Câte nu se citează, adică nu se spuneau despre el. Astăzi, excepție făcând de câțiva bătrâni, nimeni nu mai știe că a existat.

Am spus că Ulysse Crețeanu era și avocat. Bine înțeles avocat de... Târgoviște.

După cum era avocat sui generis, tot la fel îi erau și pledoariile. Într-o zi, trebuia să apere înaintea tribunalului pe o doamnă din societate care era acuzată de bărbatul ei pentru adulter. Decât, doamna era tânără și frumoasă iar bărbatul cam trecut. Care a fost pledoaria lui Crețeanu?

— Domnilor judecători, onorat tribunal. Inchipuiți-vă fie care din dumneavoastră că aveți acasă o gلاstră cu o floare de endrușaim tânără și frumoasă. Pentru ca floarea asta să crească, să trăiască și se se facă tot mai frumoasă nu-i așa că trebuie să fie udată în fiecare zi măcar odată? Dacă floarea nu e udată se usucă și moare. Tot așa este și cu noi, onorat tribunal. Grădinarul nostru nu ne uda nici în fiecare zi nici măcar la câte două zile și nici mai rar. Din pricina asta noi ne uscăm și eram gata să ne prăpădim. Văzând primejdia ne-am ales un alt grădinar care să ne ude mai bine și mai des. Ce rău am făcut cu asta, onorabil tribunal?...

Se spune că dibaciul avocat, urmându-și pledoaria în mijlocul veseliei, care zguduia de la judecători până la aprozi, a câștigat procesul.

Ce vremuri fericite.

Nicu Crețeanu era un om înalt și de o extraordinară corpulentă. Era un colos și nu umbla nici odată pe jos.

Odată prietenii i-au făcut una din acele farse cum nu se mai fac astăzi.

Nicu Crețeanu era un mare mâncăcios. Gourmand și Gourmet.

Într-o zi intrând la birtul Hugues — actual Riegler —

unde mânca 'de obicei, vede pe galantar o farfurie plină cu niște raci mari de toată frumusețea. Frecându-și mâinile de satisfacție, Crețeanu poruncește:

— Duceți-mi farfuria cu raci la masa mea.

— Nu se poate, coane Nicule, îi spune maître d'hotel, fiindcă sunt deja luați.

— Cum se poate? Cine i'a luat?..

— Un domn Negroponte care a venit eri de la Galați. Cum a văzut racii, i-a cumpărat pe toți și i-a și plătit.

Furios, roșu-stacojiu la față, și pufnind de indignare, Nicu Crețeanu se așează la masă, mănâncă cu noduri, apoi ese.

Pe piața Teatrului își vede Muscalul favorit staționând, și îi face semn cu bastonul.

Muscalul trage la trotuar și scoate șapca. Crețeanu dă să se urce, dar Muscalul îl oprește.

— Sărut mâna, Cacanaș Nicu, azi nu sunt slobod.

— Cum? ce?

— Da, Cacanaș, sunt angajat pentru trei zile de Cacanaș Negroponte din Galați.

Nicu Crețeanu dă să cadă pe spate!

Cu mâinile ridicate în sus, roșu la față, spumegând, vociferează pe trotuar.

— Negroponte! Iar Negroponte?!..

Nicu Crețeanu ținea un magazin special, un fel de biurou pe calea Victoriei unde este astăzi un magazin de ghețe alături de băcănia Dragomir.

Pe la orele 8 dimineata Crețeanu se plimba tacticos prin prăvălie. Deodată vede un precupeț trecând încet cu două cutii deschise pline cu icer proaspete de morun. Parcă într'adins precupețul își expunea marfa pentru ca s'o vadă cel din prăvălie.

Am spus că Nicu Crețeanu era un mare mâncăcios. Cum văzu icerle, bătu în geam și chemă pe precupețul pe care îl cunoștea.

— Cum dai icerle, Vasile?

— Nu sunt de vânzare, să trăiți Coane Nicule, sunt vândute.

— Cum vândute?... Cui le-ai vândut?

— Zău așa, credemă, Coane Nicule. Le duc alături la Otel la un domn Negroponte din Galați.

E de prisos să mai descriu explozia lui Crețeanu.

Seara vine să prânzească la Hugues. In galantar ce să-i vadă ochii? Un miel. Pe vremea aceia un miel în luna lui Ianuarie era lucru extraordinar, aproape nu se vedea. Cum îl văzu Crețeanu urlă.

— Să-mi puie o ciosvârtă la frigare numai decât! Să fie dela rinichi..

Chelnerul-șef se apropie politicos:

— Nu putem, coane Nicule, mielul nu este al nostru, l'a adus domnul Negro...

— „ponte! Iar Negroponte?! Toată viața o să mă perse-cute Negroponte așa?..

In sfârșit, cu vai cu chiu, omul prânzi destul de copios, apoi trimise chelnerul peste drum la teatrul Național ca să-i ia biletul de Operă.

Nicu Crețeanu, fiindcă era foarte gras, lua întotdeauna No. 3 din rândul întâi, cap de bancă. Apoi avea invoială cu casierul ca să-i reție locul până la ora 7 jumătate: dacă până la 7 și jumătate nu retrăgea biletul casierul îl putea vinde.

La 7 jum. punct chelnerul ese din birt și se repede la Casa Teatrului, dar se reîntoarce cu mâna goală: biletul No. 3 era vândut.

Furios, Nicu Crețeanu se îmbracă și trece gâfâind strada. La casă trona casierul italianul Ghelli.

O altercație urmează: Casierul pretinde că era în regulă de oarece cuconul Nicu trimisese chelnerul după ora hotărâtă.

— In sfârșit, cui l-ai vândut, poate că o vrea să-l schimbe?

— Nu cunosc, cocoane Nicu, este un străin, îl chiamă Negroponte..

— Negroponte?!.. Spune-mi unde e, ce fel de om e, vreau să-l văd îndată!

— Este un om mare, gros, cu favorite negre.

— Ai un bilet alături?

— Am numărul 5.

— Adu-l.

Și Nicu Crețeanu ia numărul 5 și intră.

La No. 3 vede o matahală. Un ăla înalt, gros, cu o jiletă cadrilată, cu pantaloni prăzului, cu niște ghețe grosolane în picioare și pieptănat cu freză bărbierească.

Se juca Trovatore!

Când Nicu Crețeanu savura cu mai mult deliciu armonia vocală, se pomenea cu câte un cot al lui Negroponte că-l poc-neia în coaste.

Nicu Crețeanu spumega, însă, fiindcă era om de lume bine crescut, înghiția în sec și nu spunea o vorbă.

Dar Negroponte îl persecuta grozav. Când îl lovea cu cotul, când se întorcea și îi tusea în obraz, când îl călca pe picioare, Tortura a durat trei ceasuri.

La plecare omul n'a mai putut să rabde. Negroponte îl căl-case pe bătătură mai apăsător ca până atunci.

— Pardon, domnule, dumneavoastră sunteți domnul Negroponte?..

— Ce fel, coane Nicule, nu mă cunoști? Eu sunt Tănase!

Prieteni lui Crețeanu cari, timp de trei zile, îi pusese la cale această farsă, luase pe Tănase țiganul, bărbierul păcălitului, îl deghizase și îl trimisese la Teatru ca să-l plictisească.

Acesta era spiritul vremii.

Obiceiul acestui soi de păcălile exista mai de mult. Păcălitura chiar păgubitoare, era foarte gustată și ținea locul lucrului de duh.

Pe la 1871 și mai târziu chiar, se citau curent numeroa-

sele păcălituri făcute de C. A. Rosetti care, în tinerețe, tusesă un păcălitor de mână întâia.

Două din păcăliturile lui C. A. Rosetti erau vestite.

Odată, fiind polițaiu la Pitești, a plăzmuț un ordin dela mitropolie, ca toți popii din oraș să fie tunși. Apoi a adus la poliție pe toți preoții, i-a pus pe o tobă și i-a tuns la piele.

Mai înainte fusese ofițer de cavalerie și, ca fiu de boer, făcea parte din garda domnească.

Domnitor era Știrbey, căruia Rosetti îi lua dese ori parale sub felurite motive.

Fiind peste câteva zile o sărbătoare, când Vodă trebuia să se ducă cu alaiu la mitropolie, Rosetti ceru din nou parale sub cuvânt că nu are uniforma în bună stare. Altfel nu poate încăleca. Vodă, supărat de atâtea cereri de bani, trimise ordin lui Rosetti să încalece cu uniforma pe care o are și să vie la paradă, la nesupunere arestul timp de o lună. Rosetti se execută.

Însă în ziua paradei își rupse turii pantalonilor. Fiindcă era din escortă călărea întotdeauna lângă portiera trăsuri domnitorului și sălta pe șea astfel încât să i se vadă pantalonii găuriți la partea cea mai intimă.

Dela paradă C. A. Rosetti trecu în arest. Dar păcăleal' fusese făcută.

Când am venit în București, C. A. Rosetti era fruntaș politic, iar cu păcăliturile se îndeletniceau alții. Unul foarte popular era N. T. Orășanu, scriitorul umoristic, om al zilei din acest punct de vedere.

Nae T. Orășanu scria la Ghimpele, ziarul umoristic al opoziției liberale, proprietatea unui domn Stoenescu.

În timpul domniei lui Cuza a fost de nenumărate ori trimis la Văcărești, fiindcă pe vremea aceea exista arestul preventiv pentru delictul de presă. De câte ori Orășanu scria câte un articol violent sau atingător la Vodă, își trimitea imediat salteaua, plapoma și pernele la Văcărești. Directorul penitenciarului nu voia să le primească, însă Orășanu îi răspundea:

— Nu-ți fie teamă, o să primește ordinul peste câteva ceasuri.

Și, în adevăr, ordinul venea întotdeauna.

ZIARIȘTII ȘI SCRITORII

Pe la 1871 și 1872 scriau la Ghimpele un mănușchiu de scriitori de valoare. Afară de N. T. Orășanu, directorul Stoenescu știuse concentra mai pe toți scriitorii de talent. Scria Gh. Dem. Theodorescu sub pseudonimul Ghedem. Toată viața, după aceea, Gheorghe D. Theodorescu a fost cunoscut sub numele de Ghedem.

Mai scria și Cocris. Cocris era Constantin Christescu, funcționar mi se pare la ministerul lucrărilor publice.

Dar să spun și despre scriitorii tineri și bătrâni cari erau

la suprafață și reprezentau elita gândirii românești și speranța pentru viitor.

În 1871, d'abia elev în clasa IV-a gimnazială, nu prea știam multe din viața bucureșteană.

Dar prin zidurile școlii și ale pensionatului, unde interesam, străbătea zvonul lucrurilor din afară.

Ziare citiam puține, rareori citeam ziarele, totuși începeam să cunoaștem oamenii cari aveau notorietate, cari scriau, cari reprezentau curentele noi și stăpâne ale zilei de mâine.

Ziare nu erau multe și nici nu apăreau în toate zilele. Cotidianul nu prea era răspândit.

Ziar cotidian și cel mai important ziar era „Românul” lui C. A. Rosetti, organ al liberalilor.

Ziar important, nu atât prin forța politică ce reprezenta, cât prin marele talent de polemist al directorului său, era „Trompeta Carpaților” al lui Cesar Boliac.

Acest ziar n'a fost niciodată cotidian. A apărut de două și de trei ori pe săptămână, iar pe la 1872, 1873, 1874 nu mai apărea de cât odată pe săptămână. Foarte rar de două ori. Era un ziar independent dar antiliberal.

„Presă” organ zilnic cu idei conservatoare, apăra guvernul lui Lascăr Catargiu.

„Reforma” fondată de N. Coculescu, avea acum ca director pe I. G. Valentineanu. Acest ziar era independent dar de nuanță liberală. Apariția îi era neregulată, dar mai mult apărea de 2 ori pe săptămână.

„Ghimpele” era un ziar umoristic transformat din vechiul ziar umoristic „Nichipercea”.

În 1871, proprietar și director al Ghimpelei era T. I. Stoenescu. Ziarul apărea odată pe săptămână și avea nuanța opoziționistă liberală.

Totuși era un ziar independent.

„Ziua” organ conservator guvernamental. A apărut în Aprilie 1873 și a durat până în Iunie 1874. Apărea de trei ori pe săptămână. Îl redacta Grigore Dianu, dar era anonim.

„Viitorul” apărut la sfârșitul anului 1871, a durat până la jumătatea lui 1874. Eșea odată pe săptămână și avea ca director pe Nicolae Fabiu Bădescu. A fost întâiul ziar cu idei democratice înaintate pentru vremea aceea. Bădescu a murit tânăr iar ziarul nu i-a supraviețuit mult.

„Le Journal de Bucharest”, apărut în 1870 sub direcția lui Ulysse de Marsillac, profesor de limba franceză la facultatea de litere din București, a trăit până la 1877. Eșea de 2 ori pe săptămână. Ziar în limba franceză, în format de revistă, a introdus rubrica mondenă în presa din România.

„Telegraful” imprimat Telegraphul. Ziar cu apariție neregulată era de nuanță liberală dar ziar independent.

„Daracul” ziar umoristic, fondat în 1869, apărea odată pe săptămână. Era independent.

În afară de aceste 11 sau 12 publicațiuni nu mi mai amintesc să fi apărut altele pe vremea aceea.

Cititorii au putut observa din enumerația făcută cum că presa de acum 50 de ani se distingea prin două caracteristice.

Întâia că erau puține ziare cotidiene iar apariția celor mai multe nu avea dată fixă; apăreau când odată, când de două, când, cel mult, de trei ori pe săptămână.

A doua că mai toate ziarele erau independente, trăiau cum puteau fără să se sprijine pe partide, fără fonduri secrete, cu foarte puține anunțuri, crezând aproape numai în abonamente și în vânzarea cu numărul, foarte redusă și aceea.

OAMENII ZILEI

Deși în București apăreau 10 sau 12 ziare, totuși, afară de trei: C. A. Rosetti, Cesar Boliac și N. T. Orășanu — nici un nume din presă nu strălucea în afară. Personalitate nu aveau decât aceștia trei.

Cesar Boliac era cunoscut pentru puternicul său talent de polemist și pentru fraza lui impecabilă. Era un scriitor de rasă. Era un stilist de mare valoare așa cum erau foarte puțini la epoca aceea. Într-o formulă populară pot spune că Boliac era ziaristul care scria mai bine.

Dacă Cesar Boliac n'avea, însă, o prea mare influență asupra tinerelor generațiuni și dacă n'avea credit asupra vreunei păături sociale este pentru că nu era omul unei convingeri și nu avusese statornicie de credințe.

Căci un ziarist mare nu este acela care știe numai să scrie frumos, ori să scrie mult, ori să varieze subiectele, dar mare și cu înrăurire asupra contemporanilor este ziaristul legat de unele convingeri, cu o puternică temelie morală, cel care nu bește cu putere ceva din lucrurile mari: patria, poporul său, în general oamenii.

Cesar Boliac scria bine, însă sufletul popular urma pe alți ziaristi cari scriau mai puțin estetic, însă mai mult înțeles de masă.

N. T. Orășanu avea un nume. Satirele lui, versurile lui umoristice toate cu caracterul diatribei politice foarte naive, foarte primitive și incorecte ca factură gramaticală, resimțindu-se de incultura epocii, plăceau totuși. Pe Orășanu toată lumea îl făcea haz, iar unele din satirele lui erau cântate în oraș.

De altfel marele public-nici nu îl cunoștea sub numele lui de Orășanu ci îl cunoștea sub numele de Nichipercea. Acesta era titlul gazetei umoristice unde debutase.

Cel dintâiu ziar bucureștean era „Românul” proprietatea lui C. A. Rosetti care, însă, nu locuia în țară, locuia la Paris. „Românul” era foarte citit și mai ales avea mare influență în țară, însă Rosetti nu era iubit de public. Nici chiar roși nu îl iubeau toți.

Cauza acestei răceli era datorită, pe de o parte propagandei conservatorilor care prezentau pe Rosetti drept genul

rău al lui Ion Brătianu, iar pe de altă parte era datorită înfățișării sale.

Căci, pe când Brătianu avea o figură simpatice, deschisă, frumoasă, Rosetti din potrivă, cu ochii lui bolbocați, cu privirea lui tăioasă, cu urâtenia ce îl caracteriza, făcea antipatii.

Pe la 1871, 1872, 1873 și 1874, curentul liberal creștea mereu și cucerea conștiințele. Tineretul în proporție de 90 la sută mergea către liberali, dar, cu toate acestea, pe cât era de iubit Brătianu pe atât nu era iubit Rosetti.

Una din cele câteva cauze era și situația bănească a fiecărui.

Brătianu avea oarecare avere. La Florica lui din județul Muscel producea. Producea unt, producea vin, producea țuică; iar produsele erau toate de cea mai bună calitate, erau foarte mult căutate pe piață. Deci, Brătianu era cel dintâiu „boier” care pune în comerț lucruri fabricate în ferma lui. Acesta era un mare merit pentru vremea aceea și crea omului un titlu mai mult de democratism.

Ce document interesant al timpului. Faptul că Brătianu devenea negustor și intra în rândurile burgheziei, era o dovadă de democratism!

C. A. Rosetti împărțea soarta tuturilor săracilor. Simplul gazetar fără avere, care totuși putea trăi la Paris cu nevasta și cu patru copii, nu putea fi un om cinstit. Și de aci calomnia.

Rosetti, pe care adversarii îl poreclau Berlicoco — era acuzat că a putut agonisi averi mari pe care le avea depuse la oarecare bănci din streinătate. Avea și castele în Elveția ba primea și subvenții dela Alianța Israelită?!

Faptul că Brătianu trăia în țară, retras și modest la via, lui, de și avea oarecare stare, pe când Rosetti, fără nici o avere văzută putea trăi la Paris împovărat de o grea familie, dăduse arme adversarilor. Iată de ce C. A. Rosetti personal nu avea simpatiile lui Ion Brătianu.

Au trecut 50 de ani de atunci și cât de fundamental s'a schimbat judecata socială. Cu cincizeci de ani în urmă Cesar Boliac era un mare fruntaș al presei române iar C. A. Rosetti avea reputația unui scriitor mediocru. După jumătate de secol despre directorul *Trompetei Carpaților* nu se mai vorbește, dar C. A. Rosetti a rămas pentru profesioniști și pentru țară, unul dintre cei mai mari ziaristi ai neamului.

Vremea și-a îndeplinit, ca în totdeauna, opera. A modelat, a fasonat, a șlefuit. A curățat, de pe reputația omului tot ce era fălărnicie, calomnie sau laudă nemeritată, a pus sufletul minții și caracterul celui dispărut sub lupa nepărtinitoare a istoriei, și ne-a dat nouă celor de azi și va transmite celor de mâine și de în totdeauna un alt C. A. Rosetti care a fost, nu numai gazetarul scriitor, dar gazetarul luptător pentru cauza poporului său.

Nimic din ceea ce gândim astăzi nu gândeau oamenii dela 1871. Pe vremea aceea ziaristul C. A. Rosetti trăia însă, era în

campul luptelor, era judecat după toate faptele lui împreunate, neghina era încă amestecată cu grâul iar ochiul mulțimei contemporane nu era în stare să aleagă ceea ce era destinat traiului trecător de ceea ce era destinat eternității.

C. A. Rosetti a rămas totuși. Dintre toți ziariștii, dela 1871 C. A. Rosetti e singurul care a rămas. Cu toate că nu este operă mai plăpândă decât opera ziaristului și nu este scris mai efemer și mai lipsit de însușirile vieții îndelungate.

Ziaristul — acesta e sorțul său — are datoria să scrie spre a fi înțeles de cei de față iar nu spre a fi apreciat numai de cei viitori. Însă ziaristul care a putut izbuti să fie și omul zilei de azi dar și omul zilei de mâine acela a fost negreșit un mare profesionist, și o minte superioară.

C. A. Rosetti a fost dintre aceștia.

Ceilalți ziariști: Valentineanu, Basarabescu, Fundescu etc. nu aveau personalitate, lumea îi ignora. Ziarele lor d'abia erau citite. Cesar Bolliac a rămas uitat sub pulberea trecutului, fiindcă a fost antisemit. Evreii, cari desmormăntează pe toți ziariștii trecutului și îi acoperă de laude dacă au fost filosemiți, fac tot ce pot ca să fie uitat Cesar Bolliac care a fost și un mare democrat dar și un foarte mare român.

Dar mai erau alți oameni ai condeiului care răsăreau. Era Hașdeu, era Laerțiu, era Scurtescu, era poetul Zamfirescu.

Hașdeu începea să fie mare dupe cum am mai spus. Priur școli se vorbea de Hașdeu. Polemicile lui ca *Junimea* din Iași erau urmărite cu simpatie. Fiindcă junimiștii erau politicește conservatori și fiind că la București tineretul începea să fie liberal, aproape toate glasurile erau pentru Hașdeu.

Laerțiu, pseudonimul lui Lăzărescu, era un critic teatral foarte apreciat.

Criticile lui teatrale erau urmărite și citate cu multă deferență. Criticile lui Laerțiu făceau autoritate. Totuși reputația lui Laerțiu a trăit într'un cerc restrâns și nu i-a supraviețuit.

Nicolae Scurtescu era cunoscut iarăși într'un cerc mărginit. Îl cunoșteau intelectualii, profesorii, ziariștii, studenții. Institutul în București scria în *Telegraful* și în alte publicații, avusese câteva polemici și întrebuinta stilul declamator, atât de mult la favoare pe vremea aceea. După urma lui Scurtescu a rămas o dramă în versuri intitulată *Rhea Silvia* și un volum de versuri.

Fiindcă făcea polemică și întrebuinta ziarele, era pus în vază și făcea oarecare zgomot în jurul său. Pe vremea aceea era aproape printre frunțașii literelor române.

Dar n'a putut rămâne.

Poetul Zamfirescu, funcționar la Eforia Spitalelor Civile, a murit nebun.

Zamfirescu a avut talent. Publicului celui mare a început să îi fie cunoscut după apariția *Revistei Contemporane* în anul 1873, în care a scris.

Excela, mai ales, în satiră. Moartea prematură datorită acelei boale nenorocite, l'a împedecat să sfârșească poemul său satiric intitulat *Muza dela Bolta rece*, satiră îndreptată împotriva *Junimei* din Iași. Din această operă menită să fie o piesă teatrală, fiindcă era dialogată, mi-au rămas în memorie câteva versuri:

*Am plecat, plecat, plecat-am
De la Iași în cărucior,
Ș'am sosit, sosit, sosit-am
L'al Olimpului picior.
Văzui oameni de hârtie
Cu mustăți de chihlibar
Lei de cocă pe câmpie
Mâncând stridii cu muștar.
Am văzut!... etc.*

Volumul de versuri rămas de pe urma lui Zamfirescu conține bucăți cari pe vremuri, plăceau mult și erau citate aproape cu admirație; de pildă poezia *Lună, lasă-mă să dorm*.

Dar oamenii nu au fost binevoitori cu Zamfirescu.

Tot pe vremea aceea se mișca și atrăgea atențiunea V. A. Ureche, d-rul Obedenaru, (Gheorghiad) N. D. Popescu etc.

V. A. Ureche scria mult, vorbea mult, se producea în conferințe, se producea la teatru, scria istorie se afirma ca un campion naționalist. Dar fără influență asupra generațiunilor tinere de atunci.

În ciuda mării lui activități n'a avut nici admiratori, nici discipoli.

Doctorul Gheorghiad Obedenaru a scris pentru teatru, dar fără mare succes. Era totuși în vază ca situație socială. În cercurile noastre se vorbea de doctorul Obedenaru, însă a fost numai un foc de paie.

Tot pe vremea aceea se afirma și actorul Dimitriad — tatăl natural al Aristiței Romanescu, fiica legitimă a artistei Stavrescu dela Craiova. Părăsind teatrul, acest om original, nestămpărat, vecinic în căutarea unui mijloc de a se îmbogăți a scris o carte de igienă. Cu acest prilej Titu Maiorescu a spus — dacă nu altcineva:

— Ciudată țară e România: doctorii scriu piese de teatru iar actorii cărți de medicină.

N. D. Popescu — popular Nedea Popescu — era autorul romanelor istorice tipărite în *Calendarul pentru toți*.

Calendarul pentru toți era calendarul la modă, aproape singurul calendar pe piață. De aceea era în toate mâinile. Era proprietatea librăriei Vartha dacă nu mă înșel.

N. D. Popescu își alesese o specialitate: subiectele istorice. În fiecare an scria un roman cu subiect istoric care plăcea mult publicului de a doua mână.

Aceste romane erau atât de rău tratate și atât de naiv și de fantastic construite, fără respect de adevărul istoric

și fără cunoștința tehnice a acestui gen literar, încât, cu drept cuvânt, sa putut spune cum că:

„Nedea Popescu a ucis romanul istoric în România”.

N. D. Popescu era arhivar la ministerul de externe.

— În Camerele lui Lascar Catargiu alese în 1871 în urma scandalului dela Sala Slătineanu, șefii partidului liberal din Muntenia I. C. Brătianu și C. A. Rosetti nu figurau.

În fruntea opoziției din Cameră era Mihail Cogălniceanu. Mai era Nicolae Ionescu. Alegerea lui Cogălniceanu fusese ajutată de Lascăr Catargiu căruia îi trebuia o opoziție moderată. Dar Rosetti și Brătianu, — roșii după cum li se spunea, — fuseseră combătuți cu înverșunare.

Fapt caracteristic este că, pe când Rosetti și Brătianu nu erau nici în Cameră, nici în Senat, Ion Ghica, șeful guvernului dela 11 Martie 1871, acela care ceruse prințului Carol să abdice, fusese ales în Senat. El era șeful opoziției din matuturul corp. În jurul său erau Ion Deșliu, Lungeanu dela Buzău, etc.

Dacă Ion Ghica era cel mai însemnat om politic al opoziției, în schimb adevăratul luptător de toate zilele, omul popular, omul al cărui nume răsună în țară și atrăgea tineretul în galleria Senatului, în zilele de mari dezbateri, era Ion Deșliu.

Om independent, fără idei hotărâte, așa după cum erau cei mai mulți pe vremea aceea, puțin cam dezordonat și, bine înțeles, nu om de mână întâia, Ion Deșliu făcea multe zile amare guvernului. El lungea discuțiile, el cerea cuvântul la toate legile, la toate articolele, propunea tot felul de amendamente, el vorbea contra închiderii discuțiunii, el cerea votul cu bile, el pune guvernului toate piedicile cu putință, el făcea obstrucțiunea.

Era un luptător hotărât, un opozant sistematic fără odihnă, care nu da răgaz miniștrilor și nu lipsea dela nici o discuție.

Îmi aduc aminte de o ședință în care Deșliu a interpellat pe generalul Florescu asupra proastei fabricațiuni a cizmelor soldaților. Interpelatorul a venit cu o cismă în ședință și i-a tăiat tocul cu un briceag spre a dovedi domnilor senatori că este de mucava. Și, în adevăr, tocul era de mucava.

Deșliu stătea în capul băncii prelaților față cu banca ministerială.

Când Deșliu anunța o interpellare tribunele gemeau de lume. Bine înțeles nimenea nu eșea mai învățat dela aceste ședințe, dar agitația era întreținută.

Peste un an sau doi ziaristul Valentinianu i-a cumpărat o țigaretă de chihlibar prin subscripție publică.

Țigaretă a fost expusă în fereastra redacției ziarului *Reforma* în Pasagiul Român deasupra unei coale de hârtie pe care era scris: „Lui Ion Deșliu marele luptător”.

Iată încă unul care între anii 1871 și 1875 a fost un om foarte popular, chiar cel mai popular parlamentar, însă despre

numele lui nici nu se știe astăzi măcar. Cine a fost Ion Deșliu?... Nimenea nu-l cunoaște. Ce a reprezentat Ion Deșliu? Nimenea nu știe. Ce idei a avut Deșliu, ce a fost Deșliu?... Neantul.

A fost numai un opozant de moda veche, un opozant sistematic care combătea toate actele guvernului, toate proiectele de legi, tot ce venea dela adversar.

Bine înțeles popularitatea lui Ion Deșliu era numai de suprafață, păturile adânci ale poporului nu-l cunoșteau.

Un orator apreciat de public și de tinerime era George Brătianu, deputat conservator disident din Pitești, om de talent, care vorbea frumos. Faima lui n'a durat mult.

Foarte la modă în cei patru ani ai guvernării conservatoare, a dispărut definitiv de îndată ce au venit liberalii la cârmă în 1877.

În alegerile făcute sub ministerul lui Manolache Costache în 1876, George Brătianu a fost combătut și de conservatori cari nu-l iertau că a luptat contra lui Lascar Catargiu, și de liberali cari aveau candidații lor. Și astfel acest om care nu numai fusese o podoabă a parlamentului, dar care contribuise la răsturnarea regimului conservator, a dispărut din scenă de o dată cu regimul pe care-l combătuse.

Nu trebuie să pierdem din vedere, acest fenomen, anume că cei doi parlamentari cari, în Cameră și în Senat au lovit mai zilnic și mai tare în regimul lui Lascăr Catargiu au pierit de o dată cu acesta. Cauza am spus-o vorbind de Ion Deșliu. Oamenii aceștia, de și aveau unul un deosebit talent și cel alt un extraordinar temperament de luptă, nu aveau idei organice pe care să-și întemeieze acțiunea.

Conservatorii, atunci la guvern, aveau o puternică pleiadă de personalități prețioase. Din punctul de vedere al valorii personale, al culturii, al talentului, conservatorii ereau mult superiori liberalilor.

În câmpul conservator găseai pe Lascăr Catargiu, general Florescu, Petre Mavrogheni, Beizadea Dimitrie Ghica, Vasile și Constantin Boerescu, Gheorghe Costaforu, Manolache Costache Epureanu, Ion Strat, Petre Carp, Titu Maiorescu, general Manu, Alexandru și Ion Lahovary, Aristid Pascal, Mișu Corne, Gheorghe Cantacuzino, general Tell, Ceaur Aslan, Gheorghe Apostoleanu, etc., etc. Partidul liberal era mai sărac în oameni.

Cu toate acestea tot cei câți-va corifei liberali aveau mai multă popularitate și inflăcărau tineretul. Numele lui Cogălniceanu, de pildă, era fascinator, iar elocuența înflorită a lui Nicolae Ionescu entuziasma.

Liberalismul se înălța către Zenith!

DOCTORUL DRASCH

În anul 1836 a venit în România un croat anume Ludovic Drasch.

De cum a venit a început să exercite medicina. Era ori nu

eră medic, avea ori nu avea diplomă, învățase ori nu învățase medicina? Iată ceea ce nu s'a putut ști niciodată. Ceea ce e cert e că la moartea sa nu s'a găsit nici o diplomă și nici un certificat care să fi dovedit contactul său cu vre-o școală de medicină.

Cazul d-rului Drasch este caracteristic, este documentar, este ilustrația stărei de incultură în care se găsea societatea românească acum aproape un secol.

Doctorul Drasch a venit în România așa întocmai după cum un explorator scoboară într'un continent sălbatec. După cum călătorii aduc sălbaticilor oglinzi și tot felul de tinichele poleite pe cari le preschimbă împotriva dinților de elefant și altor lucruri de preț, tot la fel și d-rul Drasch și-a putut impune lipsa lui de cunoștințe medicale trecând'o drept o minunată medicație.

Oameni de știință cari mai trăesc încă și cari au fost în contact foarte apropiat cu răposatul Drasch, spun că, în materie de medicină, el nu avea alt bagaj decât zece formule. Aceste zece formule le aplica invariabil la toate boalele, iar dozele le dădea, fără nici un discernământ și fără nici o gradatie.

Este bine înțeles că de medicamentele noi nici nu auzise măcar. El întrebunța: saburul, oxidul de fier, oxidul de zinc și încă vre-o două medicamente. Apoi făcea o foarte deasă întrebunțare de panglică.

Panglica lui Drasch era foarte cunoscută. Această panglică o aplica tuturilor istericilor și nervoșilor fără excepție. Această aplicație o făcea astfel: cu un instrument special găurirea pielea cefeii apoi trecea repede în mod violent o bucată de panglică. Acțiunea momentană era revulsivă și producea o ușurare vremelnică, mai mult sugestivă. Drasch a spus unui antim că, în lungă lui carieră medicală, a atras în București 32 mii de panglici.

Acest empiric și-a câștigat repede o mare popularitate în clasele de jos ale societății; apoi faima lui s'a urcat și în straturile de sus. Atât de puternică este sugestiunea și atât de întinsă era incultura în cât, la cele mai multe consulturi, când cazurile erau desperate, doctorul Drasch trebuia să fie chemat ca un salvator.

De cum a venit în București a tras la hotelul Avram de sub Dealul Mitropoliei; aici a locuit foarte multă vreme până ce a îmbătrânit, și aci primea, într'o cameră modestă. Mai târziu, către sfârșitul carierei, s'a mutat la farmacistul Nirischer, din calea Moșilor colț cu strada Armenească, farmacia cu firma „La Sfinți”.

La Nirischer avea locuință și masa pentru care nu plătea nimic. Avea, însă, obligația să dea consultațiile în localul farmaciei și să impue clientelei ca să-și procure medicamentele de aci. Farmacistul făcea de pe urma doctorului Drasch, afaceri destul de bune.

Popularitatea și-a datorit-o doctorul Drasch, la doi fac-

tori, mai întâi dezinteresarea fiindcă nu primea de vizită mai mult de 2 lei; celor săraci le dădea consultații gratuite. Apoi își datora popularitatea, originalității. De câte ori se afla în fața unui caz pe care nu'l înțelegea — și de acestea erau aproape toate — proceda cu lovituri de palme, cu strigăte și cu medicațiuni eroice, precum: panglica, apa rece, etc.

Acest original avea o mare aversiune de doctori — pe cari îi acuza că nu știu nimic. Cineva l'a întrebat o dată cum face în consulturi și în cealaltă clientelă de ordonă medicamentele fiindcă el nu prea știe medicina.

Fără a se turbura a răspuns:

Eu recomand în totdeauna contrariul de ce recomandă doctorii ceilalți și sunt sigur că o să nemeresc.

Pe doctorul Marcovici, care era un mare practician, mai ales un mare diagnostician îl ura de preferință. Aceasta din cauză că Marcovici îl lua în zeflema de câte ori se întâlnea cu el într'un consult. O dată, eșind de la o consultație Marcovici i-a băgat bastonul între picioare și l'a făcut să-și piardă echilibrul. Din ziua aceea Drasch i-a jurat o ură eternă.

Cazul cu haturile de ghicit au trecut la legendă.

Într'o zi câțiva medici au voit să-i joace o festă; i'au trimis pe un cineva ca să-l consulte pentru boala de a spune minciuni.

Întrebat de doctor asupra manifestărilor boalei, acest pseudo bolnav i'a răspuns:

— Uite așa, domnule doctor, spun minciuni tot mereu. Imi dau seama că mint dar nu mă pot abține. Am consultat pe toți doctorii din București, dar nici unul nu mi-a găsit teacul. Acum toată speranța mi-e la dumneata.

Drasch era ignorat, dar era foarte pătrunzător; a înțeles că i se întinde o cursă. Și atunci a răspuns clientului.

— Eu cunosc boala dumatăle, e o boală foarte rară, dar se întâmplă. Doctorie pentru această boală nu se găsește la nici o farmacie, de aceea trebuie să ți-o pregătesc eu. Vino mâine, tot la ceasul ăsta, și vei găsi medicamentul preparat.

Doctorii, cărora pseudo-bolnavul le-a raportat rezultatul consultației, au jubilat.

A doua zi mincinosul s'a prezentat la doctorul Drasch care îi dădu o cutiuță cu trei hapuri spunându-i:

— Uite, domnule, aci ai trei hapuri: unul să-l iei acum, înaintea mea, altul mâine tot pe vremea asta și pe cel de-al treilea poimâine.

Clientul îi ceru un pahar cu apă, însă Drasch îi zise că hapul nu trebuie înghițit, ci mestecat. Ceea ce clientul făcu pe loc.

Dar pe când amesteca hapul omul începu să se strâmbe și spuse:

— Bine, domnule doctor, dar ăsta e curat c...at.

— Adevărat, așa este, îi răspunse Drasch. Vezi dumneata, numai un hap ai luat și ai și început să spui adevărul. Dacă le-ai lua pe toate n'ai să mai minti cât vei trăi.

Istoria a fost cunoscută. Și din ziua aceea a luat naștere vorba cu „Hapurile de ghicit”.

În lumea incultă, care a făcut popularitatea d-rului Drasch făceau mare efect medicamentele acestuia. În special impresiona un purgativ cu materii colorante care colora în negru materiile evacuate. Oamenii simpli, cari vedeau dejecțiile negre, rămăneau entuziasmați și spuneau:

— Asta doftor, iată ce fel de doctorii îți dă, că-ți scoate toată răutatea din trup. Negreala asta e numai boală.

Cu timpul clientela a început să nu mai primească cu atâta favoare medicamentele lui Drasch, mai ales saburul nu mai plăcea. Atunci Drasch a întâlnit pe farmacistul B. Welles căruia i-a cerut să-i prepare un purgativ dulce după cum cer clienții. Iar Welles i-a scris purgativul „citrat de magneziu” cu sirop de lămâie. Când farmaciștii au văzut că d-rul Drasch a început să scrie citrat de magneziu s-au minunat.

Tot atâtă surprindere au pricinuit și rețetele care coprindeau medicamente cu vaselină. Drasch nu întrebuințase până atunci de cât untură; numai după povața lui Welles s'a hotărât să renunțe la această grăsime.

Într'o zi, stând pe gânduri a spus acestuia:

— Dacă te cunoșteam mai de mult, bună treabă am fi făcut împreună.

Cu cât incultura lui Drasch apărea mai evidentă cu atât și popularitatea lui creștea mai mult. Însă această popularitate se exercita numai printre clasele cele mai de jos, printre servitoare, mahalagioaice, precupeți și precupețe, etc.

Manierele ca și înfățișarea doctorului impresionau adânc aceste naturi primitive care nu vedeau decât aparențele. Drasch era înalt, avea o figură energică, purta întotdeauna pălărie cu marginile foarte largi, avea un picior colosal de mare ce era proverbial. Călca apăsat și impunător. Vorbea răstît și cu glas de bas profund, la consultații era brusc, avea ton autoritar, nu avea nici odată îndoeli și lăsa tuturor impresia că este grozav de învățat și că nu se înșală nici odată.

De și personal era dezinteresat și cinstit totuși alții au făcut avere exploataându-i popularitatea; aceștia erau unii farmaciști — cei dela Sfîinți — a căror farmacie trecea că este „farmacia doctorului Drasch”. Dar un fapt este într'adevăr, extraordinar: de și la consultațiile date la domiciliul său nu lua mai mult decât 2 lei de persoană, totuși, de pe urma carierei sale medicale din România a putut cumpăra în Crioția o moșie ce era pe atunci, evaluată la 2 milioane lei.

De unde banii aceștia?

Mai întâi Drasch era foarte modest în cheltuieli, iar în cele din urmă n'a mai avut nici grija locuinței și a mîncărei. Prin urmare, este cert că, dacă dela cei săraci nu lua decât un foarte modest onorar, în schimb dela cealaltă clientelă de oameni cu dare de mîna, lua din belșug.

Doctorul Drasch avea și o mare pasiune: mîncea mult.

În contra tuturor prescripțiilor științei mîncea enorm și

tot lucruri indigeste și vătămătoare. De aceea a murit de un ulcer al stomacului.

Ignorant cum era și încăpățînat ca toți ignoranții, deși inteligent, nu a voit nici odată să țină seamă de prescripțiile și recomandările doctorilor. Și nu ținea seama, pe de o parte, fiindcă era lacom și-i plăcea să mîncească mult și de toate, iar pe de altă parte fiindcă, neavînd destulă cultură medicală, nu era convins că dieta impusă de confrății săi, cari știau mai mult de cât el, este în adevăr necesară.

De pe urma sa a rămas un medicament care poartă și astăzi numele de „hapurile doctorului Drasch”. Aceste hapuri sunt purgative amare făcute din sabur. Precum am spus, toată medicația lui se reducea la câteva formule și la câteva medicamente, avea un fel de medicație zisă „băbească” cu oarecare aparență de știință medicală.

Nu-i așa că este foarte interesant cazul doctorului Drasch?

Acest om îndrăgnea a debarcat într'o bună dimineață în București, a tras la un otel, a vestit că este doftor și a început să profeseze medicina.

Nimeni nu l'a întrebat ce este, de unde vine, dacă este ori nu este, în adevăr, doctor, dacă are diplomă. Și în scurtă vreme și-a făcut un nume.

Niciodată un alt doctor nu i-a egalat reputația. La casa lui Drasch era bălcu.

Toți bolnavii cari pierdeau nădejdea să fie vindecați de ceilalți doctori, veneau, ca la cea din urmă resursă, la marele învățat dela otelul Avram. Și cu toate că nu s'a cunoscut nici o vindecare miraculoasă la activul său, totuși popularitatea nu i-a slăbit nici un singru moment.

De altfel legenda l'a mărit considerabil în mahalalele Bucureștilor. Toate minunățiile se vorbeau pe seama lui. Bine înțeles că d'aiba zece la sută din ceeace i se atribuia, era adevărat.

Cu toate acestea să nu se creadă că terapeutica lui Ludovic Drasch nu se întemeia pe un oarecare adevăr. Drasch credea mult în influența sugestiunii, dar credea mai mult decât se cuvenea. Aproape întreaga lui terapie era închinată sugestiunii. El credea mai mult în acest agent de ordin moral decât în medicamentele înghițite.

Bineînțeles că medicația lui putea fi potrivită față de unele afecțiuni nervoase; dar ce putere puteau să aibă sugestiunea, panglicele, palmele, țipetele, răstelile, saburul sau siminichia în tuberculoză, cancer, febră tifoidă, boalele de ficat, de rinichi, etc. etc.?

Cît de superficială sau cît de nulă idee avea despre știința medicală învederează următorul fapt: cu cîtva timp înainte de a muri, simțindu-se cam șovîind a spus unui prieten intim:

— Trebuie să mă gîndesc ca să-mi las un urmaș.

— La cine te-ai gîdit? l'a întrebat prietenul.

— La fratele meu!

— Unde profesează acum medicina ?

— Ah ! nu e medic, este inginer de mine.

Acest răspuns arată, mai mult de cât toate celelalte exemple, câtă stimă avea Drasch pentru medicină. El era convins că un inginer de mine putea foarte ușor să devie doctor fără nici o pregătire.

Dar acest răspuns mai dovedește că el însuși nu era medic, fiindcă, precum am spus, nici odată nimeni nu i-a văzut fie diploma, fie un simplu certificat de frecvență la vreo școală de medicină de undeva.

Când a murit, mai multe mii de oameni i-au urmat cîciugul până la cimitir. Iar în capul mulțimei mergea un alt mare empiric: politicianul Nicolae Fleva.

— În ziua de Duminică 31 Octombrie s'a inaugurat în București, luminatul cu gaz aerian. Până atunci Capitala era luminată în întregime cu petrol. Dar și după introducerea gazului aerian părțile periferice ale orașului au rămas luminate tot cu petrol.

Societatea care a construit uzina de la Filaret este aceeaș societate franceză care funcționează și astăzi, dar în participare era și un român anume Mehedințeanu.

Imi amintesc seara inaugurării. Elevii cei mai mari din cursul liceal am fost scoși pe calea Victoriei ca să vedem minunea. Pedagogii ne însoțeau. Am trecut pe strada Smârdan, prin Lipsani și pe calea Victoriei. Pe aceste străzi era iluminatul cu gaz.

Deși sita Auer nu exista încă, deși lămpile ardeau cu flacăra liberă în evantaliu, cu o lumină gălbue și tremurătoare totuș era mare progresul față de lampa cu petrol.

INTAIUL CONGRES AL PRESEI

Tot cam pe vremea aceea, poate o lună mai de vreme, funcționarii postali, oficianții ca și ceilalți, au fost uniformați. Ce haz a fost când au apărut pe străzi cu uniforme și cu săbii !...

— În ziua de 26 Octombrie se întrunește congresul presei, întâiul congres al presei din România. În realitate acest congres nu fu al întregii prese din țară ci al presei liberale, plus *Trompeta Carpaților* a lui Cesar Boliac care a participat.

Congresul s'a întrunit în sala otelului Lazăr nou, de pe Podul Mogoșoaiei, deasupra băcăniei Dragomir. În urma debaterilor de câteva zile, congresul a votat următorul program-manifest :

„Naționalitatea, interesele și libertățile ei, trebuie a fi regula noastră de conduită, a tuturor, în toate ramurile activității publice și private.

Națiunea română este complexul întregului popor român: adevărata politică națională nu poate admite asuprirea unei părți din națiune prin cealaltă.

Presă va lupta dar pentru realizarea unui guvernământ românesc, prin națiune și pentru națiune, întemeiat pe adevărata libertate națională.

II

România, făcând parte din marea familie latină, presa va lucra, prin toate mijloacele de care dispune, pentru întemeierea celor mai strânse legături cu națiunile latine din Occident.

III

Germanismul amenință pe față țările Dunării. Presa va combate cu tărie orice încercare, directă sau indirectă, de colonizare a țării cu Nemți. De asemenea va lupta cu energie în contra invaziunii sistematice și crescânde a jidovimei, această adevărată antegardă a germanismului.

Presă va cere aplicarea cu rigoare a legilor existente și luarea de noi și eficace măsuri, în interesul ordinii publice și al moralei, contra exploatării ce fac jidovii în România și la care este expusă populațiunea noastră, mai ales în comunele rurale.

Presă va combate societățile francmasonice din România, ca funeste tuturor intereselor naționale.

IV

Concesiunile și întreprinderile la străini sunt funeste intereselor națiunii române.

Presă va combate dar toate concesiunile și întreprinderile la străini. Ea va cere complectarea construcțiunei căilor noastre ferate cu întreprinderi prin români, și regia pentru exploatarea lor.

Presă va combate concesiunea vămilor și ocnelor, la străini sau la pământeni, precum și monopolul tutunului.

V

Presă va lupta pentru neatârarea învățământului public de puterea ministerială și administrarea lui de către un corp separat și ales — persoană juridică — dotat cu fonduri speciale. Va stărui ca învățământul general, gratuit și obligatoriu, să devină o realitate și să fie distribuit într'un mod proporțional și practic, astfel în cât să răspundă la toate trebuințele noastre politice, sociale și economice.

Presă va cere desființarea institutelor de educațiune jesuitică — Sacrécoeur și altor asemenea, — cari s'au înființat în țară cu scopul de proselitism.

VI

Autonomia județeană și comunală, în limitele unității naționale, este o chestiune vitală pentru români. Alegearea tutu-

ror magistraților județeni și comunali, este unul din drepturile fundamentale ale județului și ale comunei. Presa va lupta pentru realizarea lor. Presa va combate asemenea noua împărțire teritorială a României.

VII

Presa va cere înființarea de bănci județene și urbane naționale, ca unul din cele mai puternice mijloace pentru emanciparea noastră de exploatarea cămătarilor.

VIII

Presa va cere cu stăruință aplicarea legii rurale, relativă la improprietărirea însurăteilor, protestând în contra oricărei vânzări a moșiilor statului, mai înainte de îndeplinirea prescripțiilor menționatei legi.

IX

Apărarea țării este iluzorie fără înarmarea generală a poporului. Presa va stărui pentru realizarea ei: ea va cere asemenea și introducerea exercițiilor militare în toate școlile.

X

Pentru asigurarea justiției, presa va cere introducerea unei sisteme mixte de numirea și de alegerea judecătorilor, pe un termen hotărât, după principiul dominant în organizațiunea judiciară din Belgia.

XI

Presa va combate orice imposite noi, cari nu se întemeiază pe necesitatea unei îmbunătățiri determinate și generalmente recunoscute; va respinge taxele de timbru și de înregistrare, pentru că nimicesc cu totul principiul gratuității justiției și lovesc mai mult în acele stări ale societății, cari fiind mai lipsite de instrucțiune, sunt mai lesne impilate. Ea va stărui încă pentru desființarea legii băuturilor spirtoase.

În fine, presa va cere revizuirea sistemelor existente de dări, din punctul de vedere al justiției, echității și al egalității.

XII

Presa va apăra naționalitatea și autocefalia bisericii noastre contra încercărilor d'ea o subordona supremației patriarhului de la Constantinopol. Ea va cere îmbunătățirea pozițiunii materiale și morale a clerului mirean.

XIII

Presa va stărui pentru conservarea bunelor relațiuni cu înaltă Poartă, pe baza tratatelor noastre. Ea va denunța ingerința ce se simte în afacerile noastre din partea Prusiei.

Noi datorim tuturor puterilor o egală considerațiune și, spre a proba respectul nostru pentru toate deopotrivă, nu putem tolera în România imixțiuni politice, jignitoare demnității noastre.

XIV

Presa va combate orice convențiuni pentru jurisdicțiunea consulară. Nu convențiuni se cer pentru aceasta, ci simple declarațiuni de renunțare.

Congresul protestează în contra stabilirii, în mai multe din orașele noastre, de noi consuli austro-germani, cari n'au existat niciodată, cari n'au nici o rațiune de a fi, fiindcă nu se întemeiază pe nici un drept ci numai pe toleranța arbitrară a guvernului, și a căror ființă în țară nu poate decât să aducă noi complicațiuni în raporturile noastre publice.

XV

Congresul presei declară că libertatea electorală, libertatea cuvântului, libertatea presei, libertatea întrunirilor, libertatea învățământului național, dreptul de petiționare, instituțiunea juriului, sunt punctele cardinale, pe care se reazimă edificiul nostru politic.

Aceste rezoluțiuni s'au votat în total, în ședința congresului presei române de la 8 (20) Noembrie, 1871.

Emil Costinescu, reprezentantul jurnalei „Românul”.

Al. D. Holban, reprezentantul „Uniunii liberale” din Iași.

George Misail, reprezentantul „Gazetei de Bacău”.

Cesar Boliac, reprezentantul „Trompetei Carpaților”.

Alexandru Lupașcu, reprezentantul „Semănătorului” din Bârlad.

V. Al. Urechia, reprezentantul jurnalului „Informațiunile”.

Pr. Gr. Musceleanu, reprezentantul „Biserica-Română”.

N. T. Orășanu, reprezentantul jurnalului „Daracul”.

G. Dem. Theodorescu, reprezentantul jurnalului „Ghimpele”.

Dem. Pandrav, reprezentantul jurnalului „Asmodeu”.

Alex. Lăzărescu, reprezentantul „Informațiilor” din Galați.

Dr. Dumitru Severeanu, reprezentantul „Gazetei medicochirurgicale”.

M. Nerone Popp, reprezentantul „Opiniunii Publice”.

În timpul când funcționa Congresul se ivește un incident care face senzație și agită presa. Ministrul de externe Gheorghe Costaforu rostește în Senat câteva cuvinte care jienesc pe ziaristi.

Ministrul de externe este atacat în Senat de către senatorul opozant Ion Desliu care i arată că majoritatea ziarelor îl acuză că este interesat în chestia Strusberg care era la ordinea zilei pentru rezolvare. Ministrul Costaforu declarase odată în parlament că întreaga-i avere o are plasată în acțiuni ale Com-

paniei Strusberg; iar acum erea la ordinea zilei lichidarea concesiilor.

Opoziția îl acuză că a pregătit o lichidare păgubitoare pentru țară și favorabilă concesionarului; guvernul mai era acuzat că a primit un aranjament ce i-a fost impus de către guvernul din Berlin.

Ministrul Costaforu răspunde că: „Ziaristii îl atacă fiindcă l-au tot cerut bani pentru ca să susțină concesiunea, că el le-a dat destul ca să mănânce și ei o bucată de pâine, dar că nu le mai poate da”.

Acest răspuns provoacă o mare agitație în sânul Congresului care votează următorul protest pe care l-a prezentat ministrului G. Dem. Teodorescu. Dar ministrul și-a tăgăduit vorbele pretinzând că a voit să vorbească de ziarele străine.

D-lui Costaforu, ministrul afacerilor externe al României

Domnule ministru,

„Conform rezoluțiunii votate de unanimitatea membrilor Congresului presei române, în ședința sa din 8 (20) Noembrie 1871, avem onoare, d-le ministru, a aduce la cunoștința d-voastră că presa română s'a simțit adânc lovită prin declarațiunile ce ați făcut în ședința din 4 Noembrie a Senatului.

„Domnia-voastră ați afirmat, în menționata ședință, că redactorii d'ai ziarelor opozițiunii vă combat acum pentru refuzul ce ați făcut d'a le da bani. Această acuzațiune este cu atât mai gravă, cu cât — în modul cum a fost formulată — lasă să planeze bănuiala asupra întregii presei române, și de aceea Congresul ne-a autorizat să vă rugăm a ne spune cari sunt anume redactorii ziarelor ce v'au făcut această degradatoare cerere ?

„Domnia-voastră cunoașteți cât de mare și necesar este rolul presei în mecanismul politic al unui stat constituțional, pentru controlul suprem ce exercită, prin intervențiunea presei, opiniunea publică asupra tuturor afacerilor, și știți că, a lovi presa cu desconsiderare, este a lovi și desarma însăși opiniunea publică.

„Nu putem cugeta un moment măcar că d-voastră ministru constituțional al Măriei Sale, ați voit să ajungeți acest scop.

„Nu putem crede că un om, în înalta pozițiune ce i-a fost dat să ocupe în Statul român, ar putea să se servească de acuzațiuni neadevărate, ca să vestejească onoarea publicismului român, pentru a-și mulțumi rancunele sale personale sau pentru ca să umilească cu arme neleale, pe adversarii săi politici.

„Eu, președintele Congresului presei române, nu pot admite o asemenea presupunere, și de aceea am onoare a vă ruga, domnule ministru, să ne declarați cari sunt ziaristii ce v'au cerut bani, pentru ca să putem lua măsuri în contra tuturor acelor care discreditează prestigiul presei române și se culează cu interesele poporului.

„Vă rugăm să binevoiți a satisface legitima noastră cerere până în douăzeci și patru de ore, considerând tăcerea domniei-voastre ca o probă despre nevrăcitarea tuturilor acuzațiunilor ce ați aruncat în contra presei.

Primiți etc.

Președinte, AL. D. HOLBAN

Secretar, G. DEM. TEODORESCU

LIBERALISMUL EPOCEI

Acum cincizeci de ani trăia cu totul o altă lume — vorbesc despre lumea de idei și de sentimente, despre lumea morală.

Într-o mică odăită din strada Armenească, odăită mobilată cu o masă de brad și câteva scaune desprecchiate, un număr de elevi din cursul superior al Liceului Sf. Sava se adunau constituți în Societate.

Nu'mi mai amintesc numele, dar îmi amintesc scopul. Un statut, al căruia întâi articol cuprindea atât de stereotipa formulă: „...spre a strânge legăturile de colegialitate între membri, a dezvolta spiritul și a îmbogăți cunoștințele...”, spunea că membrii acestei societăți se vor întruni odată pe săptămână, în fiecare Duminică, spre a ține conferințe literare și științifice.

Făceau parte din această societate, mai ales elevii clasei a V-a de la Sfântul Sava, printre cari îmi mai amintesc de: Gheorghe Ionescu, mai târziu Ionescu-Gion, Grigore Andreescu, nescu fost procuror general sau prim procuror în București, cu supranumele Andronescu-dulap; trei Macedoneni bursieri ai Statului Gulioti, profesor după aceea la gimnaziul din Brăila, Ionescu și Simola ajunși telegrafisti, Nicolae Constantinescu, un nepot al lui Simion Mihăilescu, Mateiu Theodor, în urmă profesor de liceu în București, un Pangă, etc. etc.

Bine înțeles, afară de literatură și știință, se făcea prozelitism politic.

Cel mai sprinten și unul din inițiatori, era Gheorghe Ionescu, Mateiu Theodor a ținut o conferință în limba latină pe care n'a ascultat-o nimeni. Spre a nu rămâne mai pre jos, am ținut și eu o conferință „Despre Progres”, cu care prilej am spus multe prostii. Colegii m'au felicitat, însă eu simțeam că plătissem auditoriul.

Spre a încălzi odată eram obligați să aducem fiecare câte un lemn la subțiere. După două săptămâni de activitate, conțorm bunului obicei românesc, am și început să ne certăm. Ne-am împărțit în două partide: în aparență s'a format o opozițiune în contra comitetului, în realitate liberalii și conservatorii s'au luat la hără. Cum biroul era compus din conservatori, liberalii au dat asalt și l'au răsturnat.

Eu eram din opozițiune și lucram mână în mână cu Gheorghe Ionescu.

Conferințele, cu literatura și cu știința, au rămas pe planul al doilea, și de-acum devenisem un mic parlament, unde

infloreau polemicele, interpelările, personalitățile și voturile de blam pentru comitet.

După fiecare sedință eșeam înfierbântați de lupta oratorică, și prelungeau până în stradă vociferările, protestările și acușările.

Apoi au urmat inevitabilele demisiuni ale celor rămași în minoritate, lipsa de fonduri spre a plăti chiria și, în sfârșit, dizolvarea Societății.

În tot timpul cât a durat această instituție s'au ținut vreo trei sau patru conferințe. Însă în schimb comitetul a fost răsturnat cel puțin de 7 ori.

Societatea a durat o iarnă.

Ab ovo, firea românului ușuratică și pornită către patima lucrurilor mici cât și sentimentul lui destructiv, se manifesta. Îmi amintesc și simt parcă și acum febrilitatea cu care așteptam ziua și era sedinței în care era să se dezbată grava chestiune a răsturnării comitetului. Pătimaș de luptă, militant prin temperament, eram întotdeauna unul dintre cei din față în incinta marilor pugilate morale.

Curentul liberal creștea și cucerea tânăra generațiune.

Pe vremea aceea, între 1872—1874, liberalismul era aceea ce este astăzi socialismul, mai mult, aceea ce se numește astăzi „bolșevism”.

Liberalii erau numiți încă „roșii”. Roșii erau o sperietoare pentru burghezia cuminte și liniștită.

Pe vremea aceea socialismul nu exista, nici vorbă nu era cunoscută. Țara era împărțită numai în două tabere: albi și roșii. Partide și păreri politice intermediare nu existau, organismul politic românesc era încă într-o fază primitivă, ca și la animalele inferioare toate funcțiunile de ordin public erau îndeplinite de organe puține.

Regimul conservator, atât prin origina lui cât și din cauză că burghezia, în ascendența ei, nu mai putea tolera, din instinctul de clasă, pe urmașii privilegiaților, era urit de opinia publică. Însă mulți adversari ai guvernului și ai regimului boieresc, se temeau de roșii.

Ion Heliade Rădulescu trăia încă iar în țară, mai ales în București, erau mulți cari gândeau cu capul lui Heliade, acest adversar al lui Rosetti și Brătianu. Aceștia formau o lume intermediară între albi și roșii, un fel de liberali moderati.

Pentru această lume heliadistă Rosetti era tot Berlicoco iar Ion Brătianu tot Firfiric. Aceste două porecle zăugăveau pe vremuri, pe scamatorul ca și pe omul fluguratec. C. A. Rosetti era socotit ca fiind inspiratorul lui Brătianu, ca geniul rău al dualității, ca omul cu resurse și cu tot felul de manopere neleale. De aceea fusese poreclit Berlicoco după numele unui scamator care trecuse prin București.

Ion Brătianu trecea, pe atunci, drept instrumentul, drept o jucărie în mâna lui Rosetti. Oratoria lui impetuoasă și de-

clamatoria epocii, îl prezentau oamenilor gravi ca pe un ușuratec; de aci porecla de Firfiric. Firfirica era o monedă de argint de jumătate sfânt, iar altă firfirică avea o valoare și mai mică. Ion Brătianu, care era și mic de statură, era privit ca un fel de nimic. Un firfiric.

Dar firfiricul crescuse și devenise un șef de partid în tovarășia lui C. A. Rosetti; și acum era omul către care se îndreptau privirile tineretului.

După cum am spus în alt loc, nici Rosetti nici Brătianu nu făceau parte din parlament. Dar nici un alt roșu nu făcea parte. În parlament erau liberali din celalte nuanțe moderate: Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Ionescu. Cu toate acestea, sufletul popular mergea către roșii, fiindcă aceștia reprezentau o putere politică organizată cât și o mare speranță de propășire.

Acești roșii erau democrații epocii. Erau prigoniți, erau săracii, erau umiliți, erau oamenii despre cari, mai târziu, ziarele conservatoare spuneau că umblă iarna în pantaloni de dril, iar vara în șoșoni-galoși.

Acești nedreptățiți de soartă, și de Vodă, erau simpatici, persecutați pe care întotdeauna masele i-au îmbrățișat.

Tineretul generos și plin de aspirațiuni neînțelese, dar firești, era cu fața către acești roșii dela care aștepta oarecare minuni nedeșluse. Vecinica goană după un ideal pierdut în ascunzișurile viitorului.

De și din obârșie conservatoare, deși tatăl meu era politaiu al guvernului conservator, dela întâile luni, după venirea mea în București, m'am aruncat în direcția opusă. Căutam lucrul nou. În pensionatul lui Ștefan Velescu cu firma „Institutul Eliade”, am fost cel dintâi care am citit — fără a o prea înțelege atunci — *Force et matiere* a lui Louis Buchner. Apoi am trecut francamente în tabăra liceanilor liberali, către care mă atrăgea întreaga mea fire.

Un amănunt: Treceam pe stradă în tovarășia unui coleg, când, iată că ne încrucișează un bărbat de statură de mijloc cu părul și barba crețe și cărunte. O figură caldă, deschisă și atrăgătoare, un ochiu care zâmbea și intra în suflute. Colegul meu îmi spune: „Uite, asta e Brătianu”.

Am rămas cu chipul lui în cap și n'am mai ezitat. Eram liberal.

Cu câtă ușurință se dau conștiințele tinere.

De ziua aceea am devenit și eu militant (?) liberal în rândurile colegilor mei liceani.

— Ziarele din Paris aduc o știre care stărnește interes în cercurile boereste din București: Principele Gheorghe Bibescu, fiul fostului domnitor al Munteniei, Gheorghe Bibescu, a avut o întâlnire cu spada, la Montrelont, cu Principele de Beaufremont. Principele de Beaufremont a fost greu rănit la piept. Motivul duelului: o chestiune cu totul intimă.

MOARTEA LUI ION HELIADE RADULESCU ȘI A LUI DIMITRIE BOLINTINEANU

În ziua de 27 Aprilie, la ora 3 după amiază, amurit Ion I. Heliade Rădulescu. Duminică, la 30 Aprilie, i s'a făcut înmormântarea națională la care au participat mii și mii de oameni. Corpul i-a fost înmormântat la biserica Mavrogheni dela șoseaua Kiselef. S'au rostit, ca de obicei, numeroase cuvântări iar marele B. P. Hagdeu a vorbit în numele presei. Discursul s' a terminat astfel:

„V'am obosit de emoțiune... nu, am obosit de admirațiune! Un cuvânt și am terminat. Se zice că Mircea cel Mare se dusese după moarte se băta la poarta raiului. Ii ese înainte Sfântul Petre.

— Ce poțestești, omule? întreabă, cu asprime, chelarul paradisului pe viteazul domn al Românilor.

— Să văd fața lui Dumnezeu, răspunse marele Mircea.

— Tu, păgânule! tu care ai făcut mij de păcate și d'abia numai o mănăstire?! Afară!

Auzind zgomot la poartă, se arată însuși Dumnezeu.

— Ce este, întreabă pe Sfântul Petre?

— Iată așa și așa, doamne, acest muritor încărcat cu mij de păcate, pe care a crezut că o să le poată răscumpăra cu un petec de mănăstire! Vrea să intre cu orice preț, în locașul sfinților.

— Fă-i loc la dreapta mea, zise bunul și dreptul Dumnezeu. Fă-i loc la dreapta mea. Multe au fost păcatele sale și puțin lucru este o singură mănăstire, dar el și-a iubit țara, s'a luptat pentru țara lui, a lucrat pentru țara lui și toate i se iartă.

— La începutul lunii Mai s'a adjudecat Monopolul tuturilor asupra unei companii ungare.

La licitație au participat 23 societăți dar în cele din urmă n'au rămas în luptă decât două: societatea ungară care a biruit și o societate română, societatea Oltenilor, reprezentată printr'un domn Vlădoianu.

Operația s'a făcut în modul următor:

Licitația a fost orală în localul ministerului de finanțe fiind de față toți miniștrii.

S'au luat trei bucățele mici de lumânări de stearină și s'a aprins una din ele; întâia serie de licitație s'a încheiat când s'a stins lumina.

A doua serie a urmat la fel.

Apoi a fost aprinsă a treia bucățică, iar lupta crâncenă a început între compania oltenească și compania ungară. Compania Oltenească s'a urcat până la oferta de 8 milioane, dar compania ungară a dat 10 mii lei mai mult. În acel moment s'a stins și a treia bucățică de lumânare.

Ungurii au obținut aprobarea licitației pentru dânsii la suma de 8 milioane zece mii lei.

— În anul acesta grădina lui Ioanid librarul pune, pentru întâia oară în consumație, legumele și fructele cultivate în grădina lui din strada Polonă.

Această grădină se numea, înainte de a fi proprietatea lui Ioanid, grădina „Brăsele”. Era o grădină de margine de oraș unde se făceau petrecerile, unde mergea lumea să chefulască; unde se întâlneau amorezații și cântau prin tufişuri lăutarii. Astăzi a dispărut grădina Ioanid, cu serele sale calde și cu pomii săi roditori din speciile cele mai renumite; astăzi, grădina parcelată și clădită, a devenit „Parcul Ioanid”.

— La 27 August, a murit în spitalul Pantelimon, după o lungă și crudă boală, în cea mai neagră mizerie, fără familie, fără ajutor de nicăeri, în mijlocul nepăsării generale, poetul Dimitrie Bolintineanu.

Poet al reînnoșării naționale, fost ministru al cultelor și instrucțiunii, acest om, asistat în anii cei din urmă ai boalei și mizeriei sale, numai de un singur prieten devotat, anume Zane a murit neștiut aproape de nimeni, iar cadavrul lui a stat în spital până ce oarecari membrii ai familiei l'au ridicat și l'au dus în comuna Bolintinul din Vale unde a fost înmormântat.

Nimeni, absolut nimeni n'a urmat trupul neînsuflețit al poetului, nici o coroană, nici chiar ministrul cultelor și instrucțiunii n'a trimis măcar un delegat.

Rare ori ingratitudea omenească a fost atât de cinică.

DIVERSE

— În seara de 30 Octombrie un mare număr de proprietari rurali s'au adunat în sala Ateneului (actualul teatru Lyric transformat cu totul), și au ales un comitet pentru ca să alcătuiască statutele unui Credit Rural.

Comitetul compus din: Lazăr Kalendaru, Ioan Cantacuzino, B. Boerescu, Ion Brătianu, Dimitrie Ghica, Ion Ghica, Gheorghe Vernescu, Gheorghe Cantacuzino și Aristid Pascal, adresează proprietarilor un apel, invitându-i să se asocieze spre a se putea fonda Creditul rural. Acest comitet lucrează statutele pentru realizarea Creditului rural care a fost înființat câțva timp mai târziu.

— În Decembrie 1872, ministerul de finanțe aduce din Belgia pentru 25 milioane lei o nouă monetă de argint, toate piesele de 2 lei.

Ziarele critică această aducere pentru numeroase motive: moneda slab reliefată, desenul urit și mai presus de toate, figura Domnitorului, care se afla pe celelalte monete mai vechi, dispărută în urma cererei Turciei. Apoi ziarele întrebau de ce noua monetă a fost turnată în Belgia pe câtă vreme Statul avea o monetărie bine montată și cu personal special?

ANUL 1873

APELE DE LA VACAREȘTI

La 1 Ianuarie vine vestea morții lui Napoleon al 3-lea, fostul împărat al Francezilor. Napoleon a murit în ziua de 9 Ianuarie stil nou în castelul Chislehurst din Anglia.

Ziarele din București consacră articole elogioase și recunoscătoare celui care a ajutat mult România și i-a fost întotdeauna protector în vremile cele mai grele.

— În luna Ianuarie se constituie un comitet care să strângă fondurile și să lucreze pentru ridicarea unui monument marelui literat I. I. Heliade Rădulescu. Acest comitet e compus din: Dimitrie Ghica, președinte, Mihail Cogălniceanu, Theodor Aman, Al. Odobescu, B. P. Hasdeu, V. A. Urechii, P. S. Aurelian, St. Ioanide, C. Boerescu, G. Gr. Cantacuzino.

După ce comitetul hotărăște inscripțiile ce vor figura pe pedestal, decide a se acorda următoarele premii artiștilor cari vor concura: premiul l. 2000 lei noui pentru proiectul ce va fi admis spre a fi executat, 1000 lei noui pentru premiul al 2-lea și 500 lei pentru premiul al 3-lea.

— În luna Februarie izbucnește revoluția în Spania, monarhia e răsturnată și republica e proclamată. Adunarea națională întrunită special alege noul guvern; se introduce astfel inovațiunea ca toți miniștrii să fie numiți direct prin votul parlamentului. Nouii miniștri sunt: Figueras, Emilio Castelar, Pi y Margall, Nicola Salmeron, generalul Aosta, Juan Zúñiga, amiralul Arengo, Echao, Sorni. Constituanta va fi convocată la 29 Martie.

— Bucureștii au o nouă distracțiune și o nouă senzație. Aproape de închisoarea Văcărești s'au descoperit niște izvoare feruginoase, cărora le face o mare reclamă un medic: doctorul Penescu.

În scurt timp s'au instalat câteva barăci și un adăpost acoperit cu scânduri, s'a așternut nisip pe o distanță șoselită și lumea a început să vie. Mai ales Duminicile și sărbătorile era lume multă, doamnele veneau să flirteze, tinerii tot la modă, dar moda era ca fiecare să poarte în mână o ceșculiță plină cu apă și să se plimbe, de colo până colo, căci așa era prescripția medicală.

Duminicile venea să cânte și o muzică militară, tramvaiele cu imperiale pline de lume se succedau, în frunte vagonul cu muzica și în urmă trei sau patru vagoane cu public. Până la ora 12 dimineața, petrecerea bucureștenilor era la Apele de la Văcărești.

În vremea aceea trăia în București, un bătrân cam ramolit și căzut în senilitate numit Bărbucică. Am mai vorbit de el. Glumeții l'au convins că, dacă își va muia de trei ori în fiecare dimineață barba în izvorul de la Văcărești, va întineri. Așa a și făcut. Însă apa fiind feruginoasă i-a roșit barba. Și astfel Bărbucică a umblat câțiva vreme cu barba roșie dar de loc n'întineri.

Apele de la Văcărești au dat prilej marelui artist Mateiu Milo, dar acum în marele declin, ca să facă o piesă cu titlul „Apele de la Văcărești”. Această piesă a avut un număr destul de mare de reprezentații pentru vremea aceea. Iată, de pildă, afișul pe ziua de 9 Aprilie:

„Teatru Național
Salla Bossel

Luni la 9 Aprilie se va reprezenta pentru a cincisprezecea oară
ingenioasa piesă:

APELE DE LA VACAREȘTI
cu un nou adaos
CREDITUL FUNCİAR

sau

„SÂNGELE BERE NU SE FACE”

„Autorul piesei fiind clasicul nostru artist Milo și titlul noului adaos fiind destul de expresiv și de semnificativ, credem că bucureștenilor li s'a asigurat petrecerea pentru un interval mai îndelungat de acum înainte”.

Această piesă — precum se vede — era un soi de Revistă în care autorul adăoga scene și cuplete nouă privitoare la evenimentele zilei.

Piesa în general era slabă și jucată de câțiva actori adunați la întâmplare.

În același timp este instalat pe Piața Constantin Vodă, (actualul palat al poștelor și telegrafelor) Circul Suhr. Deosebindu-se de celelalte circuri acoperite cu pânză, — Circul Suhr destinat să joace și iarna, este construit tot din lemn.

Iată de pildă programul de la 2 Iunie.

CIRCUL SUHR

Sâmbătă 2 Iunie 1873

MARE REPREZENTAȚIUNE BRILLANTĂ DE GALĂ

D-l și D-na Davene va escela mai cu osebire prin incredibile sale producțiuni gimnastice pre cele trei trapeze în aer.

D-l Albert Suhr va escela mai cu osebire în producțiunea sa mimică pe cal, sub titlul: „Matrosul pe timpul furtunei pe mare”.

D-l Cotaki se va distinge prin miraculoasele jocuri japoneze cu membrele pe picioare.

D-ra Francisca Suhr în pozițiunea sa mimică pe cal.
Etc., etc.

În total 16 numere.

— D-soara Francesca Suhr, de care se amoretzase un domn Ghica, mai târziu secretar general al Ministerului de lucrări publice, a fost apoi soția acestuia și soacra generalului Nicoleanu, actualul prefect al poliției Capitalei.

— În partidul conservator frământările sunt mari. Doi miniștri dintre cei mai cu vază, Gheorghe Costaforu ministru de externe și Manolaki Costaki Epureanu sunt siliți să iasă din guvern.

Gheorghe Costaforu a fost silit să părăsească portofoliul și guvernul din cauză că era partizan al joncțiunii căilor noastre ferate cu cele austro-ungare, joncțiune împotriva căreia se ridicase o mare agitație în țară. Urmașul lui Costaforu a fost Vasile Boerescu.

Această criză ministerială a făcut mult zgomot pe vremuri, fiindcă ministrul silit să iasă din guvern era lovit cu numeroase bănueli și acuzațiuni.

MOARTEA PRINȚULUI ALEXANDRU CUZA

— Miercuri la 2 Mai moare la Heidelberg prințul Alexandru Ioan Cuza. Moartea i-a fost pricinuită de un anevrism al aortei. În țară, și mai ales în Moldova, știrea acestei morți produce o mare emoție.

Din toate orașele roesc telegramele de condoleanță și manifestațiunile de adâncă jale a celor cari mai păstrau încă în inimă cultul marelui Domnitor.

Toți poeții vremii scriu necrologuri rimate. Poețul Gheorghe Baronzii, prefect de județ la Brăila la epoca detronării lui Cuza, scrie următoarele versuri intitulate :

DATE NEFASTE

La moartea Principelui Alexandru Ioan I. Cuza

*De pe malurile Senei
Unde-un Genu infernal
Străbătea prin focul Ghenei
P'un cadavru bucefal,
Spulberând cu pași profani
Gloria a mii de ani*

*Galicul alectrion
Anunță în depărtare
Sfărâmarea unui tron
Și a unui Cesar mare.*

*De p'al Dunărei mal verde,
Unde geniul dușman
Rătăcise, pân 'a perde,
Calea divului Traian,
Prin căi alte nerăzbite
De mâini vitrege urzite.*

*Buciumul lugubru sună,
Anunțând și el de sus
Că'ntra nopții manta brună
Un luceafăr a apus.*

*Doamne, mult au fost fatale
Nopțile ce-au revărsat
O lumină ca de jale
P'ast pământ răscumpărat
Prin atâția mari martiri,
Ai duiasei omeniri.*

*Care trec, fără 'nctare,
Cu al umbrei pas ușor,
Ca o stea ce-abia răsare
Și s'asvârle într'un nor.*

*Blând luceafăr, dulce soare,
Ale cărui raze-apun,
Țara recunoscătoare
Roagă geniul tău bun
Să o facă-a merita
Binecuvântarea Ta.*

*Căci tu ești ce ne-ai chemat
La concordia de frați
Tu ești domnu-adevărat
Între Domni adevărați.*

*Iași dar zborul către stele
Rangul între semi-zei.
Binefacerile Tele,
Părinteasca ta Domnie,
Cât va fi o Românie
Cu o inimă ce bate
Ele nu vor fi uitate
Dintre noi orfanii tăi.*

Am dat această bucată în versuri ca o mostră a felului în care se scria la 1873.

Dar moartea lui Cuza dă prilejul unui conflict între cei doi Mitropoliți ai țării.

Mitropolitul Moldovei trimite următoarea telegramă :

„Fratelui Mitropolit al Ungro-Vlachiei

„Rămășițele fericitului întru pomenire Alexandru Ioan I primul Domnitor al României Unite se vor înmormânta la mcea Ruginoasa Marți în 29 Mai. Viu, dar, frățește a vă ruga să binevoiți, de ră este cu putință, să luați parte la ceremonia religioasă și înalt Prea Sfinția Voastră, iar la caz de a nu putea veni, să delegați doi frați episcopi din Eparchiile Juris

dicțiunei Înalt Prea Sântiei Voastre, căci credem că e bine ca la această dureroasă ceremonie, în unire să ia parte clerul din toată România Unită sub răposatul Domn Cuza.

Calinic al Moldovei

Iată răspunsul Mitropolitului Primat:

Prea Sântiei Sale Înaltul Mitropolit al Moldovei și Sucevei

Guvernul luând toate dispozițiile convenite pentru înmormântarea fostului Domnitor Cuza, conform programelor publicate în Monitorul Oficial, datorită ori cărui bun cetățean și mai cu seamă a unui Metropolit, este să se supună guvernului. Inițiativa ce ai luat Prea Sântia Ta la această înmormântare, nefiind conformă cu spiritul canoanelor Sfintei noastre Biserici, nu aderez la propunerea ce mi faci.

Niphon Mitropolitul Ungro-Vlachiei

Dar Mitropolitul Moldovei răspunde la rândul său:

„Cu frățească în Christos dragoste îmbrățișăm pe Înalt Prea Sfinția voastră.

„Primind telegrama răspunzătoare la invitarea ce v'am făcut de a veni la înmormântarea fostului Domnitor Cuza, câtă să vă dau oarecari explicații din care foarte luminat veți putea vedea că scopul invitării a fost cu totul departe de uzul regretabil ce ați făcut cu ea.

1) Locul înmormântării fiind moșia Ruginoasa ce este în Eparchia noastră, am crezut că împlinind uzul de distinsă politeță, scutindu-vă de cererea permisiunii după canoane, vom înlătura astfel și dificultatea ce ați avea de a vă conforma cu ele, în caz când Frăția Voastră v'ați figura existența unei supremații, după cum chiar tonul ce l țiineți către un egal, pare a insinua.

2) Încât pentru aserțiunea că întreprinderea noastră ar fi o manifestare contrarie dispozițiilor guvernului, ar fi ajuns a vă rechema, că atitudinea noastră față cu el, a fost o dăuna pentru or cine, în vederea convingerei noastre, că *toată stăpânirea este de la D-zeu*.

Dar pentru a vă arăta că și în cazul de față vă este puțin profitabilă schimbarea caracterului invitării Noastre, n'aveți decât să mai recitiți programul guvernului și veți vedea că el singur lasă Bisericii libertatea de ași face programul ceremoniei religioase, rezervând pentru sine ca și în or ce parte a lumii, regularia ceremoniei militare-civile.

Aceasta fiind exacta interpretare a programului oficial, nu este de mirare că Frăția Voastră să înțelegeți că corpul se înmormântează la Ruginoasa, iar ceremonia funebru religioasă să se celebreze numai ca o panachidă în Catedrala din Capitală.

Terminând aceste câteva lămuriri necesarii, este neexpli-

cabil pentru Noi, că la o politeță răspundeți cu o invocare de canoane ce nu există, și invitarea de a asista la înmormântarea Domnitorului de la care aveți titlul ca poate vă inspiră tonul telegramei, drept recunoștință o desfigurați într-o ces-tiune cu totul streină de Noi.

Al Înalt Prea Sântiei Voastre în Christos frate
Calinic Mitropolitul Moldovei

Această polemică, care a întristat mult pe acei cari țineau la prestigiul bisericii, nu avea de cât un singur motiv, acela al Mitropolitului Primat de a nu fi displăcut Domnitorului și acela al Guvernului care nu voia să se dea o strălucire prea mare înmormântării.

Înmormântarea s'a făcut în fața a cel puțin 30000 țărani care au alergat până și din Bucovina spre a fi de față. Și lacrimi au curs în ziua ceea.

Numeroase cuvântări funebre au fost rostite, dar cele mai însemnate au fost acele ale lui Mihail Cogălniceanu, Nicolae Ionescu și Petre Grădișteanu. Dar al lui Mihail Cogălniceanu a fost un mic Capo d'operă de elocință, înălțime de cugetare și perfecțiune literară. De aceea îl dăm aci în întregime pentru ca să rămâie ca un model al genului spre uzul celor cari vor veni după noi.

DISCURSUL LUI MIHAIL COGALNICEANU

Ilustră Doamnă, Prea Sfinte Mitropolit, Sfinți Părinți și frați.

Biserica ne zice: „deşertăciunea deșertăciunilor toate sunt deșertăciuni“. Ei bine, îmi permit a zice cum că acest mare adevăr își are și el excepțiunea sa. Nu este în lumea aceasta totu deșertăciune, rămâne ceva statornic; rămân faptele mari care sunt neperitoare. Da, fraților, faptele mari opresc chiar moartea.

Se zice că Vodă Cuza a murit. Dacă renașterea României a murit, apoi a murit și Vodă Cuza, căci Vodă Cuza nu este decât renașterea României.

Dar vă rog credeți, oare, că viu aci să fac istoria acestui Domn? Nu, căci care glas poate să o facă? Care pagină tipărită poate să fie așa de adevărată și așa de elocuentă, ca fața țării însăși?

Fața țării este pagina istoriei lui Alexandru Ioan I. Alexandru Ioan I nu are trebuință de istoriograf. El singur și-a scris Istoria Sa prin legi, prin actele cu care a făcut un Stat, o societate alta de cât aceea ce i s'a fost dat când l'am proclamat Domnitor.

Sunt patrușprezece ani trecuți de când în Adunarea țării, în Capitala Moldovei, mi s'a făcut para onoare de a spune eu cel d'antăiu, *Colonelulu Cuza*, cuvântul „Maria Ta“ și tot de o dată de ați spune care era voința națiunii și care erau aspirațiunile națiunii, ce i se dau lui spre îndrumare.

Cei bătrâni aduceți-vă aminte, cei mai tineri consultați paginile *Monitorului* și veți vedea ce s'a cerut dela dânsul. Veți vedea că în cei șapte ani de ilustră domnie și eternă memorie. Vodă Cuza, nu numai că a fost om onest dar și a ținut totdeauna cuvântul. Pe lângă aceasta în fiecare lună a Domniei sale înzestra țara cu câte o lege, în fiecare zi sporea numărul cetățenilor și puterea noastră. Ce voia națiunea atunci? Națiunea voia legi noi și oameni noi. Cuza a fost omul nou și a făcut legi noi care au făcut apoi lume nouă, căci lumea de la 63 este alta. Astăzi Statul român nu mai este provincia vasală a Moldovei sau a Valachiei.

Iată ce a făcut Alexandru Ioan I.

Ce i se zicea atunci?

— „Tu, Măria Ta, fii bun, fii blând, mai ales pentru aceia pentru cari toți domnii trecuți au fost nepăsători sau răi”¹⁾.

Ei bine, vă fac o întrebare: luați Istoria României de dincoace și de dincolo de Milcov, căutați paginile ei și se va găsi vr'un domn care să poată să se compare cu Vodă Cuza? Nu! nu poate fi comparațiune între faptele foștilor Domni și ale lui Cuza făcute ca om, ca cetățean și ca oștean.

I s'a mai zis lui Cuza că națiunea dorește ca, prin dreptăți prin desvoltarea instituțiilor noastre, prin sentimente cu totul patriotice să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale națiunei noastre când Alexandru cel Bun zicea imperatorilor din Bizanț *că țara noastră nu are decât sabia sa*.

Ei bine, fraților, când România a ținut un mai mare limbagiu în Europa, de cât acel ținut de Alexandru Ioan I?

Alexandru Ioan I ținea cheea Orientului și nimic nu se făcea în Orient, nu numai fără știrea, dar fără voia lui. El era gata ași sacrifica tronul, persoana sa, numai să-și apere țara de or ce pericol. Pentru că el erea conștiincios națiunei române Șapte ani ne-am odihnit, șapte ani n'a fost umilire!... dar căzut silnic și România și-a întrerupt cariera...

A! ertașimă. Aici în fața unui mormânt deschis, în fața acestei figuri care va fi vecinic glorioasă, nu ne este permis să facem polemică dar suntem datori să spunem *că nu greșale* lui Pău răsturnat *ci faptele lui cele mari*.

Odată cu exilul a expirat emanciparea poporului român odată cu exilul vechile societăți retrograde și demagoge s'au aliat, și când o zic aceasta, fraților, ca să vedeți dacă este adevărată la cei șapte ani de exil care au trecut. Apoi care domn a fost mai demn în exilul său, care Domn a apărat țara sa mult, pe acea țară care permisesese să i se închidă porțile? Tare va mărturisi și chiar mărturisește, mărturisesc mulți chiar din acei cari Pău răsturnat că mai demn nu s'a purtat alt Domn. Pentru ca să nu ne înșelăm, fraților, Domnul Cuza Alexandru

¹⁾ Cuvinte din discursul rostit de Cogălniceanu, spre a saluta pe Vodă Cuza când a fost ales Domn de Adunarea din Iași.

Ioan I. or când voea putea să fie Domnitor. Alexandru Ioan I nu avea trebuință să zică ca Alexandru Lăpușneanu, că „dacă țara nu-l vrea, el o vrea”. Cuza nu a voit de și țara l'a voit, pentru că el nu a voit resbel civil, pentru că a voit țaria acestei țări, pentru că a voit să fie demn de numele ce poartă.

Și cum, fraților! După ce v'am spus aceste cuvinte, noi cari suntem aci, unii mai bătrâni de cât Dânsul, unii luptători sub el, mulți admiratori ai lui, alții amployați ai săi, alții cari s'au folosit de legile lui¹⁾ putem zice numai: „Dumnezeu să l'erte?” Dar de aceasta nu are trebuință, căci șapte ani binecuvântat din partea a trei milioane de locuitori pe care l'a făcut cetățeni, nu este oare de ajuns?

Noi avem trebuință să ne rugăm pentru ertarea altora.

De aceea noi cari am avut onoarea de a fi miniștri și funcționari, ne întrebăm: nu avem nimic de făcut? La 59 Români au dat dreptul lui Cuza să facă tot și de aceea se zicea că unul lucrează pentru toți: erea conștiința națională. Acel unul nu mai este azi, toți dar trebuie să lucrăm și să lucrăm în spiritul lui, să fim oameni ai țarei noastre, să ridicăm sus stindardul ei în afară și înăuntru, principiul acela fără de care nu poate să fie un Stat, prin instrucțiune, prin administrațiune bună, fie care prin exercitiul pacinic al dreptăților ce fiecare datorim lui Vodă Cuza.

Ilustră Doamnă, sfântă și mumă a Românilor! nu plânge căci Alexandru Ioan I nu a murit! Alexandru Ioan I nu poate să moară. Nu lacrimile acelor cari sunt aci vor putea dovedi aceasta ci lacrimile tuturilor, lacrimile unui popor întreg, lacrimile ce se varsă de ori unde se vorbește românește. De la Carpați până la Marea Neagră, și de la Tisa până la Nistru nu este notar politic pentru tristetea ce se poartă de soția lui Alexandru Ioan I.

Și acum, după ce biserica a zis vecinica pomenire în spiritul lui Alexandru Ioan I, vecinica lui amintire, în spiritele noastre nu se va șterge din inimile noastre și ale fiilor fiilor noștri.

Și cât va avea țara aceasta o istorie, cea mai frumoasă pagină va fi aceea a lui Alexandru Ioan I.

Iată și testamentul lui Cuza:

TESTAMENT

„In privința toatei mele averi mișcătoare și nemișcătoare ce voi lăsa la încetarea mea din viață, statornica mea voință este de a se regula și a se urma precum arăt aci: „Pre iubiții mei fii Alexandru și Dimitrie, adoptați de mine și de prea iubită mea soție Elena Doamna, fără părinți cunoscuți, conform legilor în vigoare ca singurii mei moștenitori vor împărți deopotrivă între dânsii toată averea mea mișcătoare așa precum se va afla la deschiderea moștenirii.

Din această avere las prea iubitei mele soții Elena Doamna

¹⁾ Șarani cari au fost improprietăriti.

uzufuctul unei a treia părți spre a se bucura de dănsul în toată viața sa, după încetarea uzufuctului legal ce va avea ca mamă asupra întregii moșteniri, purtând în această calitate și sarcina de firească și legală epitropă cu consiliul dumnealor Prea Sfințitul Calinic Miclescu Mitropolitul Moldovei și al Sucevei și Căpitanul Efrem Ghermani.

Dacă prea iubita mea soție, va înceta din viață înainte de a ajunge fii mei la majoritate, atunci epitrop va fi Prea Sfinția Sa arhiepiscopul Calinic Miclescu, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, care prin înțelegere cu consiliarul Căpitanul Efrem Ghermani, vor numi un consilier ca așa tutela să fie pururea de trei.

Dacă va înceta din viață Prea Sfinția Sa arhiepiscopul Calinic Miclescu Mitropolitul Moldovei și Sucevei înainte de a ajunge fii mei la majoritate, atunci epitrop va fi căpitanul Efrem Ghermani care în înțelegere cu Consilierul vor numi un consiliar.

Dacă va înceta din viață și Căpitanul Efrem Ghermani înainte de a ajunge fii mei la majoritate, atunci va fi epitrop consiliarul care se află mai vechiu în tutelă și el prin înțelegere cu colegul său, vor numi pe al treilea și așa se va forma tutela până la majoritatea fiilor mei iubiți, fără să poată vreodată, sub nici un pretext, vreuna din rudele mele sau ale soției mele, a avea vreun amestec sau ingerință, fie spre a reclama vreun drept în numele său fie spre a interveni în interesul moștenitorilor mei.

În caz de a înceta din viață vreunul din fiii mei iubiți înainte de a avea vârsta legală spre a putea testa după această vârstă, fără, însă, a fi testat, sau pentru or ce avere ar rămâne afară din testament, moștenitor va fi fratele său supraviețuitor.

În caz de a înceta din viață și cellalt fiu al meu iubit, înaintee de vârsta legală spre a putea testa, sau fără a fi făcut testament sau având făcut testament pentru averea ce va rămâne afară din testament, de va trăi încă prea iubita mea soție, se va bucura de tot uzufuctul iar după moarte, toată această avere de care nu vor fi dispus fii și moștenitorii mei, va servi pentru creațiunea și întreținerea unui asil de copii orfani și găsiți în orașul Huși care va purta numele de Asilul Cuza și se va administra de tutela hotărâtă pentru fii mei în minoritate, fără să poată vreodată nici Statul nici rudele mele a avea vreun amestec sau ingerință.

După încetarea mea din viață, epitropul prin știința consiliarului, va plăti 7000 napoleoni de aur, zic șapte mii napoleoni de aur, persoanei ce va înfățișa obligațiunea mea olografă scrisă în întregul său de mine în limba franceză, datată în opt luna lui Ianuarie una mie opt sute șapte zeci și trei calendarul nou sau două zeci și șapte Decembrie anul 1872 calendarul vechiu și subscrisă de mine, slobozită în Florența (Italia) și făcută în aceeași zi când am făcut acest testament.

Veri ce dispozițiune și testament anterior acestuia sunt și rămân desființate.

Acest testament olograf scris în întregul său, datat și subscris de mine, s'a făcut astăzi în Florența (Italia) la opt în luna Ianuarie 1873 calendarul nou sau douăzeci și șapte Decembrie 1872 calendarul vechiu în patru exemplare asemenea, din care unul l'am încredințat prea iubitei mele soții Elena Doamna, unul Prea Sfinției Sale arhiepiscopul Calinic Miclescu, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, unul Căpitanului Efrem Ghermani și unul se va găsi în portofoliul meu roșu care se deschide cu numerele 5555.

A. I. CUZA

DIVERSE

— Șaptesprezece zile mai târziu vine vestea morții la Paris a prințului Gheorghe Bibescu, fostul domnitor al Munteniei. Gheorghe Bibescu, care era pe tron când a izbucnit revoluția de la 1848, a murit la vârsta de 71 ani.

— În luna Maiu ministrul de finanțe Petre Mavrogheni publică un decret prin care fixează un nou curs monetelor streine ce circulau în țară. Toate aceste monete sunt supuse la scăderi, iar decretul spune că, începând de la 1 Decembrie 1873, ele nu vor mai fi primite la casele publice pe nici un pret.

Iată acum numele monezilor și cursul din nou hotărât:

Icoșarul (Iermelicul Lei 4 și 20 bani.
O jumătate Icoșar (Iermelicul) lei 2 și 10 bani.
Un sfert icoșar (Iermelicul) lei 1 și 05 bani.
Rubla rusească de argint 3 lei 70 bani.
O jumătate rublă rusească de argint 1 leu 85 bani.
Un sfert rublă rusească 0.92 bani.
Piesa de 30 capeici 1 leu 05 bani.
Piesa de 20 capeici 0.50 bani.
Piesa de 15 capeici 0.35 bani.
Piesa de 10 capeici 0.25 bani.
Sfantul, piesa de 20 kreitari vechi 0.70 bani.
Jumătate sfant piesa de 10 kreitari vechi 0.35 bani.

— Duelul în armată începe să ia întindere îngrijitoare de aceea Ministrul de razbel Generalul I. Em. Florescu trimite tuturor comandantilor de corpuri o circulară prin care dispune ca, în caz de conflict între militari, să se procedeze în felul următor:

1) Or ce conflict s'ar ivi între doi militari, ei sunt datorii a denunța faptul șefului corpului sau al serviciului care, fiind răspunzător pentru disciplina și onoarea corpului, judecă și hotărăște în prezența ofițerilor care fac parte din acelaș corp sau serviciu, care din doi are să facă scuza celui alt, după care declară onoarea satisfăcută. Ei, după gravitatea faptului, pedepsesc disciplinar pe culpabil, sau, dacă cazul este grav, cero ministrului, prin calea ierarhică, nămirea unei comisii de trei ofițeri prevăzută de legea pozițiunei ofițerilor pentru

punerea culpabilului în neactivitate pentru rea credință sau greșeli grave în serviciu.

Șeful Corpului sau al serviciului, dacă faptul e și mai grav, poate cere chiar numirea unui consiliu de anchetă pentru a se pronunța asupra cazului de reformă a militarului.

2) Dacă afară din toate previziunile poliției militare duelul va avea loc, se vor adresa, de îndată, atât luptătorii cât și martorii și diviziunea teritorială va orându-i de urgență, cuvenită cercetare spre a se trimite toți înaintea justiției, conform legilor.

Aceste dispozițiuni se aplică și la celelalte elemente ale puterii armate îndată ce faptul s'ar fi petrecut între doi ostași pe timpul aflării lor sub arme".

Ministru de război GENERAL FLORESCU

Nu-mi amintesc ca dispozițiunile acestui ordin să fi fost aplicate vreodată, de altfel dispoziția era absurdă. Fără un text de lege, și numai pe baza unui ordin ministerial să se procedă la arestarea martorilor, cari puteau fi și din elementul civil, era un lucru copilăresc. De aceea ordinul a căzut în desuetudine.

STATUA LUI MIHAIU VITEAZUL

La ordinea zilei statuia lui Mihai Viteazu incredințată pentru execuție sculptorului Carrier-Belleuse din Paris.

Ministerul de lucrări publice se adresează Societății Amicilor belelor-arte spre a-și spune cuvântul asupra acestor trei puncte :

1) Asupra aspectului și formei proiectului trimis de sculptor.

2) Inscriptiile.

3) Instalarea în raport cu proporțiile și caracterul monumentului.

Comitetul acestei societăți compus din : Grigore G. Cantacuzino, C. Esarcu, N. Grigorescu, A. Odobescu, D. Berendei, C. Bolliac, Th. Aman, G. M. Tătărescu și Ch. Stăncescu, au arătat părerile lor în toate privințele.

În ce privește locul așezării statuei, comitetul a emis următoarea părere pe care o transcriu în original din Procesul-Verbal încheiat de comitet :

„Mihai Viteazul a lăsat în București numele său unei mănăstiri pe care la 1598 a clădit-o cu ziduri întărite pe una din înălțimile Capitalei. Acea clădire, Mănăstirea Mihaiu Vodă, cade azi în ruine și în curând timp ea va trebui dată la pământ. Spre a preîntâmpina însă peirea acestui monument în care numele lui Mihaiu se va șterge poate din colțul Bucureștilor ales de dânsul, nu s'ar putea oare doborând acum de îndată clădirile ruinate ale mănăstirii, să se creeze pe platforma acestui deal o esplanadă mărească și frumos notrivită,

pe care locul altarului actual ar fi prefăcut într-o criptă bolită subterană d'asupra căreia s'ar înălța monumentul planând astfel asupra unei mari părți a orașului?

În acea criptă s'ar depune și s'ar păstra cu religiozitate, pe vechiul lui altar, capul lui Mihaiu Viteazul, care cu onorurile cuvenite, s'ar transporta aci din mănăstirea Dealului, unde nimeni nu asigură conservarea acestei prețioase reliquie.

Esplanada pe care s'ar înălța monumentul lui Mihaiu Viteazul ar fi, tot de odată, și o mică piață de arme situată la intrarea cartierului militar al Capitalei, ea ar fi ca Propyleele aceluiașir de cazarme ce se deslind pe dealul Spirei, și ostașii Români, intrând și eșind din acel cartier, ar avea pururea dinaintea lor monumentul care le-ar aminti despre gloriile militare ale patriei.

Nici un loc, credem, n'ar fi mai nemerit din punctul de vedere al pioaselor tradițiuni și al efectului moral".

Când ne gândim la acest proiect avem viziunea aspectului marțial pe care l'ar fi avut Statuia lui Mihaiu înălțată deasupra dealului unde se află acum biserica Mihai Vodă. Toate clădirile ce sunt acum de jur împrejur n'ar fi fost, întregul teren ar fi fost transformat într-o piață de arme, strada Mihai Vodă ar fi mers în linie dreaptă de la Podul Dâmboviței până în fața statuei, iar cotitura ce începe dupe strada Sfinții Apostoli ar fi fost evitată. Dar domnitorul Carol I a fost de altă părere hotărând locul actual din fața Palatului Universității unde statui se perde în acel loc strâmt, fără perspectivă și fără legătură cu împrejurul.

— Către sfârșitul lui Septembrie M. Pascaly deschide stagiunea la Teatrul Național. Iată afișul cu care anunța începerea reprezentațiilor cât și repertoriul. Dau în întregime repertoriul anunțat pentru ca lumea de teatru de astăzi să cunoască care era nivelul teatrului la 1873 și cât de neînsemnată era literatura originală în comparație cu literatura în traducție.

PIESE NOI

Miron Costin dramă națională.

Lăpușneanu, id. id.

Banul Craiovei id. id.

Rubedeniile, comedie localizată.

Nerușinații id. id.

Lingăii id. id.

Răposatul Dumnealui, id. id.

Ce știe satul nu știe, id. id.

De Lărmărescu, id. id.

Copii, dramă traducție.

Copii Regimentului, comedie tradusă.

Junetea lui Mirabeau, dramă tradusă.

Jean Postășul, id. id.

Trăsnetul comedie tradusă.

Marchizul Caporal, id. id.
Marchizul Arpagon, id. id.
Maura, id. id.
Nepotul lui Poupiniac, dramă tradusă.
Muzicele comedie tradusă.
Pălăria Ceasornicarului comedie tradusă.
Aşa sunt femeile comedie tradusă.
Oşele mele, comedie tradusă.
O mare răzbunare, dramă tradusă.
Nevastă sau amorează?, comedie tradusă.
Un bărbat care plânge, id. id.
O vizită la nuntă, id. id.
Cratele cel mare, dramă tradusă.
Erman beivul, id. id.
Regina Margot, id. id.

Reprise

Richard al 3-lea, dramă tradusă.
Nopţile râului Senei, dramă tradusă.
Copii Negurilor, dramă tradusă.
Muschetarii, dramă tradusă.
Cuvântul Mortului, dramă tradusă.
Faşa Nopţii, dramă tradusă.
Stăpânul şi Valetul, dramă tradusă.
Omul din nimic, comedie tradusă.
Paiaţa, dramă tradusă.
Vrăjitoarea, dramă tradusă.
Idiotul, dramă tradusă.
Curierul de Lyon, dramă tradusă.
Lucreţia Borgia, dramă tradusă.

Apoi anunţul vestea că reprezentaţiile vor urma de 10 până la 12 ori pe lună de oarece nu erea destul public pentru ca reprezentaţiile să poată fi date ziinic.

Preturile scrole ereau : Benoare 24 lei noui, Lojă de rangul I 20 lei noui, Loja de ran II 12 lei noui, Stal I 4 lei noui, Stal II 3 lei noui, Stal III 2 lei noui. Galeria 1 leu nou.

Studentilor li se face cu plăcere un scăzământ de 50 bani la orice loc.

Apoi se făceau şi abonamente.

Duminică la 23 Septembrie s'a deschis stagiunea cu *Rubedeniile*, comedie naţională locală în 4 acte. A doua reprezentaţie erea cu *Paiaţa*, a treia cu *Hoţii de codru*, a patra cu *Radu Basarab*, etc.

Pieseile pe vremea aceea, nu făceau serie, afişul trebuia schimbat în fiecare seară de şi reprezentaţiile nu se dedeau de cât de 2 sau mult de trei ori pe săptămână.

— Hanul Manuc de pe strada Carol schimbă numele; proprietarul său anunţă la sfârşitul anului 1873 cum că acest han va purta, de aci înainte, numele de „Hotel Dacia”.

— Ateneul Român anunţă ciclul conferinţelor sale pe anul 1873—74. Iată zilele hotărâte şi conferenţarii:

Duminică 30 Decembrie 1873: I. MASSIM, despre limbă.

Joi 3 Ianuarie 1874: ULYSSE DE MARSSILLAC, despre poezia infinitului.

Duminică 6 Ianuarie: COLONEL ŞTEFAN FALCOIANU: Calendarul.

Joi 10 Ianuarie: D-I GR. TOCILESCU: Petru Cercel.

Duminică 13 Ianuarie: D-I T. CHARLIER: Drumurile de fer.

Joi 17 Ianuarie, I. C. BRATIANU: Mişcarea economică.

Apoi în fiecare Duminică şi Joi până în ziua de 24 Martie inclusiv:

D-I V. A. URECHE: Convorbiri literare; ŞTEFAN MIHAILESCU: Darwinismul; I. A. CANTACUZINO: Teoria fizică şi fiziologică a muzicii; Dr. DAVILA: Conservarea vinurilor; B. P. HASDEU: Despre limbă; GR. VENTURA: Despre trecutul şi viitorul muzicii în România; d-I VERICEANU: Convorbiri economice; D. A. LAURIAN: Heliade şi operele lui; CHR. PAŞCANU: Despre alimente; P. GRADIŞTEANU: Despre Machiavel; G. SION: Păcală şi Tândală; G. NEGRE: Vesuviul şi erupţiunile sale; Dr. DAVILA: Despre ambulante; A. ROQUES: Drama Română; U. de MARSILLAC: Frumosul şi frumuseţea; ST. C. MIHAILESCU: Selecţiunea naturală; C. STANCESCU: Studiu asupra artelor plastice la Expoziţiunea Universală din Viena; DUMITRESCU TASIANU: Despre scoalele de aplicaţiune; A. ODOBESCU: Arta bizantină.

ANUL 1874

1. Februarie Ministrul de finanţe Petre Mavrogheni, prezintă Camerei proiectul de lege pentru înfiinţarea Băncii Naţionale de scont şi circulaţiune.

Art. 1 erea astfel redactat: „Se institue o bancă de scont şi circulaţiune sub denumirea de „Bancă Naţională a României”.

Durata băncii erea de 25 ani cu posibilitate de prelungire. Capitalul social fixat la 20.000.000 lei împărţit în 40.000 acţiuni a 500 lei.

Banca putea face numai următoarele operaţiuni.

1) A sconta sau a cumpăra poliţe sau alte efecte având de obiect operaţiuni de comerţ şi bonuri de tezaur în marginile ce se vor hotări de statute.

2) A face comerţ de materii de aur sau de argint.

3) A face avansuri pe fonduri de monete sau pe bucăţi de aur sau de argint.

4) A se însărcina cu încasarea depe efectele ce-i vor fi încredinţate de particulari sau de stabilimente.

5) A primi sume în cont curent şi în depozit, titluri, metali preţioase şi monete de aur şi argint.

6) In fine a face avansuri în cont curent sau pe termene scurte pe depuneri de efecte publice naţionale, scrisuri financiare sau alte valori garantate de stat, în marginile şi după condiţiunile ce se vor fixa etc.

* Banca va face și serviciul de cassier al Statului fără vre-o indemnizație.

Banca va putea emite bilete la purtător garantate prin număr în cantitate de o treime.

Biletele emise nu vor putea fi mai mici de 50 lei.

Etc., etc.

Iată în linii mari care era proiectul acestei bănci care, după cum se vede, era și o bancă de emisiune.

Motive, pe care nu le-am putut cunoaște atunci, au zădărnicit realizarea băncii, iar Ministrul Mavrogheni n'a întârziat mult de a părăsi guvernul.

— În Iulie se fac alegeri comunale în București. Alegerile se făceau atunci pe 4 colegii, după cens, iar candidații erau aleși numai dintre cei mai însemnați fruntași. Iată numele aleșilor cât și numărul de voturi obținut de către aleși:

COLEGIUL I

Principele Dimitrie Ghica 90 voturi;

Colonel George Manu 81 voturi;

Principele Alex. Știrbey 81 voturi;

D. C. D. Atanasiu 48 voturi.

COLEGIUL II

Grigore Cantacuzino 122 voturi;

Vasile Paapa 97 voturi;

Dimitrie Gherman 87 voturi;

Nicolae Csanto 76 voturi.

COLEGIUL III

Hristofi Zerlenti 402 voturi;

Nicolae Gherasi 402 voturi;

D. Hagi Pandele 395 voturi;

I. Niculcea 391 voturi.

COLEGIUL IV

Gr. Triandafil 5051 voturi;

I. N. Lahovari 5026 voturi;

Alexandru Orăscu 5025 voturi;

I. N. Șoimescu 4995 voturi;

Dobre Nicolau 4977 voturi.

Primar a fost ales colonelul Manu, mai târziu generalul Gheorghe Manu.

— Generalul Florescu, ministrul de răzbel era un bun român, patriot și lucra sânguitor pentru mărirea puterii militare a țării.

Ca ministru de răzbel sub Vodă Cuza din 5 regimente de infanterie de linie, 2 baterii de artilerie și 6 escadroane de

lăncieri, a sporit armata la: 7 regimente de linie, 1 batalion de vânători, 1 de geniu, 8 baterii de artilerie, 2 regimente de lăncieri, etc.

De când a devenit ministru de răzbel sub noul Domnitor a sporit și mai mult forțele militare. A creat cavaleria ușoară grupând în 8 regimente cu 32 escadroane, infanteria de linie era reprezentată prin 8 regimente, trupele de grăniceri le-a transformat în trupe de infanterie, dorobanții, formând cu ele 16 regimente.

În același timp a luat măsuri pentru ca tineretul din școli să capete o sumară pregătire militară.

Îmi amintesc cu câtă însuflețire mergeam Duminică la Cazarma Alexandria de pe strada 13 Septembrie ca să primim instrucția militară. Instructorul nostru era un domn căpitan Segărceanu din infanterie.

După câteva săptămâni ni s'a cerut ca să ne uniformăm. Fiind în luna lui Maiu ne-am făcut uniforme din pânză: tunica și pantalonii dorobănești și căciula de oaie la fel. Îmi amintesc că, cu 22 lei mi-am plătit toată această uniformare.

În sfârșit de la mișcări și cele d'antâi principii din școala soldatului, am primit, în sfârșit și pușca Peabody. Acum eram soldați de-a binelea.

Într-o Duminică — fiindcă instrucția se făcea numai Duminică — generalul Florescu vine în persoană ca să vadă progresele realizate. Se oprește în fața mea, îmi comandă arma la mână, apoi îmi cere ca, în această poziție să fac trei pași înainte.

Duminica viitoare facem un marș militar pe stradele Capitalei, cu pușcile și cu muzica în frunte. Am scoborât strada Mihaiu Vodă, am trecut pe Podul Mogoșoaiei, strada Carol, strada Craiovei (actuala Rahovei) și ne-am oprit pe câmpia de la Filaret. După câteva exerciții ne-am înapoiat.

Pe vremea aceea lume puțină în București iar aceea care era nu avea obiceiul stradei precum are cea de astăzi. De aceea marșul nostru nu a avut un prea mare succes de curiozitate.

Generalul Florescu era omul pasionat pentru organizarea armatei, el lucra în această direcție, nu numai cu pricepere și stăruință dar și cu o mare și sufletească pasiune.

În luna lui August, în înțelegere cu ministrul de instrucție Titu Maiorescu — intrat în guvern de câteva luni — a dat următorul *Regulament asupra instrucțiunii militare în școli*.

1) Instrucția militară este obligatorie pentru toți elevii din școalele publice, fie primare fie secundare și facultativă pentru cei din școalele private.

2) Elevii de la 13 până la 15 ani vor fi exercitați la școala soldatului și școala de campanie fără arme; de la 15 ani în sus aceleași exerciții cu arme.

Această instrucție se va face numai în practică.

3) Elevii din cele două clase din urmă ale școalelor se-

cundare sunt datori a învăța și în teorie și în practică cu arma școala soldatului, școala de campanie, tragerea la țintă, serviciul în campanie, serviciul de garnizoană și serviciul interior.

4) Elevii cuprinși în art. 3 și care se vor distinge la instrucția militară și vor fi dobândit și la celelalte cursuri ale clasei cel puțin nota 7, pot fi înaintați la gradul de caporal și sub-ofițer-elev. Aceste grade se confer pentru timpul în care elevul se află în școală.

5) Fiecare școală va forma o gradatie de trupă după numărul elevilor dela o secție până la o companie inclusiv.

Intrunirea mai multor școli alcătuind batalionul, instrucția se va face în zilele de sărbători.

6) Fiecare școală va avea un instructor militar.

7) Școlile ce formează o companie și sunt compuse din elevii prevăzuți la art. 3, vor fi comandate de un ofițer din armata hotărât în fiecare garnizoană de ministerul de răzbel; ofițerul comandant are sub ordinele sale pe instructorul militar și execută singur exercițiile în zilele și orele hotărâte.

Ofițerul comandant poate merge în instrucții însoțit de subofițeri din corpul său spre a-l ajuta în instrucția elevilor.

8) Instructorul militar va fi însărcinat și cu exercițiul gimnastice.

9) Una sau mai multe școli alcătuind batalionul vor avea drapelul cu inscripția: „Viitorul” și inițialele Domnitorului.

10) Exercițiul militar se face în curtea școlii sau în locuri apropiate și anume destinate de două ori pe săptămână; iar exercițiile gimnastice la aceleași ore de 2 ori pe săptămână în localul școlii.

11) Uniforma elevilor din orice școală va fi ca aceea a dorobanților cu deosebirea că la gulerul bluzei tunicei sau mantalei vor purta câte 2 frunze de postav alb de fiecare parte a gulerului.

Facerea și purtarea uniforme din partea elevilor este facultativă. Nu se va permite, însă, nici o altă uniformă, decât cea descrisă mai sus.

12) Elevii în uniformă sunt datori a da respectul cuvenit gradelor militare superioare și sunt constrânși îndatoririlor disciplinei militare în limitele regulamentelor școlare, în ceea ce privește penalitățile.

13) Școlile din București și Iași vor fi puse, cât pentru instrucția militară, sub direcțiunea unui colonel șef de regiment, în celelalte orașe reședință de prefectură, sub direcția unui maior, iar în comunele rurale sub aceea a șefului companiei de dorobanți.

14) La finele fiecărui an școlar și înainte de Sf. Petru, un examen public se va face în prezența comandantului fiecărei școli; rezultatul examenului va fi consimțat pentru fiecare elev în certificatul său de studii. Iar parada militară a elevilor tuturor școlilor, concentrate într-un loc anume determi-

nat, se va face în dimineața zilei de Sf. Petru înainte de împărțirea premiilor.

Ministru de răzbel *Florescu*.

Ministru instrucțiunii publice și al cultelor *T. Maiorescu*.

Acest regulament nu a fost nici odată pus în practică; iar exercițiile militare începute, precum am spus la cazarma Alexandria, au rămas fără urmare.

Frământările politice, căderea guvernului conservator și războiul din 1877 au zădărnicit acest început care făgăduia atât de frumoase rezultate.

Generalul Florescu pregătea armata în vederea marilor evenimente ce se anunțau în Peninsula balcanică.

În fiecare Duminică, primăvara se făcea în Cismigiu un răzvod. Detașamente din toate armele, ofițeri, generalul Florescu urmat de aghiotanții săi veneau în Cismigiu și dedeau răzvodului a înfățișare de spectacol militar; fiindcă generalului îi plăcea, pe lângă altele, și fastul.

Prințul Milan al Serbiei venise în București sub aparența unei vizite de bună vecinătate dar în realitate vizita avea caracter politic, prințul Serbiei știa că se apropie ziua când războiul în contra Turciei va izbucni în Balcani și voia să cunoască dispozițiile României.

Vom vedea mai departe care era situația Europei în preajma războiului ruso-turc. Dar generalul Florescu pregătea oștirea, umplea depozitele cu efecte de echipament, cu căciuli, cizme, lopeți etc. etc. Fiindcă sferele guvernamentale știau ce se pregătește în apropiere și ereau încredințate că partidul conservator va fi la cârmă în ziua cea mare.

— La 25 Iulie se pune piatra fundamentală a Circului.

În București se înființează o „Societate ecuestră” al cărei scop era să construiască un circ de zid în dosul Episcopiei, adică pe locul unde s'a înălțat clădirea Ateneului român.

Comitetul acestei societăți era compus din: generalul Florescu, președinte iar membrii: senatorul N. D. Racoviță, procurorul de la Casație N. Filitis, locotenentul colonel Eraclie Arion și inginerul Alfred Berlon.

Terenul a fost cumpărat de la comună, s'au emis acțiuni pentru 100.000 lei cu care s'au început lucrările.

În proiect era ca acest local, care trebuia să coste 600.000 lei, să servească ca circ, școală de călărie, pensionat de cazinouri, local pentru baluri etc.

Dar au lipsit fondurile. Din lipsă de bani nu s'au putut clădi de cât fundațiile care au fost în cele din urmă lăsate în părăsire mai mulți ani în șir. Mai târziu Societatea Ateneului a cumpărat terenul și pe temeliiile zidite pentru circ, s'a înălțat Palatul Ateneului de azi.

— Iubirea pentru Franța a inspirat unui comitet de tineri facerea unei medalii care să fie trimisă lui Thiers numită „liberatorul teritoriului”. O adresă semnată de peste 2000 tineri bucureșteni fu trimisă marelui francez dimpreună cu medalia. Iar Thiers răspunse astfel:

Domnilor,

„Am primit medalia ce ați bine voit am trimite și vă mulțumesc din inimă. Voastră păstrao ca una din cele mai prețioase amintiri ale timpurilor prin care trecurăm.

Ajuns la capătul carierei și căutând să mă asigur de viitorul țării mele îmi place să mi arunc privirile asupra tinerimei, nu numai a Franței dar și a popoarelor menite a fi prietenele noastre și cu bucuria speranței o văd însuflețită de simțimănte atât de bune. Junimea română este studioasă, se toasă de progres, pașionată, pentru libertăți. O felicit dar iată ce mi permit a-i spune:

Iubiți libertatea nu aceea de azi, dobândită prin avânturi violente, ci aceea care se dobândește prin ordine, prin stăruință, prin progres susținut și care singură dăinuiește pentru că singură este meritată. Iubiți independența, amintindu-vă, însă în totdeauna că pentru națiuni ca și pentru indivizi, nu este nici o siguranță de a căuta buna stare a aiurea de cât în buna stare generală; pentru acest motiv respectați pacea lumii atât de prețioasă, mai cu seamă pentru popoarele a căror independență este de origine recentă, căci în timp de războiu această independență se pune în joc pe o aruncătură de zar. Fiți uniți, liniștiți, studioși, faceți să vă stimeze Europa, ceea ce ați și început a face, și acesta va fi mijlocul cel mai sigur de a vă garanta independența și libertatea.

Iertați-mi a răspunde simpatii voastre prin sfaturi: aceasta este rolul obicinuit al oamenilor care au trecut prin lume, care o cunosc și au s'o părăsească. Aceste sfaturi vi le dau ca amic sincer al nobilei voastre națiuni, care a primit civilizațiunea de la Romani și căreia i place a veni astăzi să o caute în Franța. Aveți dreptate să o căutați la dansa, căci credeți, dacă Franța atât de fericită adesea în teribilul joc al războiului, n'a fost și în ultima dată, nu este fiindcă ea nu și-a păstrat vechile calități; ea este tot una din națiunile cele mai luminate, mai generoase, una din cele mai brave ale lumii și va fi în totdeauna din numărul acelor unde va trebui să se caute știința umană. Ea vă iubește, vă prețuiește și vă trimite dorințele și speranțele ei.

22 Septembrie 1874.

A. THIERS

STATUIA LUI MIHAI VITEAZUL CAUZA DE TURBURARI STUDENTEȘTI

— În Noembrie 1874 într-una din sălile Universității era instalată școala preparatoare de bacalaureat. Într-o bună dimineață un coleg comunică elementelor militante, printre care mă numărăm, cum că se pune la cale dezvelirea statuei lui Mihai Viteazul.

Statuia lui Mihail, așezată pe soclul ei era învăluită într-un sac de pânză, iar ziua inaugurării, fixată de mai multe ori, fusese în totdeauna amânată.

În public circulau mai multe versiuni: ba că guvernul nu îndrăzne să se împotrivescă Turciei care se opune categoric, ba că aliajul din care era turnat blocul nu era în condițiunile contractului, ba că Austro-Ungaria a opus un veto la sărbătorirea eroului care cucerise Transilvania. Nimic pozitiv nu se știa, dar versiunile se succedau.

O mână nevăzută opera tineretul, era mâna partidului liberal. Tineretul universitar n'a putut fi atras în acțiune — de altfel studenți, universitari erau pe vremea aceea destul de puțini — deci toată nădejdea era la școala preparatorie.

Dar conspirația se făcea în gura mare așa că poliția știa totul.

Planul era următorul:

Profesorul universitar Grigore Ștefănescu ținea în toate Duminicile într-una din sălile Universității câte o conferință din Istoria naturală. Și la toate conferințele venea lume foarte multă. Deci conspiratorii, spre a nu fi observați, trebuiau să se amestece cu publicul conferinței; apoi, eșind de o dată cu acesta, să se repeadă asupra statuei și să i scoată sacul din cap.

Planul fusese studiat o săptămână întreagă. Toată grija noastră era cum să ne ferim de unicul sergent de stradă care păzea postul. Tot felul de soluțiuni erau date și încă nu se hotărâse nimic.

Când am sosit la Conferință pe la orele 2, am găsit pe Bulevardul Academiei o desfășurare neobicinuită de forțe polițienești. În dosul Universității numeroși sergenți de oraș, în cele două curți din dreapta și din stânga Universității, alte forțe polițienești, pe strada Colței jandarmi călări, pe Bulevard numeroși sergenți de oraș sub comanda tistului Sarandi, în jurul statuei și pe trotuarul grădinei botanice agenți secreți și bătași.

Pe la ora 4 publicul începe să iasă în valuri de la Conferință și noi dimpreună cu publicul. Pe peron ne grupăm coloana de asalt și ne repezim.

Atâta neobicinuită desfășurare de forțe militare și polițienești cât și oare care zvonuri puse în circulație, atrăsese un public numeros de curioși care nu înțelegeau nimic. Așa că, atunci când am eșit de la Conferință, ne-am pomenit în mijlocul unei mulțimi care staționa pe ambele trotuare așteptând marele eveniment.

Coloana de asalt se repede în cap cu Vasilache Lambru, fratele d-lor George și St. Lambru. Bătași se reped și bătaie începe.

Ca în totdeauna victoria a rămas de partea forței organizate. Vasilache Lambru a putut ajunge până la pedestalul statuei pe care s'a încercat în zadar ca să l urce, însă o mână vi-guroasă l'a înșfășcat de pantaloni și l'a dat jos.

A urmat o scurtă bătaie între agenți, polițiști și studenți. D-l Trandafir Djuvara, actual ministru plenipotențiar, s'a apărut cu un box în contra unui bătaș.

Studentii Vasile Lambru, Nicolae Bulaiu, Paul Scorțeanu și Alexandru Serghiescu au fost arestați.

Bulevardul gemea de lume. Bătăi, țipete, jandarmi călări în cap cu celebrul căpitan Tulea, șarjază mulțimea, prefectul poliției colonelul Blaremborg, socrul lui Nicolae Filipescu, apare în trăsură și dă ordine, procurorul general Ion Lahovary, intră în mijlocul studenției surescitate și se silește să o liniștească.

În tot timpul acesta nu s'a arătat nici un fruntaș liberal pe stradă. Numai după potolirea scandalului, doi ziariști de la ziarele liberale, Ghedem Teodorescu și C. Cristescu (Cocris) își fac apariția și se informează. A doua zi presa conservatoare invinova partidul liberal că a provocat dezordinea.

Pe vremea aceea nu exista repaozul de Duminică așa că magazinele erau toate deschise sau aproape toate. Ciocnirea de pe Bulevard se răspândise ca fulgerul prin toate cartierele centrale și o semnificativă emoție le cuprinsese.

Respingi de pe Bulevard de forțele polițienești, un grup de studenți, tare de vre-o 30—40 de inși, au plecat pe strade cântând cântece patriotice și Marsilieza. Trecând prin Lipsceani din ușa fiecărei prăvălii primeam salutul și încurajările negustorilor cari se îngrămădeau să ne vadă. Obloanele fuseseră frase în grabă, ușile erau pe jumătate deschise, căci se și zvonise că „este revoluție pe Bulevard”.

Negustorimea, mai ales negustorimea mai răsărită din Lipsceani, era toată liberală.

De aceea mișcarea studenților era privită ca o mișcare împotriva guvernului.

Adevărul este că acest neînsemnat incident, a fost semnalul curentului care a împins tineretul din școli către partidul liberal. Dintr'un lucru de nimic, din faptul că guvernul își îndeplinise datoria ca să mențină ordinea pe stradă, noi am tras concluzii în contra guvernului... „Ciocoilor și strigoilor!”

Pe vremea pe care o descriu Capitala devenea din zi în zi tot mai mult liberală: rare ori întâlneai un partizan al guvernului, presa de opoziție izbutise să prezinte pe conservatori ca pe niște ființe odioase lipsite de toate bunele însușiri, lipsite de patriotizm, lipsite de omenie, de spiritul de dreptate, lipsite de respect pentru om.

Sentimentul dominant în public și în rândurile tineretului, mai ales, era un sentiment complex, un fel de eclecticism compus din liberalizm, democratizm și patriotizm. Era principiul negației față de cărmnitori sub toate formele și fără nici o cercetare.

OAMENI NOI

Ca în toate epocile ca în toate țările fie care moment istoric este reprezentat prin unii oameni cari se desprind din mulțime și cresc mai înalți de cât alții. Acest fenomen se ma-

nifestă cu o mai puternică intensitate în vremile agitate. Mișcarea violentă a valurilor sociale înalță pe unii și înghite pe alții; uni dispar pentru totdeauna, alții apar vremelnic pe curmile înălțate de furtună.

Câteva nume încep să umble din gură în gură.

Mai întâi Nicolae Flea.

Nicolae Flea, un avocat din Focșani, care se manifestase liberal și în poiriva regimurilor conservatoare, luând apărarea republicanilor din Ploesti în fața juraților de la Târgoviște, se aruncă unul dintre cei dintâi în luptă.

Temperament ciocotitor, om de acțiune, cu capul plin de toată frazeologia liberalizmului epocii, ambițios, purtând în ochi și în toată firea lui soarele arzător al Italiei, unde și făcuse studiile de drept, Nicolae Flea, cu înfățișarea lui extraordinară de simpatică, devine repede eroul zilei.

Un al doilea nume care va începe să circule este acela al lui Bonifaciu Florescu. Dar câtă deosebire.

Bonifaciu Florescu, venit de curând din Paris unde învățase literile, om cu multă lectură, cu multă pasiune literară, avea temperamentul luptătorului. De aceea îl vedem că se aruncă cu înflăcărare în luptă în contra guvernului.

Temperament combativ, seria mereu deși nu avea talentul scriitorului, și ținea conferințe și se avânta la tribuna intrunirilor politice de și nu avea de loc darul vorbirii.

Era un boem, a trăit și a murit boem. Cei inițiați prețindeau că era un copil natural al lui Nicolae Bălcescu cu care avea o mare asemănare de figură.

Un alt treilea nume era acela al poetului bucovinean Dimitrie Petrino.

Petrino nu lua parte la viața publică și la agitația din Principat, dar numele său era foarte popular în rândurile tineretului liberal și democrat din București.

Al patrulea nume, un nume care miște, acela al poetului Alexandru Macedonsky.

Epocile turburi, stările agitate au darul de a produce generații spontanee de eroi trecători cari pier de o dată cu spuma valurilor efemere. De aceea aproape toți încercătorii de notorietate, toți acești candidații la un bun plasament politic — afară de Nicolae Flea — au pierit fără să poată juca nici măcar un cât de neînsemnat rol în politica țării.

Însuși Nicolae Flea, în ciuda marelui popularități, n'a dat, nici pe de parte, aceea ce făgăduia și temperamentul și marea lui pasiunism politic.

— În lumea politică începe să circule versiuni neliniștitoare, se spune că Turcia se opune categoric ca România și Serbia să poată încheia convențiuni comerciale cu statele străine, în specie erea vorba de niște convențiuni comerciale ce trebuiau să fie încheiate cu Austro-Ungaria. Dar atât Serbia cât și România se apără și protestează.

Turcia invocă dreptul ei de putere suverană și contestă

statelor tributare capacitatea de a semna convențiuni ca state independente, ceea ce îndeamnă pe Sârbi și pe Români să procedeze de comun acord. De aci zvonul că o înțelegere militară a fost încheiată între ei.

Ministrul de externe al României Vasile Boerescu lucrează cu multă activitate ca să poată încheia convențiunea cu Austro-Ungaria. Berlinul, Petersburgul și Viena au recunoscut Serbiei, dreptul de a încheia astfel de convențiuni, acest drept a fost recunoscut și României însă cu oare care restricțiuni. În schimb Anglia și Franța nu vor să se unească cu celelalte trei puteri.

Guvernul român trimite la Belgrad 2 ofițeri, pe colonelul Cerkez și pe căpitanul Boldescu ca să constate starea armatei serbe. Prezența acestor doi ofițeri dă loc la demonstrațiuni și la comentarii, presa serbă scrie articole entusiaste și în aer începe să miroasă a iarbă de pușcă.

„REVISTA“ LA TEATRUL NAȚIONAL

— La Teatrul Național criză. Sala n'a mai fost acordată lui M. Pascaly, ci unei Societăți de actori care cuprinde pe cei mai meritoși artiști ai epocii: Matei Miilo, Demetriadi, Ștefan Velescu, Frosa Popescu etc., etc.

Adevărul crea că genul melodramatic inferior al lui Pascaly nu mai plăcea oamenilor cu gust și pricepere cari cereau o schimbare a direcției și a repertoriului.

Pascaly este exasperat, el anunță începerea repetițiilor, spunând, în același timp că sala în care va juca va fi anunțată la timp. Apoi afișul adaugă:

„Cauzele care au provocat această procedare se vor expune în o ședință publică care se va ține în o sală particulară“.

Un mare afiș apare pe zidurile Capitalei, în acest afiș Pascaly anunță că fiind gonit de la Teatrul Național, a luat sala Circului Suhr. Pascaly face apel la public ca să-l ajute. El scrie că și Molière a jucat într-o baracă și a rămas cel mai mare autor dramatic al Franței.

La Teatrul Național sau Teatrul cel Mare „Artiștii asociați“ încep cu piesa „Boerii și Ciocoi“ de Vasile Alexandri. La Teatrul-Circ Pascaly începe cu melodrama „Liberi“ dramă istorică în 5 acte, în traducțiune.

Prin spirit de opozițiune cât și din reaua educațiune a gustului făcută în atâția ani de teatrul melodramatic, publicul — mult puțin cât era atunci — se abate aproape tot către Circul Suhr și ocolește Teatrul Național. Și cu toate acestea la Teatrul Național (Teatrul cel Mare) erau întruniți toți cei mai de frunte actori ai țării, iar repertoriul era mult superior teatrului lui Pascaly.

Atât de ocilit era Teatrul Național în cât falimentul nu mai lăsa loc la îndoială. Într-o seară chiar nu s'a putut încasa de cât 12 lei și 50 din care cauză spectacolul a fost amânat.

A doua zi afișele erau astfel libelate:
„Spectacolul anunțat pentru *Duminică 17 Noembrie*, amânându-se din cauza răului timp, se va reprezenta *Joi 21*, corent și care este piesa

LUPTA PENTRU CREDINȚA

Dramă cu mare spectacol în 5 acte

Adaog ca Featrul cel Mare nu mai atrăgea pe nimeni, de și reprezentațiile nu se dedeau de cât de 2 ori pe săptămână: Joia și Dumineca.

Pentru ca actorii și celalt personal să poată fi plătit s'a recurs la reprezentații de filantropie.

Așa Luni 2 Decembrie trupa de operă italiană, de sub direcția lui B. Franchetti a dat o „reprezentăție extraordinară în beneficiul fondului teatral. Afișul anunța că prima dona, d-na Virginia Bianchi va cânta din complezență rolul Adalgisei“.

Dar acestea erau paliative. Atunci grupul literar compus din Petre Grădișteanu, Ciru Economu, poetul Zamfirescu etc. se pune pe muncă și scrie, spre a fi reprezentată la Teatrul Național, revista *Cer Cuvântul*.

În ziua de 8 Decembrie revista a fost citită în comitet, a plăcut mult și a fost primită.

Aceasta a fost cea d'întâi revistă teatrală în București, a avut în șir un mare număr de reprezentațiuni cu săli foarte pline și a salvat Societatea „Artiștilor Asociați“.

Millo juca rolul protagonist adică ceea ce se numește în Franța: „Comperul“ iar Frosa Sarandi „Comera“.

Pe ariile la modă erau cântate numeroase cuplete. Pretutindeni auzeai răsunând cupletul Cîșmigiuului, al Circului, al Academicianilor etc.

*Ce petrecere frumoasă
E în Cîșmigiu pe lac
Barca mică și voioasă
Te conduce după plac.
Ici și colo câte-un pește
Tot de dragoste vorbește
Iar brotaci toți în cor
Declar broaștelor amor.
Oac! Oac! Oac!
Tiri-tiri tam!*

Acest succes neașteptat a dat dovada ingratitudinii omenești, publicul a părăsit în masă pe Pascaly pentru revista de la Național și acum Pascaly era cel amenințat de faliment. În desperare de cauză Pascaly a pregătit și el în grabă o altă revistă cu titlul: „*Al Cuvântul*“, însă, fiind cu mult mai slabă de cât rivala de la Național, n'a avut de cât puține reprezentații.

ANUL 1875

Cu capitolul acesta intru într-o nouă fază a vieții bucu-reștene. Aceasta este faza pregătitoare a marilor evenimente cari vor schimba fața țării, vor aduce definitiv la cârmă burghezia, vor pune temelile puterii partidului liberal.

Clasa dominantă a țării era încă puternic reprezentată prin fruntașii partidului conservator.

Liberalii, deși numărau un număr de personalități de valoare puși în lumină prin revoluția dela 1848, totuși nu dispuneau de un personal destul de pregătit ca să guverneze.

Liberalii aveau oratori, agitatori, foști revoluționari, pe cari îi pusese în vază, nu calitățile lor de bărbați de Stat, dar mai mult calitățile lor de luptători pentru răsturnarea vechiului regim. De aceea conservatorii opuneau liberalilor aceleași argumente pe cari le opun astăzi liberalii noilor partide ieșite din puterea sufragiului universal, anume că nu au știința de a guverna Statul.

Conservatorii se mândreau că au oameni de Stat, oameni deprinși a comanda și a cârmui, și lucrul era adevărat.

Se întâmpla cu conservatorii noștri aceea ce se întâmplă astăzi cu liberalii: o lungă stare privilegiată făcuse din clasa lor o clasă de stăpânitori. Iar vechiul și neîntreruptul exercițiu al funcțiunii crease un tip fiziologic special. De aceea conservatorii, din toate înfățișările lor, nu păreau a fi oameni ca toți oamenii ceilalți. Poporul le spunea: Ciocoi.

Așa se explică pentru ce împotriva guvernului lui Lascăr Catargiu se inscriau, nu numai oamenii cari aveau alte idei decât ale conservatorilor, dar toți oamenii cari erau din altă stare socială. Era toată lumea nouă, tot produsul revoluției dela 1848 având conștiința maturității sale politice.

Pe vremea aceea — 1874-1878 expresia „democrație“, deși era cunoscută, nu era însă o expresie curentă. Nu era întrebuințată spre a marca deosebirea dintre partide. Pe vremea aceea erau numai două tabere: Ciocoi și liberalii. Cealaltă expresie „albi și roșii“ începea să dispară, deși toți oamenii cari aveau până la 40 de ani o întrebuințau încă.

Colectivitățile sociale, întocmai ca și indivizii cari le compun, au o doză de putere activă, care trebuie cheltuită în acțiune.

În România era o foarte slabă activitate literară, activitatea științifică era și mai nulă, viața publică era prin urmare, redusă la politică. Tot ce era om de acțiune, temperament militant, pasionat pentru luptă trebuia să facă politică.

Până și elevii din liceu erau coprinși de patima care strălătuse clasa orășenească, dela 16 ani mulți școlari erau politicieni.

În cercurile politice începea să se simtă și să se afle cum că se pregătesc evenimente mari în Orient. Rusia cerea Germaniei ca, drept răsplătă a pasivității sale în războiul franco-german dela 1870, să i se lase mâna liberă împotriva Turciei;

Austro-Ungaria se opunea războiului ruso-turc, însă Bismarck avea angajamente, dăduse făgăduiala și era nevoit să se execute.

Anglia, pe de o parte își urma politica ei de protecție a creștinilor supuși Turciei. Partidul liberal englez cerea Turciei să se modernizeze și să schimbe politica față de creștini; însă pe de altă parte nu vedea cu ochi buni agresiunea rusescă. Stăruințele Angliei pe lângă Poartă erau motivate, în mare parte, din dorința de a înlătura intervenția armată a Rusiei.

Franta, care era încă prea slabă spre a face o mare politică europeană dar în care clocea dorul revanșei, visa, încă de pe atunci, la o alianță cu Rusia împotriva Germaniei.

De aceea politica ei era mai mult binevoitoare Rusiei. Domnitorul Carol era în curent cu cele ce se ventilau, de aceea luă măsuri ca să crească puterea militară a țării. Atmosfera se încălzea zilnic.

Alegerile generale pentru Cameră se apropiau.

Încetul cu încetul rândurile opozițiunii se îngroașe. Manolache Costache Epureanu, un vechiu conservator, trecuse în opoziție și după el mai mulți conservatori făcură la fel.

Președintele Camerei, Beizadea Mitică Ghica nu mai era în termeni dulci cu Lascăr Catargiu, generalul Florescu, deși ministru de război, era nemulțumit și intriga. În cercurile aristocrației bucu-reștene, se proiecta răsturnarea lui Lascăr Catargiu și înlocuirea lui cu un minister Dimitrie Ghica și cu general Florescu.

Vasile Boerescu, ministrul de externe, înclina către Beizadea Dimitrie Ghica.

Dacă toți acești conservatori ar fi rămas strânși uniți e de presupus că opoziția liberală n'ar fi izbutit să răstoarne pe conservatori cari posedau, pecum am mai spus, un mănunchiu însemnat de oameni de valoare. Dar dihonnia intrase în partidul de la cârmă.

Clasele dominante au, ca orice organism, boalele lor specifice.

Clasele stăpânitoare suferă de boala rivalităților.

Cu cât un partid posedă mai mulți oameni de mare valoare cu atât tendința fiecăruia de a ajunge la locul cel dintâiu este firească. Dacă în sânul maselor rivalitatea politică nu există, de la individ la individ, motivul e ușor de înțeles, motivul este că în sânul acestei mase nu există înfățișări de revendicat.

Astfel se explică de ce partidele, atât timp cât sunt în opoziție, își păstrează disciplina și nu o perd de cât după ce au ajuns la putere. În opoziție nimeni nu râvnește locul celui altă care este un loc de o egală resemnare, pe când la guvern e cu totul altceva.

Pe lângă disensiunile și geloziile inerente unei guvernări de patru ani — guvernare fără precedent în România —

pe lângă setea unora dintre fruntași de a lua locul lui Lascar Catargiu, mai erau și evenimentele din afară cari se apropiau. Se apropia războiul oriental.

Cu un an mai înainte Prințul Milan al Serbiei făcuse o vizită, prințului Carol la București. Bineînțeles, că această vizită, anunțată numai ca o vizită de curtoazie, era o vizită cu însemnare politică.

Prințul Milan, care știa că în curând va intra în luptă cu împărăția turcească, venea la București să pipăie terenul.

Ei bine, oameni ca Beizadea Mitică Ghica și generalul Florescu nu voiau să lase lui Lascar Catargiu cel dintâi rol în niște împrejurări atât de însemnate.

Pe când la București se țesau intrigile acestea, în Balcani bandele bulgare încep să se miște. Iar Serbia face pregătiri militare.

În această atmosferă se fac alegerile generale pentru Cameră în luna Aprilie 1875.

VESTITELE ALEGERI DIN 1875

După legea electorală de atunci, corpul electoral pentru Cameră, era împărțit în patru colegii; în colegiul I votau marii proprietari rurali și urbani, în colegiul al II micii proprietari și patentarii, în colegiul al III-lea profesiile libere și birnicii cei mici, în colegiul al IV-lea țărani.

Alegerile pentru Senat nu se făceau în același timp, căci Senatul se reînnoia pe jumătate, prin tragere la sorți, la jumătatea legislaturii.

În București situația era a liberalilor. Dacă ar fi fost alegeri libere, nici un conservator nu ar fi putut pătrunde în Cameră.

Operațiile durau câte două zile la fiecare colegiu, iar biourile nu erau prezidate de magistrați ci tot de alegătorii aleși de către corpul electoral în dimineața primei zile a alegerii.

Alegerile au fost precedate de o animată campanie condusă de ziarele „Românul” organul lui C. A. Rosetti și al partidului roșu, cât și de „Alegătorul Liber” apărut la 23 Ianuarie 1875 ce eșea de două ori pe săptămână. Acesta era de formă organul întregii opozițiuni sau a coalițiunii dela Mazăr-pașa, dar în realitate tot elementul roșu predomina.

Comitetul acestui ziar era compus din Alex. Lupășcu, Dumitru Brătianu, Dimitrie Sturza, Dimitrie Giani, Eugeniu Predescu, Eugeniu Stătescu, Emanoil Protopopescu-Pake, Grigore Lahovari, George Danielopolu, Ion Ghica, Ion Boambă, Ion Brătianu, Ion Câmpineanu, Nicolae Păcleanu, Nicolae Fleva, Nicolae Calenderolu, Remu N. Opreanu, Sava Vasiliu, Vasile Constantin.

Girant responsabil era viitorul mare scriitor I. L. Caragiale și corectorul gazetei, iar administrator Grigorie Serurie, puternicul elector roșu din Dealul Spirei.

Campania electorală se deschide cu o întrunire publică la sala Bossel. Sala nu era prea mare, dacă ar fi putut încapa 500—800 oameni. Înăuntru mai mult tineret din licee și un număr de studenți universitari. Bineînțeles că toată agentura roșie era acolo. Dar întrunirea nu era convocată de partidul liberal, ci de Nicolae Fleva personal. Cu această întrunire a început marea popularitate a lui Fleva, a celui care trebuia să poarte timp de patruzeci de ani, apoi, titlul de „tribunul”.

Fleva, cu verva lui scânteietoare, cu înfățișarea lui foarte simpatice, frumos, arătos, și plin de o natură vulcanică a electrizat și a cucerit toată acea lume tânără care l'a ascultat.

Am aplaudat și am strigat atât de tare în cât, reîntors la pensionat, am scuipat sânge. Dar nu erau decât rupturi de mici vase capilare care au cedat sub răgetele mele entusiaste.

Acum eram în voia curentului și mergeam.

Primisem botezul sângelui politic!?

— Doi prieteni vin la institutul Heliade unde eram în pensiune să-mi anunțe o veste mare: Poetul Macedonski a fost arestat la Craiova din cauză unei poezii ofensătoare pentru Domnitor. A doua zi Macedonski trebuia să fie adus cu trenul de noapte.

Mare agitație toată ziua. Am alergat după aderenti și, după siliște supraomenești, la orele 12 noaptea eram 7 în gara de Nord.

Peste puțin sosește trenul. Gara era pustie. Pe vremea aceea lipsea acel public al manifestațiilor de stradă care astăzi ese, nu știu de unde, de prin toate găurile și-ți dă un spectacol impunător: la 1875 șapte oameni hotărâți a înfrunța urgia polițienească nu era lucru puțin.

Macedonski scoboară din vagon având la spate un polițist și noi îl înconjurăm. Poetul, care era destul de vanitos, se aștepta la mai mult, se aștepta la o manifestație impunătoare, ceva care să semene cu „Capitula în picioare” aclamându-l! Macedonski sconta această arestare ca punctul de plecare al carierei sale politice; se vedea deja omul zilei, aclamat, răsfățat și purtat în triumf. Am înțeles aceasta din răceala cu care a primit manifestațiile noastre de simpatie.

De altfel arestarea lui fusese ordonată din cauza unui fapt fără nici o valoare, din cauza unei poezii cu intenția de a levi în Domnitorul Carol de Hohenzollern, ale cărei strofe sfârșeau cu refrenul:

Vodă Car... Vodă Car...

Crudul Vodă Caragea!

Astfel de opoziție era atunci la modă. Fără luptă, fără nici o jertfă, un om credea că se poate face celebru, cu câteva fraze cu tăle și cu subînțeleșuri publicate ostentativ într'un ziar.

COALIȚIA DE LA MAZAR-PAȘA

Opoziția dela Mazar-Pașa se agita împotriva guvernului lui Lascar Catargiu.

Ce era opoziția dela Mazar-Pașa?

Pe locul ocupat astăzi de Baia Centrală din strada Enei era o casă boerească în fundul unei mari curți, după obiceiul vremii. Această casă era proprietatea maiorului Lakeman, fost ofițer în armata turcească sub numele de Mazar-Pașa. Maiorul Lakeman era liberal, el își pusese casa la dispoziția coaliției care lupta împotriva regimului conservator. De aci porecla dată acestei opozițiuni.

Legea electorală — cred că am mai spus — împărțea corpul electoral pentru Cameră în patru colegii. În colegiul I-iu votau marii proprietari, în colegiul al 2-lea micii proprietari și patentarii, în colegiul al 3-lea profesiile libere și contribuabili, cei mărunti, în colegiul al 4-lea țărani prin delegațiune.

În realitate lupta nu se dădea dărză decât numai în colegiul I-iu și în colegiul al 3-lea. Celelalte două colegii erau compuse din elemente prea slabe pentru ca să poată rezista. Colegiul al 2-lea era un fel de zestre guvernamentală, la fel după cum era și colegiul țărănesc.

De și opoziția dela Mazar-Pașa era compusă din mai multe nuanțe politice, de și figurau în coalițiune chiar și conservatori precum Manolache Costache Epureanu, de fapt lupta se dădea între partidul conservator sau partidul alb, și partidul liberal sau partidul roșu.

Ce era partidul roșu?

Partidul roșu era cel mai înaintat partid cunoscut pe atunci în țară. Era partidul ce avea în frunte pe Ion Brătianu și C. A. Rosetti, partidul cu tradițiile în anul 1848, partidul care fusese revoluționar la Paris și purta încă ponosul ideilor răsturnătoare.

Acest partid reprezenta în România toată democrația și venind la cârmă după revoluția din 1866, adusesese câteva reforme care aminteau opera revoluționarilor francezi dela 1848. Între altele și garda națională.

Un politician, cu mare notorietate electorală era Gri-gore Serurie. Fost revoluționar liberal, a rămas neclintit alături de dualitatea Rosetti-Brătianu, a suferit persecuțiuni și închisori, și și-a dobândit o mare popularitate în coloarea de Verde. Sub guvernul liberal de la 1877 era un atot puternic în partea locului, de unde i se trăgea și supranumele de : Pașa din Dealul Spirei.

Partidul compus din astfel de oameni fanatici, hotărâți nedîmștiți, reprezentând clasa burghezilor cari lupta să pătrundă și să înlocuiască la întâietate vechea clasă boerească, era partidul care stătea în fruntea coaliției, atât prin numărul mare de aderenți care urmau pe șefii cei activi și combativi, cât și prin puternica sa organizare solidară în întreaga țară.

Lupta electorală se anunța dărză. Fiindcă nu era numai

lupta între două sau mai multe partide politice, dar era, mai ales, lupta între două tendințe, între două lumi antagonice.

Guvernul lui Lascar Catargiu reprezenta ultima guvernare a unei oligarhii care nu mai era înțeleasă și primită de noua generațiune. Învățământul public rodise prea mulți oameni străini de pătura privilegiaților cari se împuținau văzând cu ochii, așa că nu numai o schimbare de guvern se prevedea, dar se simțea că altă pătură socială se așează la suprafață.

Cu toate acestea nu în alegerile din 1875 trebuia să se facă schimbarea, alegerile din 1875 erau sortite să fie numai semnalul. Era întâiul asalt respins de puterea guvernului oligarhic, dar asalt destul de puternic pentru ca forțele învingătoare să rămâie rănite și definitiv atinse.

În București toți candidații opozițiunei aparțineau partidului roșu cu slabe excepțiuni.

În colegiul I candida Gheorghe Vernescu care nu era roșu. Era un liberal moderat, un adevărat reprezentant al burgheziei capitaliste care, prin origina ei ura pe boeri, care prin interesele ei de clasă se temea de roși. Un candidat roșu, un Ion Brătianu sau, mai ales, un C. A. Rosetti nu ar fi avut nici un șorț de reușită la colegiul I-iu.

La colegiul al doilea candida Dumitru Brătianu. Este foarte semnificativ cum simțul public știa să catalogheze pe fruntașii partidului roșu.

C. A. Rosetti, care în realitate era cel mai înaintat în idei — reprezenta sperietoarea. De Rosetti fugeau burghezii, pe când de Ion Brătianu nu se prea temeau. Totuși pe Ion Brătianu îl considerau cu mult mai zvăpăiat liberal de cât pe frațele său Dumitru. Încă dela Paris se făcuse deosebirea între Brătianu moderatul și Rosetti înaintatul. Rosetti poreclea pe Ion Brătianu cu numele de : micul Proudhon.

Marii proprietari cari votau la colegiul I-iu, cu toată repulsiunea lor pentru regimul boeresc care nu mai reprezenta interesele clasei lor burgheze, nu ar fi votat nici odată pentru Ion Brătianu, nici chiar pentru Dumitru Brătianu. Despre C. A. Rosetti nu mai vorbesc. Dar proprietarii mai mici, proprietarii urbani și comercianții mijlocii votau pentru Dumitru Brătianu, care reprezenta, pe lângă prestigiul numelui său și reputațiunea unui liberalizm mai moderat.

La colegiul al 3-lea candidau tinerii liberali viitorii miniștri, viitorii fruntași ai partidului : Eugen Stătescu, Fleva, Opranu, etc.

Guvernul avea candidat la colegiul I-iu pe prințul Dimitrie Ghica. În realitate guvernul nu-l susținea credincios. Beizadeaua dăduse prea multe semne de independență și și făcuse dușmani în partidul conservator. De aceea Lascar Catargiu îl lăsase să se apere singur.

Beizadeaua nu căzuse nici odată la colegiul I-iu de Ilfov, de aceea, în îngâmfarea lui, spusese odată cum că-i pare rău că n'are un fiu pentru ca să-i lase moștenire colegiul acesta.

La colegiul I-iu lupta a fost liniștită. Nici ingerințe văzute

nici bande de bătauși. Lupta s'a dat între Beizadea și forțele conservatoare ușor ajutate de administrație, și Gheorghe Vernescu candidatul opoziției unite, susținut aprig de către primul său partizan avocatul Pake Protopopescu.

Gheorghe Vernescu se distinsese în Camera trecută ca un foarte energic opozant, fapt care-i făcuse o bună situație și în lumea politică și în corpul electoral.

Operațiile durau câte două zile pentru fiecare colegiu.

Încă din ziua întâia se știa că Vernescu va fi ales cu o mare majoritate. Biroul fusese luat de opoziție, căci la acea epocă biourourile electorale nu erau prezidate de magistrați. Mai întâi se instala un biouou provizoriu, prezidat de cel mai în vârstă dintre alegătorii prezenți, apoi alegătorii alegeau biououl definitiv care prezida alegerea deputaților și senatorilor.

Intregul biouou era, de astă dată al opoziției, fapt care a îngrijorat mult pe Beizadea.

În tot cursul zilei Pake Protopopescu a lucrat febril pentru reușita candidatului opoziției. Președinte al biouoului fusese ales un bătrân liberal Opranu, tatăl lui Remus și Romus Opranu, mai târziu unul consilier la Casație și celalt prefect la Constanța, iar secretar era Ionel Isvoranu fost ofițer de cavalerie, unchiul lui Al. Marghiloman. Ionel Isvoranu fusese ales în biouou fiindcă era om de o mare îndrăzneală care terorizase o bună parte din București.

Urna trebuia păzită noaptea de către o gardă militară, dar și partidele politice aveau voie să vegheze pentru ca peste noapte să nu se violeze urna.

Pe la ora 11 din noapte, noi, un grup de studenți ne-am dus la Primărie. — unde era instalat biououl electoral, — și am intrat înăuntru. Venirea noastră a fost foarte bine primită. Mai târziu am aflat că unul dintre studenți, fiind ruda unui fruntaș liberal, avusese însărcinarea să recruteze câțiva studenți cari să stea de gardă benevolă; unele zvonuri spunând că poliția ar avea de gând să atace noaptea urna cu bătaușii, opoziția își lua măsurile defensive.

Când am ajuns la Primărie am găsit sus petrecere. În sala urnei, biououl era în păr, apoi încă câțiva liberali hoțăriți să apere urna, printre care ziaristul umorist N. T. Orășanu.

Priveliștea era pitorească.

Într-un colț stătea soldatul de sentinelă cu pușca la picior, iar pe scaune în jurul mesei lumea cealaltă.

Oarecare inimi generoase trimiseseră bunătăți; o mare tavă cu baclavale, una cu mătitei, apoi două donițe cu vin și pâine.

N. T. Orășanu era în vervă. Versurile curgeau.

Când s'a turnat întâiul rând prin pahare, Orășanu, zis și Nechiperco, ridică paharul și toastă:

*Domnul președinte
Să bea mai înainte
Fiindcă-i mai cuminte!*

Apoi la desert:

*Pentru masă Gună
Să bem împreună
Dăm o baclava
Pentru beizadea!
Etc. etc.*

Lui George Vernescu i se spunea Gună Vernescu.

Toată noaptea am petrecut-o astfel; am băut, am mâncat, am glumit până ce s'a luminat de ziua.

La 6 ceasuri dimineața ne pomenim cu colonelul Algiu, care era comandantul pieței, urmat de o gardă înarmată. Colonelul ne somează, pe toți cei cari nu eram în birou, să eșim. Unii studenți vor să se împotrivească, dar președintele biouoului ne sfătuiește să ne retragem în ordine. Am înțeles și am plecat. A doua zi s'a complectat victoria opoziției, căci Gună Vernescu fu ales deputat cu îndoite voturi decât Beizadea¹⁾ În tabăra liberală veselia era mare, iar dincolo era deprimare. Guvernul își aștepta revanșa la celelalte colegii.

Văzând libertatea ce domnise la alegerea colegiului I-iu, mulți credeau că așa va fi și la colegiile celelalte. Liberalii scontau și alegerea lui Dumitru Brătianu la colegiul al 2-lea. Pointagiile făcute dedeau o majoritate mare candidatului liberal cu condiția ca să nu se facă acte de teroare.

Alegerea colegiului al 2-lea s'a făcut într-o frumoasă zi de Duminică din luna Aprilie.

Dis de dimineață, noi grupul studenților militanți ne-am dus în strada Carol unde ne-am cumpărat bastoane cu măciulile de plumb. Ne înarmam pentru luptele pe care le prevedeam.

Ajunși în strada Carol ne încrucișează o trăsură în care se afla vestitul Popa Take și alți trei bătauși. Popa venea dela Primărie unde urma să se facă alegerea din ziua aceea; acolo inspectase posturile de ciomăgași. De cum ne-a văzut în grup, Popa Take ne-a înțeles cine suntem. De aceea ridicând bastonul ne-a amenințat strigându-ne:

— Să poftiți astăzi!

Această vorbă însemna: „Eri la colegiul I-iu v'ați jucat calul, dar azi n'o să vă mai meargă tot așa!”

Bine înțeles că am răspuns popei amenințându-l cu bastoanele la rândul nostru. Însă cele ce s'au petrecut după aceea au dovedit că tot sfînția sa avea dreptate.

Cu alegerea dela colegiul al 2-lea a început teroarea în București, teroare care a culminat apoi în alegerea dela colegiul al 3-lea.

Alegerile colegiului al doilea trebuiau să se facă cu totul în alte condițiuni de libertate fiindcă guvernului îi trebuia o revanșă strălucită. Dar revanșa nu putea fi luată decât cu mari presiuni și cu o extraordinară violență, fiindcă spiritul liberal

1) Vernescu 185 voturi iar Dimitrie Ghica 99.

era atât de puternic încât pătrunsese chiar în rândurile partidului conservator dela cârmă.

Conservatorii, deși aveau puterea în mână, înțelegeau că nu mai pot lupta și învinge decât cu o mască liberală, de aceea, în ajunul alegerilor țara s'a pomenit cum că din sânul partidului conservator de la cârmă răsare un partid liberal-conservator sub președinția lui Beizadea Mitică, adică a prințului Dimitrie Ghica, fostul președinte al Camerei.

În adevăr, în ziarul „Presa”, organul guvernamental, organ personal al lui Vasile Boerescu, ministrul de externe, a apărut următorul manifest adresat țării, manifest a cărui apariție a făcut, de altfel, destul sânge rău printre vechii conservatori:

MANIFESTUL PARTIDEI LIBERAL-CONSERVATOARE

Către alegătorii districtului Ilfov

Adunarea deputaților aleasă acum 4 ani și-a terminat misiunea. Corpul electoral este chemat din nou să trimită reprezentanții săi. Unitatea de vederi și principii, care a domnit în sânul partidului liberal conservator, în acest interval, a dat țării stabilitatea de care avea atâtă nevoie și a permis rezolvarea atâtor chestiuni importante; aceeași unitate domnind între noi, va produce, în viitor, aceleași efecte.

Acțiunea tuturor, acțiunea onestă și leală a partidului nostru în viitoarele alegeri este necesară pentru a înlătura pe aceia cari nu se sfiesc spre a triumfa să săvârșească acte violente și brutale. Indiferența multora sau lipsa noastră de unitate în acțiune, a constituit pentru aceștia un mijloc puternic de reușită.

Pentru a evita aceste rele rezultate, câțiva alegători, luând inițiativa a format un comitet electoral pentru districtul Ilfov, cu scop de a menține unitate de acțiune care trebuie să domnească în cele patru mari colegiuri ale acestui district. Fac d'adrechtul parte din comitet toți câți împărtășesc opiniunile noastre politice.

Acest comitet, de și merit a se ocupa special de afacerile electorale ale Ilfovului, va urma cu cel mai viu interes tot ce va fi relativ la alegeri în toată țara și va fi gata să dea concursul său tuturor amicilor politici din districte, care ar voi să se poarte în relații cu dânsul.

Dacă vom păstra cu toții, precum am păstrat în trecut, aceeași unitate în principii vom fi siguri de triumf în viitoarele alegeri, și vom da țării liniștea, stabilitatea, cari unite cu ordinea și libertatea, ne vor permite să mergem cu pași repezi pe calea adevăratului progres.

Președinte: DIMITRIE GHICA.

Secretari: Const. Boerescu, Const. Blaramberg, Vas. H. Christopolu, Ion Lahovary. Gr. G. Păucescu.

Membri: Const. Boerescu, Const. Blaramberg, Lazăr Căntenderoglu, Vas. H. Christopolu, Ef. Diamandescu, George

Gherman, Dimitrie Ghica, Vladimir Ghica, Vasile Gugu, N. Ioanid, Ștefan Ioanid, Al. Lupescu, Al. Orăscu, G. G. Meitani, Gr. G. Păucescu, dr. Șutu, G. St. Solacolu, Al. Știrbey, dr. Turcescu, M. Xanto, Ion Zalomit.

Precum văd cititorii, acest apel este semnat de către unii foarte vechi conservatori. El era pe de o parte o încercare de zăpăcire a publicului și de reconciliere a conservatorilor cari făceau opoziție, iar pe de alta o concesie necesară spiritului public care devenea, din zi în zi tot mai liberal.

Alegerea colegiului al doilea s'a făcut în zilele de Duminică și Luni 27 și 28 Aprilie.

Agitația în oraș mergea crescând. Un motiv de mare agitație era centenarul răpirei Bucovinei. Partidul liberal luase chestia în mână și făcea zile negre guvernului.

Bonifaciu Florescu, om de litere, de curând sosit dela Paris, anunță că va ține o conferință la Circul Suhr de pe piața Constantin Vodă. Anunțul apărui în ziarele opoziției astfel:

„Refuzându-mi-se de către consiliul permanent sala Ate-neului spre a ține conferința despre Grigore Vodă Ghica și Răpirea Bucovinei, anunț publicului că voi face această conferință la Circ. Sâmbătă 26 Aprilie la 11 ore antimeridiane.”

Bonifaciu Florescu

În același timp partidul liberal lucra printre studenți. Din grupul acestor studenți activi — vreo 10 la număr — eram și eu. Uitându-mă înapoi, văd acum că am rămas singur în viață. Acești tineri se numeau Anton Nenoveanu, Paul Scorțeanu, Gheorghe Otnescu, C. Constantinescu, Ion Rădulescu, etc.

În Românul dela 26 Maiu apărui următoarea:

INVITARE

Junimea studioasă din Capitală este invitată a se întruni mâine 26 Aprilie la orele 11 înainte de amiază în sala Circului.

Se vor trata chestiuni de interes vital pentru România.

Comitetul studenților

Acest comitet al studenților eram noi, sau mai bine zău partidul liberal.

Dar în Românul de a doua zi se citea în fruntea ziarului: „Guvernul, executor al ordinilor streinilor și susținător și ultragiilor îndreptate de aceștia contra națiunii române, a oprit și astăzi conferința asupra Bucovinei ce era s'o ție d. B. Florescu.

„Sala particulară a circului este închisă cu lacăte, „din ordinul d-lui ministru al instrucțiunii publice”. așa zice afișul oficial.

„În fine în urma unei altercațiuni cu prefectul poliției, d.

Florescu a dobândit încredințarea că mâine va putea ține neapărat conferința sa.¹⁾

„Se anunță dar pentru mâine Duminică 27 Aprilie în sala cercului la ora 11 dimineața conferința asupra:

RAPIRII BUCOVINEI
de Bonifaciu Florescu

În sfârșit, conferința lui Bonifaciu Florescu se ține Duminică 27 Aprilie, la orele 11 dimineața.

Capitala era în plină agitație. La Primărie se făceau alegerile colegiului II de deputați, pe piața Constantin Vodă alergau miile de oameni și mai ales tineretul școlar, ca să asculte conferința patriotică asupra Bucovinei. Vasta sală a cercului Suhr, poate mai vastă decât actualul circ Sidoli, era neîncăpătoare ca să cuprindă publicul. Erau pe neminite, cel puțin între 5000 și 6000 de oameni. Și pentru vremurile acelea era enorm.

În timpul cât conferențiarul a vorbit, tot felul de vesti alarmante au sosit dela Primărie. Se spunea că bandele de bătăuși au pus stăpânire pe local, că alegătorii, cunoscuți ca opozanți, sunt gonți de la vot, că Pană Buescu a fost bătut în localul de vot și dat afară.

În sfârșit, ștafetele cari veneau neîncetat, făcea apel la tineret ca să vină la Primărie să întărească opoziția.

Dela o vreme, noi studenții militanți n'am mai ascultat pe conferențiar, — care de altfel era cu totul lipsit de talentul oratoric — ci am început să agităm, îndemnând publicul ca la sfârșitul conferinței să meargă la Primărie.

Pe la ora 12 valurile mulțimei încep să iasă din circ. Atunci răsună glasurile agenților liberali și ale noastre: „La Primărie! Cu toții la Primărie! Bătăușii gonesc pe alegători! etc., etc.“.

Sute de voci răspund: „La Primărie! La Primărie!“ Și massa, puternică de câteva mii de oameni, pornește.

Deodată vedem în capul manifestației pe Nicolae Fleva, având la brăț pe d-na Ecaterina Fleva, îniața lui soție.

De unde esise? Cum s'a brodit să fie acolo tocmai la minută?... Fiindcă la conferință nu-l văzusem.

Urălele izbucnesc: „Trăiască Fleva! Ura!“.

O luăm pe strada Carol, cofim la stânga pe strada Căldărari și ajungem în piața Ghica, în fața Primăriei.

Intrarea Primăriei, unde era biroul electoral, era barată de amândouă părțile prin cordoane de pompieri cu căscile pe cap și cu puștile în mână. Comanda o avea un foarte simpatice și cunoscut ofiter, căpitanul Mărculescu. Bărbat frumos, înalt, purtând mustața blondă în chip de cuceritor.

¹⁾ Bonifaciu Florescu era omul zilei pentru o vorbă de duh că spusese. Eșind dela prefectul poliției care era Enăchită Văcărescu și care-l amenințase, a scris un protest adresat ziarelor: „Am înțeles atunci că nu mai era vorba de Văcărescu ci de Văcărești“.

„În capul manifestației suntem noi studenții: Nenoveanu, Scorțeanu, Alexandru Serghescu, Constantinescu, Ion Rădulescu dela Pitești, etc.“.

Suntem la zece pași de trupă; înaintăm și începem să strigăm:

— Vrem alegeri libere! Afară bătăușii!

În piață, în fața halei de carne, mulțimea era mare; trebuie să fi fost în Duminica aceea cel puțin 10.000 de oameni.

Văzându-ne venind în număr mare, cei din piață prind curagiu și strigătele izbucnesc.

Un pantalon creț, înalt, voinic, frumos, anume Dincă Puțureanu, se urcă pe zidul-balustradă al halei și începe să apostrofeze pe cei din Primărie:

— Afară ciocoi! Ne-ați adus bătăușii, etc.

Pe fereastră zărim capetele lui Vava Ghica, candidatul guvernamental, a lui Alexandru Orăscu, senator și profesor universitar, care prezida biroul, și alții.

Căpitanul Mărculescu, văzând că afacerea devine serioasă, comandă cu vocea-i puternică:

— Arma la mână!

Un răpăit scurt de armă și o linie de baionete se îndreaptă către noi. În același moment aud în urmă ceva care se aseamănă cu sborul unui stol de păsări. Mă întorc și nu mai văd pe nimeni. Spațiul era gol; miile de oameni cari veniseră în urma noastră de la circ, zburaseră! Doar câteva călcăe în fugă și atât.

Rămăsesem în fața baionetelor numai noi vreo zece, comitetul studenților.

Dar un iurus izbucnește din localul Primăriei, un nesfârșit număr de bătăuși, toți mitocani tineri, sprinteni și voinici, toți cu pantalonii creți, toți purtând câte o ghioagă în mână, se revarsă afară, urcă scările parapetului și se rePED asupra mulțimei. Dincă Puțureanu este aruncat jos. Omul luptă ca un leu și domină cu talia, căci e înalt și foarte voinic, dar în câteva clipe dispare copleșit de număr.

Văzând unde este pericolul părăsim intrarea Primăriei și ne repezim pe scări. Ne aruncăm în grămadă, dar... mă văd singur; lupta, valurile mulțimei ne-au despărțit.

Lașitatea mulțimilor neorganizate e desnădăduitoare. În fața a treizeci de soldați cari au întins doar puștile, au fugit cel puțin 3000 de oameni. În fața a 50 bătăuși, s'au risipit 10.000 de oameni fără să opună nici o împotrivire. Singurii cari am stat nemișcați în fața pompierilor și cari, după aceea, ne-am aruncat în luptă până ce am fost doborâți, am fost noi câțiva copii. Dar, pe lângă pasiunea ideală care ne mobilizase, noi aveam și organizarea. Eram organizați, eram solidari, ne simțeam cotul. Ne împingea emulația și ne rușinam unul de altul ca să fugim. Pentru nimic în lume n'as fi dat înapoi.

Gustave le Bon a scris despre psihologia mulțimilor și a dat explicarea marelui adaos de puteri pe care individul îl dobândește de la colectivitățile în mijlocul cărora se află

În ziua de 27 Aprilie 1875 mulțimea a roșt de o lășitate dezgustătoare, n'a știut să reziste și a fugit în fața unor forțe adverse neînsemnate. Dacă a fost rezistență și oarecare manifestare de bărbăție, acestea n'au venit decât din partea agenților și a câtorva studenți.

În sfârșit mă văd singur în fața hălei și a balconului Primăriei. Un bătaș, om matur — acesta era agent nu pantalon creț — trece pe lângă mine și-mi spune răstit:

— Haidi, pleacă de aci mai repede!

Nu era răutate în vorba omului, par'că era mai mult soliditate, văzându-mă atât de tânăr. N'aveam decât 18 ani.

Dar eu nu-mi văd de treabă?... din contră ripostez răstit:

— Ce treabă ai dumneata cu mine? Drumul e liber pentru toată lumea.

Omul mă împinge și ridică bastonul, dar nu mă lovește.

Eu devin tanțos și ridic bastonul la fel. Și încăierarea începe.

Alți trei bătași aleargă spre mine. Având instinctul apărării mă retrag repede și mă așez cu spatele în perețele hălei spre a nu fi atacat pe din dos. Bătașii mă lovesc din toate părțile. Spre a nu fi lovit la cap, ridic brațul stâng și cu brațul drept lovesc cât pot. Pălăria îmi cade. Unul dintre bătași, tocmai agentul care mă apostrofase întâiu, primește din parte-mi o lovitură în frunte de-asupra ochiului și sângele curge. Ceilalți bătași se înfurie și mă copleșesc. Unul îmi smulge bastonul din mână; văzându-mă dezarmat o rup de-a fuga spre a nu fi stălcit. Dar nu fac prea mulți pași. O ghioagă trimisă ca o praștie de către unul din bătași mă lovește în creștetul capului. Pierd cunoștința și cad.

Când îmi vin în fire un ipistat în haine civile, un biet om mărunț oacheș și slab, se afla lângă mine.

Cum mă scol încep să vociferez! Nu-mi mai amintesc ce am spus, dar știu că am perorat în contra guvernului, a bandelor și a asasinilor.

Omul a încercat să mă liniștească cu vorbe blânde, apoi, fiindcă sângele îmi curgea pe pardesiul meu gris-fer, m'a dus într-o căruță din str. Căldărari. Acolo o femeie mi-a spălat rana — a căreia urmă o am și astăzi — și mi-a presărat făină în creștet. Avoi am eșit bandajat cu batista pe sub fâlcii.

Ce se petrecuse în ziua aceea?

Am aflat apoi, că dis de dimineață, un număr de peste 150 de alegători ai colegiului al doilea se adunaseră la hotel Dacia, de unde în corpore trebuiau să meargă la primărie spre a lua parte la votarea biroului. Dar când au ajuns acolo au găsit localul ocupat de bătași.

Parlamentările n'au dat nici un rezultat și alegătorii au fost puși pe goană. Atunci au început operațiile în stil mare. Biroul a fost luat cu asalt, alegătorii opozanți alungați sau chiar bătuti. Pană Buescu înconjurat de bătași în sala de vot și amenințat cu stâlcea. Cerând protecția lui Vava Ghica, candidatul guvernamental, acesta i-a răspuns:

— Oare eu v'am cerut eri să mă protejați?

Dar adevărul este că în ajun, la colegiul I, nu se întâmplase nici o dezordine.

Nicolae Flea era în mijlocul mulțimei când fu recunoscut de bătași. Imediat bătașii s'au repezit să-l atace. Flea izbuti să se arunce într-o biră apărât de colonelii Schina și Salmen. Dar bătașii se luară după el. Ajuns în strada sări jos și se refugie într'un magazin de muzică.

În *Românul* dela 30 Aprilie se face darea de seamă a bătașilor și orgiilor petrecute la alegerea colegiului al doilea.

Iată câte-va spicuiuri:

„După ce d-l Flea putu să scape de urmărirea bandiților sâriind din trăsura în magazinul de muzică Tal, publicul, care asistase la conferința pentru trădarea Bucovinei, eșind și auzind de cele ce se petrec în piața Ghica, mulți, și mai cu seamă jumimea, merse ca să vadă ce se întâmplă. Sosind acest adăos de mulțime, alegătorii și publicul prezenți începură să strige „afară bandele!”

Atunci capii bandelor ce erau în sala alegerii și anume Tase Scoreanu, Mihuleț și un Tănăsescu, funcționar destituit pentru delapidare, eșind în balconul primăriei, comandă bandelor „dați băcți!”

Imediat se începu goana generală.

Bandiții năvăliră asupra alegătorilor și spectatorilor; tinerimea universitară și liceală mai cu osebite, era obiectul unei goane speciale. Capete sparte, oameni călcați în picioare, târâți de păr, două zeci de bandiți și sergenți polițieniști grămădiți asupra unui singur om, etc. O teroare generală, tobele și trompetele sunând, jandarmi călări alergând în carieră cu săbiile scoase, dorobanți, jandarmi pedestri, pompieri, etc. etc. D-l Petre Dragomirescu alegător la colegiul I fu bătut cumplit.

„D-l C. Bacalbașa fu lăsat de bandiți spre a fi transportat la spital unde, se zice, că astăzi ar fi murit, etc., etc.”

Dar versiunea nu era adevărată. La spital, nu am fost nici o clipă și... pot afirma, de asemenea, că nici n'am murit.

Acum Capitala era în paroxizmul fierberei!..

Când am ajuns pe strada Carol prăvăliile erau toate închise și cu obloanele trase. Patrula de soldați circula. Prefectul de poliție Enăchită Văcărescu, în uniformă de ofițer de călărași, galopa către prefectura poliției. Alegătorii fugăriți nu s'au mai apropiat de biroul electoral. Rezultatul scrutinului a fost bine înțeles, alegerea lui Vladimir Ghica numai cu 145 voturi. Dumitru Brătianu a intrunit 40.

Cea dintâiu urmare a urgiilor electorale dela 27 Aprilie a fost demisiunea în corpore a unui număr de magistrați dela tribunalul Ilfov. Iată aceste demisiuni.

Domnule ministru,

Faptele petrecute în ziua de eri 27 Aprilie 1875 cu ocazia alegerilor, bătaile, presiunile și violențele de tot felul comise

asupra celor ce veniau să exercite drepturile lor de cetățeni și la care am asistat ca martori oculari, fiind nu numai întru-tătoare pentru orice om care mai conservă în sufletul său un rest de respect pentru legalitate dar încă și înjositoare pentru magistrații însărcinați cu apărarea și aplicarea legii, vă rugăm, d-le ministru, să primiți demisiunea noastră din posturile ce ocupăm.

Primiți etc.

Ion Pretor, licențiat în drept din Paris prim președinte al trib. Ilfov.

I. Procop Dumitrescu, licențiat în drept din Paris, jude instructor trib. Ilfov.

Ciru Economu, licențiat din Paris procuror de secțiune trib. Ilfov.

N. H. Stoica fiul, licențiat din Paris supleant comercial trib. Ilfov.

Urmează apoi a doua demisiune:

D-lui Ministru al justiției.

În fața declarațiilor colegilor noștri I. Pretor, Procopie Dumitrescu, Ciru Economu, N. H. Stoica etc. bazați pe încrederea reciprocă ce a existat în totdeauna între noi și în fața imposibilității d'a se constata judiciarmente faptele expuse de dânsii de oarece consiliul de miniștri s'a substituit d-lui prim-procuror, vă rugăm, d-le ministru, să primiți demisiunea noastră din posturile ce ocupăm.

Primiți etc.

M. Poenaru-Bordea, licențiat din Paris președintele trib. Ilfov, secția III civilă.

G. Constantinescu, licențiat din Paris, membru trib. Ilfov secția I civilă.

M. Zenidi, licențiat din București, membru civil pe lângă trib. comercial Ilfov.

I. Darvari, licențiat din Paris supleant civil pe lângă trib. com. Ilfov.

I. Vilacros, licențiat din Paris procuror Ilfov.

I. Crețeanu, licențiat din București jude instructor trib. Ilfov.

I. Macca, licențiat din Paris supleant secția I corecțională Ilfov.

Si ziarul *Românul* adăoga:

„Ministrul justiției a refuzat de a primi aceste două demisiuni sub cuvânt că ele sunt o manifestare politică. Așa dar ori ce magistrat care nu se va îmbrățișa cu bandiții este un răzvrătitor“.

Au urmat apoi un număr de alte demisiuni, precum acelea ale d-lor C. G. Politimos, C. Nacu, B. Arvanescu, Anton Carp, Grigore Brătianu, etc., precum și alte numeroase demisiuni din țară.

Alegerile pentru colegiul I și II de Cameră se făceau în localul primăriei de pe calea Serban Vodă, astăzi dărămat.

Alegerile pentru colegiul al III-lea se făceau în 5 secțiuni și anume:

Culoarea roșie: secțiunea I-a în localul primăriei unde era și biroul central al alegerii;

Culoarea galbenă: secțiunea II în localul ofițerului de stare civilă din str. Armenească;

Culoarea verde: secțiunea III, în localul cancelariei ofițerului stărei civile din str. Belvedere;

Culoarea albastră, secțiunea IV, în localul ofițerului stărei civile pe str. Radu-Vodă, casele d-nei Natalia Fănuță

Culoarea neagră: secțiunea V, în localul ofițerului stărei civile casele lui Nicolae Andronescu, str. Remus 3, suburbia Lucaci.

Alegătorii din Oltenița: secțiunea VI, peste tot 403 alegători votau în localul mănăstirei Radu Vodă.

Secțiunea VII: compusă din alegătorii din Sabaru, Negoesti, Mostiștea, Znagovu și Dâmbovița, peste tot 601 alegători, votau în localul școalei de băieți No. 3 din casa Poenărescu de pe strada Justiției, suburbia Antim.

Primarul Capitalei G. Manu, viitorul general G. Manu, afișe a doua zi următorul „apel către cetățenii Capitalei“.

„Dezordnile regretabile ivite eri în jurul ospelului comunal, cu ocazia alegerii deputatului colegiului II, ne impun datoria de a face apel la bunul simț și patriotizmul cetățenilor și ai consilia să se abțin de la manifestațiuni sgomotoase și violente care, dacă s'ar repeti și la viitoarele colegiuri, ar compromite liniștea publică.

Lăsați pe alegători a merge la vot și ași exercita în pace drepturile politice.

Primar: G. MANU.

Alegerea colegiului al 3-lea se anunță foarte îndârjită. Dacă la colegiul II unde votau, oarecum proprietarii și fruntașii comerțului, s'au putut petrece astfel de presiuni și violențe, ce va fi la colegiul al 3-lea.

Din ajun noi „Comitetul studenților“, spre a împărți forțele politienești a doua zi, am imprimat și am împărțit printre studenți și cu grija de a cădea în mâinile poliției, următorul aviz:

„Toți studenții sunt înștiințați că mâine Marți 29 Aprilie la ora 6 să se întrunească în cele 5 localuri hotărâte spre a porni către localurile de vot“.

Comitetul studenților

Conform bunului obicei al pământului biourile provizorii se luau cu asalt. Cei cari veneau mai de vreme — și de obicei era poliția — ocupau localul și împedecau pe adversari să pătrundă. În aceste condiții biurul definitiv era în totdeauna al primului ocupant. Apoi, cum operațiile durau câte 2 zile, peste noapte se opera fraudă și alegerea era, aproape fără excepție, în favoarea partidului care luase biurul.

Pentru alegerea colegiului al 3-lea din București (Ilfov) poliția a putut pune mâna pe biourile culorilor, negru, galben și albastru, cât și pe cele 2 secții unde votau ruralii. Însă biroul central al culoarei de roșu cât și biroul culoarei de verde fură luate de liberali.

La roșu președinte al biroului a fost ales Pantazi Ghica om de libere și frate al lui Ion Ghica. La verde, însă, a fost bătaie mare.

Grigore Serurie, vechiu elector și admirabil organizator politic, își disciplinase perfect culoarea. Dis de dimineată, de cu noapte chiar, ocupă localul de vot cu 150 de partizani. Când au venit adversarii au găsit localul plin. O luptă disperată s'a dat Biroul fiind la etaj oamenii poliției în cap cu bătușii s'au urcat sus în iuruș, dar cei de sus, înarmați cu bastoane și cu ardeiu pisat, răspundeau chiorind pe asaltatori. Imi amintesc că se vorbea atunci de un fierar care făcuse minuni de vitejie respingând el singur atacul bătușilor celor mai dârji.

Bătușii, văzând că nu pot izbuti să ocupe biroul, au schimbat tactica: s'au dat jos, și au început să bombardeze pe cei dinăuntru cu pietre și cărămizi. Toate geamurile localului au fost sparte precum și câteva capete. Dar biroul a rămas în mâna lui Serurie.

Dându-se alarma a dat fuga la fața locului șeful suprem al bandelor, vestitul Popa Tache. Dar marele elector a avut o soartă destul de tristă, liberalii îl pândeau și îl așteptau. De îndată ce Popa Tache apărui, agenții liberalilor îl atacară aruncându-i cu ardeiu în ochi. Bietul popă abia putut să scape de o zdravănă păruială, trecând Dâmbovița cu picioarele.

Eu fiind invalid, n'am putut participa la luptele din ziua aceea. Eram internat în Institutul Heliade și directorul Ștefan Velescu care avea răspunderea, m'a împedecat să ies. Apoi d-rul Felix, care a fost chemat să mă îngrijească, mi-a interzis de asemenea să părăsesc odaia. Afară de cap care era rănit, aveam brațul stâng umflat, brațul cu care imi apăsasem capul. Dar în oraș au fost drame.

La culoarea de galben a fost bătaie mare și șarje de cavalerie. Fiindcă poliția ocupase biroul iar bandele alungau pe alegători dela vot, aceștia în număr de peste 300, au dat asalt localului. Atunci au fost chemați jandarmii călări cari au venit în cap cu comandantul lor, căpitanul Tulea. Căpitanul Tulea primind ordinul să șarjeze pe alegători, unul dintre aceștia, un creitor, văzându-se amenințat ca să fie răsturnat de calul acestuia îi apucă calul de dârlogi; căpitanul Tulea ripostă cu o lovitură de sabie creștându-i urechea.

Dându-se de știre la statul major al opoziției, Nicolae Fleva și Ion Câmpineanu veniră să restabilească liniștea.

La culoarea de roșu, la ospelul comunal, însă, au fost lucruri grave.

Vestitul cap de bandă fiorosul Ilie Geambașu, dimpreună cu un alt bătuș de talie erculeană Temelie Trancă, apărură beti în vecinătatea localului Primăriei, și intrară într-o cârciu-

mă. Bătușii erau beți și veneau de pe la celelalte secții unde operaseră. De cum fură semnalați cârciuma fu asediată.

În ziua aceea mai multe mii de oameni staționau împrejurul Primăriei prin piață și pe calea Șerban Vodă.

Ilie Geambașul avea mulți dușmani, pe mulți îi bătuse, multora le necinșise femeile, pe toată lumea o teroriza la mahala. Nu e de mirat, dar, că ura dezlănțuită se abătuse asupra lui. Într-o clipă fu atacat, înconjurat și doborât. Ilie primise un glonte de revolver și o împunsătură de cuțit. Temelie Trancă fu lovit cu aceeași furie. De îndată ce s'a aflat despre prezența Geambașului, valurile mulțimei se abătură asupra cârciumei. Unii s'au înarmat cu bastoane, ciomege, petre, alții au scos parii de pe marginea Dâmboviței. — căci pe vremea aceea, gârla curgea joasă puțin mai spre Nord și era, pe alocurea, împrejmuită cu uluci.

Mulțimea năvăli în cârciumă și o pocnitură de revolver se auzi. Geambașul căzu fără să sufle, dar Temelie Trancă, care avea o statură de hercule, rezistă mult și fu copleșit. Erau atâtea răz bunări adunate acolo în cât nu-i fu cu putință să scape. Temelie Trancă fu doborât, lovit, călcat în picioare strivit. Dar atât de puternic era omul acesta că zăcu o lună întreagă în spitalul Colțea, cu toate că medicii îl condamnaseră din prima zi. În sfârșit își dăte obștescul sfârșit.

Când a murit, noi „Comitetul studenților“, am tipărit a-nunciuri mortuare astfel libelate:

„Noi jalcnicii Lascar Catargiu, general Florescu, Vasile Boerescu etc. anunțăm moartea bravilor noștri Ilie Geambașu și Temelie Trancă morți întru partid în zilele de... și de... Rugați-vă pentru ei“.

Iar un poet de oarecare talent anume Nicolae Safir, a scris următorul epliaj:

*Aicea răposează cu jale în vecie,
Ilie zis Geambașul și Trancă Temelie.
Ei fură 'n a lor viață iluștrii căuzași
Vestipi în relevee și groaznici ciomăgași.*

Moartea lui Ilie Geambașul și strivirea lui Temelie Trancă exasperă presa guvernamentală și chiar pe guvern. O violentă campanie de presă începu și guvernul se hotărî să reprime. Se făcură mai multe arestări spre a se descoperi acela care trăsese cu revolverul în Geambașul dar fără rezultat. Nicolae Fleva fu arestat ca instigator al omorului și al dezordinei. Iată ce scria *Românul* asupra acestei arestări.

„Astăzi dimineată d-l Fleva mergând la d-l judecător de instrucție, fu arestat și trimis la poliție, d'aci sub escortă a două companii de infanterie comandate de însuși d. colonel Costaforu, fu condus pe jos în pas grabnic, din nou la d-l judecător de instrucție și după aceasta retrimis la poliție sub aceeași înaltă escortă de unde îl înaintară (în trăsura credem) la Văcărești.

D-l Fleva dus de guvern cu alaiu domnesc la judele instructor și la poliție, este ținut la secret. Mai toți arestații au ziua și noaptea lacăte la celulele lor dela Văcărești.

Pentru ca un om ca Nicolae Fleva să fie maltrat în felul acesta, să fie purtat pe jos și în pas grabnic între două companii de soldați pe străzile Capitalei de colo până colo, erau două motive, întâiul îndârjirea din tabăra guvernamentală, al doilea temerea că Fleva să nu fie liberat de mulțime.

Ziarul guvernamental *Presă*, organul lui Vasile Boerescu, ministerul de externe într'un articol violent, aproba arestarea lui Nicolae Fleva, numindu-l cap de bandă. Fleva răspunde prin următoarea scrisoare publicată în *Românul* dela 1 Mai.

Domnule redactor,

Știu că cele ce se relatează în ziarul oficios al bandiților nu merită nici o desmințire de oarece publicul român cunoștea că tot ce ese din pana acestor conștiinți vândute nu este de cât calomnie și neadevăr. Dar indignațiunea nu mă poate opri de a releva cele scrise de dânsul cu ocazia alegerilor din Capitală în No. său de azi.

Se zice în acel ziar că în capul a 300 bandiți ași fi mers dela primărie la culoarea de galben spre a lua urna care fusese, prin forță și înșelăciunea poliției, răpită alegătorilor.

Ceea ce vă rog să faceți cunoscut este că la galben am mers în trăsura cu d-l Câmpineanu, după ce acei 300 alegători erau acolo, unde s'au găsit indignați ca oricine se vede victimă fără de legei, și că numai cuvintele de împăciuire ale amicului meu Câmpineanu au putut să liniștească și să evite vărsarea unui sânge inocent. Pentru aceasta mă refer la onoarea d-lui Bagdat care era acolo.

Cât pentru epitetul de cap de bandă ce mi se aruncă de cei dela *Presă*, dacă masa alegătorilor români au ajuns să fie arătați astăzi ca bandiți în țara lor, eu nu pot râvni la un titlu și invoca mai mare cinste de cât a fi capul lor și a împărtăși această onoare cu fiul Câmpineanului care a ajuns a fi arătat și el de cap de bandă de cei cari s'au hrănit în grajdurile părintelui său".

Această scrisoare a făcut mare zgomot pe vremea aceea, mai ales pentru ultimile cuvinte adresate lui Vasile Boerescu, despre care se spunea că eșise dintr'o poziție foarte umilă.

Arestarea lui Nicolae Fleva provocă o mare agitație în București. Intellectualitatea era indignată, tineretul se agita, mahalalele erau în mare fierbere. Tot felul de vești sinistre începeau să circule.

Conform legii biuroul electoral de la Primărie fiind biuroul central, acela libera certificatele aleșilor, însă acest biurou era în mâna opoziției. Astfel că au fost proclamați două rânduri de deputați: unii proclamați de către biuroul central, dar numai în numele coloarei de verde și de rosu, ceilalți proclamați de către celelalte 3 secții.

Candidații guvernamentali cari au intrat în Cameră erau: Prințul Dumitrie Ghica, Const. Blaramberg, Dobre Nicolau, Ștefan Ioanid, Gr. Păucescu și D. Gherman.

Candidații opozanți proclamați de biuroul central erau: Stancu Becheanu, Eugen Stătescu, Ion Câmpineanu, N. Fleva, Remus Oprescu și dacă nu mă înșel, G. Danieleanu.

Tineretul nu putea primi arestarea lui Fleva, de aceea o hotărâre aproape generală, fu luată: să liberăm pe Fleva din Văcărești.

Iată cum am voit, în naivitatea noastră, să executăm această idee.

Conducătorii mișcării studentești — cari, bine înțeles, erau agenți ai partidului liberal, — ne convoacă într'o seară în localul ziarului *Alegătorul Liber*. Administratorul ziarului era Grigore Serurie. *Alegătorul Liber* era instalat în casa Slătineanu, actuala Casă Capșa.

Imi aduc aminte că am venit cu toții înarmați, care cu un revolver, care cu un pumnal, care cu un box. Eu, de când cu bătaia de la ocligiul al 2-lea, renunțasem la baston și mi luasem un box.

De afară veneau zvonuri sinistre. Patrulele de cavalerie se plimbau pe străzi și se zvonea că la noapte va fi revoluție, că în mahalale e mare fierbere, că Dealul Spirei și Tabaci pornesc către centru, că alte mase se îndreaptă către Văcărești spre a libera pe Fleva.

Din minută în minută surescitarea creștea.

Se țineau cuvântări înflăcărâte și se discuta în ce chip am putea libera pe Fleva chiar în noaptea aceea.

Imi amintesc că cel mai înflăcărat era un domn Zăgănescu. Acesta propunea lucruri extreme. El era de părere ca să pornim în corpore către Văcărești; el care era un bun gimnastic se va urca pe stâlpii telegrafului și va țâia fire pentru ca cei de la închisoare să nu dea alarma. Bine înțeles toate acestea erau numai copilării. Atâta îndrăzneală începu să dea de bănuț.

Cu spiritul nostru bănuitor am și conchis că Zăgănescu este un spion al poliției. Bine înțeles că poliția avea cel puțin un spion printre noi, căci era sigur că poliția avusese cunoștință de întrunirea noastră. La un moment dat cineva vine să ne anunțe că poliția mișună prin prejurul casei și că va invadea înăuntru. Cum în toate mulțimile sunt și destui fricoși, aceștia sfătuiră să ne retragem cât mai repede.

Grigorie Serurie a înțeles din atitudini și din discuții că nu e nimic serios, de aceea ne-a sfătuit să lăsăm în local toate armele ce aveam asupra noastră și să ne retragem câte unul. Ceea ce am și făcut. Toți ne-am aruncat arsenalul în coșul sobei și, apoi, în cea mai mare tăcere, ne-am strecurat prin strada Nouă, actuala Edgar Quinet.

ACȚIUNEA ȘI AGITAȚIA OPOZIȚIEI

Demisiunile magistraților curg, dar guvernul le respinge pe toate. Ziarele opoziției sunt pline cu telegrame și scrisori de felicitare către magistrați. Se pun la cale banchete, manifestări și organizarea opoziției într'un mare partid cu un program de acțiune și de guvernământ.

Opoziția hotărăște să dea un mare banchet magistraților demisionați. Acest banchet este dat și la el participă toate notabilitățile opoziției, precum: Dumitru și Ion Brătianu, M. Kogălniceanu, Ion Ghica, M. K. Epureanu, Blaramberg, Câmpineanu, Stătescu, G. Vernescu, Pake Protopopescu, etc.

Cel dintâi toast l-a ridicat G. Vernescu, la care a răspuns C. Nacu.

D-l Danieleanu (Danielopolu) a ridicat un toast pentru întrunirea tuturor bărbaiilor pe terenul principiilor de libertate și democrație, la care a răspuns Mihail Kogălniceanu.

Au mai vorbit Nicolae Blaramberg, Ion Brătianu, Stătescu, Câmpineanu, Ion Ghica, etc.

Iată ca moștră a elocinței vremii, toastul lui N. Blaramberg:

„In momentul unde atâți fii vitregi sfășie cu mâinile lor înșiși sânul matern al țării, ne rămâne o mângăiere și o mândrie aceea de-a vă putea arăta...”

„Simțimintele ce ne animează în acest moment ne sunt așa de comune încât ne putem înțelege și cu jumătate vorbe. Divorțul între guvern și națiune este astăzi consumat, este complet și irevocabil. Fericiti dar acei ce în această ocaziune au știut să se ranjeze în partea națiunii: viitorul e al lor, căci guvernele trec și națiunea rămâne...”

Inchin, dar, în sănătatea magistraților demisionați, floarea și podoaba unei generațiuni, inchin pentru toți aceia ce, în măsura puterilor lor, sunt hotărâți a lucra la restaurarea dreptății și libertății în România. Inchin în sfârșit la acel scump absent la acel om de inimă și de talent (N. Flea), de care recea închisoare, persecuția și arbitrarul ne despart”.

Aceste alegeri cari au pasionat atât de mult Capitala și țara întregă, aceste alegeri cari au fost punctul de plecare al întregii transformări politice din România, au avut răsunet pretutindeni unde erau români. Studențimea română din Paris era și ea, în mare majoritate, sub influența ideilor liberale cari năvăleau asupra conștiințelor.

Acești studenți au trimis magistraților următoarea adresă de felicitare. O public cu toate iscăliturile, ca un document interesant:

Onorabililor magistrați demisionați,

Onoare vouă,

Magistrați demni, ați pus demnitatea țării mai presus de interesele voastre.

Demisiunile voastre sunt protestațiunea dreptului contra fără de legei.

Prin purtarea voastră ați aruncat strigătul de alarmă care ne va păzi de prăpastie, în aceste momente de suferinți cumplite ați răspândit un balsam dătător de viață pe rănilor sârmanei Români.

Ați sacrificat fără esitațiune funcțiunile, pozițiunile voastre; acest sacrificiu este însă temporar.

Nu e departe momentul în care acțiunea puternică a oamenilor onești va ști să zdrobească instrumentele de corupțiune cari împing țara spre pieire.

Încă o dată: Onoare vouă. V'ați împlinit datoria

Curagiu, perseverență și la revedere în curând.

(ss) Ștefan D. Marinescu, T. Bancu, George Lambru, Ion T. Demetrescu, Ion N. Guran, C. C. Cantacuzino, Mihail Ioan Demetrian, Vasile C. Vărnăv, George Bărsan, G. C. Cantacuzino, G. D. Milion, Const. C. Arion, Nic. Vas. Pleșoiaru, Mircea C. A. Rosetti, Al. P. Tătăranu, Urseanu Valerian, Vasile R. Ruscescu, Const. N. Guran, D. Protopopescu, G. A. Mortun, N. P. Romanescu, R. Sturza, Vintilă C. A. Rosetti, M. G. Râmnicănu, G. I. Sion, C. Agarici, Pantelî G. Obedenaru, dr. I. Carp, G. Baltă, C. Stamatin, C. Stoicescu, Al. Cottescu, C. Botez, G. A. Dimopolu, Orest Buzdugan, G. M. Stroici, Elie Niculescu, Chiriță Stătescu, Nicolae Geblescu, Corlătescu, N. S. Lipafî, C. Drăgulinescu, Horia C. Rosetti, C. Stoienescu, C. Popovici, C. Scarlat Vărnăv, I. Carcaleteanu, C. D. Vartiadi, D. Culcer, A. Antonescu, Paul Eleuteriad, T. Cămărășescu, C. C. Cantacuzino, A. P. Dumitrescu, Baschin Manoilescu, N. Hasnaș, D. Stoicescu, S. Miculescu, G. Târnoveanu, Pădeanu, M. Cosmescu, C. N. Tătăranu, D. Gârleșteanu, S. C. Teodorescu, D. Petreanu, A. Atanasovici, Ion Tăușanu, C. Sturza, G. Dărmănescu, M. H. Caracostea, dr. Al. Vlădescu.

Să mă reîntorc acum la celelalte evenimente petrecute în Capitală înainte de perioada electorală de care vorbim.

Luni, la 23 Martie, s'au întrunit în saloanele hotelului Dacia proprietarii, cari au hotărât înființarea unei societăți de asigurare mutuală. Comisiunea aleasă sore a discuta statutele, a fost compusă din Ion Ghica, Al. Golescu, Ion Brătianu, D. Cornea, D. Sturza, Jacques Elias și Em. Protopopescu Pake.

— Ziarele anunță că la înmormântarea marelui filo-român Edgar Quinet — petrecută atunci la Paris — au asistat peste 100.000 oameni.

— Domnul G. Meitani, fost prefect și deputat, a fost împământenit de Cameră. Ziarele opoziției întreabă ce se fac cu actele făcute de d-sa ca prefect și de legile votate de d-sa, pe când nu era încă român.

— Cititorii au observat poate că C. A. Rosetti n'a figurat pe lista candidaților din București. Iată motivul: C. A. Rosetti, care locuia la Paris, a refuzat candidatura pe care s'a grăbit să i-o propună comitetul electoral al opoziției.

Iată ultimile cuvinte ale scrisoarei sale de refuz: „Timpul de astăzi chemând la această înaltă funcțiune pe membrii cei

mai distinși ai nouilor generațiuni, sunt dator a mă da în lături".

Dar adevăratul motiv al refuzului era acela că Rosetti era nemulțumit de felul în care lucra opoziția.

Parlamentul se deschide. Președinte este ales Dimitrie Ghica.

După câteva săptămâni de hărțueli vine în fața Camerei concesiunea pentru facerea căii ferate Ploești-Predeal. Această chestiune, numită chestiunea Crawley, după numele concesionarului englez care a fost agreat de Cameră, a pricinuit un mare scandal și a contribuit mult la discreditarea și la prăbușirea regimului.

În Cameră, conservatorii se împart în două tabere și se combat furios. Ion Lahovary, într'un moment de indignare, declară că asupra acestei concesiuni s'a deschis un Sultan-Mezat.

O societate română cu capital de peste 60 milioane se formează spre a lua concesiunea. Bine înțeles avem a face cu o armă politică. Acționarii, cari sunt toți fruntași politici, adresează președintelui Camerei o cerere de concesiune semnată de Ion Brătianu, Ion Kalenderu, Grigore Eliad și D. Sturza.

Guvernul susține ca să se dea concesiunea unui consorțiu străin. Mai este un consorțiu reprezentat prin englezul Crawley. Raportor al proiectului de lege în Cameră este Vasile Alexandri. Este curios de văzut cum îl combate Petre Carp, tovarășul politic dela „Junimea”. Vasile Alexandri combate în raportul său propunerea lui Crawley. Petre Carp spune:

„Descrierea pe care o face raportorul despre proiectul Crawley este demnă de poetul transformat astăzi în raportor de lucrări publice. Ministrul combate traseul Crawley, raportorul e ademenit de idei poetice dar nu reale, unde e dar mijlocul de a ne forma convicțiunea?”

Ion Brătianu și Alecu Catargiu au cerut votul pe față la votul în total, dar biroul a pus votul secret. Convențiunea a fost admisă.—după furtunoase dezbateri și după ce Ion Lahovary a declarat în Cameră că asupra acestei Convențiuni s'a deschis un Sultan-Mezat — cu 62 bile contra 46, adică cu 9 voturi majoritate.

— În ziua de 24 Mai Nicolae Flea este liberat din închisoare în urma ordonanței de neurmărire.

Ziarele opoziției publică sub titlu *Programa*, actul de constituire al coaliției parlamentare. Acest act e semnat de: M. K. Epureanu, I. C. Brătianu, M. Kogălniceanu, Al. G. Golescu, G. Vernescu, Take Anastasiu, C. Fusea, Al. Candiano-Popescu, An. Stolojan, G. Chifu, C. G. Peșacov și N. C. Furculescu.

— În ședința Camerei dela 1 Ianuarie este ales mitropolit primat — în urma morții, la 5 Mai, a lui Nifon. — Calinic Mișculescu, mitropolitul Moldovei, cu 106 voturi, contra episcopului de Argeș Iosif Naniescu, care a întrunit 84.

Lupta a fost crâncenă și numai faptului că Calinic era mitropolit al Moldovei, i-a dat reușita.

— În ziua de 1 Iunie s'a făcut alegerea consiliului de disciplină al baroului.

Iată cum publică ziarele opoziției rezultatul: „Duminică la 1 ale curente a fost alegerea consiliului de ordine al advocaților din București.

În precedentul Consiliu figurau ca membri d. Gr. Peucescu trimisul în Cameră de bandele lui Geambașul și Temelie.

Baroul Capitalei a eliminat în noul consiliu asemenea persoane și a ales pe d. G. Vernescu decan și pe d-nii N. Blaramberg, N. Flea, Ion Cămpineanu, Eugen Stătescu, C. Danieleanu și D. Vorceas membrii.

— Ziarele anunță pentru Sâmbătă 7 Iunie debutul marelui tragedian Giacinta Pezzana Gualtieri, la Teatrul Național, cu „Medeea”.

— Ziarele publică liste de subscripție pentru ridicarea unui monument regretatei Ana Davila.

CONVENȚIUNEA COMERCIALA CU AUSTRO-UNGARIA

— În sfârșit vine și ziua cea mare, adică guvernul aduce înaintea Camerei Convențiunea comercială cu Austria.

Ziarele guvernamentale exaltează succesul guvernului, iar *Presa* lui Vasile Boerescu, ministrul de externe, consideră ca o mare victorie faptul că România a izbutit să se afirme ca un stat de sine stătător care, pentru întâia oară, în existența sa, a putut trata dela egal la egal cu o mare împărăție.”

În Cameră au fost discuții pasionate. Mihail Kogălniceanu, din opozițiune, a rostit cel mai însemnat discurs în contra Convențiunei. Opozițiunea a calificat Convențiunea ca fiind o mare nenorocire pentru țară.

Românul dela 1 Iulie apare încadrat în doliu.

În capul ziarului, pe întâia coloană se citește:

„București, 30 Cirișar (12 Cuptor).

Ieri 29 Iunie, s'a înfipt cuțitul până în mâner în pânțelele României: corpul ei palpitând încă, fu îmbrâncit la picioarele contelui Andrassy.

În ziua de 29 Iulie 1866, Camera a făcut cel mai mare act de autonomie: a dat țării Constituțiunea.

În ziua de 25 Iunie 1875 Camera a votat actul prin care se dă d-lui Andrassy în posesiune comerțul țării și industria țării, Dunărea cu țărmurile ei, orașele cu satele țării, vămile și chiar dreptul țării d'a legifera.

În zilele de la 29 la 30 Iunie 1866, națiunea toată s'a învestmântat în haine de serbare și din inimă a strigat:

Trăiască Carol I, Domnul constituțional al liberei și autonomei României.

În zilele de 29 și 30 Iunie 1875, toți Românii creștini și

Am spus în alt loc cum că Turcia a stăruit multă vreme în opoziția față de România să încheie convențiuni comerciale ca orice stat autonom.

chiar israeliți pământenii, dacă au simțiminte românești, trebuie să puie vestminte de doliu și să suspine.

Contele Andrassy este Domn suveran absolut al robitei României.

La 28 și 29 Iunie 1875-au vorbit în Cameră câți au putut dobândi cuvântul din adevărații reprezentanți ai țării.

În urma votării convențiunei comerciale cu Austro-Ungaria și a concesiiei pentru linia Ploiești-Predeal, deputații din opoziție s'au retras din Cameră. Acești deputați erau în număr de 10 și anume: Manolache Costache, Kogălniceanu, Vernescu, Ion Brătianu, Stolojan, Chițu, Candiano, A. G. Golescu, C. Fusea și Furculescu.

— Încă din luna Mai 1875 se răspândesc zgomote neliniștitoare. Ziare americane mari precum „Times”, „Herald” și „Tribuna” spun că ar fi vorba de un război franco-german.

Ziarele americane se pronunțau toate în favoarea Franței.

— Un eveniment politic mare: se constituie partidul național liberal, care cuprinde toate nuanțele liberale și chiar foști conservatori. Actul de constituire și programul sunt semnate de:

M. Ferekide, D. Sturza, I. C. Brătianu, V. Maniu, I. Câmpineanu, C. Costescu Comăneanu, D. Giani, A. Stolojan, M. Cogălniceanu, G. Vernescu, A. G. Golescu, dr. N. Calinderu, Petre Stoicescu, Candiano Popescu, I. Al. Sturza, C. Plitos, Maior Radu Mihai, C. A. Rosetti, G. Petrescu-Păcleanu, Em. Protopopescu-Pache, Romulus Opran, Remus Opran, D. Brătianu, C. Fusea, Manolache Costache Epureanu, D. Cariagdi, A. Puricescu, colonel N. Bibescu, Gr. Vulturescu, Petre Opran, Pantazi Ghica, Gr. Arghiropol, Gr. Niculescu, D. Bilcescu, G. Chirițescu, Ciru Economu, B. D. Arvanezu, G. Goga, Petre Grădișteanu, Radu Manolescu, C. Grădișteanu, T. Bagdat, D. Pruncu, C. Caramanliu, I. Gârleanu, P. Rucăreanu, C. Cioacărlan, Simion Mihalescu, C. Bontaș, G. Caramfil, G. A. Florescu, Pană Buescu, C. Leca, A. Teriachiu, N. Crătunescu, D. Ionescu, D. Berendei, G. Cantilli, I. Ghica.

Apoi s'a ales comitetul partidului compus astfel:

Arvanezu V., Berendei D., Pană Buescu, Brătianu I., Brătianu D., Cariagdi, dr. Calinderu, I. Câmpineanu, Ferekide M., Fleva N., Ion Ghica, C. Grădișteanu, D. Giani, Al. Golescu, M. Cogălniceanu, Manolache Costache, Lupescu Al., C. Nacu, Remus Opran, Protopopescu-Pache, E. Stătescu, Stolojan A., D. Sturza, C. A. Rosetti, G. D. Vernescu.

— În ziua de 1 Iunie s'a judecat procesul de presă al lui Alexandru Macedonski care stătea în arestul preventiv de 3 luni de zile. Acuzatul avea 17 apărători. Toată elita baroului se înscrisese ca să apere pe ziaristul întemnițat.

Apărarea a ridicat excepțiunea că delictul este prescris. Legea de pe vremea aceea prevedea că delictul de presă se prescrie după 4 luni, iar Macedonski fusese arestat pentru un delict comis cu 8 luni mai înainte.

Cu toată împotrivirea procurorului Călinescu, Curtea a pronunțat liberarea acuzatului care fusese arestat arbitrar.

Iată una din binefacerile arestului preventiv în materie de presă.

— La 16 Iunie colegiul pentru alegerea mitropoliților și episcopilor alege mitropolit al Moldovei pe Iosif Naniescu, episcopul de Argeș. Episcopul Melhisedec al Dunării de jos a întrunit 38 voturi.

— Ziarul „L'Evenement” din Paris scrie:

„Ni se comunică din București că consiliul de miniștri a decis să gonească din România pe d. Frederic Damé, vechi secretar al primăriei din al 2-lea arondisment al Parisului, după 4 Septembrie. D. Damé e colaboratorul literar al „Europei Orientale”, ziar francez din București.”

În urma intervențiunei consulului Franței, expulzarea d-lui Damé a fost revocată.

— Ziarul „Presa” plânge pe B. P. Hașdeu că nu este prețuit cum trebuie. Marele Hașdeu răspunde:

„1) Camera actuală este aceea care a șters mica subvențiune ce mi se da pentru continuarea „Istoriei Critice a Românilor”.

2) D-l T. Maiorescu este acela care m'a oprit de a ține gratis la facultatea de litere din București cursul meu de „filologie comparativă”.

3) D-l Lascar Catargiu este acela care a refuzat tipărirea acestui curs, câte două coale pe lună la imprimeria statului.

Comunicându-vă acestea cu rugămintea de a da loc în cel dintâiu număr al ziarului dv., exclam și eu: „Ce deriziune!”

B. P. HAȘDEU

— Se înființează societatea de asigurare mutuală „Unirea”. Ziarele publică lista societărilor și sumele subscrise.

S'au adunat în total 17.768.700 lei.

Cel mai mare subscriitor este Lambru Vasilescu cu lei 3.200.000 lei. Cel de al doilea Jacques Herdan cu 1 milion.

— Vasile Boerescu a eșit din minister.

În Cameră încep hărțuile între Boerescu de o parte și Maiorescu, ministrul instrucției, de alta.

— La 14 Decembrie 1875 se alege întâiul consiliu de administrație al societății de asigurare „Unirea”. Au fost aleși de către cei 525 acționari.

G. Vernescu, Ion Ghica, Ion Câmpineanu, N. Fleva, Eugen Stătescu, Lambru Vasilescu, Al. Crețescu, Al. Golescu, dr. P. Iatopolu, Al. Băicoianu, Al. Lupașcu.

Iar în comitetul de control: D. Sturza, D. Cariagdi, I. C. Brătianu, D. Cornea.

— Ziarele din Paris anunță că:

Statuia lui Napoleon I a fost înălțată în vârful Coloanei Vendome de pe piața cu același nume. Lucrarea a durat de dimineată până seara în amurg.

Pantazi Ghica, fratele lui Ion Ghica, publică în „Româ-

nul" o scrisoare deschisă către Mircea C. A. Rosetti care este la Paris. Este o scrisoare politică cu mult umor scrisă. În această scrisoare cităm:

„În locul acvilei s'au pus armele țării cu deviza „Nihil sine Deo“, care în traducere liberă este: „Cum o da Dumnezeu!“

— O notiță interesantă: „Journal de Geneve“ dela 6 Iulie publică lista elevilor premiați la ultimile examene liceale. Printre acești elevi se aflau și următorii români:

Nicolae Filipescu, Leon Ghica, C. Băicoianu, Grigore Grădișteanu, Henric Lupu, lt. Mărgăritescu, T. Ghica, Al. Cimbru, George Pascal, Eug. Constantin, Mihail Mărgăritescu.

— Luptele politice interne se întetesc, votarea convențiunei comerciale cu Austria slujește drept argument coalițiunei ca să zdruncine încă și ma mult guvernul. Șefii coalițiunei se întrunesc la Mazar-Pașa.

Coaliția hotărăște să trimită Domnitorului un delegat al ei, care să-i ceară să nu sancționeze convențiunea.

Delegatul trimis a fost un om politic nou, Mihail Ferikide care atunci pășea în viața publică.

Domnitorul a primit foarte amabil pe Ferikidi, și, fiindcă acesta era un pasionat vânător, nu i-a vorbit, în tot timpul audienței decât de vânătoare.

Bineînțeles Convențiunea a fost sancționată.

— Toată viața publică este concentrată în jurul politicei. Marea partidă începută între partidul conservator dela putere și coaliția dela Mazar-pașa pasionează lumea în gradul cel mai înalt.

Precum am mai spus, bătaia nu urmează numai între guvernamentali și opozanți, dar între două idei, vechea lume conservatoare și lumea nouă care răsare și vrea să ia parte activă la conducerea Statului. Tot tineretul venit din școlile din Paris, se înscrie — cu foarte puține excepții — în rândurile partidului liberal. Se va vedea mai târziu cum că, după căderea regimului conservator, tineretul liberal s'a grupat în jurul unei organizații democratice cu un program de idei care a fost cea mai înaintată manifestare politică pe vremea aceea.

Anul 1875 se termină într'un marazm. Situația internă este foarte nesigură și toată lumea este în așteptarea deznodământului. Dar din afară vin tot felul de vesti neliniștitoare.

În Peninsula balcanică cazanul colcăie. Rusia pregătește războiul în contra Turciei și, după cum s'a aflat mai târziu, guvernul, în special generalul Florescu, înclina pentru o înțelegere cu Rusia.

Cabinetele din Viena și Budapesta sunt în curent cu tot ce se pregătește. Rusia este înțeleasă cu Germania. Prințul Bismark, spre a zădărnici alianța franco-rusă, care se pune la cale încă de pe atunci, făgăduiește Rusiei să-i plătească politica dela 1870. Dacă cum Rusia n'a intervenit în războiul franco-german, spre a împiedica victoria prusacă, tot astfel

Germania nu va împiedica Rusia ca să-și execute programul în Balcani. Dar Austro-Ungaria e cu totul de altă părere. O izbucnire este iminentă. Dar de unde va veni?

ANUL 1876

Spre a se înțelege situația de atunci, să reproduc câteva din știrile publicate de ziarele epocii.

În „Românul“ de la 1 Ianuarie 1876 era tipărit la pagina I:

„Se face mare larmă de pregătiri militare și de armare și cu toate acestea, de un an de zile, de când s'a decis a se cumpăra puscă pentru armată, nici până azi nu s'a adus o singură puscă, nu s'a făcut măcar vreo comandă de puști; armata este redusă tot la pușinele puscă aduse de mult atacatul și calomniatul guvern de la 1868. Ba se mai afirmă că în cestiunea pus-cilor se urzesc afaceri demne întru toate de curata concesiune Crawley.“

IMPORTANTE ȘTIRI POLITICE

În No. de la 2 Ianuarie, în locul primului articol, sunt publicate următoarele știri:

— „Austria mobilizează toată puterea sa armată și a chemat toate rezervele. Știrea e pozitivă, deoarece supușii austriaci din România, cari fac parte din rezerve, sunt invitați a merge la corpurile lor.

— Ungurii cugetă a proclama de rege al Ungariei pe principele Rudolf moștenitorul tronului Austriei. Știrea ne este adusă de mai multe ziare germane, — cărora ideea le surăde — austriace și ungurești.

— În fine se asigură că ministerul impus la noi de înrăuriri streine în noaptea de 11 Martie 1871, se clatină foarte serios tot prin înrăuriri streine, negreșit. Se fac tot felul de combinații și se pun stăruințe pe lângă mai mulți bărbați politici.“

Foarte interesant este articolul publicat în „Românul“ de la 10 Ianuarie 1876, sub titlul Basarabia și Dobrogea. Iată-l.

Citim în ziarul „Le Monde“:

„Q corespondență adresată din București către „Pail-Mall-Gazette“, a produs o senzație destul de vie. Acea corespondență zice în substanță, dar sub formă dubitativă: Generalul Ion Ghica, agentul României pe lângă Sublima Poartă, este aici. Revenirea sa în Capitală ar fi provenind din negocieri relative la răscumpărarea independenței Principatelor printr'o sumă de 912.500 franci, dată Sultanului. Principele Carol și miniștrii săi au speculat asupra penuriei tezaurului otoman și proiectul lor este deja aprobat de Rusia și de Germania. Se asigură însă că aderarea Rusiei, este făcută pe învoială de a se reda tronului imperial partea meridională a Basarabiei din nou încorporată cu Moldova în virtutea tratatului de la 1856. Aderarea Germaniei ar fi fost cumpărată prin concesiuni favorabile Germaniei în chestiunea căilor ferate. Însă se mai adaogă că dând fiecare

parte, ceea ce pierde principalul creditor pe de o parte, va lua pe de altă parte mulțumită înrăuririi Cabinetului de la Petersburg, Dobrogea împreună cu Kustendge”.

Și „Românul” urmează apoi cu comentariile. Din articolul acesta reproducem următoarele linii:

„Nu este mai ertat de a se întreba care ar fi echivalentele Basarabiei orientale pentru un Român, de cât ar fi d'a se întreba care ar fi echivalentele Alsaciei și Lorenei pentru un francez. Și dacă ar place principelui Carol — urmăim numai dezvoltarea unei ipoteze — d'a subscrie la vederile ambițioase ale principelui Gorciacof și ale principelui de Bismark, el ar subscrie atunci propria sa detronare”.

Pe vremea aceea — pe la 1876 — presa nu avea dezvoltarea de azi, și nici opinia publică nu era atât de deșteaptă față de afacerile publice; de aceea puținele articole ale ziarelor, asupra celor mai vitale chestiuni naționale, rămăneau fără mare înrăurire asupra publicului. Dar acest articol al „Românului” dovedește un lucru, dovedește că Rusia n'a prezentat chestia Basarabiei în chip neașteptat la congresul din Berlin în 1878, ci o pusese în lumea diplomatică, a tratativelor și a intrigilor, cu doi ani mai înainte. De unde rezultă că protestarea de mai târziu a prințului Carol și a guvernului său, nu era francă.

Prințul Carol când a trecut Dunărea să dea ajutor rușilor bătăuți la Plevna, știa că Rusia pretinde Basarabia, a crezut, însă, — așa ne închipuim, — cum că în urma marelui ajutor, dat așa de bine și la timp Rusiei, aceasta, drept grațitudine, va renunța la pretenția ei.

Faptul real este, însă, că încă de la începutul anului 1876 se cunoștea nu numai în cercurile diplomatice, dar și în publicitate, că Rusia ne cerea Basarabia meridională și că, în schimb, ne oferea Dobrogea.

Pe cât îmi aduc aminte, în țară, această veste nu produsese aproape nici o emoțiune. Poporul român nu era încă copt ca să se conducă singur. Masele democratice nu luau încă parte la viața publică. Dreptul acesta îl avea atunci numai o restrânsă oligarhie.

— În București exista o trupă de Operă franceză. Marți la 13 Ianuarie, se reprezenta „La Dame blanche” de Boyeldieu.

— La 14 Ianuarie Lascăr Catargiu, șeful guvernului, a fost atacat, când a intrat pe dealul Mitropoliei, de către un fost funcționar anume Paraschivescu, care l-a lovit de mai multe ori cu bastonul.

— În ședința Senatului dela 27 Ianuarie, senatorul I. Deșliu și-a dezvoltat interpelarea adresată d-lui Maiorescu, ministrul instrucțiunii, cu privire la violarea mai multor articole din legea instrucțiunii publice.

Interpelarea fusese amânată de mai multe ori deoarece Senatul se descompunea și ședințele nu se puteau ține.

În ziua de 27, în urma unor cuantări agresive și mustrări adresate mitropolitului primat pentru felul cum a aplicat regulamentul mustrării venite din partea profesorilor Al. Orăș-

cu, vice-președinte al Senatului, și a marelui juriconsult C. Bosianu, Ion Deșliu și-a putut dezvolta interpelarea.

După o lungă și foarte animată dezbatere, care pasionase întreaga Capitală, — căci tribunele erau peste pline, — a luat cuvântul Alexandru Orăscu. După un aspru rechizitoriu făcut lui Maiorescu pentru suspendarea profesorului G. Danieleanu, a propus următoarea moțiune:

„Senatul, ascultând pe d. ministru și având în vedere abaterile și călcarea legii instrucțiunii publice, declară neîncrederea sa în d. ministru al instrucțiunii publice și trece la ordinea zilei”.

Deși Lascăr Catargiu intervine personal în discuție și cere respingerea moțiunii, aceasta este votată, în aplauzele frenetice ale majorității Senatului și ale tribunelor, cu 31 voturi contra 21.

În urma acestui vot, Maiorescu și-a dat demisiunea și în locul său a fost numit Petre Carp.

Petre Carp, luând portofoliul instrucțiunii, vine la Cameră și declară că va fi în totul, continuatorul lui Maiorescu. Această declarație e privită ca o sfidare. Antipatia, împotriva a ceea ce se numea atunci „aroganța junimistă”, crește și mai mult. În lumea politică se prevede că baraca guvernamentală nu va putea dura mult.

— În „Românul” dela 5 Februarie, B. P. Hașdeu publică o scrisoare prin care anunță păcălitura trasă revistei junimiste din Iași, Convorbiri Literare, căreia i-a trimis spre publicare bucata versificată cu titlul LA NOI și, având acrostihul: „La Convorbiri Literare”. Această păcălitură iscălită „P. A. Călescu” a produs atunci o mare veselie în cercurile literare. Junimiștii se bucurau atunci de o nepopularitate foarte întinsă.

— În tabăra guvernamentală dezagregarea urmează: se anunță că generalul Florescu a demisionat de la ministerul de război, apoi la 16 Februarie demisionează prințul D. Ghica dela președinția Camerei.

Cu toate stăruințele puse de către Lascăr Catargiu în ședința publică, care conjura pe heizadeau să-și retragă demisiunea, acesta refuză. A doua zi este ales președinte C. Brăiloiu cu 68 voturi contra 26 date lui D. Ghica.

În urma acestei alegeri, Vasile Boerescu își anunță demisia dela vice-președinția Camerei.

— În ziua de 22 Februarie Millo reprezintă la sala Bossel, cu concursul d-nei Mary Polizu, a lui C. Demetriadi și a marelui viorist Schipek:

„Soldan-Viteazul” canțonetă comică de Alexandri, jucată de Millo; „Vara la țară” de Depărăteanu, recitată de Demetriadi; „Variații”, executată de Schipek; „Tu care întreci pe Venus”, romanță națională de Ferlendis, cântată de d-na Polizu; „Mama Anghielusa” de Alexandri, jucată de Millo; „Cerșetoarea” poezie de Ciru Economu, recitată de Demetriadi; „Steluta” de Alexandri, năsu pe muzică și cântată de d-na

Polizu. „Paraponisitul pus în slujbă“, de Alexandri. jucată de Millo.

La Teatrul cel Mare, compania dramatică română joacă „Două Orfeline“ în beneficiul d-nei R. Stavrescu.

— La 26 Februarie, în sala Ateneului se da concertul marei cântărețe italiene Carlotta Patti.

— În Cameră, după retragerea opoziției liberale, s'a format o altă opoziție, în cap cu D. Ghica, V. Boerescu, Ceaur Aslan, G. Cantacuzino, etc. care numără vreo 40 aderenti.

— Ziarului „Telegraful“ i s'a făcut de guvern un proces de presă.

— În sfârșit, din cauza hărțuvelor din sânul partidului său, Lascăr Catargiu se hotărăște să treacă mâna opozițiunii. El dizolvă Senatul mai mult spre a pedepsi pe conservatorii dizidenți: prințul D. Ghica, Vasile Boerescu, Al. Orăscu, etc. Alegerile cele noi sunt fixate pentru zilele de 26 și 28 Martie.

CADEREA CABINETULUI LASCAR CATARGIU

Dizolvarea Senatului însemnează începutul sfârșitului pentru regimul conservator.

Costache Rosetti, care refuzase să candideze în alegerile din 1875, vine din Paris; el știa că acum regimul conservator e sfârșit și că partidului liberal îi va reveni datoria de a lua puterea. Dar mai sunt piedici.

La Palat partidul conservator are încă multă influență, apoi sunt motivele politice din afară: După cum am spus între politica Rusiei și aceea a Austriei e o prăpastie, dar prințul Carol înclină către politica Rusiei fiindcă aceasta este politica Prințului de Bismarck.

În curând se va vedea că presa austriacă va ataca pe prințul Carol.

Opoziția se agită și trimite la prințul Carol pe Ion Brătianu ca să-i ceară ca alegerile senatoriale să fie libere. Eșind de la Palat Ion Brătianu face să se publice în fruntea ziarelor de opoziție următoarele rânduri:

„Am dizolvat Senatul, a zis Măria Sa, pentru ca să se deschidă drumul legal al reintrării în reprezentatiunea națională.

Alegerile vor fi libere, am dorit-o, o dorește și răspund că libere vor fi“.

Când aceste rânduri au apărut în public cu autorizația Domnitorului toată lumea a înțeles că regimul conservator era sfârșit.

Pentru întâia oară Prințul Carol se depărta de la neutralitatea Sa, spre a se prezenta față de un adversar al guvernului său.

Expresia: „răspund că alegerile vor fi libere“ erau fără replică, guvernul și regimul conservator erau osândiți.

Alegerile care au urmat și au dat o mare majoritate opoziției, nu au fost libere, ideal libere, dar au lipsit violențele, iar opoziția n'a

— Din afară știrile sunt mai rele; în Bosnia și Hertegovina se prepară o răscoală, în Serbia se fac pregătiri militare pe picior întins. Se află că pe Dunăre trec vapoare rusești cu material de războiu.

Turcii se pregătesc și ei să concentreze trupe pe granițele Serbiei și Muntenegrului.

— În ziua de 16 Ianuarie stil nou, George Clémenceau, în calitate de președinte al Consiliului Municipal al Parisului, s'a dus la marele Victor Hugo și i-a anunțat alegerea sa ca delegat la Parisului.

În răspunsul dat lui Clémenceau Victor Hugo a spus și următoarele elocințe cuvenite :

„Funcțiunea ce-mi dați este o onoare. Dar ceea ce se numește onoare în monarhie, se numește datorie în Republică“.

— Alegerile senatoriale încep. În București animația este extrem de mare.

La colegiul I conservatorii prezintă pe prințul Dumitru Ghica, iar opoziția pe Constantin Bosianu. Lupta a fost foarte grea fiindcă colegiul I de Senat era un apanagiu al conservatorilor. În acest colegiu vota pe vremea aceea întreg statul major al boerimeii. În acest colegiu Beizadea era foarte tare.

Pentru colegiul al II-lea încep să se manifeste rivalitățile din sânul opoziției. Roșii vor să pună candidatura lui C. A. Rosetti, dar ceilalți opozanți susțin pe Vernescu. Spre a se lua o hotărâre alegătorii colegiului II de Senat sunt convocați la o întrunire pregătitoare în casele giuvaergiuului Carapati peste drum de prefectura poliției.

Comitetul studenților, de și nu avea nici un rol, era în păr la întrunire.

Mai înainte de a se începe votarea a fost propagandă, șoptele la ureche, insinuările etc. Noi studenții eram pentru Rosetti. Gazda era vernescan. Imi aduc aminte că venind într'un grup în care mă găseam și eu, Carapati ne spune.

— Nu zic, bun e Rosetti, bun e la gazetă, bun pentru propagandă, dar la alegeri nu e bun; la alegeri e mai bun Vernescu.

De ce nu era bun Rosetti, și de ce era mai bun Vernescu? Fiindcă Rosetti trecea drept un revoluționar zvăpăiat, franțuzit, și cu idei nepotrivite pentru țara românească, pe când Vernescu era un liberal moderat, așezat și mai ales om cu o avere însemnată.

Averea a fost în totdeauna cea mai bună carte de recomandare!

În sfârșit alegătorii prezenți se pronunță pentru Vernescu cu o mare majoritate.

La colegiul I, operația a decurs în liniște, administrația nu s'a amestecat fățiș. S'a votat liber. Și rezultatul a fost paritate de voturi între cei doi candidați. Biroul a procedat la tragerea sortilor și sortul a favorizat pe Beizadea, dar opoziția a contestat alegerea căci sortul era contra legii. De altfel nici Beizadea n'a primit să fie alesul sortului și a demisionat. Iar colegiul a fost declarat vacant.

La colegiul al II-lea, s'a votat iarăși în toată libertatea. A eșit Gheorghe Vernescu cu o mare majoritate.

Alegerile colegiului I dau o mare majoritate opoziției. Au fost aleși: Bolgrad C. Bosianu, Muscel Ion Deșliu, Romanai Ion Ghica, Mehedinți Ion Ghica, Roman M. Cogălniceanu, Argeș Dumitru Brătianu, Dorohoi Ion Brătianu, Bacău C. Rosetti-Tescanu, Dolj Colonel Haralambie, Prahova George Cantacuzino, Brăila N. Blaremborg, Botoșani Dr. Iorgu Mavrocordat, Cahul N. Lahovary, Covurlui Lascăr Catargi, Dâmbovița Colonel Haralambie, Fălciu Nicu Giurvara, Gorj Gr. Săftoiu, Ialomița N. Cămărășescu, Iași N. Drosu, Ismail P. Malaxa, Neamțu N. Gridov, Olt N. Bâtcoveanu, Putna Teodor Găță, R.-Sărat C. Grădișteanu, Suceava Alecu Greceanu, Tecuci D. Sturza Teleorman D. Stefanopolu, Tutova M. Epureanu, Vâlcea C. Lahovary, Vaslui I. Em. Miclescu, Vlașca Hariton Racotă, Buzău G. Vernescu.

Deci 19 opozanți, 13 guvernamentali și 1 opozant independent.

La colegiul al II-lea fură aleși:

Argeș Colonel Călinescu, Bacău D. G. Leca, Bolgrad D. Mavrocordat, Botoșani Gr. Holban, Brăila C. A. Rosetti, Buzău N. Păcleanu, Cahul G. Dimitriu, Covurlui N. Vlaicu, Dâmbovița Isăia Lerescu, Dolj G. Chițu, Dorohoi P. Casimir, Fălciu Colonel N. Iamandi, Gorj T. Moscu, Ialomița St. Petrovici, Iași Antoniadă, Ilfov G. Vernescu, Ismail Colonel Costaforu, Mehedinți M. Isvoranu, Muscel Al. Goleșcu, Neamțu N. Albu, Olt C. Deleanu, Prahova C. A. Rosetti, Putna Ghiță Orleanu, Roman Gen. Florescu, Romanai Achil Teohari, R.-Sărat I. Bălăceanu, Suceava V. Gugiu, Tecuci Tache Anastasiu, Teleorman General Florescu, Tutova Iorgu Radu, Vâlcea Ștefan Pleșoianu, Vaslui D. A. Râșcanu, Vlașca Apostol Grăjdănescu.

Astfel opoziția liberal-națională obține 36 mandate, contra 28 guvernului.

Un opoziționist independent: Gheorghe Cantacuzino și o alegere nulă la Ilfov.

Universitățile au ales: la București pe Al. Orăscu opozant din partidul D. Ghica iar la Iași pe Nicolae Ionescu șeful fracțiunii liberale.

De îndată ce rezultatul alegerilor fu cunoscut, Lascăr Catargiu s'a dus la Palat și și-a prezentat demisia.

Vineri la 2 Aprilie „Românul” anunță că regele a chemat pe Gheorghe Vernescu spre a-l însărcina să compună cabinetul. A doua zi Sâmbătă 3 Aprilie, același zi anunță că Gheorghe Vernescu, fiind însărcinat să formeze cabinetul, a prezentat Domnitorului lista ministerială următoare:

Președinte și la interne G. Vernescu, Manolache Costache la lucrări publice, Ion Ghica la justiție, M. Cogălniceanu la afacerile străne, Ion Brătianu la război, Dumitru Sturza la finanțe, Eugen Stătescu la instrucție.

Domnitorul cerând să se facă modificări în listă, Gheorghe Vernescu și-a depus mandatul.

Domnitorul ceruse între altele, înlăturarea lui Ion Ghica, acela care prezidase guvernul de la 1871 când cu scandalul de la Sala Siatineanu, Domnitorul a observat că această numire ar fi rău văzută la Berlin.

La 6 Aprilie se pune în circulație lista ministerială următoare:

General Florescu președinte și la război, Crețescu dela Casație la justiție, Orăscu la culte, colonel Slăniceanu lucrări publice, Gheorghe Filipescu mareșalul Palatului la externe, D. Cornea.

În sfârșit la 4 Aprilie ministerul este compus sub președinția generalului Florescu. Iată compunerea:

General Florescu la război, ad-interim la interne, generalul Christian Tell la finanțe, Paul Vioreanu, procuror general la Casație, justiția, Dumitru Cornea, comisar general la Credite externe, Al. Orăscu arhitect general, la instrucție și culte, general Tobias Gherghe la lucrări publice.

Ziarul „Deutsche Zeitung”, văzând atâtea generali (?) pe listă, a botezat ministerul Florescu: *Säbel ministerium*, adică „Ministerul Săbiei”.

Acest minister este primit în toate cercurile numai cu glume, căci e văzut că este numai un minister de tranzițiune care va trăi d'abia până la deschiderea Camerilor.

— Între timp ziarele anunță că d-l Ștefan Sihleanu fiul, a dobândit la Neapole titlul de laureat în științele naturale, prezentând și o lucrare intitulată: „Despre peștii electrici și pseudo electrici”.

— Ziarul „Deutsche Zeitung” vine în București cu articolul intitulat *Säbel Ministerium*. Reproducem din el câteva pasagii foarte interesante mai ales față de felul în care s'au desfășurat evenimentele până astăzi:

„Căldarea farmecilor orientale ne aduce în fiecare zi câte-o nouă surprindere. La București s'a instalat un minister Florescu. Portofoliile de interne, finanțe și lucrări publice sunt în mâinile militarilor. Trei generali sunt chemați în România să decidă lupta dintre liberalii-naționali și conservatori.

Etc., etc.

Care sunt, deci, tendințele acestor două mari partide din țară?

Se zice că liberalii naționali doresc o Dacie Mare. Se poate. Noi, însă, să nu le turburăm acest vis, pentru că el nu va deveni nici odată o realitate, rămânând pentru totdeauna numai un vis și nimic mai mult.

Cu modul acesta liberalii-naționali nu vor înscena nici odată calea croită de roșii de odinioară, ci, în prima linie, cu sau fără dinastia domnitoare, vor să aducă ordine în finanțele Statului, să reducă budgetul armatei și să emancipeze de influența politice străine și în special de aceea a Rusiei care este ruina României.

Politica viitoare a liberalilor-naționali nu poate fi nici o-

dată periculoasă pentru Austria, de oarece liberalii nū se vor lăsa niciodată a fi imbrânziți de politica rusească.

Negreșit liberalii-naționali iubesc mult a juca un rol de putere mare însă aceasta este pentru Austria mai puțin periculos de cât ca guvernul din București să se lase a fi influențat de către cabinetul din Petersburg cum se întâmplă cu așa numiții conservatori români.

În totul afacerile din România nu trebuie puse într-o paralelă cu cele din Serbia. Pe când în Serbia războiul, mărirea și întinderea Statului e o dorință a poporului, care apucă tronul pentru realizarea ei, în România singur tronul face politică aventuroasă. Iar poporul suspină după liniște și repaos.

Misiunea Austriei nu este, dar, d'a menține pe principele Carol pe zdruncinatul său tron. Noi, urmărind în Orient o politică curat de interese, nu putem prinde gust pentru noul minister al săbiei din București.

Acest articol deslega multe mistere, însă opinia publică din țară nu-i dădu o prea mare importanță.

Mai întâi se vedea lămurit că ministerul Lascăr Catargiu căzuse sub influența Austriei care nu mai avea încredere într'un guvern care se dăduse în brațele Rusiei. Așa cel puțin, se bănuia la Viena și la Budapesta. Apoi, Viena și Budapesta doreau acum un minister liberal, pe care îl socoteau a fi și contra regelui, și contra Rusiei și contra Germaniei. Evenimente ulterioare au arătat cât de rău s'au înșelat cei din Austro-Ungaria.

Cât privește profetia ziarului austriac, cum că visul unei Dacie viitoare va rămâne etern un vis, vedem astăzi cât a fost de adevărată. Însă la anul 1876 cine ar fi îndrăznit să creadă în realizările de la 1919?

JUM MI-AM LUAT BACALAUREATUL

— În primăvara acestui an mi-am trecut examenul de bacalaureat. Imi amintesc de un incident, pot spune de câteva incidente ale acestei probe astăzi din domeniul istoriei antice.

Mă pregătisem excelent pentru științele naturale, însă mai puțin satisfăcător pentru fizico-chimice totuși la științele naturale d'abia am putut obține nota de trecere 6 pe când la fizico-chimice am obținut 9. Și iată cum.

La zoologie, geologie și botanică cunoșteam materiile cum nu se putea mai bine, dar neglijasem să repet, din zoologie, capitolul clasificării animalelor inferioare. Erea o cestiune de pură mecanică a memoriei care nu mă interesa. Și afară de asta mi-am zis: „Ce dracu, tocmai chestia asta o să-mi cadă!”

Ei bine fatalitatea neroadă așa a hotărât, mi-a scos înainte biletul cu clasificarea animalelor inferioare.

Atât am fost de îndărjit de această demonstrație a nenorocului că am refuzat să mai încerc a răspunde și am spus examinadorului, domnul profesor Brânză:

— Domnule profesor, cunosc toată materia afară de această cestiune pe care n'am avut vreme s'o repet. Vă rog întrebați-mă ori care cestiune veți bine voi.

Brânză erea un om cam aspru, și mi'a răspuns:

— La zoologie nu vă mai pun nici o întrebare. Să vedem cum aveți să răspundeți la geologie și la botanică. La geologie și la botanică am răspuns în perfecție, la amândouă mi-a pus nota 9, deci de două ori 9 făceau 18 care cifră împărțită cu 3, — fiindcă la zoologie luasem nota zero. — Îmi dădea nota 6.

Acum la fizico-chimice.

Examinador aveam pe bătrânul Alexie Marin, un om de o bunăvătăre fără pereche. Ne având grijă de dânsul nu am repetat de loc materia; atâta numai că în clipa când am plecat la examen am luat fizica lui Nanianu și am deschis la noroc. Am deschis la „pompe” și am citit materia toată.

Iar la examen, pe biletul care l'am tras la noroc, erea scris: Despre pompe.

Firește că am răspuns fără greșală.

Acum la limba elină:

Profesorul V. A. Ureche ne dăduse la toți candidații să celim o compoziție literară asupra subiectului: „Emoțiile unui candidat în ajunul examenului de bacalaureat”. Trebuia să umplem o coală ministerială. V. A. Ureche ne-a supravegheat un timp, apoi a schimbat cu profesorul de elină Epaminonda Francudi. Venirea profesorului Francudi mi-a sugerat o idee.

Până cu trei zile înainte de începerea examenelor știam că examinador de limba elină erea profesorul Demarat, un profesor de o indulgență fără margini. Dar cu trei zile până la examen, se îmbolnăvește examinadorul de latină și atunci se face o remaniere în comisiune: Demarat trece examinador de limba latină și în locul său vine examinador de limba elenă Epaminonda Francudi.

Pe cât erea de ușor la note Demarat, pe atât erea de sever și greoiu Francudi. De aci spaima noastră care numai tari la elenica nu eream.

Ei bine, când am văzut pe Francudi pe catedră am dat zor să-mi termin compoziția și am încheiat-o cu acest period: „În sfârșit cea mai puternică dintre toate emoțiile a fost aceea că, de unde mă așteptam să am examinador de elenă pe d-l Demarat, m'am pomenit cu d-l Francudi”.

Și cel d'întăiu, am dus coala de hârtie supraveghețorului.

Neavând ce face și voind să-și dea seama despre ce putea un absolvent de liceu, mi-a luat compoziția și a avut răbdarea să o citească până la sfârșit. De o dată îl văd că-l umflă râsul. Apoi ridică capul și întreabă:

— Cine e domnul Bacalbașa?

Mă scol răscolit de emoție și de o secretă mulțumire, și răspund liniștit:

— Eu, domnule profesor.

— Bine, ședeți jos.

La examenul oral — de și lucru mare nu știam la elină, am răspuns minunat numai din cauza simpatiei ce mi-a ară-

tat Francudi. Atât este de adevărat că atitudinea examinatorului intră pentru un mare procent în putința de a răspunde bine, a candidatului.

— În urma trecerii ziarului „Presa” în opozițiune contra cabinetului Catargi, partizanii acestuia au făcut să apară ziarul „Timpul”.

În ziua de 15 Aprilie s'au deschis Corpurile legiuitoare. Tot interesul este la Senat unde se va da marea bătălie decisivă.

La Senat biroul provizoriu este compus din P. Metaxa ca mai bătrân, președinte, iar secretari: C. Grădișteanu, Tache Anastasiu, D. Sturza și Gh. Cantacuzino. Președintele e guvernamental iar trei secretari liberali.

Tribunele sunt arhipline, este o mare de capete de sus și până jos.

Ședința începe în mijlocul celei mai mari emoții.

E greu opoziției aleasă în Senatul din Martie 1876 să desemneze un președinte.

Pe cine ar fi desemnat?

Fiind, nu un partid, ci o coalițiune, cărei fracțiuni din coalițiune să se dea precăderea? Acela care ar fi fost ales ca președinte ar fi fost desemnat ca șef, dar cine să fie șeful?

În linie se aflau mulți bărbați de întâia mână, aproape de aceeași vârstă și cu titluri egale, mai ales în împrejurările de atunci. Acești bărbați erau: Manolache Costache Epureanu, Gheorghe Vernescu, Ion Brătianu, Mihail Cogălniceanu, Ion Ghica, C. A. Rosetti. Apoi mai erau C. Bosianu, Dumitru Brătianu și Nicolae Ionescu.

Nu era în discuțiune numai întâietatea sau vanitatea personală, dar era vorba de o indicațiune politică; și indicația aceasta trebuia dată astfel încât, pe deoparte Coroana să fie îndatorată a ține seama de ea, pe de altă parte să nu provoace o spărtură în rândurile coalițiunii tocmai în aceste ceasuri hotărâtoare.

Cu marele său simț politic Ion Brătianu, știind că, prin marea forță organizată, ce posedă în țară, rândul său va veni neapărat, se dă în lături. C. A. Rosetti, declarase în totdeauna că nu e om de guvern și lasă rolul acesta lui Ion Brătianu. Ion Ghica nu era omul situației. Mihail Cogălniceanu nu avea partid. Dumitru Brătianu n'a stat niciodată pe aceeași linie cu Ion Brătianu și C. A. Rosetti, din cauza activității sale mai reduse. Constantin Bosianu era prea puțin om politic activ, era prea bătrân și se mulțumea cu rolul unui sfătuitor. Nicolae Ionescu un elocuent profesor, n'avea în țară greutatea celorlalți.

Rolurile fură împărțite astfel: Nici unul nu obține autoritatea președințială, deci titlul reprezentativ de șef.

Manolache Costache și cu Gheorghe Vernescu, cei mai puțin colorați din coalițiune fură desemnați ca vice președinți. Iar Ion Brătianu primi însărcinarea de purtător de cuvânt al coaliției, omul care trebuia să anunțe cum au fost împărțite rolurile.

Ion Brătianu apare la tribună. Senzația e mare. „Domnilor senatori, spune el, noi cei din partidul național am hotărât să alegem președinte pe Mitropolitul Primat ca deferență pentru religia țării și fiindcă religia este afară din luptele politice. Votul nostru politic îl vom exprima la alegerea vicepreședinților”.

Mitropolitul Primat este ales cu 17 voturi din 53 votanți.

În ședința de a doua zi sunt aleși vicepreședinți: Manolache Costache Epureanu cu 33 voturi și Gheorghe Vernescu cu 34.

Lascar Catargiu se scoală și cere ca alegerea vicepreședinților să fie amânată pe a doua zi. Coaliția, care avea majoritatea, se opune și cere votul imediat. Atunci Lascar Catargiu, urmat de toți conservatorii, părăsește sala. Cei rămași ar fi putut proceda imediat la vot; însă, spre a nu se spune că au vroit să profite de lipsa adversarilor, amână alegerea pe a doua zi.

În tot timpul, până la consilierea ministerului, Manolache Costache, Lascar Catargiu a luptat fără preget. Acum văzând că a rămas definitiv în minoritate, singura lui speranță și-o puse în intrigă; trebuia găsit ceva, o formulă, o combinație spre a determina o spărtură în coaliție. De aceea îi trebuiau 24 ore de lucru. Soluția găsită până a doua zi a fost aceea ca senatorii guvernamentali să-și concentreze voturile asupra lui C. Bosianu din opoziție care a întrunit 24 voturi și asupra lui Panait Casimir, conservator, care a întrunit 21.

La Cameră, un deputat, Văleanu, interpelează guvernul asupra motivelor care au determinat căderea cabinetului Catargi și chemarea actualului guvern Florescu. După câteva ore de discuțiuni, Camera votează încrederea în cabinet cu 58 bile albe contra 27 negre.

Totuși, ministerul generalului Florescu își dă demisiunea și în locul său vine, în ziua de 26 Aprilie, cabinetul Manolache Costache Epureanu, astfel compus:

Epureanu M. C., președinte și titular la comerț, industrie și lucrări publice; G. Vernescu, la interne; M. Cogălniceanu la externe; Ion Brătianu la finanțe; Gh. Chițu la culte și instrucțiune; M. Ferechide la justiție și colonel Slăniceanu la război.

La Senat în locul lui Epureanu și Vernescu sunt aleși vicepreședinți Ion Ghica cu 32 voturi și D. Sturza cu 27.

La Cameră, noul minister se prezintă. Dimitrie Ghica, B. Boerescu și Al. Lahovary declară că vor vota legile financiare cerute de guvern însă aceasta nu implică încrederea în minister.

Senatul alege 4 comisii de anchete asupra gestiunii guvernului Catargiu.

Abia ajuns la cârmă partidul liberal-național începe să fie res de intrigi. Roșii de sub șefia dualității Rosetti-Brătianu fiind cei mai tari și mai bine organizați, inspiră celorlalți temerea că în viitoarea Cameră vor veni în majoritate absolută.

Se spune că Gheorghe Vernescu, care ține ministerul de interne, trage sforile. În adevăr un nou partid se formează în seara de 30 Aprilie și este pus sub direcția următorului comitet: Președinte, G. Danieleanu, membrii C. D. Sărățeanu, D. P. Orbescu, P. Bors, I. Lupulescu, S. M. Șoimescu, casier I. Ciuflea, iar cei mai mulți sunt viitori conservatori.

Camera e dizolvată.

— D-rul Obedenaru scrie din Montpellier presei din România că un alt român a trecut în mod strălucit examenul de doctorat în medicină la Paris, unde a fost intern de spital. D-rul Obedenaru amintește că la Paris, internul îndeplinește aceiași funcțiune ca medicul secundar la București. Numai trei români au mai putut fi interni la Paris, aceștia sunt doctorii Marcovici, Kalenderu și Obedenaru.

— În ziua de 8 Maiu un mare doliu pentru societatea înaltă bucureșteană. A murit Ion Otetelesanu, soțul Elenei Otetelesanu, marea mecenată a Bucureștilor. Otetelesanu locuia în casa unde este astăzi Terasa cu parcul în care este instalat un teatru de vară.

— Marele istoric și filo-român Jules Michelet a murit la Paris și a fost înmormântat în ziua de 18 Maiu. A fost și o deputațiune de studenți români, compusă din: C. Cantacuzino, Mircea C. A. Rosetti, C. C. Arion, C. Tătăranu și G. Sion. După carul funebru a urmat imediat trăsura de doliu în care se aflau d-nele Michelet și Maria C. A. Rosetti, d-nii Guicherat și Celliez executori testamentari ai defunctului.

Printre românii cari au urmat carul funebru citez numele următoare: C. Cantacuzino, C. Arion, C. Tătăranu, G. Sion, Grigore Brătianu, Simu, Vintilă Rosetti, Horia Rosetti Bursan, Vasile Vărnăv, Mironescu, Vasilescu, Grant, Baltă, Bastaky, Fântăneanu, toți cu frac și cocardă tricoloră. C. Cantacuzino a vorbit din partea studenților români.

— Alegerile generale pentru Cameră sunt fixate în zilele de 3, 5, 7 și 9 Iunie.

— „Foaia școlastică” publică un fenomen rar. În ziua de 19 Aprilie între 5 jum. și 7 jum. dimineața în jurul soarelui era ceață transparentă pe când cerul în alte părți era cât se poate mai senin. Un cearcăn pompos în culorile curcubeului se întindea pe lângă soare, însă așa că mai a patra parte din el se pierdea sub orizont. În perihelia cercului străluceau, la dreapta și la stânga doi sori laterali, în partea de sus a cearcănelui se vedea un al treilea soare. Cearcănelul acesta era închis de un al doilea tot în culoarea curcubeului însă mai palid. Fenomenul a durat două ore. Dar soarele și la o oră d-a era înconjurat de un cerc palid.

— Gheorghe Vernescu, spre a împiedica triumful prea mare al roșilor în alegeri precum și spre a-și alege un număr respectabili de partizani, numește, aproape în toată țara, numai prefecti oameni noi, în special tineri avocați și foști magistrați. Vernescu declară că voește să scoată administrația din politică procedând astfel.

Em. Protopopescu-Pape, puternicul elector vernescan.

este numit prețect de poliție în București. Tocmai spre a împiedica pe roșii de a face presiune asupra alegătorilor.

Se va vedea, însă, că de și șeful guvernului era Manolache Costache și cu toate că Ministerul de interne era dat lui Vernescu, roșii au venit în Cameră cu cei puțin trei pătrimi din deputați. Președintele consiliului n'a avut decât doi deputați, iar Vernescu trei sau patru.

Pake Protopopescu debutează la prefectura poliției cu oarecare măsuri organizatoare.

Între altele ia măsuri în contra prostituției. El obligă ca femeile înregistrate să circule pe stradă cu un semn distinctiv, o lentă în eșarpă. Iar toate casele de toleranță să aibă la intrare un număr mare, lesne de văzut de departe, și un felinar roșu. Pe vremuri s'au făcut multe zeflemele asupra acestor inovațiuni care, de altfel, nu s'au putut împământenii.

Acțiunea pentru alegeri începe. Partidul roșu se organizează cu scopul de a dobândi majoritatea absolută. În București se ține în sala Ateneului, — vechiul Ateneu pe locul actualului Teatru Lyric — o întrunire publică în care se alege comitetul electoral Cetățenesc (?) compus din 23 membri și anume: Anastasiu Mihai, Stancu Becheanu, Brătianu D., Buescu Pană, Bosie Constantin, Ciocărlan C., Costinescu E. mil, Crătunescu N., Fleva N., Hernia Veniamin, Iatropolu Dr., Chiriță Teodoru, Mavrus Anton, Opreanu N., Paulescu C., Predescu Eugeniu, Rădulescu Ghiță, Radoviceanu Gh., Rosetti C. A., Robescu C., Sergiu Dr., Serurie Grigore, Stătescu Eugeniu.

Toți sunt din partidul roșu. Singurul mare elector vernescan Protopopescu Pake e prefect de poliție.

De și exista un partid liberal-național în care intrase întreaga opoziție de sub Lascar Catargiu, alte grupuri încep să apară.

Astfel la 25 Mai, „Românul” publică programul noului partid politic intitulat: „Unirea democratică română”. Acest partid este format din intelectualii tineri ai partidului roșu. Programul este iscălit nu numai de fruntași ai partidului Rosetti-Brătianu, dar și de câțiva membri ai partidului vernescan.

Foarte semnificativ este programul care nu trebuie să pierdem din vedere — a fost făcut acum 51 de ani.

Iată spiciuri din acest program:

„Românii nu trebuie să înceteze de a urmări relațiunile de ginte și marea idee a solidarității gintei latine, care, atunci când va ajunge să fie o realitate, va forma cea mai puternică garanție a existenței noastre naționale.

Dacă vreodată revizuirea Constituției va fi în discuțiune, vom lupta ca modificările ce i se vor face să fie conforme principiilor democratice și naționale. Vom strivi ca dreptul electoral să înceteze de a admite altă distincțiune decât a inteligenței și a luminilor; vom susține orice îmbunătățiri în legea electorală, care vor avea drept scop să asigure indepen-

dența corpului electoral, etc. Vom cere ca, oricine știe ceti și serie, să voteze direct".

Programul cerea descentralizarea administrativă și autonomia comunală.

Este foarte semnificativ că pentru populația rurală programul cerea numai: răspândirea instrucțiunii, ușurarea dărilor și stăpînirea abuzurilor, măsuri igienice pentru stavilirea marelui mortalități și o sistemă completă de ajutorare, protejare și încurajare prin toate mijloacele.

Nici un cuvânt despre starea economică a țaranului, nici un cuvânt despre improprietăți.

Programul cerea desființarea arestului preventiv în materie de presă.

La impozite se cere impozitul proporțional și pe venit și desființarea impozitelor indirecte.

Programul recunoaște că armatele permanente sunt vătămătoare și ruinătoare, totuși cere ca armata să fie menținută iar elementele teritoriale dezvoltate.

Ajungând la partea economică, programul cere protejarea contra invaziunilor și încălcărilor economice străine, care au ajuns în unele părți ale țării a pune în pericol chiar naționalitatea. Programul este foarte naționalist și protecționist.

Programul termină spunând:

„Angajamentul Statului ca mare consumator, a nu se pune în relațiuni de cât cu românii, cu producerea naționale și cu mijloacele naționale pentru tot ce privește trebuințele lui".

— În timpul acesta, atmosfera se întuneacă în orient. În Bosnia și Hertegovina insurecție, în Balcani bande bulgărești, în Serbia și Muntenegru pregătiri de războiu.

Rău voitorii guvernului răspîndesc în străinătate și în presa străină svonul că România a încheiat un tratat de alianță cu Serbia, spre a ataca Turcia. Mihail Cogălniceanu, în calitate de ministru de externe, trimite agenților noștri diplomați, următoarea telegramă:

„Sunteți autorizați a da dezmințirea cea mai formală a serțiunii după care România ar fi încheiat o alianță cu Serbia în contra Turciei. Guvernul român e hotărît a sta în cele mai bune relații posibile cu guvernul Sultanului și a menține neutralitatea".

În ziua de 8 Iunie, Sultanul a acordat amnistia completă insurgenților din Bosnia și Hertegovina.

În București este neliniște, din cauza știrilor din afară. Telegrama din Cetinje anunță că Prințul Nikita a ordonat să se cheme sub drapel toți supușii din străinătate.

Insurgenții Bosniaci au respins amnistia și războiul cu Turcia urmează. Insurecția este încurajată, se zice, nu numai de Rusia, dar chiar de Austria.

— Un om cu mare vază, un om la ordinea zilei este I. D. Ionescu, cântărețul bucurestean. Cantonetele lui politice sunt foarte gustate, mai ales în timpul cât era Lascăr Catargiu la putere, cantonetele — multe din ele de Pantazi Ghica, deși

anonime — făceau furori. Acum dădea reprezentații la Hotel Dacia într-o sală de jos, în tovărășia unui cântăreț francez a-nume Charles Valtier și a unei tinere cântărețe numită Seraphine, mai târziu o cunoscută corsetieră bucuresteană.

Pe vremea aceea petrecerile bucurestene de vară se mărgineau la grădinile Rașca și Stavri, Șoseaua, cofetăria Canșa și cofetăria Fialkovsky, Leul și Cărnatul, grădina Constantin (actual Epurescu). Vara boerimea se ducea la Paris sau pe la moșii, puțină lume pe la Câmpulung. Teatre de vară nu erau. Rare ori câte o grădină cu cântăreți.

— Ziarele liberale publică lista candidaților guvernamentali pentru județul Ilfov, la Cameră: Colegiul I. Gheorghe Vernese; colegiul II. Eugeniu Predescu; colegiul III. General Golesecu, C. A. Rosetti, Dumitru Brătianu, Stancu R. Becheanu, Eugeniu Stătescu, Grigore Serurie, col. IV Nicolae Fleva.

Anunțarea acestor candidaturi s'a făcut într-o întrunire la Circul Suhr. Bonifaciu Florescu, care era și el dornic de a candida, a cerut cuvântul spre a combate candidatura lui Serurie și a lui Stătescu. În sala plină de lume a fost un moment de zăpăceală și mare zgomet. O parte din public susținea pe Bonifaciu, dar majoritatea era dincolo. C. A. Rosetti, în persoană a vorbit luând apărarea lui Serurie și arătând meritele lui ca luptător și neslăbit membru al partidului.

Bine înțeles, lista a fost aprobată astfel după cum a fost aprobată de comitet.

A doua zi generalul Golesecu refuzând candidatura, a fost înlocuit cu Emil Costinescu.

NOUL REGIM LIBERAL

În alegerile colegiului I n'au izbutit de cât 2 conservatori: Prințul A. Știrbey și colonel Roznovanu.

La colegiul II din Brăila, Nicolae Blaremburg a fost bătut de către un liberal roșu C. Giuvăra cu 66 voturi contra 58. Blaremburg a fost ales în colegiul al 4-lea.

Alegerile dau o foarte mare majoritate partidului Rosetti-Brătianu. Dar la alegerile senatoriale parțiale liberalii suferă o înfrângere căci la Ilfov, Putna, Buzău și Mehedinți es conservatorii.

La Ilfov Dimitrie Ghica e ales cu 68 voturi contra lui Ion Cantacuzino care n'a întrunit decât 10. Bine înțeles roșii l'au lăsat să fie ales.

C. A. Rosetti este ales președinte al Camerei cu 70 voturi contra 41 date lui Dumitru Brătianu. Pe numele lui Dumitru Brătianu s'au numărat toți liberalii ne-roșii. Vernescanii, independenții, Frațiunea din Moldova, ai lui Manolache Costache etc.

Dovada este acum făcută: partidul roșu este absolut stăpân pe situație. Încercarea cea mai importantă a tuturor celorlalte nuanțe liberale, aceea de a învinge pe Rosetti, chiar opunându-i un candidat roșu, n'a izbutit.

De acum situația se va dezvolta în mod logic. Toate celelalte personalități politice: Cogălniceanu, Manolache Costache, Vernescu, Ion Ghica, Dumitru Brătianu, etc., vor fi înțărurate sau se vor supune.

C. A. Rosetti nu era în București când a fost ales președinte al Camerei. Înștiințat de alegere a trimis președintelui de vârstă, generalul Magheru, următoarea telegramă:

„La dumneavoastră recur, venerabile, pentru a expima Camerei, până să pot să împlinesc însumi această sacră datorie, sentimentele mele de gratitudine și de devotament cu respect și cu iubire“.

C. A. ROSETTI

Îndată după constituire, Camera numește o comisiune de anchetă parlamentară pentru darea în judecată a miniștrilor conservatori din cabinetul Lascăr Catargiu.

Sunt propuși la darea în judecată:

1) Lascăr Catargiu, fiindcă în înțelegere cu colegii săi, a abuzat de putere spre a falsifica alegerile, că a întrebuintat în folosul său banii publici, că a oprit pe magistrați de a-și îndeplini datoriile, etc. etc.

2) Petre Mavrogheni, fost ministru de finanțe, că a falsificat bugetul Statului, cu scopul criminal de a ascunde adevărata situație financiară spre a se menține la putere, etc. etc.

3) George Cantacuzino, fost ministru de finanțe, pentru aceleași motive ca predecesorul.

4) Generalul Florescu aproape pentru aceleași motive ca și Lascăr Catargiu.

5) Al. Lahovary fost ministru de justiție pentru că a influențat alegerile, a numit magistrați personali, căutând să corupă magistratura, etc.

6) Vasile Boerescu, fost la externe, pentru aceleași motive.

7) Gheorghe Costaforu, id. id.

8) Titu Maiorescu, id. id.

Raportor a fost Anastase Stolojan deputat de Dolj.

În raport găsim următoarele piese interesante.

„14 Aprilie 1875. Prefectului de Plocești, Buzău, etc.

„Ardeți toată corespondența secretă și dicționarul, căci venind noul minister va da dicționar altul prefectilor.“

L. Catargiu

„D-lui Grigore Lahovary prefect de Mehedinți.

„Răspund la nota dv. cifrată. Am vorbit cu ministru de finanțe, sper însă ca acești domni nu vor tocmai astfel voiturile dumnealor. Să fie dumnealor siguri că se va face tot ce se va putea și că dumnealor vor fi preferați.“

Ministru, L. Catargiu

„D-lui I. Ventura prefect de Botoșani.

„Scrisoarea d-voastră din 26 Februarie am primit-o și am luat dispozițiile de care mi vorbiți. Țineți-mă în curent de tot

ce se petrece acolo și pentru înlesnirea cheltuelilor vă trimit un mandat de una mie franci.

Ministru, Lascăr Catargiu

„Confidențial d-lui Odobescu, prefect de Dâmbovița.

„Răspundeți îndată dacă punându-se candidatura generalului Florescu la Colegiul I vă faceți forte a reuși.“

Ministru, Lascăr Catargiu

„D-lui Chintescu, prefect la Măgurele.

„Mi se raportează că alegerea d-lui Efreim Ghermani, n'ar fi sigură și că se fac dificultăți. Vă invit a stărui ca d. Efreim Ghermani să se aleagă negreșit.“

Ministru, Lascăr Catargiu

Se cere darea în judecată și a generalului Tell, fost ministru de instrucție, dar cererea e respinsă cu 46 bile albe contra 36 negre. Propunerea n'a întrunit 2 treimi reglementare.

Comisiunea propune ca miniștrii dați în judecată să fie arestați preventiv. S'au împotrivit Ion Câmpineanu, Gheorghe Mărzescu, Mihail Cogălniceanu, Manolachi Costachi, G. Vernescu, însă Camera cu 62 voturi contra 29 aprobă părerea comisiunii.

Apoi Camera alege o comisiune de 7 membri spre a face instrucția foștilor miniștri. Sunt aleși: An. Stolojan, N. Ionescu, Eugen Stătescu, D. Brătianu, N. Fleva, D. Giani și N. Voinov.

Cestiunea dărei în judecată a miniștrilor conservatori cât și a arestării lor preventive a înăsprit raporturile între guvern și majoritate. Cu prilejul votării prevenției acestor foști miniștri, Manolache Costachi văzând că părerea sa nu e împărtășită de majoritatea Camerei, a spus că se vede în această Cameră ca și un copil orfan. Cu acest prilej și-a anunțat hotărârea de a demisiona.

De altfel alegerea lui Costache Rosetti la presidenția Camerei era categorică pentru șeful guvernului Manolache Costache Epureanu; acest conservator care prezida un guvern liberal, nu avea în Cameră de cât 2 partizani. De aceea, într'un scurt discurs pe care îl rosti după alegerea lui C. A. Rosetti, făcu declarația de mai sus.

Ion Brătianu îi răspunse printr'o cuvântare foarte curtenitoare aducând laude caracterului integru al lui Manolache Costache cât și mulțumiri pentru serviciile aduse cauzei liberalismului, însă Epureanu se retrase iar prima ministru fu numit Ion Brătianu.

Cu acest prilej cabinetul fu remaniat. Odată cu Epureanu mai eșiră din cabinet Cogălniceanu și M. Ferikidi. În locul lui Cogălniceanu veni la externe Nicolae Ionescu, în locul lui Ferikidi Eugeniu Stătescu iar în locul lui Epureanu D. Sturza.

Alegerea lui C. A. Rosetti la președinția Camerei făcuse dovada că în acest corp era o opozițiune puternică care putea crește și deveni neliniștitoare. Să nu uităm că Rosetti întrunise 70 voturi iar Dumitru Brătianu 41, deci Rosetti nu fusese ales de cât cu o majoritate de 11 voturi din 111 votanți. Bră-

tianu înțelegea că blocul opoziționist dobândit prin coalițiunea mai multor nuanțe liberale, trebuia spart.

Cel mai puternic grup din opozițiune fiind acela al fracțiunii libere și independente din Moldova, către acesta își îndreptă privirile Ion Brătianu. Șeful fracțiunii fiind Nicolae Ionescu, Brătianu îi oferi portofoliul externelor.

— Din comisiunea de anchetă parlamentară demisionând N. Voinov și Dimitrie Brătianu sunt aleși în locul lor George Misail și Emil Costinescu.

Văzând că au fost omiși de la darea în judecată foștii miniștrii Theodor Rosetti și Petre Carp au cerut să fie trimiși și ei înaintea Casației. Bine înțeles dorința nu le-a fost îndeplinită.

Petre Carp fusese prea puțin timp ministru, el înlocuise pe Maiorescu la instrucție după ce acesta primise votul de blam la Senat. Primind portofoliul și prezentându-se în fața parlamentului noul ministru indispușese de la început majoritatea declarând că el se consideră urmașul lui Maiorescu și a operei sale.

Impotriva lui Theodor Rosetti nu se găsisse nici o vină.

Carp erea foarte dispus pentru asemenea acte de bravadă cași pentru zeflemele.

A doua zi după constituirea Cabinetului Brătianu, ziaristul Ventura îl întâlnește pe Calea Victoriei. Acesta îi spune:

— Liberalii roșii s'au instalat definitiv și pentru multă vreme.

Carp îi răspunde.

— Scoate carnetul.

Și după ce Ventura îi întinde carnetul, Carp scrie cu creionul.

— Acest regim nu va sta la cârmă mai mult de 2 săptămâni, fiindcă în acest guvern nu este nici un om de Stat.

Dar regimul Brătianu a stat 12 ani la putere.

— Miniștrii conservatori dați în judecată, chemați ca să dea explicații în fața Comisiunii de anchetă parlamentară, refuzând să se prezinte, se dau contra lor mandate de aducere. Forța publică este însărcinată să-i aducă. În fața acestei violente toți foștii miniștri conservatori se prezintă în fața comisiunii însă refuză să răspundă la întrebările ce li se pun. Foștii miniștrii declară că contestă legalitatea procedurii și nu recunosc membrilor comisiunii dreptul de a-i supune la interogatorii. Comisiunea se găsește în fața unui punct mort.

Partidul conservator, văzându-și situația internă foarte compromisă — mai ales în urma dărei în judecată a tuturor frunțașilor săi — a căutat să sane situația guvernului în afară. Atât la Paris cât și la Berlin, Viena și Budapesta regimul era acuzat că face o politică revoluționară, antisemită și rusofilă.

Din corespondența intimă a lui Nicolae Ionescu, ministru de externe, de scurtă durată în 1876, se vede că ce greutăți avea de luptat guvernul. Finanța evree era atârnată ca să nu dea concurs guvernului, de și nici un act de antisemitism nu se produsese în țară.

Dintr'o scrisoare din 6 Septembrie pe care C. A. Rosetti — trimis extraordinar al țării la Paris — a adresat-o la 6 Septembrie 1876 lui Nicolae Ionescu, reproduc următoarele rânduri:

„Reacțiunea de la noi, PUTERNIC AJUTATA DE EVREI, a lucrat și lucrează, nu numai în Austria și în Germania, dar și aci. Are cu dânsa pe d. Mitilineu, care a comunicat și-i comunică actele ministerului schimonosite, și chiar ultimul memoriu personal al lui Cogălniceanu¹⁾. Are pe Charlier, care a scris și scrie necurmat la foarte multe ziare d'aci politice și financiare. Francezul de la legațiunea noastră d'aci, nu numai că nu face nimic de cât, din când în când câte un slab articol în „Memorial Diplomatique“ (care nu are nici o valoare) dar ne este ostil și lucrează contra noastră trădând ce știe și călomnia.

Toate zărele financiare răspândesc cele mai infame neadevăruri care ne fac mare rău. Foarte multe ziare publică articole contra guvernului actual spunând că ruinăm țara, că mâncăm banii din Casa de depuneri, tot în fine ce scrie acolo „Timpul“.

Că darea în judecată a ministerului este provocată numai de ura noastră personală, că țara este cu dânsul²⁾ și că'm făcut'o din războare și ca să-i înlăturăm de la guvern pentru câteva luni. Că Carol face rău și se pierde lăsând acest minister, că demisiunea lui Epureanu, Cogălniceanu și Ferikide a fost că nu mai puteau lua răspunderea actelor nesocotite și compromițătoare ale guvernului actual. Iacă aci un specimen din „Courrier de France“ (Centrul stâng). Chiar și „L'Evenement“ care este din stânga înaintată și era cu noi, a căzut în cursă și ne atacă și ne insultă, că persecutăm pe Francezi, etc., etc.“

Din aceste rânduri se vede câte parale cheltuiau adversarii guvernului spre a putea avea o astfel de campanie de presă.

Dovadă că totul se făcea cu bani ne-o dă tot C. A. Rosetti în aceeași scrisoare, când spune:

„Remediul să se facă cu mare grabă. Să mă autorizați să angajez patru francezi ca să scrie articole pentru noi, dându-le câte 500 de franci pe lună³⁾, pe cât veți fi la guvern.

Să mă autorizați să fac oarecare cheltuieli indispensabile pentru a urni acțiunea în favoarea noastră, cam 4—5 prânzuri și 4—5 cadouri a câte 1000 franci fiecare“.

A doua scrisoare Rosetti o trimite lui Nicolae Ionescu la 17 Septembrie; din ea se vede cât de grea erea situația guvernului liberal în străinătate și ce silințe trebuia să-și dea spre a o liniști și a-i dobândi încrederea.

Paris, 17 Septembrie
Rue St. Honoré 390

¹⁾ Mihail Cogălniceanu fusese ministru de externe înaintea lui N. Ionescu.

²⁾ Ziarul partidului conservator în București.

³⁾ Ministerul conservator dat în judecată.

⁴⁾ Pe vremea aceea sumă foarte mare.

Iubite ministre,

Ți-am telegrafia azi, îți scriu și aceste linii ca expresive. Nu cunosc Londra și, prin urmare, înțelegi câtă pierdere de timp până să fac cunoștință cu bărbații politici ai guvernului și ai opozițiunii.

Cheltuielile acolo sunt mult mai mari decât trebuie să stau la un birt mare și să am și un salon. Dacă aci am fost silit să mă mut și să am un salon, cu cât mai mult se cere aceasta la Londra. Aci am luat apartamentul până la 11 Octombrie și plătesc peste tot 700 de franci. Sunt, apoi, silit să iau cu mine un secretar care să știe bine și limba engleză. Am apoi aci treburi politice, fac ceva. Te rog, dar, înduplecă pe d. Brătianu a se repezi el care ar face acolo tot cu mult mai bine decât mine.

În Italia am cunoscuți dar în Londra absolut nimic.

Ducele¹⁾ mi-a făcut nu numai o primire din cele mai bune dar mi-a vorbit de toate cum mi-ai vorbi dumneata, adică cu amicie și cea mai mare încredere.

Voi fi prezentat, în curând, Mareșalului²⁾.

În guvern am început lucrările. Îndată ce va veni Thiers îl voi vedea și el mă va ajuta mult.

Săptămâna viitoare voi vedea pe ambasadori.

Al d-tale cu iubire și devotament
ROSETTI

— În timpul acesta evenimentele din Balcani se precipită, răcoala din Bosnia și Herțegovina cât și războiul sârbo-turc pun în primejdie pacea în Balcani. Intrarea Rusiei în acțiune nu mai este o taină pentru nimeni, acum diplomația se străduiește numai ca să localizeze conflictul.

Rusia încunoștiințează formal pe prințul Carol cum că la primăvară armatele rusești vor intra în România spre a trece Dunărea. Situația e rea foarte serioasă. În presa străină apăruse știrea, dată cu precizie, cum că Rusia cere retrocedarea celor trei județe basarabene și ștergerea ultimelor urme ale tratatului dela Paris.

În România, față cu această știre, se pornește un curent susținut de bărbați politici serioși, ca România să stea de partea Turciei și să se opună cu armele invaziunii rusești. Dar, ce putea face România cu mica ei oștire de 40.000 oameni?

Pe de altă parte Turcia, cunoscând pericolul, se adresează guvernului român întrebându-l care-i va fi atitudinea în caz de război și dacă este hotărât să stea leal alături de puterea suzerană.

Nicolae Ionescu, ministrul de externe, răspunde printr-o notă ce a făcut pe vremuri zgomot, în care a întrebuit o expresiune căruia nimenea nu i-a putut descoperi înțelesul; Nicolae Ionescu, — retorul cum îi spunea Maiorescu — scria că

¹⁾ Ducele Decazes, ministrul de externe al Franței,

²⁾ Mareșalul Mac Mahon, președintele Republicii.

situația este de o *nedefinită practică*. În acelaș timp ministrul nostru cerea Porței să îndeplinească datoriile sale de Putere Suzerană aducând în România o armată de 200.000 oameni cu care să poată fi apărat teritoriul român.

Această notă a fost foarte mult criticată și zeflemisită, dar mai ales osândită fiindcă, dacă Turcia ar fi dat ceea ce i se cerea, teatrul războiului ar fi fost transportat pe teritoriul României.

Ion Brătianu a socotit mai cuminte să se înțeleagă direct cu Rusia pentru ca trecerea armatelor rusești prin România să se facă pe baza unei convențiuni. De aceea a solicitat ca să fie primit de către Tarul Rusiei. Acesta l'a și primit la Livadia, localitate rămasă multă vreme pomenită din cauza acestei întrevederi.

S'a discutat la Livadia chestiunea Basarabiei? Asupra acestui punct a existat controversă.

Propaganda, prin urmare, se făcea și atunci ca și acum cu cheltuială, cu singura deosebire că, ceea ce costa pe la 1876, treizeci ori patruzeci mii de lei, astăzi costă zecimi de milioane.

Guvernul liberal avea țara de partea lui. Incontestabil este că la 1876 regimul conservator era foarte nepopular în mase.

Fie datorită politicii sale, fie datorită propagandei tendențioase a opoziției, adevărul este că guvernul lui Lascar Catargiu avea împotriva lui cel puțin 9 din 10 a opiniei publice.

Acapararea puterii de către partizanii dualității Rosetti-Brătianu, adică de către partidul roșu a provocat, firește, sfărâmarea celui mare partid național-liberal care se înghetase în opoziție, cu toate elementele ostile regimului conservator.

Unul câte unul: Manolache Costache Epureanu, Cogălniceanu, Gheorghe Vernescu, Nicolae Blaremberg, Pake Protopescu, etc., etc. au părăsit guvernul și au trecut în opoziție. Partidul roșu a rămas stăpân al situației întru cât dispunea de majoritatea parlamentară, și era singurul partid bine organizat și cu ramificațiuni în toată țara.

IN PREAJMA ANULUI 1877

Pe când aceste frământări se petreceau în politica dintr-unu, războiul rus-turc izbucnește în primăvara anului 1877.

Deodată cu intrarea armatelor rusești în țară orice viață politică încetează: Este de observat, însă, că la 1877 toate libertățile publice rămân neatinse; nici cenzura, nici starea de asediu, presa este absolut liberă, iar cât despre întruniri cine se gândea pe vremea aceea ca să le convoace? Țara, nu avea decât două partide și printre ele câteva individualități cu foarte puțini partizani după ei. Partidul socialist nu exista, țara nu avea nici măcar un partid radical.

Izbucnirea acestui război era așteptat de câțiva ani; în cercurile diplomatice nu era o taină cum că Rusia se pregătește ca să atace Turcia. Atât activitatea bandelor bulgare cât

și războiul turco-sârbo-muntenegrean nu erau alt decât preludiul marelui războiu, nu erau alt de cât o prefață a agresiunii rusești.

Când se vor publica, mai târziu documentele secrete ale epocii se va vedea cum că, încă de pe timpul guvernului Catargiu, au urmat tratative cu cercurile guvernamentale din București, spre a hotărî România să intre în război alături de Rusia. Dar nu întregul guvern era în secret. Guvernul era împărțit în două fracțiuni: de o parte Lascar Catargiu care nu cunoștea în deajuns situația, de cealaltă parte generalul Florescu care fusese câștigat cauzei. De aceea generalul Florescu făcea pregătiri neîncetate atât spre a mări efectivele armatei cât și spre a dota armata cu materialul necesar. Bine înțeles că prințul Carol, pus în curent de la Berlin, cunoștea situația și sprijinea lucrarea generalului Florescu.

Când au venit liberalii la putere și au început marea anchetă parlamentară împotriva gestiunii guvernului conservator, unul din capetele de acuzare a fost și acela că generalul Florescu făcuse mari depozite de căciuli dorobănești cât și mari depozite de lopeți scurte pentru arma genului. În cazul acestei strașnice campanii stătea inexorabil Dimitrie Sturza, — viitorul șef al partidului liberal — care era campionul celor mai drastice economii. La intrarea în războiu colonelul Slăniceanu, ministrul de război s'a pomenit fără căciulile care fuseseră vândute la licitație, iar la asediul Plevnei lopețile române au făcut un mare serviciu, mai ales că armata rusească nu le avea.

Rușii, la început n'au cerut concursul armatei române. Erau prea mândri ca să solicite ajutorul micii oștiri române, compusă doar din 40.000 oameni. Tot ceea ce cereau României era să le lase liberă trecere prin țară.

Dacă armatele rusești ar fi fost victorioase de la început cine știe ce s'ar fi ales de România. Putem judeca după cele întâmplate. Bătute la Plevna și amenințate a fi aruncate în Dunăre armatele rusești nu mai puteau învinge. Atunci Tarul Alexandru al II-lea a făcut apel la ajutorul oștirilor României. Ei bine, dacă cu tot acest ajutor eficient și totuși Rusia ne-a luat Basarabia, ne putem închipui ce s'ar fi ales de noi dacă nici n'am fi luat parte la acțiune.

Norocul României a stat întotdeauna în înfrângerea Rusiei.

După războiul Crimeii, România s'a putut întări și a putut trăi fiindcă Rusia a fost înfrântă. La 1877 România n'a eșit mai mult stîrbită numai fiindcă armatele rusești au fost zdrobite la Plevna. În războiul mondial învingerea Rusiei și eșirea ei din rândurile aliaților au putut lăsa României puțința de a ajunge unde este. Cu o Rusie învingătoare și, mai ales cu o Rusie, căreia aliații i-ar fi datorit victoria, nu numai că n'am fi avut jumătate Bucovina dar poate, am fi pierdut chiar o parte din Moldova.

Rușii încep campania cu o serie de mici victorii. Comandamentul armatei turcești hotărăște să nu apere Dunărea.

De și Dunărea era privită ca un obstacol militar de întâiul ordin, totuși rușii sunt lăsați ca să treacă nesupărați fără ca să piardă un singur om.

România nu părea chemată ca să joace nici un rol în acest război. Mica ei armată stătea concentrată în retragere, țara întreagă până aproape de Olt, era pe mâna rușilor; situația noastră nu era de loc de învidiat. Ceva mai mult, presa maghiară ne lua în zeflemea, ne batjocorea ostirea, zicând că două regimente de honvezi ar fi singure în stare să arunce în Dunăre toată armata română.

În țară se ivește opoziția împotriva politicii ruso-file a guvernului. Dumitru Brătianu scoate o broșură intitulată: „O datorie de conștiință către țara mea” prin care cerea ca armata română să se retragă la munte și să nu dea nici un concurs rușilor. Toți oamenii politici anti-ruși și favorabili politicii engleze, precum Ion Ghica și Dumitru Sturza, sunt pentru aceeași politică. Dar evenimentele hotărăsc poziția României.

Armata rusească fiind bătută cumplit la Plevna de către Osman-Pașa, pierde 15.000 oameni, într-o zi și este fugărită spre Dunăre. Norocul armatei țariste este că turcii nu aveau cavalerie. Dacă turcii ar fi avut cavalerie ar fi fost un dezastru: armata centrală rusească, care era armata principală, ar fi fost nimicită.

În fața acestei catastrofe Tarul Alexandru adresează prințului Carol telegrama istorică prin care i cere să alerge în ajutorul cauzei creștinătății, ori pe unde ar voi și în orice condițiuni.

Colonelul Gheorghe Manu care comanda una din divizii în apropiere de Zimnicea, primind ordinul ca să treacă Dunărea, ordin venit de la cartierul general rusec, a refuzat să se execute, declarând, cu bună dreptate, că fiind ofițer român nu poate primi ordine de cât din partea șefului armatei române. Generalul Gheorghe Manu și-a îndeplinit atunci datoria de bun român și de ofițer cu demnitate. Însă această demnă și corectă atitudine, nu a împiedicat guvernul român ca să-i ridice comanda diviziei, în urma cererii înaltului comandament rusec.

Rușii au debutat cu sila și au sfârșit cu felonia.

În sfârșit armata română trecu Dunărea, opri fuga Rușilor și alerză la Plevna.

Pe când Brătianu era la Livadia sau după întoarcerea lui în țară, ziarul „La France” din Paris a anunțat că România a încheiat alianță cu Rusia și că C. A. Rosetti — care se afla atunci la Paris — a fost rechemat subit în țară.

C. A. Rosetti fusese trimis la Paris cu o misiune politică importantă pe lângă guvernul francez, de aceea el se grăbi ca să desmintă știrile ziarului parizian, mai cu seamă în părțile unde afirma că România s'a angajat într-o politică ostilă Franței.

„Iată scrisoarea lui C. A. Rosetti:
„Permiteți-mi a releva câteva pasagii din articolul
a-voastră de eri.

Nu știu absolut nimic în privința tratatului ce ziceți că s'ar fi încheiat între împăratul Alexandru și Principele Carol și necrezând chiar aceasta, las răspunderea asupra acelor care v'au dat această noutate.

Dar ceea ce știu și afirm sus și tare este că nu e nimic în temeiul în ceea ce ziceți în cel din urmă paragraf în privința intențiilor țării mele, a rechemării mele în București și a scopului ce vă place a da misiunii cu care am fost însărcinat pe lângă guvernul francez.

Nu, domnule, România n'a șovăit niciodată în sentimentele sale de adânc devotament și respect pentru Franța pe care o consideră ca o binefăcătoare și declară că, oricare ar fi vicisitudinile ce ne-ar impune evenimentele în încercarea dureroasă ce străbatem, marea partidă națională română este și va rămâne devotată națiunii franceze.

Nu era, însă, mai puțin adevărat că la Livadia se hotărîse Convențiunea care autoriza și reglementa trecerea armatelor rusești prin România.

— Înainte de a merge mai departe cu povestirea evenimentelor care pasionau publicul bucureștean ca și publicul din întreaga țară, să dau câteva lămuriri asupra expresiunii „partida națională” întrebuintată de C. A. Rosetti în scrisoarea sa. Partidul liberal sau partidul roșu nu purta numele de partidul național-liberal precum îl poartă astăzi; pe vremea aceea era numai „Partidul național” sau „Partida națională” cum scria încă „Românul” la epoca aceea.

De altfel „Românul” cât timp a trăit C. A. Rosetti nu a părăsit nici ortografia și nici formele literare cu totul în contradicție cu dezvoltarea și progresele limbei scrise.

— Un ministru care e aprobat de toată lumea, este ministrul justiției Eugeniu Stătescu.

Stătescu, Verdele Stătescu, cum i s'a spus o viață întreagă; Stătescu despre care Beizadea Mitică Ghica a zis, în Senat: „Dacă în lume ar fi o oca de venin trei litre sunt în Stătescu!” Stătescu, care la această apostrofă, a răspuns beizadelei: „Sunteți prea plin de persoana dumneavoastră”, în fine Eugeniu Stătescu, a trimis o lungă circulară procurorilor generali cărora, între altele, le-a indicat să respecte libertatea presei și să nu mai aresteze preventiv pe nici un ziarist.

Iată pasajul privitor la libertatea presei:

„Așa dar, domnule procuror general, nu numai că se va părăsi cu totul sistemul arbitrar admis până eri, de a se închide preventiv ziaristii, sistem care nu s'a putut introduce decât printr-o abuzivă interpretare a legii, dar încă veți binevoi a interzice formal orice urmărire directă din partea parchetului contra ziarelor pentru delictе comise contra guvernului sau a reprezentanților săi.”

Această circulară a făcut mult zgomot și în străinătate

unde România era dată drept exemplu ca una din țările cele mai liberale din lume.

Ziarul „La France”, între altele, a scris:

„Până acum am avut obiceiul de a ne duce să căutăm termeni de comparațiune, exemple și lecțiuni de bună politică în Anglia sau în America.

Astăzi iată un mic popor născut de eri și poate în ajunul nunei războiu spăimântător, care vine la rândul său, să ne arate cum se guvernează și să umilească patriotismul nostru. În momentul când își mobilizează armata, România proclamă ce? Starea de asediu? Nu! Ea proclamă libertatea absolută a presei!”

În luna lui Decembrie 1876 parlamentul a votat apoi și o lege care desființa arestarea preventivă în materia delictelor de presă.

— Dimitrie Sturza își dă demisia din minister din cauză că nu împărtășea politica antiturcă a lui Brătianu.

— La sfârșitul lui Decembrii moare Gheorghe Costa-Foru fost ministru de externe și de justiție, a fost agent diplomatic în străinătate, unul din cei mai însemnați jurisconsulți, profesor de drept civil la facultatea de drept din București.

Am fost elevul lui Costa-Foru în anul întâiu de drept, și am încă în memorie unele din prelegerile lui. Era un profesor eminent și un mare partizan al drepturilor evreilor. Unii spuneau că are în ascendența lui origina semită.

Locuia în strada Scaune în casa care a trecut apoi în proprietatea lui Nicolae Filipescu. Am asistat la ceremonia funebă și la înmormântare. Acasă cuvântarea funebă a rostit-o Vasile Boerescu. Până la carul funebru l'am dus pe umeri patru studenți de-ai lui. Eu eram unul din cei patru.

Gheorghe Costa-Foru a murit de uremie.

— Știrile de peste Dunăre sunt rele pentru insurgenții bosniaci și pentru Sârbi. Deși Rușii au trimis Sârbilor mult material de războiu, mulți voluntari și ofițeri, aceștia sunt învinși. În ultima luptă dela porțile Belgradului Sârbii au suferit o grea înfrângere iar voluntarii ruși, cari s'au bătut cu mult curagiu, au căzut în proporție de 80 la sută.

La București lumea politică este îngrijorată fiindcă acum nu mai rămâne îndoială că Rusia, spre a nu-și pierde prestigiul față de lumea slavă, va trebui să intre în luptă.

La Budapesta însă, Ungurii jubilează. Studenții universitari deschid o subscripție spre a oferi o sabie de onoare lui Abdul-Kerim-Pașa, comandantul suprem al armatelor turcești.

O delegație a studenților pleacă la Constantinopole ca să ducă sabia, dar în portul Triest suferă o manifestație ostilă din partea italienilor, sârbilor și grecilor. O mare mulțime asaltează vaporul și bombardează pe unguri cu mere și ouă stricate.

— Dar o mare agitație cuprinde cercurile politice din cauza evenimentelor politice din Turcia.

În Turcia se produce o revoluție. Membrii societății „Juna Turcie” răstoarnă guvernul și aduc la putere pe Midhat-Pașa care vine cu reforme constituționale.

Midhat-Pașa mare vizir, aduce o constituție nouă care temperează absolutismul, dar, în același timp, la articolele 1 și 7, aduce o gravă atingere suveranității României. Prin aceste articole România, ca și Egiptul și Serbia, sunt considerate drept provincii turcești.

Guvernul întreprinde o puternică campanie de împotrivi-
re față de pretențiunile Turciei și de stăruințe pe lângă cabinele europene ale Puterilor garante.

Cestiunea e serioasă și arzătoare. Camera și Senatul țin două sedințe secrete în care guvernul comunică stadiul cestiunei și întreaga situație politică. Apoi la Cameră, la 22 Decembrie se ține ședința publică în care se discută o Moțiune prin care guvernul este invitat să protesteze împotriva noiei Constituții turcești în ceea ce privește drepturile României.

Nicolae Blaremburg, Manolaki Costaki și Petre Grădîștea-
nu combat Moțiunea pentru cestiuni de formă sau de tactică însă, în realitate, fiindcă aceștia erau acum în opoziție. Ion Brătianu, șeful guvernului roagă, însă, Camera ca să voteze Moțiunea cu unanimitate. Interesul României este ca parlamentul să fie unanim în această cestiune. În sfârșit Moțiunea e votată cu 79 voturi albe și 7 abțineri.

Dar agitația este și afară. Guvernul prin agenții săi, pro-
voacă agitația studenților universitari. Imi amintesc că ne-am adunat în număr foarte mare în una din sălile Universității. Discuția a fost foarte agitată. Ion Bibicescu, student la facultatea de litere și redactor la *Românul*, rostește o cuvântare înflăcărată în mijlocul zgomotului mare. Cum mulți dintre studenți erau conservatori sau adversari ai roșiilor, Bibicescu nu era agreat fiind bănuț că este agent guvernamental. În sfârșit, acoperită de un zgomot ce asurzea și în agitația febrilă, se votează o moțiune de protestare împotriva lui Mihdat-Pașa și, în același timp, studențimea cerea guvernului instruoare militare spre a se pregăti pentru apărarea țării.

Așa se termină anul 1876.

ANUL 1877

La începutul anului 1877 presa străină începe iarăși să scrie în contra persecuțiilor îndurate de evrei în România. Fiindcă Alianța israelită știa că un mare război va izbucni în Europa și o Conferință pentru pace se va întruni, de aceea pregătea terenul din vreme făcând să răsună lumea cu „barbariile, torturile și celelalte sălbăticii” suferite de evrei din România.

Dar evreii însăși, — cei de bună credință și inteligenți — protestează împotriva manoperilor Alianței, înțelegând că

dușmănia deslănțuită împotriva României va deslănțui dușmănia Românilor contra evreilor.

Pe ziua de 1 Ianuarie ziarele publice următoarele protestări ale evreilor :

Întâia :

D-lui Redactor al „*Românului*”

„Convinși că următoarele rânduri vor avea distinsa fericire să capete aprobarea d-voastră, vă rugăm să binevoiți a le da adăpost în stimabilul dv. ziar.

Societatea „Românizarea”, compusă din tinerimea israelită română ale cărei tendințe sunt: propagarea sentimentelor de patriotism, de limbă și moravuri românești, declară că respinge cu indignare orice solidaritate cu ziarele străine care au răspândit injurii și invective contra României.

Societatea „Românizarea” protestă cu energie contra oricărei bănueli de complicitate atât cu autorii cât și propagatorii acelor insulte, menite să discrediteze demnitatea Statului român, în momentul când evenimente supreme par a-i împune lupta pentru existența națională.

Fidelă numelui, principiilor și credințelor sale, societatea „Românizarea” va dezminți prin fapte, când patria o va cere, bănuelile care au pus la îndoială simțimintele și devotamentul patriotic al israeliților români.

Primți, etc.

Delegații societății „Românizarea”: *Ioseph Stern, I. Margulies, Aronim Iaslovici*.

A doua :

D-lui redactor al ziarului „*Unirea Democratică*”

„În urma necalificatelor calomnii aduse asupra României și tuturor Românilor, în general, de către ziarele streine răuvoitoare acestei țări, subsemnații, în numele tuturor coreligionarilor noștri din România care suntem foarte indignați de neadevărurile inventate de nu știm cine, cum că am fi maltratați de Români în căminurile noastre, mai rău decât au fost Sărbii și Bulgarii de Bașibuzuci — și pentru a se convinge lumea întreagă de ce credință trebuie să pună în calomniile ce umplu coloanele acelor ziare streine — declarăm, ceea ce nu poate nega nimeni, că trăim în România în cea mai bună armonie cu Românii, fără a ni se cauza nici cel mai mic rău, după cum insinuiază acele ziare streine prin esorbitantele și intenționatele lor invențiuni.

Rugăm, prin urmare, pe zisele ziare a nu mai produce așa neadevăruri care scandalizează lumea, pentru că sunt vădite calomnii date la lumină de niște oameni, cari, pe lângă reaua

lor voință, nu au cel puțin, nici cea mai mică idee despre ce este România și ce sunt Românii.

Vă rugăm, deci, d-le redactor, a da ospitalitate acestei declarații, în ziarul d-voastră la care, din graba ce am pus pentru a iei publicare, nu am putut aduna mai multe semnături, dar la care promitem a adăoga în curând semnăturile mai tuturor coreligionarilor noștri din România și a primi cu mulțumiri anticipată, etc.

Avram Leib, Isac Aron, Lazăr Iosif, Ilic Marcovici, etc. în total 27 evrei frunțași“.

Acum iată Nota pe care ministrul de externe N. Ionescu a trimis-o reprezentantului României la Constantinopole, în urma votului Camerei:

București, 3 Ianuarie 1877

„Am primit telegrama d-voastră dela 20 Decembrie (1 Ianuarie) prin care-mi comunicați declarațiunile date de Es. Sa Safvet Pașa asupra înțelesului și scopului art. 7 din charta Constituțională otomană.

Aceste declarațiuni au produs o impresiune penibilă asupra guvernului A. S. principelui Carol.

Capitulațiunile principilor români cu Sultanii otomani au stabilit între Sublima Poartă și Principate raporturi bine definite, care n'au alterat întru nimic pozițiunea lor de Stat suveran. Existența legală a acestor raporturi a fost consacrată prin tratatul și convențiunea dela Paris.

Aceste capitulațiuni fac astăzi parte din dreptul public european.

Și tocmai în virtutea acestor drepturi, a îndeplinit România în timp de 20 ani diferite acte politice și de suveranitate națională recunoscute de puterile garante și chiar de Sublima Poartă.

Orice transformare ar face guvernul otoman în regimul său interior prin charta-i Constituțională, aceasta nu poate absorbi individualitatea noastră politică asigurată prin capitulațiunile noastre și prin tratatele europene.

Charta acordată de M. S. Sultanul supușilor săi nu poate, dar, s'atingă întru nimic relațiunile stabilite prin aceste acte internaționale.

Afirmarea Excelenței Sale Safvet Pașa că România e una din provinciile privilegiate ale Imperiului, e dar, de natură a da cea mai gravă atingere drepturilor noastre seculare.

Țara noastră a format totdeauna un Stat deosebit de provinciile și posesiunile Turciei și Suveranul nostru nu poate fi comparat cu un Cap de provincie otoman.

Guvernul A. S. principelui Carol îndeplinește o datorie din cele mai imperioase declarând nule și neavenite dispozițiunile Chartei otomane întru tot ce privește pe România și protestăm în modul cel mai formal în contra violărei drepturilor noastre garantate de tratate.

Răspunderea și consecințele unei violări atât de flagrante cad cu totul asupra guvernului otoman care a rupt legăturile pe care Românii au știut să le respecte totdeauna.

Guvernul A. S. Principelui Carol, tare de dreptul său și încrezător în simțimănte de dreptate ale Europei, speră că Puterile garante vor aviza a face să se respecte drepturile națiunei române.

Vă autorizez a lăsa copie de pe această protestare atât în mâinile Ex. Sale Safvet Pașa cât și reprezentanților puterilor garante

Ministru, N. Ionescu

✓ Aceasta era prefata proclamărei independenței României care a fost făcută peste puține luni.

Ziarul *Messenger de Vienne* publică în timpul acesta că Poarta a cedat protestărei României, și adaugă: „Aceasta nu e cu totul independența absolută a României, dar e preludiul ei. Răbdare. Totul vine la timpul său“.

— Un incident la Teatrul Cel Mare (Teatrul Național).

Teatrul era acum iarăși închiriat lui M. Pascaly, însă Comitetul își rezervase 2 seri pe săptămână pentru a închiria sala și altor artiști. În una din seri o închiriasă lui Matei Millo, care pusese pe afiș, între alte piese, și o satiră politică intitulată: „*Haine vechi sau zdrențe politice*“.

Seara Comitetul interzice lui Millo să joace satira sub cuvânt că este indecentă și slujește drept pugilat politic.

Dar sala gema de public, fiindcă tocmai această bucată slărnise marea curiozitate a amatorilor.

Dupe jucarea celor lalte bucăți tocmai când publicul erea mai nerăbdător, Millo apare pe scenă și anunță că i s'a interzis jucarea „zdrențelor“.

În sală izbucnește un mare huet! Publicul aplaudă, fluieră, strigă și cere ca satira să fie spusă. Dar de odată sala rămâne în întunec, căci direcția puse să se stingă policaandrul cel mare Un zgomet asurzitor izbucnește. Millo, apare pe scenă între 2 lumânări aprinse și spune că este sechestrat de pompieri. Publicul strigă, unii sar din sală pe scenă, în sfârșit, marele Millo este silit să-și spună satira în fața unei săli oarbe, numai cu două lumânări aprinse.

A doua zi la Camera mare febre.

Deputatul Grigore Vulturescu interpelează guvernul. La interpellare se asociază Pantazi Ghica, Colonelul D. Leca, N. Dimancea, Lascăr Costin etc. Toți spun că s'a violat Constituția și cer destituirea membrilor din Comitet.

Petre Grădișteanu, care făcea parte din Comitet, la apărarea Comitetului, apoi intervine ministrul Cultelor G. Chițu și chiar primul ministru Ioan Brătianu.

Camera a votat în urmă următoarea moțiune: dupe ce amândoi miniștrii au declarat că vor da satisfacție Camerei:

„Camera, în urma explicațiilor date de ministru și având deplină încredere că se va da deplină satisfacție libertăților publice și constituționale lovite, trece la ordinea zilei”.

— Dumitru Sturza s'a retras din guvernul Brătianu deoarece era cu totul protivnic politicii ostile Turciei. El nu aprobase protestul în privința Constituției lui Midhat Pașa, el — care vedea venind războiul ruso-turc — era protivnic alianței României cu Rusia. De aceea pe toate căile lupta, ca să pună Români în neputință de a participa la acest război.

Finanțele României erau în rea stare iar Sturza propovăduia economiile la extrem. Asupra acestui subiect adresă guvernului o interpellare în Senat; cu acest prilej face o lungă expunere a situației financiare a țării iar pentru vindecare a propus: vânzarea moșilor Statului pentru plata datoriei publice, restabilirea licențelor băuturilor spirtoase, urcarea impozitului-fonciar și scăderea bugetului armatei la 8 milioane. Mai ales aceasta din urmă propunere însemna desființarea armatei, și neputința României de a lua parte la războiul ce se anunța.

— Ziarele anunță că Americanul Remington a inventat o mașină de scris. Deci la 1876 s'a inventat înfața mașină de scris.

— În minister și în parlament sunt fricțiuni: mai ales în privința lui Gheorghe Vernescu sunt numeroase nemulțumiri: așa fiind pe la sfârșitul lui Ianuarie, o remaniere a ministerului se face. Vernescu și Eugen Stătescu es din guvern iar în locul lor intră: Dimitrie Sturza la finanțe, Ion Brătianu la lucrări publice și Ion Cămpineanu la justiție.

— Moare Costache Caragiale unul dintre întemeietorii teatrului național. Duce propunerea ministrului de instrucție Camera votează 2000 lei pentru cheltuielile de înmormântare.

— Bugetul pe anul 1877 este votat. Pe 1876 cheltuielile au fost de 95.555.097 lei iar veniturile de 80.625.333 lei. Bugetul s'a încheiat cu un însemnat deficit pentru epoca aceea. Deficitul real al exercițiului a fost de peste 34 milioane lei.

— Camera votează un ajutor viager lui Cesar Belliac proprietarul și directorul *Trompetei Carpaților*. De și conservator, dar fiind un foarte bun român, și unul din marii ziariști al României, Camera liberală nu pregetă să-i acorde acest pmagiu.

— În luna Martie Comitetul de acuzare al fostilor minis-

trii conservatori își depune raportul. Comitetul menține sub acuzare pe Lascăr Catargiu, Al. Lahovari, general Florescu, Titu Maiorescu și Petre Mavrogheni, retrace acuzarea cu privire la P. Carp și N. Crețulescu.

Lasă la aprecierea adunării în privința lui George Cantacuzino. B. Boerescu și Teodor Rosetti.

Camera scoate pe Carp, Crețulescu, Cantacuzino și Rosetti de sub acuzatie, dar menține pe Boerescu.

— Războiul ruso-turc se apropie și tot mai mult prinde credința că Rusia cere restituirea celorlalte județe basarabene. Dar guvernul rus, spre a înșela opinia publică mondială și, mai ales pe România, trimite prin agenția telegrafică rusă, următoarea notiță ziarelor din străinătate:

„Ziarele oficioase declară lipsite de orice temei informațiunile publicate de *Petersburger Herald* după care ar fi fost cestiune de abrogarea tratatului dela Paris și de înapoierea unei părți a Basarabiei, Rusiei.

Se declară într'un mod formal că aceste zgomote au fost puse în circulație cu un gând rău voitor pentru guvernul rus”.

— În Camera Nicolae Flea face propunere ca patru dintre miniștrii conservatori dați judecăței; Lascăr Catargi, General Florescu, Al. Lahovari și Petre Mavrogheni să fie arestați din cauza crimelor săvârșite. Dar propunerea o combate Ion Brătianu șeful guvernului. Camera respinge cererea cu 54 contra 14 voturi.

— Suntem la începutul lunii Aprilie iar războiul între Rusia și Turcia este considerat ca și început, numai formalitatea lipsește încă.

Colonelul Slăniceanu ministru de război demisionează din guvern spre a trece în capul Statului major, iar Generalul Cernat îi ia locul în guvern.

Principele Carol convoacă la Palat un mare Consiliu compus din membrii guvernului, toți foștii preșidenți ai Consiliului și alți oameni de Stat fruntași. În acelaș timp Nicolae Ionescu ese din guvern și în locul său la departamentul afacerilor streine vine Mihail Cogălniceanu.

În urma hărțuvelilor la care era supus guvernul la Senat, în Senatul ales sub Lascăr Catargiu, dar care l'a răsturnat, acest corp e dizolvat iar alegerile sunt fixate pentru 9 Aprilie. La București liberalii susțin la colegiul I pe Constantin Bosianu iar la colegiul al 2-lea pe Doctorul Severin. Dar la colegiul I este ales cu mare majoritate Beizadea Mitică susținut pe sub mână chiar de liberali. Bosianu, de și ilustru jurist-consult, era acum bătrân și nu mai prezenta nici un interes partidelor. Afară de asta Bosianu era un independent pe care nici un partid nu avea interes să-l susțină cu stăruință.

Alegerile dau o mare majoritate guvernului, dintre fruntașii opoziției sunt aleși: D. Ghica, Lascăr Catargiu, Vasile Boerescu, Manolache Costache, Petre Carp, Generalul Florescu, ajuns la paritate de voturi cu Ion Brătianu la colegiul I de Vlașca, este bătut cu un vot la balotaj.

Corpurile legiuitoare sunt convocate în sesiune extraordinară. În țară însufletirea este mare, un vânt patriotic suflă asupra țării.

Cei mai fruntași medici din București își oferă serviciile gratuit în următorii termeni:

Domnule prim-ministru,

„Subsemnații d-ri în medicină văzând că înaltul guvern, în prevederea războiului, este silit a face concentrări, a chemat rezervele și milițiile;

Știind că nimic nu ridică moralul soldatului decât o bună îngrijire, pentru care înaltul guvern își dă toate silințele:

Cunoscând, încă, greaua poziție în care se află finanțele țării, nevoind a rămâne spectatori sacrificiilor ce trebuie să facă fiecare cetățean;

Cu respect vă facem cunoscut că ne punem chiar de astăzi gratis la dispoziția d-lui ministru de război pentru a face servicii în spitalele militare din Capitală, precum și a tuturilor corporilor ce ar rămâne în București. Cu acest mijloc, credem, că s'ar putea umple golurile ce se simt în personalul medical.

Doctori: Marcovici, Kalenderu, Felix, Fialla, Sergiu, Măldărescu, Romniceanu, Drăghiescu, Teodorescu Florea Bălanu, Danielopolu, Cherenbach, M. Petrini din Galați.

Aceștia erau cei dintâi medici din București.

Suflarea de învioreare trece peste tot.

Studentii universitari, cari ceruseră instructori militari, sunt convocați, încă din luna Ianuarie, în marea curte din dosul prefecturii poliției și puși sub autoritatea maiorului Comăneanu.

În zăpadă până la genunchi facem exercițiile comandate. Văd încă în capul flancului drept silueta înaltă a doctorului C. Istrati, pe atunci doctorand în medicină, a d-rului Apostoleanu, doctorant de asemenea și atâtia alții. Mai târziu, am urmat exercițiile în grădina Cismigiuului.

— Știrile din Rusia spun că Tarul Alexandru II, vine la Chișinău și la Odesa ca să inspecteze trupele concentrate pentru pornire. În același timp la București este mare fierbere fiindcă știrile din afară spun că, deoarece neutralitatea României nu e garantată prin nici un tratat, trupele turcești vor ocupa punctele strategice de pe malul stâng al Dunării de îndată ce rușii vor intra în Moldova.

În ziua de 12 Aprilie, consiliul de miniștri adresează poporului următorul manifest:

„În dimineața de 11 Aprilie guvernul a primit dela marele vizir al Imperiului otoman invitațiunea ca să se înțeleagă cu comandantul armatelor turcești dela Dunăre, Excelența sa Abdul-Kerim Pașa, spre a apăra teritoriul român de invaziunea armatelor imperiale ruse care se arată a fi iminentă

În cursul aceleiași zile și în dimineața de astăzi prefectii limitrofi cu Basarabia rusească, au încunostiintat pe guvern că armata imperială rusă a început ași opera intrarea în România prin trei puncte, anume: Bestimac, județul Cahul, față cu orașul Leova pe Prut, unde a și ajuns avangarda; Tabac, orașul Bolgrad și Ungheni, capul liniei ferate Iași-Ungheni, intrând deja avangarda în orașul Iași.

În fața acestor fapte întâmplate înainte de a fi Camerile legiuitoare întrunite, guvernul n'a putut și nu poate face altceva decât a se ține de linia de purtare trasă de corpurile legiuitoare în ultima lor sesiune: menținerea drepturilor României și neutralitatea. Până la întrunirea parlamentului, care se face poimăine 14 Aprilie când țara va fi pusă în pozițiune să și spună hotărâtorul ei cuvânt, guvernul, nevoind să ia asupra și de a prejudeca această hotărâre, a luat următoarele măsuri în interesul ordinii publice:

1) Spre a evita orice conflict care ar putea angaja națiunea înainte ca vocea ei să se rostească prin legiuitile sale organe, trupele române staționate la fruntarie au primit ordin a se retrage înăuntrul țării ca astfel să se evite din parte-i orice conflict care ar putea să atragă războiul înăuntrul țării.

2) Prefecții județelor limitrofe sunt ordonați în fața cererilor formulate de comandantii trupelor intrate și care ar mai intra, să nu intervină ca agenți ai puterii centrale ci ei vor avea a se mărgini ca simpli funcționari polițienești și prin mijlociri oficioase să ferească populațiunile de eventualele neajunsuri și conflicte lăsând ca autoritățile municipale, în fața comandanților de trupe, să reprezinte comunele ocupate.

3) Populațiunile dealungul Dunării au fost desțepțate de ași retrage familiile și averea în comune mai depărtate de Dunăre.

Ori ce fapte noi se vor produce vor fi de îndată aduse la cunoștința publică.

I. C. Brătianu, M. Cogălniceanu, I. Docan, G. Chișu, I. Câmpineanu, General Cernat

Vrea să zică la 11 Aprilie 1877 rușii au pus piciorul pe teritoriul României. La 14 Aprilie se întrunește parlamentul în sesiune extraordinară.

În același timp un potop de știri senzaționale, dar toate false se abat asupra Bucureștilor. Guvernul nu institue cenzura și nu o va institui de și avem și o armată streină în țară.

Pe de altă parte se simte că guvernul român caută un simplu pretext spre a putea rupe cu Turcia, de aceea ziarile oficioase anunță zilnic că trupele turcești au violat în mai multe puncte teritoriul României. În Rusia, însă, e cenzură strânsă, iar telegraful anunță că ziarul „Golos” a fost suspendat pe 2 luni.

— Guvernul depune în parlament următoarea Conven-

țiune încheiată între guvernul rus și guvernul român spre a reglementa trecerea armatelor rusești prin România.

CONVENȚIUNE

ART. 1. — Guvernul Alteței sale Domnului României Carol I asigură armatei ruse, care va fi chemată a merge în Turcia, liberă trecere prin teritoriul României și tratamentul rezervat armatelor amice.

Toate cheltuielile care ar putea fi ocazionate de trebuințele armatei ruse, de transportul său, precum și pentru satisfacerea tuturor trebuințelor sale, cad, naturalmente, în sarcina guvernului imperial.

ART. II. — Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul Maiestății sale Imperatorului tuturor Rusilor, se obligă a menține și a face a se respecta drepturile politice ale Statului român astfel cum rezultă din legile întreprinderi și tratatele existente *precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României*.

ART. III. — Toate detaliurile relative la trecerea trupelor ruse, la relațiunile lor cu autoritățile locale, precum și toate învoielile care ar trebui să fie luate pentru acest sfârșit, vor fi consemnate într-o convențiune specială, care va fi încheiată de delegații ambelor guverne, și ratificată, în același timp, ea și cea de față și va intra în lucrare deodată.

ART. IV. — Guvernul Alteței Sale Domnului României se obligă a obține pentru convențiunea de față precum și pentru cea menționată la Art. precedent, ratificarea cerută de legile române și a face imediat executorii stipulațiunile cuprinse într'însa.

Făcut în București la 4 Aprilie anul 1876.

Baron DIMITRI STUART

Agent diplomatic și Consul General al Rusiei în România

M. COGALNICEANU

Ministrul afacerilor streine în România

Precum se vede, această Convențiune fusese semnată cu o săptămână mai înainte de intrarea armatelor rusești în România. Negocierile, firește, urmau mai de mult. Și totuși guvernul a invocat, pentru ca să motiveze ruperea relațiunilor cu Turcia, oarecare violare de bastimente particulare în portul Bechet, fapt petrecut în urma încheierii acestei Convențiuni.

De fapt România era aliata Rusiei încă din 1876, după vizita lui Ion Brătianu la Livadia.

În ziua de 11 Aprilie în clipa în care armatele ruse au pus piciorul pe teritoriul României, Marele Duce Nicolae, Comandantul suprem al armatelor ruse, a adresat următoarea proclamațiune către Români;

Locuitori Români.

Prin porunca Maiestății Sale Impăratul a toată Rusia, armata sa ce, sub a mea comandă, e însărcinată a combate în contra Turciei, intră astăzi în țara voastră, care nu pentru întâia dată întâmpină cu bucurie oștile rusești.

Vestindu-vă aceasta vă declar că venim la voi ca vechi prieteni și voitori de bine; nădăjduesc a găsi la voi aceiași sufletească primire care au arătat străbunii noștri oștirilor noastre în trecutele rezbele ce le-am avut cu Turcii. Din partea mea, conformându-mă poruncilor împărăteștii sale măririi, prea înaltul meu frate, socot de a mea datorie a face cunoscut vouă, Românilor, că trecerea oștirilor noastre prin țara aceasta, unde vor sta numai vremelnicește, nu trebuie nici de cum să vă turbure, guvernul vostru fiind considerat de noi ca un guvern amic.

Vă invit dar, prin aceasta, a urma în pace îndeletnicirile voastre și a ușura armatei chipul de a satisface nevoile și trebuințele sale; tot deodată am luat toate măsurile pentru ca or ce s'ar da armatei să fie plătit fără întârziere și integral de către Casieria militară.

Vă este cunoscut că armata maiestății sale se vestește prin puternica sa disciplină, sunt încredințat că ea își va păzi cinstea în mijlocul vostru, oștirile noastre nu vă vor turbura liniștea și vor respecta legile, persoanele și averile pacinicilor cetățeni.

Români, strămoșii noștri și-au vărsat sângele pentru libertatea voastră, mă socot în drept a vă cere concursul pentru armata care trece prin țara aceasta, spre a da mână de ajutor chinuților creștini de peste Dunăre, a căror nenorocire a tras, nu numai compătimirea Rusiei, ci chiar a Europei întregi.

NICOLAE

— În Senat Convențiunea încheiată cu Rusia pentru trecerea armatelor ruse este combătută de P. P. Carp, Manolachi Costaki, B. Boerescu și Dimitrie Sturza; o susțin Prințul Dimitrie Ghica care e raportorul, I. Brătianu și Cogălniceanu.

Convențiunea e votată cu 41 voturi contra 10.

La Camera raportor este Gheorghe Mărzescu. Convențiunea e combătută de Nicolae Blaremburg și Gheorghe Danielianu (Danielopolu) și o susțin Missail, Cogălniceanu și Ion Brătianu. Convențiunea e votată cu 79 bile albe contra 25.

În urma acestui vot Nicolae Blaremburg își dă demisiunea din Camera întrebându-l expresii injurioase pentru Adunare. Demisia e primită cu 63 voturi contra 31.

— Bucureștii este în febră. Se fac rechizițiuni de cai pe picior mare, se rechiziționează alimente, în mai toate casele femeile fac seamă și o predă Crucii Roșii.

Ziarele anunță că Turcii trecând cu vasele pe Dunăre trag asupra soldaților Români; în urma acestor provocări gu-

vernul să ordoneze soldaților de pe linia Dunărei ca să răspundă cu gloanțe.

La 26 Aprilie ziarele anunță cu litere groase că Turcii bombardează din Vidin Calafatul. Ghiulele cad în Dunăre. Tunurile românești au început a răspunde.

Edițiile ziarelor sunt smulse de trecători, stradele sunt pline de public, emoția este fără putință de a fi descrisă.

La 26 Aprilie cele dintâi trupe rusești ajung în gara Târgoviștei (azi gara de Nord) și încep să se îndrepte în grabă către Giurgiu.

Regele Carol ia comanda efectivă a armatei române cu următorul Comandament:

Șeful Statului major Colonel Slăniceanu George.

Dr. Carol Davila inspector general sanitar.

Comandantul Corpului I de armată general Lupu George

Divizia I, comandant colonel Cerkéz Cristodor.

Divizia II-a Comandant colonel Logadi Ion.

Comandantul corpului II de armată general de brigadă Radovici Alexandru.

Divizia III-a comandant colonel Angheliescu George.

Divizia IV-a comandant general de brigadă Manu George.

— Se telegrafiază din Oltenița că Turcii au început bombardarea orașului. Tunurile românești au răspuns și lupta de artilerie a durat până la 7 ore seara. Bine înțeles că la București faptul capătă cu totul alte proporții, se vorbește de o debarcare turcească, de omoruri, de jafuri și incendieri operate de bandele de Cerkezi și baș-buzuci.

Domnitorul, însoțit de comandantul Corpului 2 de armată general Radovici, pleacă la Oltenița spre a vizita orașul bombardat de Turci și trupele române cantonate în apropiere. Domnitorul felicită cu deosebire pe oamenii bateriei de artilerie care s'a distins în lupta contra Turtucaiei.

În București însuflețirea crește și opinia publică cere, cu glas tare, ca România să declare războiul Turciei.

— La 29 Aprilie o mare zi istorică.

Anastase Stolojan, deputat liberal din Craiova, interpelează guvernul asupra provocărilor repetate ale Turcilor și întreabă ce măsuri va lua România spre a-și apăra libertatea și teritoriul. Bine înțeles interpelarea era făcută din inițiativa guvernului.

La Cameră — în vechiul local din dealul Mitropoliei — lumea umplea până la ultimul loc După o discuțiune caldă, cu care prilej au rostit mari discursuri Mihail Cogălniceanu și Ion Brătianu, Camera a votat cu 58 voturi contra 29, urmărirea Moțiune care însemna, de fapt, — dacă nu și în formă, — proclamarea independenței României.

MOȚIUNE

Adunarea, pe deplin satisfăcută de explicațiile d-lui ministru de externe;

Considerând că **TURCIA**, prin declarațiunile și actele sale de agresiune în contra României, **A RUPT SINGURA VECHILE LEGATURI CE NE UNIAU CU DANSA** și s'a pus în stare de răzbel cu Statul român;

Luând act de declarațiunea guvernului că tunul român a răspuns deja la declararea de răzbel făcută de Turcia;

Adunarea națională recunoaște starea de răzbel creată României prin însuși guvernul otoman;

Aprobă atitudinea guvernului față cu agresiunea streină și se razimă pe simțul de dreptate al Marilor Puteri garante, care de la tratatul de Paris, au luat sub scutul lor dezvoltarea independenței politice a României.

Având plină încredere în energia și patriotizmul guvernului și dă autorizarea ca, cu toate greutatea, să pună toată stăruința și să ia toate măsurile spre a apăra și a asigura existența Statului român, astfel ca la viitoarea pace, România să iasă cu o pozițiune politică bine definită și națiunea, **DE SINE STATATOARE**, să poată împlini misiunea sa istorică.

Independența României era apropiată.

A doua zi Senatul a votat aceiași Moțiune cu 36 voturi contra 7 și 1 abținere.

În Cameră au combătut Moțiunea Nicolae Ionescu fostul ministru de externe, până în ajun și Dimitrie Ghica fiul lui Ion Ghica. În Senat a combătut-o Manolachi Costaki.

Faptul important la Senat a fost acela că Moțiunea a fost prezentată de Beizade Mitică Ghica și susținută atât de D-sa cât și de Vasile Boerescu și Alexandru Orăscu, toți membri ai disidenței conservatoare.

Peste puțin cu toții vor intra în partidul liberal, Beizadea va deveni președintele Senatului iar după răzbel, Vasile Boerescu ministru de externe.

— Acum starea de răzbel este declarată oficial între Turcia și România.

La 4 Mai sosește în București Marele Duce Nicolae; la gară este primit de către Domnitor, Doamna și Primul Ministru. Lumea în număr foarte mare este pe stradă.

Ziarele sunt smulse din mâinile vânzătorilor fiindcă nimeni nu vrea să le ia din mână.

Aceste ziare mai anunță că oamenii regimentului 16 dorobanți sosit la Turtucaia, văzând lupta și bălăcărind praful de pușcă, au ieșit pe străzi și au cerut să treacă Dunărea; unii au declarat că dacă nu li se dă voie să treacă cu lunțile, vor trece înapoi. Cu mare greutate ofițerii i-au oprit.

Această știre provoacă în toată Capitala o adevărată frenetă de entuziasm.

Ziarele anunță a doua zi că la Dunăre, între Olenița și Turtucaia a fost și luptă de infanterie. Cu acest prilej s'a distins bateria comandată de căpitanul Lupășcu. În general trupele din divizia Colonelului Manu s'au distins prin bravura lor.

— Cu intrarea rușilor în țară, a venit și invazia rublelor rusești. Camerele votează o lege care statornicește astfel cursul acestor monede: rubla de argint 4 lei, o jumătate rublă 2 lei; sferul 1 leu; bucata de 40 capeici 80 bani; de 20 capeici 40 bani; de 10 capeici 20 bani.

— Gheorghe Mărzescu, deputatul de Iași este numit comisar al guvernului pe lângă armatele rusești.

— La 29 Aprilie Camera și la 30 Aprilie Senatul votează o Moțiune prin care România declară că Turcia rupsese vechile legături ce o unea de România. La 9 Maiu *Independența* este proclamată și în acte.

La 9 Maiu, în urma unei interpelări a lui Nicolae Fleva, Camera votează cu unanimitate de 79 voturi și cu apel nominal și 3 abțineri următoarea moțiune:

PROCLAMAREA INDEPENDENȚEI

„Camera mulțumită de explicările guvernului asupra urmărilor ce a dat votului ei de la 29 Aprilie anul curent.

În act că rezelul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și că *Independența absolută a României* au primit consacrarea lor oficială și:

Comptând pe dreptatea Puterilor garante, trece la ordinea zilei.”

Senatul a votat imediat aceiași moțiune.

Acum independența României era definitiv hotărâtă.

Marea mulțime care asistasă la Cameră, atât în tribune publice cât și în curte, și pe dealul Mitropoliei la săvârșirea marelui act, se revărsă spre centrul Capitalei. Drapelele sunt arborate, valurile mulțimei străbat orașul, studenții manifestează cu cântece patriotice, se aude răsunând „Deșteaptă-te Române”. Și până târziu în noapte poporul Capitalei fericit, petrece.

— În aceeași ședință de la 9 Mai, s'a votat instituirea decorațiunei „*Steaua României*”. Raportor a fost Mihail Ferikidi.

În Comitetul delegaților s'a propus ca decorațiunea să fie numită „*Credința*”, însă a fost admis numele propus de guvern.

În Cameră un mare număr de deputați, toți din majoritate; Grigore Vulturescu, Pană Buescu, D. I. Ghica, Furculescu, au combătut decorația și a civililor de care ce actul ar fi antidemocratic; toți au cerut ca *Steaua României* să fie numai o decorație militară.

Sentimentul Camerei este hotărât democrat așa că legea e votată cu un amendament al lui A. Candiano-Popescu care dă decorația numai pentru fapte militare. Dar Senatul modifică lege, acordând decorația și civililor.

Reintors la Cameră proiectul întâmpină o mare împotrivire. A trebuit să se cuvântul însuși Ion Brătianu pentru ca legea cu amendarea Senatului să poată trece cu 48 voturi contra 26.

Ce bine ar fi fost dacă decorațiunea nu ar fi putut fi dată de către militarilor. Multe acte de corupțiune ar fi fost înălțurate, iar guvernele ar fi avut mai puțin o armă de incovoiare a energicilor și a caracterelor.

De altfel viitorul a dovedit că dreptatea era de partea majorității reale a Camerei.

— Vine în discuțiunea Camerei proiectul de lege pentru emiterea a 30 milioane lei în bilete de ipotecare cu care să se stingă datoria Statului pe 1876. Proiectul este combătut de un mare număr de deputați dintre fruntașii partidului liberal și specialiști în materie. Au combătut proiectul: Constantin Grădișteanu, Pake Protopopescu, Nicolae Ionescu, Pană Buescu, Gheorghe Cantili. Cu toată stăruința lui Ion Brătianu care era și ministru de finanțe, votul pentru luarea în considerație a proiectului dă 35 bile albe și 34 negre, deci votul nul.

După ce proiectul a fost modificat parlamentul l'a primit.

ROMANIA IN RAZBOIU

— Domnitorul s'a dus în inspecție la Calafat și a intrat într-o baterie; în acel moment Turcii au început să tragă. O ghiulea a căzut aproape de Domnitor. Acesta, nepăsător, a spus zâmbind:

— Asta-i muzica care-mi place mie.

Pentru a răsplăti acest gest de vitejie Consiliul de miniștri, în urma raportului Generalului Cernat ministrul de război, hotărăște ca să se acorde lui Carol I medalia „*Virtutea Militară*”, înființată atunci.

Consiliul de miniștri subserie următorul act:

„Astăzi 20 Mai 1877, Consiliul miniștrilor, având în vedere referatul d-lui ministru de război, decide ca cu toții să meargă și să roage pe Măria Sa Domnitorul, în numele armatei, ca, în calitate de întâiul oștean român, în memoria zilei fericite în care armata a adunat curajul și devotamentul Suveranului ei pentru patrie și ca un semn de afecțiune și solidaritate, pe Măria Sa a arătat în totdeauna pentru armată, să binevoiească a accepta și a purta pe pieptul Său medalia *Virtutei Militare*.”

I. C. Brătianu, M. Cogălniceanu, I. Docan, G. Chițu, I. Câmpineanu, Al. Cernat.

— Cea dintâi decorațiune *Steaua României* a fost dată de Domnitor Generalului Nicolae Golescu fost locotenent domnesc la 1836, care de doi ani zăcea pe patul suferinței.

Domnitorul i-a pus singur pe piept decorațiunea în gradul de Mare cruce.

Marea Cruce a fost dată apoi lui Ion Brătianu și lui Mihail Cogălniceanu.

— Ziarele bucureștene publică știri eronate asupra scufundării unor vapoare de război turcești în fața Brăilei. Fiindcă la epoca aceea mă aflam tocmai în portul brăilean cunosc toate amănuntele acelor fapte la care am fost chiar martor ocular.

Intr'una din zilele începutului lunii Maiu se aude de o dată tunul bubuind. În câteva minute panica cuprinde orașul, magazinele încep a se închide și lumea aleargă îngrozită pe străzi.

În timpul acesta zgomotele cele mai absurde încep să circule. Se spune că un număr de câteva sute de bașbuzuci au debarcat, că măcelul populației a început, și că în același timp, câteva vapoare de război bombardează orașul. În realitate era altceva.

Trei Monitoare turcești de un slab tonagiu s'au arătat pe Dunăre eșind din brațul Măcinului; de cum le-a zărit bateriile rusești instalate pe malul brăilean au deschis focul asupra lor. Dar tunurile rusești erau de calitate inferioară având bătaia prea scurtă; de aceea toate proiectilele lor cădeau în Dunăre. Cele trei Monitoare au ripostat, dar fiindcă Dunărea era agitată în ziua aceea, proiectilele trimise, în loc să cadă asupra bateriilor de uscat, au căzut la întâmplare, ici și colo, găurind câteva ziduri vechi dar fără să facă explozie. Toată afacerea a ținut vreo 15 sau 20 minute, apoi Monitoarele s'au retras pe brațul Măcinului.

Rușii hotărâră, însă, să se descotorosească de aceste Monitoare care erau supărătoare.

Intr'o noapte fără lună, cam pe la 1 după miezul nopții câteva bubuituri mă deșteptă. Și fiindcă locuiam aproape de malul Dunărei am esit repede; însă liniștea se restabilise.

A doua zi am aflat evenimentul.

Peste noapte patru salupe cu abur rusești au atacat cele trei monitoare turcești care, în toate nopțile staționau de pază la intrarea canalului Măcinului.

În prima salupă purtând numele *Tarevici*, se afla locotenentul Dubașof, în a doua *Xenia* (numele unei fiice a Tarului) se afla locotenentul Seștașof, în fiecare din aceste salupe se aflau și alți militari inferiori; pe *Xenia* se afla și maiorul Murgescu din marina română.

Salupele se apropiară în tăcere dar sentinela de pe unul din Monitoare, simțind apropierea, întrebă: Cine e acolo? Dubașof, care cunoștea limba turcă, răspunse: prietenii! Dar accentul îl trădă iar sentinela dete alarma. În acel moment Dubașof slobozi torpila care merse să se isbească de vapor. Explozia se produce și Monitorul se scufundă.

Imediat apoi Seștașof slobozi și el torpila în contra altui Monitor. Efectul fu fulgerător. Monitorul lovit sub linia de plutire, se sparse și se scufundă repede. Dar *Xenia*, voind să se retragă spre a nu fi atrasă în vâltoare, se aplecă pe o parte și primi apă la mașină. Erea primejdie de înecare. Atunci

maiorul Murgescu, cu prețul vieții se scobori în compartimentul mașinei și o puse din nou în stare de a funcționa.

A doua zi seara ofiterii ruși aflați în Brăila dedură un mare banchet spre a sărbători pe eroicii ofiteri. Când intră în sală maiorul Murgescu toată scala izbucni în strigăte de: „*Viva Murgeshi!*”

Peste câteva zile — ziua precisă n'am notat-o — Marele Duce Nicolae, comandantul armatelor rusești sosi în gara Brăila. În acel moment, crucișătorul protejat Lufti Gelil, care staționa mascat pe brațul Măcinului, aruncă câteva proiectile din tunurile sale de mare calibru. Două din acele proiectile, destinate să lovească trenul, căzură la câțiva metri departe de gară, dar fără să facă explozie. Marele Duce se apropie de unul din proiectile și, arătându-l ofiterilor din jurul său, le spuse: „Iată inamicul! Pe acesta trebuie acum să-l combatem!”

Lufti-Gelil plecă în susul Dunărei, peste o zi sau două bombardă Oltenița apoi se reîntoarse pe Canalul Măcinului. Intenția turcilor era — așa se zvonea în Brăila — ca să răzune scufundarea celor două Monitoare bombardând orașul.

Erea o zi plină de soare și o lume imensă staționa pe lungul mal brăilean.

Bateriile rusești de calibru mic și de calitate inferioară, cum am spus — începură să tragă asupra crucișătorului, dar fără nici un rezultat. La un moment persoane care se aflau în apropierea mea și priveau vaporul cu un ochean, spuseră că Turcii, impasibili până atunci, au descoperit bateriile și au deschis magazia cu munițiuni. Rușii trăsese până atunci 53 lovituri de tun iar ghiulele lor cădeau, când prea departe când prea aproape; aceasta se vedea după săriturile apei.

Noi, de pe mal, numărăm loviturile. Lovitura 54 e trasă. Și în aceeași clipă auzim o groaznică detunătură și vedem un vulcan uriaș înălțându-se spre cer. Și, peste un minut, nimic. Crucișătorul dispăruse. Lufti Gelei, în mai puțin de un minut se scufundase.

Din echipagiul de 200 oameni nu a scăpat atunci de cât bucatarul pe care întâmplarea a voit să-l arunce într'o mlaștină de pe mal.

Versiunile date de către ziarele din București nu crean deplin exacte, nici numele crucișătorului, nici felul în care s'a făcut scufundarea nu au fost redade credincios.

— În sfârșit vestea cea mare, Împăratul Alexandru al II-lea sosește în București.

Veniirea Tarului e precedată de o întreagă armată de polițiști și de spioni cari intră în țară și invadează București. Aceștia se pun în legătură cu poliția noastră și iau toate măsurile pentru paza Tarului și pentru supravegherea tuturor streinilor cari, sub diferite motive și pretexte, au venit în București.

Prefectul de poliție P. Ciocârlan nu este judecat la înălțimea situației, afară de asta nici nu vorbea limba franceză. Ciocârlan este mutat la Brăila, iar la București, în capul pre-

fecturei poliției, e adus prefectul de Brăila maiorul Radu Mihai.

— În ziua de 10 Mai studenții universitari au făcut o caldă manifestațiune de simpatie Domnitorului și Doamnei. O delegațiune de studenți s'au urcat în Palat și a oferit un buchet de flori Doamnei. Unul din membrii delegațiunei a rostit o cuvântare căreia i-a răspuns Domnitorul. Apoi, în aclamațiuni, studenții în mare număr, urmați de un numeros public s'au îndreptat spre locuința lui C. A. Rosetti în strada Doamnei (astăzi Paris) și l'au aclamat. C. A. Rosetti a eșit în balcon și a rostit o scurtă cuvântare entuziastă.

— În ziua de 24 Mai sosește în gara Târgoviște (gara de Nord) împăratul Rusiei.

Își poate crîcîna închipui ce îmbulzeală de lume erea pe toate străzile. Calea Griviței de astăzi. Strada Târgoviștei de atunci, ca și Podul Mogoșoaiei (Calea Victoriei) erau pavozate cu drapele române și ruse.

Trotuarele gemeau și un puternic serviciu de pază erea organizat. Se observa numeroși agenți ruși pretutîndeni.

Primarul a rostit următoarea cuvântare:

Sire!

„Orașul București e fericit a saluta în augusta persoană a Maiestății Voastre pe oaspele cel mai ilustru ce a onorat yreo dată țara noastră!

Actele mari pentru care Maiestatea Voastră a știut să grațieze adănc numele său în numele supușilor săi și în fastele istoriei, ajutorul tutelar ce Rusia ne-a acordat cu generozitate în timp de nefericire, fac ca întreaga națiune să considere șederea Maiestății Voastre între noi ca o probă de bunăvoință specială de față, de o garanție puternică pentru viitor.

Devenit numai de ieri Capitala unui Stat pe deplin independent, orașul București e mândru să deschidă astăzi porțile sale liberatorului popoarelor din Orient. El m'a însărcinat a ridica vocea în numele său pentru a saluta cu cel mai profund respect pe marele monarch care, prin vizita sa, a bine voit a face îndoit memorabilă noua fază în care a intrat România liberă și independentă.

Trăiască Maiestatea Voastră! Trăiască familia imperială!”

Primar al Capitalei era atunci C. A. Rosetti, care a primit această însărcinare special pentru această festivitate.

La gară primire strălucită, Domnul și Doamna ereau de față.

De la gară la Palat, în mijlocul aclamațiilor, cortegiul a fost astfel format. În prima trăsură Tarul, Doamna și 2 fii ai Tarului. În a doua trăsură Domnitorul cu Marele Duce Nicolae. În a treia trăsură Cancelarul prințul Gorceacof cu Ion Brătianu. În a patra ministrul de rezbel general Miljutin cu Mihail Cogălniceanu. În a cincea generalul Ignatîș, fostul ministru al Rusiei la Constantinopol, cu generalul Ion Ghica fostul agent al României în același Capitală.

Tarul a dejunat la Palat, apoi la ora 2, a fost recondus la gară, cu acelaș ceremonial.

Discursul primarului Capitalei, a fost viu criticat în unele cercuri politice, chiar în cercurile liberale. S'a făcut o vină lui C. A. Rosetti cum că a pus fraza că România datorește libertatea ei tutelei rusești și că această tuteală a fost acordată cu generozitate. C. A. Rosetti a fost învinovătit că s'a aplecat astfel în fața Tarului de și Istoria erea martoră spre a spune că, spre ași realiza planurile, Rusia ne-a răpit Basarabia.

Guvernamentalii răspundeau că aceste cuvinte au fost rostite numai spre a face impresie asupra țarului și a'l indenina să nu mai reclame cele 3 județe basarabene restituite nouă prin tratatul de la Paris.

— Evenimentele inspiră pe Vasile Alexandri care în acele zile glorioase este poetul epocii și al neamului. Nimeni nu erea mai fericit înzestrat de la natură ca să cânte redeșteptarea vitejiei române și gloria clipelor de atunci.

Ziarele publică poezia lui Alexandri

BALCANUL ȘI CARPATUL

*Balcanul și Carpatul la Dunăre mărează
Ca doi giganti năpraznici stau astăzi față 'n față
Ș'aprinși de dor de luptă, cu ochii se măsoară,
Cu glasul s'amenință, cu gândul se doboară
Zicând: „Nu pot să 'ncapă doi paloși într'o teacă.
E scris, din noi doi unui în pulbere să treacă!”*

*Balcanul cel fanatic muncit de aspră ură,
Nu știe să 'ngrădească sălbateca lui gură
Și zice în trufie: „Carpatule, vecine,
De nu vei pleca fruntea, amar va fi vai de mine,
Căci repezitou grabnic din plaiurile 'mă 'nalte,
Torente 'necătoare deprinse ca să salte
Din maluri peste maluri, din munte peste munte
Să bată a tale coaste, s'acopere-a ta frunte.
Să faciă într'o clipă ca să dispari din lume,
Cu-atale stânci și codri, cu ai tăi copii și nume!
Carpatul scoate-un freamăt teribil de urgie
Mișcând coame-i de codri ca leul în mânia
Și 'n hohot lung răspunde: „Balcan — a ta trufie
Arată că tu astăzi căzut ești în pruncie.
Nevole ai de-o cârje ruinați s'o supoarte
Căci ai ajuns, sărmane, acum la prag de moarte.
Ai fost odinioară gigant prin înălțime,
Amar, prin fanatiz-muți, puternic prin cruzime.*

*Ai revărsat pe lume și groază și rușine
Și te-ai scaldat în sânge, pîn ce ai dat cu mine:
De-atunci au trecut secolii! Plăpânda omenire
S'a deșteptat și numai tu stai în adormire.*

Ademenit de visuri nebune și trufașe
 Fără-a pătrunde norii care te țin în fașe
 Orb uriaș cu cărjă, tu genele ți ridică
 Și vezi l'a tale poale cât umbra ți-e de mică,
 Ești sters din cartea lumii tu care de vechime
 Stai rezemat în somnuți, de-o putredă mărimă
 Și vrei să fii în lanfuri popoarele creștine?
 Și vrei, Balcani gârboși, eu să mă 'nchin la tine?
 Dar n'auzi cum te râde și Dunărea și Marea?
 Deviza ți-e sclavia ș'a mea nealătarea!

Cum zic, doi vulturi ageri, zburând din vârf de munte,
 Se 'naltă până 'n ceruri și scot flăcări crunte.
 E unul din Balcanuri și din Carpați e altul
 Mult repede le'i sborul, mult jalnic le'i asaltul.
 Căci se isbesc ca fulgeri la luptă-ucigătoare!...
 Intinsele lor aripi se bat lucind de soare,
 Ș'a lor cumplite ghiare și pliscuri oțelite
 Își dau loviri de moarte și răni își fac cumplite.

Deodată unul cade ucis, pe-a noastre lanuri,
 E vulturul prădalnic din tristele Balcanuri
 S'în patru părți a lumii zbor zmulsele lui pene,
 Și cântă libertatea pe maluri Dunărene.

Mircești, 18 Mai 1877

— În timpul acesta armatele turcești sunt învingătoare împotriva muntenegrenilor pe care-i resping neîncetat către Cetinje. Generalul Ali Sahi repurtează o însemnată victorie și cucerește cele mai importante defileuri.

Intervenția grabnică a armatei ruse este cerută. Căci într-altfel atât bosniacii și herțegovinenii cât și Muntenegrenii vor fi zdrobiți.

— N. T. Orășanu, vestitul umorist care a scris ani întregi în *Ghîmpete*, *Daracul*, *Nechipercea* etc. și care e mai mult cunoscut sub numele de *Nechipercea* de cât sub numele său de Orășanu, scrie o poezie festivă în onoarea Domnitorului.

El care aruncase asupra lui Carol I cele mai cumplite ofense, mai ales fiindcă erea neamul, el care scrisese versurile, repetate la vremuri, din gură 'n gură:

*Ia-ți lădișă și cheișă
 Neamșule! etc*

acum a scris „O dedicațiune Domnitorului“, care sfârșea cu strofa:

*Tricolorul mândru zboară
 Peste fii de eroi,
 Domnul țării 'l desfășoară
 Cu el fii, căci e cu voi!
 E viteaz, inimă are
 Și-și iubește-al său popor,
 E din Frederic cel Mare,
 Și va fi învingător!*

*Săi, Române, și ia armă
 Domnul țării-a dat alarma!*

— Ofrandele și listele de subscripție pretutindeni. Ziarele publică aproape zilnice subscrieri în bani, seamă și tot felul de alte obiecte pentru soldați.

Clubul Tinerimei din București face o subscripție care va rămâne în permanență deschisă pentru armată.

Președintele Clubului P. E. Schina trimite primului ministru suma însoțită de o adresă. Ion Brătianu răspunde personal printr-o scrisoare publicată de ziare.

— La începutul lunii Maiu moare Ion Massim profesorul de limba latină de la liceul Sf. Sava. A fost un erudit, discipolul lui Heliade și conservator de idei.

A figurat și în Cameră ca ales al colegiului țărănesc din județul Brăila unde era născut.

— Pe la începutul lui Iunie rușii încep operațiunile lor militare. Întâia acțiune o încep în Dobrogea pe care o ocupă trecând pe la Galați și pe la Brăila. Aceasta este numai o diversiune fiindcă acțiunea principală se va desfășura cu mult mai la sud. Comandantul era generalul Zimmerman.

Luptele de artilerie urmează între Vidin și Calafat cât și între Bechet și Rahova. Aceste lupte între Români și Turci sunt întreținute din partea noastră spre a deprinde pe soldați ca și pe ofițeri cu zgomotul și acțiunea războinică.

Trupele noastre, cele mai multe tinere, fără experiența războiului iar majoritatea compusă din trupe de țărani luați de curând de la ocupațiile câmpului, aveau nevoie de această deprindere.

Prințul Carol și guvernul român voiau ca între ruși și români să se menție o alianță formală pentru ca și armata română să participe la război, însă rușii au cerut ca armata română să rămâie concentrată dacă vrea, dar au declarat că ei n'au nevoie de concursul ei, de altfel destul de neînsemnată ca număr.

Românii cereau să intre în acțiune spre ași valorifica drepturile la sfârșitul războiului. Rușii nu voiau să contracteze o datorie de recunoștință față de români și nici nu voiau să se spună că n'au putut birui fără ajutorul românilor.

Armata română a stat concentrată timp de 3 luni în pasivitate, dar aceste trei luni i-au servit foarte mult, căci a deprins pe țaran cu viața militară și cu disciplina taberei. A mai deprins pe oameni și cu bubuitul tunului și cu unele elemente ale luptelor active.

Când, după dezastrul rușilor la Plevna, armata română a trecut Dunărea, soldatul român nu mai era un novice.

După jumătatea lui Iunie țarul Alexandru strămută Cartierul general, de la Ploești, unde era, la Zimnicea. Trecerea Dunărei este apropiată.

— Problema trecerii armatei române peste Dunăre — după ce armata rusă a trecut — preocupă presa. Ziarele opoziției atacă guvernul fiindcă n'a izbutit să încheie un tratat de alianță cu Rusia. Aceiași adversari cari au combătut Convențiunea pentru trecerea rușilor prin țară, acum țin cellalt limbaj. Vecinicul politicianism!.. Conservatorii spun liberalilor: Ați început Maziniști și sfârșiți Cazaci.

Ziarul *Presa*, organul lui Vasile Boerescu, scrie la începutul lui Iulie:

„În vederea preparativelor ce vedem că se fac pentru o neîntârziată trecere a Dunărei de către armata noastră, trebuie să credem că guvernul a izbutit, sau este în ajun de a izbuti, să încheie acest tratat”.

Dar *Românul*, oficiosul guvernului muștră pe acest ziar spunându-i că nu este în interesul țării ca să facă asemenea insinuări sau denunțări.

Armata română ia totuș — și fără încheierea acestui tratat — o parte activă la cucerirea cetății Nicopole. Au luat parte la luptă bateriile românești de la Islaz.

— C. A. Rosetti, care primise demnitatea de primar al Capitalei numai spre a primi pe Țarul Rusiei, își dă demisia din această demnitate.

— Războiul începe peste Dunăre în condițiuni nenorocite pentru Turci, din cauza aceasta și fiindcă n'a știut apăra Dunărea — pe care rușii au trecut-o fără mai nici o pierdere — Abdul Kerim Pașa este înlocuit la comanda supremă cu Mehemet Ali.

Mehemet Ali se distinsese în luptele contra Sârbilor, dar își dădora norocul faptului că avea protecțiuni înalte.

Mehemet Ali era de origine german, se numea Iulius Detrois, fugise din țara sa natală, se făcuse chelner la Viena; dar, fiind foarte frumos, a fost luat de către ambasadorul turcilor în Capitala Austriei, Ali Pașa, ca valet de cameră și transformat în metresa lui. Vânzându-și corpul mai târziu marelui vizir la Constantinopol, fu trimis în școala militară de unde își făcu cariera.

— Armata română a trecut Dunărea.

Bătălii la Plevna și fugăriti spre Dunăre. Rușii sunt amenințați de a fi aruncați în apele acestui fluviu. Întreaga ar-

mată rusă este amenințată cu un dezastru. Atunci Împăratul Alexandru trimite cunoscuta telegramă plină de accentul deznădejdiei: „Cauza creștinătății fiind în primejdie, treceți Dunărea în ce condițiuni vreți, dar treceți cât mai grabnic”.

Telegrama era trimisă generalului Manu care declară că nu se poate mișca de cât dacă va primi ordinul de la guvernul român. Această atitudine foarte corectă, atrase generalului Manu înlocuirea. Rușii au cerut cu stăruință aceasta, iar Domnitorul Carol, spre ași atrage buna voință Țarului, sacrifică pe generalul Manu. Despre acest incident am mai vorbit.

Trecerea armatei române era descrisă de ziarele din București în termeni înălțători și mișcători.

Românii au trecut Dunărea pe la Corabia. Soldații treceau cântând, alături de ei mergeau femeile, unele cu copii în brațe. Toate femeile au mers până la pod unde s'au oprit. Soldații treceau iar cei rămași pe mal nu mai conteneau cu urale și aclamații.

Trupele din milițiile oltenesti, puse sub comanda colonelului Haralambie, ocupă Nicopole.

Trecerea repede a armatei române a oprit brusc fuga și debandada rușilor. În timpul acesta, pe când Osman-Pașa a ocupat solid Plevna, Mehemet Ali, generalisimul, înaintează energic către Târnova.

Trupele rusești aflate pe drum și în România sunt aduse, în grabă la Dunăre; s'a dat ordin ca întreaga gardă imperială rusă să plece din Petersburg și să vie la Plevna. Cu toată intervenția armatei române situația este încă foarte îngrijitoare.

Bombardarea Giurgiului începe acum cu mai multă furie fiindcă Românii au trecut Dunărea; pagubele pricinuite orașului sunt mari.

— D-na Maria Rosetti, soția lui C. A. Rosetti, ia conducerea unui spital pentru răniți.

— Rușii nu se mai simt în stare de a învinge singuri dupe cum le era ambițiunea. Dupe ce au cerut, tot la fel miciei Serbii, istovită după rezbélul ce făcuse, ca să lupte din nou, același ajutor îl cere și de la Grecia. Iar Muntenegru era mereu în luptă.

La începutul lui August Serbia intră din nou în foc.

Pe la 19—20 August garda imperială rusă începe să sosească în București de unde pleacă neîntârziat la Giurgiu. Sosește și generalul Totleben, marele general rus specialist în fortificațiuni, acela care în timpul războiului Crimeei, fortificase Sebastopolul.

— Generalul Cernat ministrul de răzbel a primit comanda trupelor române din fața Plevnei. Ion Brătianu, a luat portofoliul războiului, iar Ion Cămpineanu interimatul finanțelor.

În același timp, principele Carol, care se afla în capul armatei române în ziua când a trecut Dunărea, a rostit pentru trupe, următoarea cuvântare:

Ostași,

A trecut anul de când lupta de peste Dunăre între Turci și creștini pune în primejdie hotarele noastre.

Pentru a le apăra, țara a făcut apel la voi. La glasul ei v-ați părăsit căminele cu avântul oamenilor cari au conștiință că, de la devotamentul lor, atârnă ființa statului român.

Pe cât timp oștirile operau în depărtare și noi nu eram amenințați de cât de năvălirile unor cete de jefuitori ne puteam ține numai la apărarea țărmurilor. Acum, însă, rezbelul se apropie de hotarele noastre și, dată Turcii ar fi invingători, este învederat că ar năvăli cu toții, asupra țării aducând cu dânsii măcelul, prădarea și pustiirea. În această pozițiune ca să scăpăm țara de sălbătăciile năvălitorilor este de datoria noastră să mergem să-i combatem pe chiar țărmul lor.

Ostași Români, voi știți cât de mult a suferit patria noastră în timp de peste 200 de ani în care vi se răpiseră mijloacele de a mai apăra bărbătește, pe câmpurile de bătaie, drepturile ei.

Astăzi aveți ocaziunea de a arăta din nou vitejia voastră, și Europa întreagă stă cu ochii întinși spre voi.

Înainte dar cu inima românească și lumea să ne judece după faptele noastre.

Reîncepem, ostași, luptele glorioase ale străbunilor alături cu numeroasele și bravele armate ale uneia din cele d'ântăi puteri din lume. Armata română, de și mică, se distinge, sunt sigur, prin bravura și disciplina ei. Ea va reda astfel României rangul de altă dată, ce i se cuvine între națiunile europene.

Aceasta este și credința Augustului imperator al tuturilor rușilor, d'aceea nu numai românii vor lupta alături cu rușii, p'același câmp și pentru același scop, dar încă comanda superioară a ambelor armate despre Plevna îmi este încredințată Mie.

Aceasta este o onoare care se refrânge asupra țării, asupra voastră.

Faceți, dar, să falfăte din nou cu glorie drapelul românesc pe câmpul de bătaie, unde strămoșii voștri au fost, secoli întregi, apărători legii și ai libertății.

Înainte dar, ostași Români, înainte cu bărbăție și în curând vă veți întoarce în familiile voastre, în țara voastră liberă prin voi înșivă, acoperiți de aplauzele întregii națiuni,

Carol

Armata răspunse cu un ura răsunător și, în aceeași clipă soldații Români, cu drapelele desfășurate și în sunetul muzicilor, trecură Dunărea

Generalul Cernat, noul comandant, șeful armatei române, trecu în urmă cu întreaga cavalerie.

— Rușii, care până la dezastrul lor de la Plevna, nici nu voiau să audă de cooperarea armatei române, acum se plecau. Strânși cu ușa ofereau totul; cooperarea, condițiile cerute; Domnitorului României comanda supremă la Plevna chiar și asupra trupelor rusești, toate onorurile. Numai mâna hrăpăreață de-asupra Basarabiei nu și-a ridicat-o.

— De oace toate forțele militare active au fost trecute peste Dunăre, guvernul a dispus ca garda civică să treacă sub legile și regimul militar.

— În sfârșit vin luptele de la Plevna, de la 29 și 30 August.

Rușii nu aveau încredere în români, ba îi și batjocoreau. Corespondentul ziarului rus *Golos* scria: „Românii își dau un aer îngâmfat și războinic când sunt în România, dar pe câmpul de bătaie vitejia și bărbăția lor se schimbă în frică”.

În București emoțiunea este culminantă. Cele d'întâi știri asupra bătăliei de la 30 August sosesc. Se află că regimentul 13 de dorobanți (curcanii, cum îi botezase soldații din celelalte arme, fiindcă purtau la căciuli pene de curcani) din județul Vaslui a fost glorios, de asemenea și bateria de artilerie de sub comanda căpitanului Alexandrescu.

Țarul Rusiei a acordat trupelor române care au luat reșta Grivița, vreo 40 Cruci Sf. Gheorghe, iar Domnitorul decorează drapelul regimentului 13 de curcani cu „Steaua României”. În această bătălie s'a distins și regimentul 5 de infanterie.

— Ion Docan a ieșit din guvern și în locul său a intrat P. S. Aurelian.

Cabinetul e compus acum numai din 5 miniștri: I. Brătianu la interne și ad-interim la rezbel, M. Cogălniceanu la externe, G. Chițu la instrucție, I. Câmpineanu la justiție, P. S. Aurelian la agricultură, comerț și lucrări publice.

— Din Paris vine știrea că A. Thiers, liberatorul teritoriului francez a murit. Cogălniceanu trimite o telegramă de condoleanțe văduiei marelui dispărut.

— Bătăliile din jurul Plevnei aduc știri numeroase ziarelor.

D-l Lackman, corespondentul ziarului *Bund* din Berna și al *Gazetei de Chicago* scrie ziarului *Românul* asupra acțiunii regimentelor 13 dorobanți și 5 de infanterie:

„În ziua de 27 a fost ziua ceremoniei botezului infanteriei române. Nici odată n'ași fi crezut să văd atâta bravură la o trupă care până acum n'a cunoscut focul.

Astăzi am ferma convingere că armata română merită a fi pusă lângă ori ce altă armată a Europei și ori cine poate fi mândru de soldații și ofiterii ei care au dat probe atât de strălucite de vitejie.

Nu mai menționez artileria căci valoarea ei este destul de cunoscută”.

În adevăr artileria română era atât de superioară artileriei rusești și ca material și ca îndemânare, în cât nu odată la Plevna, comandamentul rusesc a cerut ca 2 baterii ruse care trăgeau, aproape fără folos, să fie înlocuite cu o singură baterie română.

Vine știrea morții maiorului Șonțu, a căpitanului Valter Mărăcineanu, rănirea maiorului Lipan, etc.

Regimentul 14 curcani a intrat cel dintâi în reduta Grivița.

Afară de căpitanul Mărăcineanu regimentul al 8-lea de infanterie a pierdut pe căpitanul Pană Alexandrescu, pe sublocotenentii Morea, Ulescu, Iarca și Marcovici.

Din regimentul 5 căpitanul Roman Mihail și sublocotenent Botescu.

Numărul răniților e mare.

Bucureștii este în fureie și cu îngrijorare așteaptă știrile de pe câmpul de bătăie pe care edițiile speciale ale ziarelor le aruncă în public.

La Grivița a fost luat un drapel turcesc de către vânătorii batalionului 2 comandați de A. Candiano-Popescu. Acest drapel este adus în București de către maiorul, sergentul, caporalul și soldatul cari l-au luat.

În ziua de 6 Septembrie drapelul a fost condus la Arsenalul armatei cu mare solemnitate militară, pe următorul parcurs:

La ora 3 d. a. a plecat de la Cotroceni, a trecut pe șoseaua Francmasonilor, calea Târgoviștei, Podul Mogoșoaiei și strada Mihai Vodă.

Pe întregul parcurs populația Capitalei era în picioare. Pe unde trecea drapelul cu bravii lui cuceritori era o furtună de urale și strigăte de „Trăiască!” De pe la ferestre lumea arunca cu flori, cu mici drapele tricolore, etc.

Seara a fost la Teatrul Național o reprezentație festivă: Sala gema de un public care exaltează de entusiasm. După himnuri și cuvântări ocazionale apar pe scenă eroii cari au cucerit steagul.

Toată sala e în picioare și muzica cântă himnul național. Aclamațiile vuese ca o furtună, doamnele din loji în picioare aplaudă, unele își smulg giuvaerurile și le aruncă pe scenă. Nici odată un public român nu a fost atât de mare.

Lista ofițerilor morți sporește neîncetat. În groaznica bătălie de la 6 Septembrie au căzut morți: Maiorul Nicolae Ioni (15 dorobanți); Căpitan Năstase N.; Căpitan Bozdan 3 vânători; Locotenentul D. Călinescu N.; Sublocotenent Dănescu 15 dorobanți; 15 ofițeri răniți.

La Grivița armata română (14 dorobanți și 2 vânători) a cucerit de la turci 3 tunuri.

Printr'un ordin de zi Domnitorul hotărăște ca 2 să fie așezate lângă Statuia lui Mihai Viteazul iar unul lângă corpul de gardă de la Palatul Princiar.

În seara de 11 Septembrie a sosit în Capitală drapelul luat de cavaleria română de la Cerkezi.

Sosesc și cele 3 tunuri luate de la Turci. Sunt debarcate în gara Târgoviștei și aduse pe Podul Mogoșoaiei până la stația lui Mihai.

Acolo așteaptă Doamna Elisabeta, care a prezidat instalarea tunurilor, în mijlocul unei mulțimi enorme și a unei mari însuflețiri. Cel d'al treilea tun a fost dus la Palat.

Tunurile erau însoțite de sublocotenentul Hartel, Doamna îi oferă un buchet de flori iar Domnul îl decoră cu *Virtutea Militară*.

— La mijlocul lui Septembrie Eugeniu Stătescu intră în guvern luând portofoliul justiției. Ion Câmpineanu rămâne titular la finanțe.

— Garda imperială rusă superbă, oameni cu înfățișare marțială și toți de statură erculeană, având cai coloși, defilează în fața Doamnei Elisabeta. În aceeași zi garda pleacă către Plevna.

— Viața bucureșteană ia o mare dezvoltare de îndată ce intră rușii în București.

BUCUREȘTII PE VREMEA RUȘILOR

Rușii, oameni de petrecere, foarte dedați la băutură, mulți din ei plini de parale umple toate localurile de petrecere și aruncă banii cu amândouă mâinile.

Localul de petrecere la modă era atunci grădina Union Suisse unde s'a înălțat de câțiva ani marele otel Simplon. Pe vremea aceea era numai un șir de prăvălii mărunte fără etaj, în cea din mijlocul, care ținea colțul între stradele Câmpineanu și Sf. Ionică, era instalată băcănia Sălcianu iar în celelalte, de obicei un mic birt estin.

Prin strada Câmpineanu se intra direct în ceea ce se numea „Grădina Union”, o curte cu câțiva copaci, apoi o casuță unde se afla instalat clubul Coloniei elvețiene și o instalație de popice. Acolo veneau să joace popicele elvețienii și câțiva invitați ai lor.

Pentru vară grădina era închiriată la trupe de cafeu concert.

Anul acesta, și în prevederea deverului mare ce trebuia să aducă afluența rușilor, luase grădina în exploatare cântărețul comic I. D. Ionescu și dăduse direcția nominală unei artiste franceze, cântăreța Fanelli.

Câteva cuvinte despre acest cântăreț care, un număr de 19 ani, a fost copilul răsfățat al Bucureștilor.

Încă de pe la 1873 s'a ivit în București I. D. Ionescu, român transilvănean, comic, cântăreț după modelul comicilor austriaci.

Înainte de a fi Ionescu fusese cântăreț la modă prin cafeurile concert, un oare care Fillkosky care a dispărut repede.

Ionescu a cultivat cupletul de actualitate, politic și social iar autorii acestor cuplete erau Pantazi Ghica, Ion Moșoiu, N. T. Orășeanu, etc.

În 1877 I. D. Ionescu era în apogeul carierei sale. Grădina Union Suisse era prea mică spre a putea cuprinde pe toți cei cari veniau să asiste la reprezentație. Mesele erau așezate până aproape de trotuarul străzii iar în fie care seară erau refuzate, din cauza lipsei de spațiu, între 200 și 300 persoane.

Ionescu avea cântonetele lui de mare succes.

Satira în potrivea unui bulgar cântată pe o arie populară:

*Să vezi na Petrana noastră,
Când ese na portă,
Cum se strânge lume totă
Și se face rotă.*

Sau:

*Cu o botină
De cea mai fină
Și c'un picior
Foarte ușor...*

*Colo 'n grădină
Văd o blondină,
Ca un amor
De dânsa mor.*

Ionescu câștiga ce voia la Union Suisse. În fiecare săptămână se ducea la Galați și-și depunea economiile la o bancă iar în fiecare seară, după reprezentație, un șir de 5—6 trăsură lua drumul Herăstrăului vechiu: era I. D. Ionescu cu amanta lui și cu un număr de prieteni—întotdeauna aceiași—cari în toate nopțile petreceau pe socoteala artistului.

I. D. Ionescu putea face avere căci rare ori un actor român a avut un prilej mai prielnic, dar a fost mână spartă: i-a plăcut prea mult petrecerile și a avut prea mulți prieteni dintre aceia pe cari francezii îi numesc: *pique-assiette*.

Dar Ionescu nu era singur la Union Suisse, avea o trupă. Steaua acestei trupe era o cântăreață franceză cu numele Fanelli. Fanelli era o veche cunoștință a Bucureștilor, era o artistă de talent și foarte inteligentă, de aceea succesele ei nu erau mediocre.

O dată Gorciakoff, cancelarul rusesc, care însoțea pe Împăratul Alexandru al II-lea în România, dădu un prânz, sau fu invitat la un prânz. La această masă erau invitați, pe lângă un număr de generali și alți funcționari ruși, și câțiva români: printre aceștia Mihail Cogălniceanu, ministrul nostru de externe și Dimitrie Sturza ministru de finanțe. La șampanie usile se deschid zgomotos și un număr de femei de cafeu-

concert intră sărind și cântând. Și una din ele sare pe genunchii lui Dimitrie Sturza pe care îl prinde de gât și-l sărută.

Sturza, care era pudicitatea pe picioare, s'a roșit, s'a zăpăcit, a pus ochii în pământ și a rămas mut de groază. Iar toți ceilalți se prăpădeau de râs.

Aceasta fusese o bună farsă urzită de Mihail Cogălniceanu.

— În scurt timp Bucureștiul se umple de parale. În fiecare zi vedem o nouă frumusețe răsturnată într-o birjă luxuoasă sau chiar într-o trăsură de casă. Fetele modiste și croitorese, servitoare frumusele, cocote foarte modeste se înalță deodată, au parale și au lux.

Altele, femei cunoscute, văduve, femei măritate, lucrătoare sau cocote dispar deodată. Toate acestea urmează pe câte un ofițer rus, peste Dunăre în Bulgaria sau în vreun oraș de pe marginea Dunării. Rușii plătesc bine, polii imperiali se văd în toate mâinile.

Petrecerile bucureștene urmează și se desvoltă. Iată programul grădinei Union-Suisse din strada Câmpineanu pentru 26 Iulie:

„Trupa de sub direcția Fanelli va da, în beneficiul d-lui Ercole Carini o frumoasă și variată reprezentație, după următoarea programă:

1. Parte: Trifouillar le Brasseur, Athend-moi-z-y; Chanson Russe; Ho! Y a ho!; Moda din ziua de astăzi, romanță
2. Parte: Une lune de miel Normande.
3. Parte: Cliquot, Fantaisie (Lombard). Le champagne musique de Mr. Carini; Romance, Steluța (romanță), La Gail larde, polca mazurca de Mr. Carini.

4. Parte: Deux beautés d'autrefois.
În grădina Guichard din dosul palatului regal juca Pas-caly în teatrul numit: *Teatrul de vară*.

La 22 August se juca: *La sânul mamei; Filosofia bărbăților* iar Teodor Popescu, va cânta între acte aria lui Tepeș, operetă națională *Fata dela Cozia* de Eugen Carada. Prețurile 2 și 1 leu

* * *

— Ziarele cotidiene ale epocii nu erau puține. Aveam: *Românul* și *Telegraful* ziare liberale, *România Liberă* de sub direcția lui D. A. Laurian și prim redactor Ștefan Mihăilescu, cu înclinațiuni junimiste, *Timpul* organul conservatorilor catargiști, *Presa* organul conservatorilor nuanța Vasile Boerescu, *L'Orient* ziar francez scos de către Emile Gall, un francez de curând venit în țară, care pune ziarul sub direcția nominală a lui Al. Ciurcu, *Nașunea Română* editat de un alt francez Frederic Damé și *Războiul*, cel mai răspândit organ atunci, organ de oroziție crâncenă, editat de tipograful Weiss, dar redactat de către poetul Haralambie Grădina. La 15 Noembrie a

mai apărut un ziar liberal, în genul *Războiului* lui Weiss, cu numele *Dorobanțul*. Deci 9 ziare cotidiene.

Nici unul din aceste ziare nu mai trăește astăzi.

* * *

Fiindcă toate faptele omenești sunt relative, bătăliile de la 1877, care nu erau de cât niște inocente încercări față de groaznicile bătălii din ultimul mare războiu mondial, aveau proporțiile unor întâmplări colosale. Luarea unui singur drapel de către un soldat într-o luptă singulară fu apoteozată în toate felurile, iar soldatul Grigore Ion prezentat ca un erou legendar.

Această inscenare era de altfel impusă, căci trebuia întărit curajul unei armate de țărani, fără tradiții militare, fără cadre solide, fără conștiința valorii sale.

Dar o controversă se ridică repede. Drapelul luat de Grigore Ion fu adus în București de către maiorul Candiano Popescu însuși, care fu înaintat, decorat și sărbătorit, prezentat fiind ca adevăratul erou al drapelului.

Toate ziarele opoziției dezaprobară cu energie această substituție iar în public se răspândi chiar zvonul cum că Candiano Popescu nu s'ar fi purtat tocmai curajos pe câmpul de bătaie. Adevărul era greu de aflat fiindcă patima politicii de partid era amestecată. În adevăr Candiano Popescu fiind un cunoscut liberal-roșu, trebuia să fie ținta atacurilor opoziționiste.

Candiano Popescu era acuzat de conservator, că singura lui ispravă ar fi fost să răpească în mod abuziv, de la un maior turc, un admirabil armăsar arab, pe care îl adusele în București dimpreună cu drapelul. Se pretindea că maiorul turc înaintase chiar o plângere guvernului român în această privință.

Dar liberalii nu se lăsă mai pe jos. Revanșa lor veni repede.

În ziua de 30 August, colonelul Alexandru Anghelescu — mai târziu ministru de războiu care sfârși printr-o condamnare în celebra cauză Broadwell — comandantul diviziei a IV-a înaintea Plevnei, dete un asalt nenorocit asupra redutei Grivița. Se spune că, fără un ordin expres și fără nici o pregătire prealabilă, colonelul Anghelescu din singura lui inițiativă, dete asaltul în ziua sfântului Alexandru, care era ziua numelui său ca și al țarului Alexandru II. Colonelul Anghelescu voise să facă o mare și plăcută surprindere țarului, oferindu-i de ziua numelui său una dintre cele mai însemnate întăriri ale Plevnei. Dar asaltul fu respins cu pierderi sângeroase. Mulți români rămaseră în valea care despărțea reduta Grivița No. 1 de Grivița No. 2 și care fu botezată de soldați: Valea plângerii.

Acest eșec sângeros provocă vij polemici în București. Mai

puțin în presă dar foarte mult în cercurile politice cât și în public, nenorocirea era comentată cu vehemență.

Conservatorii cereau să se ridice comanda colonelului Anghelescu spre a fi dat în judecată. Colonelul Alexandru Anghelescu era, și el, un liberal categoric.

Dar liberalii răspândiră zvonul că atacul nu fusese respins din vina colonelului Anghelescu, ci din vina maiorului Iacob Lahovary, ofițerul de stat-major însărcinat cu recunoașterea terenului. Lahovary era conservator.

În public se spunea că maiorul Lahovary, fiind însărcinat cu recunoașterea terenului, nu mersese mai departe de Grivița No. 1 și nu descoperise că, după Valea Plângerii se afla o altă redută Grivița No. 2. Bine înțeles, se adăoga că Lahovary nu și îndeplinisese însărcinarea, din lașitate. Deci, când soldații români, în asalt, au ajuns în fața obiectivului, au fost trăzniți de focurile încrucișate ale celor două redute.

Afacerea veni în parlament în urma stăruințelor lui Nicolae Brătianu respinge acuzarea adusă maiorului și-i aduce laude pentru priceperea și curajul său.

Victoriile de la Plevna și eroismul dorobanților din regimentul 13 de Vaslui inspiră pe Vasile Alexandri care publică atunci *Peneș Curcanul*.

În lauda vitejilor din regimentul 13, Alexandri scrisese neperitoarele lui versuri:

*Plecat'am nouă din Vaslui
Și cu sergentul zece
Și nu'i erea, zău, nîmănu,
În piept inima rece!*

Poeziile epice ale lui Alexandri străbat țara și renasc suflătele. Neamul, îngenunchiat de atâtea veacuri, ridică capul și fiecare român începe să se cunoască și să dobândească încrederea pierdută de-alungul restriștelor.

Alexandri este marele bard al românismului.

Am citit un număr de critice făcute literaturii lui Alexandri am auzit pe mulți întrebând care dintre Alexandri sau Eminescu, este mai mare? Dar opera lui Alexandri nu poate fi supusă examenului comparativ fiind că nu poate fi judecată numai de pe valoarea ei literară, ci mai ales din punctul de vedere moral și național.

Istoria — nu cea de astăzi — ci Istoria de mâine și de poimâine va spune că Alexandri a fost marele poet al ceasului, care a cântat gloria neamului său în cea mai încântătoare limbă literară. Istoria va spune că a fost singurul bard care a cântat epopeea din 1877—78 și a cântat-o în versuri de o frumusețe epică necunoscută limbii române nici mai înainte nici după aceea. Și, totuși, în dicționarul lui Lazăr Seiceanu nici măcar nu se pomeneste despre opera lui Alexandri de la

1877-78. Se pomeneste despre Doine, despre Pasteluri și despre Despot Vodă, dar nici un cuvânt de Fântâna Blanduziei, Cântul gîntei latine și poezia înălțătoare și nemuritoare care a cântat vitejia deșteptătoare a neamului românesc la 1877.

Iată de ce spun că alți istorici în alt viitor vor trebui să judece pe Vasile Alexandri.

— Clipa de la 1877 a fost redesteptătoare pe toate țărâmurile. Superioară zilelor pe care le trăim, a făcut ca războiul de la 1877 să fie urmat de o perioadă de optimism obștesc. Toate rănile războiului din Bulgaria au fost îndurate cu stoicism și voioșie. Bucureștii aveau înfățișarea unui oraș pur românesc și fericit. Înfațișarea Bucureștiului de astăzi, — în urma marelui război care ne-a dat întregirea neamului — murdar, bastard, fără conștiința marelui glorie naționale dobândite, numai cu preocuparea lucrurilor mici, și a câștigurilor mari era necunoscută Bucureștilor de la 1877 și 1878.

În același timp se impune și Eminescu Bucureștilor.

Eminescu era cunoscut la Junimea din Iași unde avea admiratorii săi, dar nu era de cât — spre a întrebuița un termen preferit astăzi — un poet regional. Cu „Scrisoarea a 3-a” în care poetul a pus toată patima lui politică și toată ura întruiva liberalilor, se relevă și se impune. De aci înainte Eminescu rămâne, căci este consacrat mare poet național.

Alături de cei doi mari poeți de geniu, apare, dând multe speranțe pentru viitor, poetul căpitan Carol Scrob.

Cine cunoștea până atunci pe Carol Scrob? Aproape nimeni. Într-o bună dimineață aflăm, din gura lăutarilor, că un oarecare poet Carol Scrob a scris două bucăți care încep să zboare din gură în gură. Aceste două cântece sunt:

*Ași dori din piept să-mi scot
Înima cu dor cu tot,
Și s'o pun în pieptul tău
Ca să simți precum simt eu*

Al doilea:

*Luna doarme, luna doarme,
Grățioasă,
Peste dealuri, peste dealuri
Și câmpii*

Aceste două bucăți plac mult bucureștenilor, aceste două cântece devin cântecele la modă; nu este petrecere la Herăstrău, la Leul și Cărnatul sau prin celelalte grădini unde lăutarii să nu cante și să nu repete neîncetat operele lui Carol Scrob. Dar poetul, care dedea atâtea speranțe, s'a oprit aci; nimic din ceea ce a mai scris după aceea n'a mai plăcut și n'a mai păsionat.

— Asediul Plevnei se prelungește și începe să obosească opinia publică. Încep murmurale, iar încrederea în destoinicia militară a comandamentului rus slăbește. La București, ca și

în alte orașe ale țării, dese conflicte izbucnesc prin localurile publice între militari ruși și publicul român.

Întrarea României în rezbel a pricinuit la Budapesta un numai deceptii dar și o mare turburare. Ziarele evreo-maghiare sunt pline de obraznicii la adresa României. Unul din aceste ziare ia în zeflema armata română, spunând că este o armată de iepuri, pe care numai două regimente de honvezi unguri ar fi de ajuns spre a o arunca pe toată în Dunăre.

Dar acei corespondenți ai ziarelor streine care au asistat la crâncenele bătălii din fața Plevnei sunt cu totul de altă părere.

Correspondentul ziarului londonian *Daily Telegraph*, scrie ziarului său chiar din Budapesta:

„Soldații Români s'au condus cu o bravură demnă de cele mai bune elogiuri mergând de mai multe ori la asalt, deși respinși sub focul omorător al împușcăturilor Turcilor. Mai mulți fură uciși chiar pe parapetul redutei pe care o escaladaseră cu atâta curagiu și tenacitate.

Dacă se va ține în socoteală că acești soldați ereau la începutul carierei lor și că se luptau în contra unor lucrări puternice apărate de o armată redutabilă, trebuie să se recunoască că s'au bătut într'un mod remarcabil.

În ceea ce privește artileria română rușii îi fac un elogiu nemărginit. Cavaleria n'a fost încă angajată într'un mod serios în foc, cu toate acestea atât oamenii cât și caii s'au ținut într'un mod perfect în mijlocul zgomotului luptelor. Infanteria a mers cu hotărâre în foc și a arătat o energie rară în împrejurări într'adevăr extrem de dure pentru o armată tânără și câte o dată rău dirijată. Perderea a 2000 oameni din 7000, adică o a treia parte din cei cari ereau angajați, este o probă incontestabilă că Românii nici n'au ezitat nici nu s'au dat înapoi dinaintea pericolului. Ei au dat prin aceasta o dezmințire prognosticurilor nedrepte de care a fost plină presa austro-ungară și germană în aceste din urmă luni, care aruncau cadomnii asupra acestei tinere armate.

Românii s'au bătut și încă s'au bătut cu bravură. În ziua de Sft. Alexandru ei au ținut postul lor cu onoare căci aveau să se lupte la postul cel mai periculos.”

— Ziarul *Le Temps* din Paris, vorbind despre atacul Românilor de la 19 Octombrie asupra redutei Grivița No. 2, spune:

„Ofițerii superiori ruși și streini cari sosesc de la Plevna, fac mari elogii bravurei trupelor române. Ei raportează că în lupta de la 19 Octombrie, după un prim atac fără succes făcut spre miază-zi contra redutei turcești dinaintea Plevnei, comandantul diviziunii a 4-a a reînceput iarăși atacul pentru a da satisfacție dorinței soldaților cari luaseră deja parte la înalta luptă.

Românii luău șanturile și se luptară corp la corp cu Turcii cari puneau silințe desperate snre a' opri de a escada parapetele.

Românii erau atât de înversunați în cât se luptară astfel timp mai bine de o oră fără a slăbi contra unui inamic bine adăpostit și superior la număr.

— La începutul lunii Noembrie moare Ulysse de Marsillac profesor de limba franceză, la facultatea de litere din București. Marsillac era un distins literat și publicist, el făcea să apară ziarul săptămânal *Le Journal de Bucarest*.

— Fostul circ Suhr, este transformat în sală de teatru. reprezentațiile încep cu spectacole variate, tombolă etc.

— La Teatrul Național se reprezintă pentru întâia oară la 8 Noembrie următorul spectacol:

PROLOG OSTENII NOȘTRI

1877

Piesă națională în 6 tablouri și un prolog
(Episod din rezelul actual)

Lucrată de d-l Frederic Damé și Dem. C. Olănescu

PROLOG

Poemă dramatică în versuri de d-l Frederic Damé.
Tradusă de d-l * * *, muzica de d-l A. Caure.

Persoanele prologului

Dochia
România

D-na E. Popescu
d-soara M. Vasilescu

* * *

— Pe la începutul lunii lui Noembrie Românii repurtează victoria de la Rahova. Aci au murit maiorii Ene și Giurascu, locotenentii Radovici și Georgescu, cum și 66 soldați. Au fost răniți: locot. colonel Măldărescu alți trei ofițeri și 149 soldați.

La această bătălie au luat parte un batalion din regimentul de dorobanți (Mehedinți și Dolj), un batalion din 1 dorobanți (Muscel și Argeș), 1 batalion din 6 Ilfov, regimentul 10 dorobanți Putna, două regimente de călărași, 2 reg. de roșiori și un reg. de ulani ruși.

CADEREA PLEVNEI

— În București prelungirea asediului Plevnei face ca e-nervarea populației să crească zi cu zi. Pe de o parte se dădeau asigurări formale că zilele Plevnei sunt numărate, iar pe de alta se invita lumea ca să aibă răbdare.

Românii aveau alte succese, ocupau Nicopole, Lom, Plank, biruiau la Rahova. însă Plevna nu cădea.

Intr-o zi o bombă: Ziarul lui Frederic Damé *Națiunea*

Română publică o telegramă din T-Măgurele cum că Plevna a căzut. A fost ca o scânteie electrică. Mașinele tipografice nu mai pridideau ca să tragă, publicul asedia intrarea tipografiei și cerca foi, instantaneu se scot drapelele, grupurile de manifestanți se succed ca valurile mării, orașul este în delir.

Insă, după câteva ore, o știre sinistă străbate mulțimea: știrea ziarului *Națiunea Română* nu era exactă, Plevna nu căzuse.

Aceiași mulțime, care două ceasuri mai înainte n'avea destule laude pentru ziarul care știuse să dea, cel d'întăiu, fericita noutate, acum alergia să spargă geamurile redacției.

A doua zi guvernul a impus lui Frederic Damé să înce-teze apariția acestui ziar

* * *

Dar la 28 Noembrie, pe la orele 3 după amiază sosește știrea că, de astădată, Osman-Pașa, făcând o eșire cu toată armata sa spre a se retrage spre Vidin, a fost silit să capituleze după o luptă vitejească de 4 ore și după ce a fost rănit la picior.

Știrile ulterioare arătau că lupta a ținut de la 8 ium. dimineața până la 1 jum. după amiază. Eșirea s'a făcut prin trei părți. Osman-Pașa comanda eșirea în persoană.

De astă dată bucuria populației bucureștene este fără păreche. Toată lumea este pe străzi, drapele, torțe, muzici, procesiuni. Podul Mogoșoarei rămâne plin până noaptea târziu.

Un mare grup de manifestanți se duce la locuința lui C. A. Rosetti spre a-l aclama. Rosetti ese în balcon, răspunde manifestanților și cu acest prilej a rostit cuvintele pe care conservatorii i le-au imputat până ce a murit; Rosetti a spus: „Domnilor, am luat Plevna externă, e adevărat, acum, însă, ne mai rămâne ca să luăm Plevna internă”.

Plevna internă era înfrângerea definitivă a reacțiunii și realizarea reformelor democratice.

Plevna a căzut într-o Luni. Comandamentul aliat știa bine că turcii pregătesc eșirea, de aceea se ținea bine și aștepta pregătit. Un dezertor turc veni Sâmbătă și anunță rușilor cum că Osman-Pașa a împărțit trupelor hrana pe 3 zile și câte 1.500 cartușe de om. Aceasta era dovada că Turcii vor ataca cât de curând.

Apoi a urmat eșirea și, după 5 ore de luptă eroică, capitularea.

— În ziua de 2 Decembrie, Serbia declară rezelul Turciei.
— Duminică 4 Decembrie țarul Rusiei intră în București spre a se reîntoarce în Rusia. Primirea ce i se face e grandioasă, orașul e pavcazat, scara iluminată.

Ne mai fiind armată activă în București, onorurile au fost date de Garda Națională care era însărită pe străde. Atunci la Palat țarul întrebă ce este această novă armată? I s'a răspuns că este Garda Națională. Atunci, Țarul îmbracă mantaua, sco-

bori în Curtea Palatului, trecu în revistă Corpul de gardă și îl salută de trei ori.

În București împăratul a fost primit de Doamnă, fiindcă Domnitorul era în Bulgaria.

— La 10 Decembrie a murit Nicolae Golescu fost locotenent Domnesc, mare patriot român, acela care a fost cel dintâi decorat cu *Steaua României* în gradul de Mare Cruce.

Două zile mai târziu vine știrea morții lui Victor Emanuel, acela căruia i se spunea *Il Re galantuomo*, acela care făcuse unitatea Italiei.

— În tot timpul anului, de la declararea războiului, s'au deschis în toată țara subscripțiuni pentru cumpărare de arme. Toate consiliile comunale și județene au subscris sume însemnate; de asemenea și foarte mulți particulari.

DOUA CRIME CELEBRE

— O telegramă din Brașov anunță că asasinii din strada Renașterii din București au fost osândiți la moarte prin ștreang.

Dar ce era asasinatul din strada Renașterii?

În luna lui August 1876 Bucureștiul a fost îngrozit de o crimă petrecută în plin centru al Capitalei și în timpul zilei; o doamnă Orăscu și fiica sa Cleopatra au fost găsite în pimniță moarte prin strangulare.

Iată cum s'a petrecut crima:

Doamna Orăscu locuia cu fiica sa Cleopatra și avea în serviciul său un bătrân servitor român și o servitoare Ungroaică anume Rosa. Servitoarea Rosa se învoi cu amantul ei, un ungur și cu un alt ungur, prieten al aceluia, ca să omoreze pe amândouă femeile spre a le prăda.

În ziua crimei Rosa a îndepărtat pe bătrânul servitor trimetându-l în Lipscași ca să aducă pentru stăpânele sale niște mostre; după plecarea servitorului, Rosa a introdus pe cei doi unguri în pimniță, apoi a chemat pe domnișoara ca să-i arate în pimniță ceva. Servitoarea mergea în urmă. Când fiica doamnei Orăscu ajunse jos cei doi unguri se repeziră asupra ei și o prinseră de mâini și de picioare iar Rosa îi aruncă după gât o frânghie cu care o sugrumă. Apoi servitoarea se duse iarăși sus și chemă grabnic pe doamna Orăscu spunându-i că domnișoara și-a rupt piciorul. D-na Orăscu alergă dar când ajunse în gura pimniței își văzu fiica întinsă jos moartă. Se întoarse repede înapoi tipând și chemând ajutor dar servitoarea îi aruncă și ei lațul după gât și cu ajutorul celor doi unguri o târîră în pimniță.

Asasinii au fost prinși la Brașov după scurtă vreme.

— La sfârșitul lunei lui Decembrie, precis în noaptea Crăciunului, pe o vreme viscoloasă cu multă zăpadă, s'a întâmplat vestitul furt al Cloșcei cu pui de la Muzeul de antichități.

Muzeul de antichități era instalat în palatul Universității. De cu ziuă un tânăr numit Pantazescu, s'a ascuns într-una din sălile Senatului, situată tocmai deasupra sălei în care se afla

vitrina Cloșcei cu pui. O santinelă se plimba în tot d'auna în coridorul de jos, pe dinaintea ferestrelor acestei săli.

Pantazescu începu operația când viscolul sufla mai tare; tăie tavanul și făcu o gaură atât de mare cât să poată intra o umbrelă închisă. Din cauza viscolului sentinela nu auzi căderea micilor bucăți de tencueală. Apoi deschise umbrela și lărgi gaura atât cât să poată trece corpul său. Acum bucățile cele mari din tavan cădeau în umbrelă și nu mai era nici un pericol ca să facă zgomot.

Când deschizătura fu destul de mare ca să poată trece un om, Pantazescu trase umbrela sus, legă o frânghie de piciorul uneia din mesele cele grele, apoi, fiind un tare gimnastic, scobori în Muzeu. După ce luă toate piesele Cloșcei se urcă din nou cu puterea brațelor, introduse piesele în ambii pantaloni pe care îi legă jos iar a doua zi, dis de dimineată, eși din Palat.

Lucrurile furate le-a dus acasă la dânsul și le-a ascuns în piano. Locuia în strada Italiană într-o mică și veche căsuță, care a făcut loc mai târziu casei doctorului Nicolae Tomescu.

Una din piesele Cloșcei a vândut-o unui bijutier-ceasornicar din strada Șerban Vodă, care a topit-o.

Descoperit, din cauza indiscrețiilor sale, Pantazescu a fost osândit precum și ceasornicarul. Acesta din urmă și-a făcut anii de osândă la penitenciarul Văcărești, iar Pantazescu la penitenciarul Cozia din județul Râmnicul Vâlcei.

Mult mai târziu, tocmai când era aproape de termenul liberării, a voit să fușă și a fost împușcat. O versiune foarte acreditată a pretins că Pantazescu a fost asasinat: unii spun din ordin superior, alții pretind de către directorul închisorii căruia Pantazescu îi încredințase secretul unor ascunzători fictive unde s'ar fi aflat produsul numeroaselor lui furturi.

ANUL 1878

Dacă anul 1877 a fost anul entuziasmului, al speranțelor mari și al victoriilor, în schimb anul 1878 fu anul decepțiilor și al deziluziilor.

Țara începea să se umple de răniți. Cele două ziare ilustrate și de format Nr. 4 *Războiul* și *Dorobantul* dedeau fotografiile ofițerilor morți și răniți.

Spitale peste tot. Mulți particulari pusese la dispoziție câte o cameră din locuința lor și cu paturile trebuincioase pentru căutarea răniților. Vădușele celor căzuți începeau să ceară pensuni, fiindcă nu mai aveau cu ce trăi, polițele victoriei încep să devie exigibile.

Bucureștiul se umple și de prizonieri turci care, pe o iarnă cumplită, au fost aduși pe jos, goi și flămânzi. Erea o iale să vezi pe acești nenorociți.

— La începutul anului regimentul 13 dorobanți din Iași-Vaslui, este trimis acasă de pe front. Pentru vitejia purtării sale la Plevna în ziua de 27 August 1877, Domnitorul decorează drapelul regimentului cu *Steaua României*. Fiind răcit, ceremonia s'a făcut la Palat în sala tronului. Cu acest prilej au fost decorați mai mulți ofiteri. Doamna le-a pus însemnele pe piept.

* * *

— Bilanțul Casei de Depuneri la 31 Decembrie 1877 a fost următorul: în numerar lei 279.567, în efecte lei 88.690.000. Putem face comparație cu ce este astăzi spre a trage concluziile.

Consiliul de administrație era astfel compus: Ion Ghica, Dimitrie Brătianu, Const. Cornescu, Menelas Gherman, D. Caragiță, M. Sachelarie, Stancu R. Beckeanu, G. Missail, C. D. Atanasiu.

* * *

— Acei cari au combătut înființarea noii decorațiuni pentru civili, au avut dreptate; de abia realizată și decorațiile se împart cu miile, toată lumea vrea să fie decorată, toată lumea e decorată. În curând ordinul pierde orice însemnătate și seriozitate. Atât de repede a fost discreditat ordinul în cât într'o zi, pe când Calea Victoriei era plină de lume, un câine străbate strada în fugă, având la coadă atârnată *Steaua României*.

S'a răs mult de această glumă a unui farsor, dar gluma avea înțelesul ei serios.

* * *

— Un incident supărător se produce, un domn Bibănescu magistrat, fiind destituit de către ministrul justiției Eugen Stătescu, pânđește pe consilierul tronului și îl lovește. Faptul produce, firește, mare senzație.

Presa conservatoare de opoziție jubilează: iar cel mai violent dintre aceste ziare, *Războiul*, introduse în limbă verbul: A bibăni — bibănire.

Războiul înființează și o rubrică permanentă cu titlul *Bibani* unde se înregistrează toate glumele. Rubrica aceasta a rămas cât timp a trăit ziarul.

* * *

— Ziarul *Românul* păstrează încă vechea nomenclatură a lunilor anului. În fruntea articolului întâiu — „editorialul” care se scrie în Franța, articolul de fond cum se spune la noi — dă în tot: Călințar, Făurar, Mărgărit, Pălar, Florar, Ciresar, Cuptor, August, Răpciune, Brumărel, Brumar, Undrea.

* * *

— D-soara E. Teodorini concertează la Teatrul Național în ziua de 16 Ianuarie.

Au dat concurs la serată: D-soara Niculescu Aman, d-na Gianetti, d-nii Castagna, Fattori, L. Wiest și Bianchi. Beneficienta, între altele, a cântat *Hora Grivitei* de Vasile Alexandru, muzica de Grigore Ventura.

— O mare știre artistică pentru București: Marele artist tragedian Rossi vine în București pentru o serie de 14 reprezentări. Întâia reprezentare a fost cu *Othello* în ziua de 20 Ianuarie. Este de prisos să spunem marea impresiune produsă de jocul artistului neîntrecut al Italiei.

— La Sena! Dimitrie Ghica (Beizade Mitică) interpelează guvernul în urma zvonurilor ce au început să circule cum că Rusia pretinde României Basarabia.

Iată interpelearea anunțată în urma comunicărilor făcute în Camera Comunelor de către guvernul englez cum că, între condițiile de pace ale Rusiei, este și: „Independența României cu înlemnitate teritorială suficientă”.

„Subsemnatul interpelez pe domnii miniștri:

- 1) A face cunoscut Senatului dacă a participat, intru câtva, și țara noastră ca beligerantă la formularea acestor condițiuni.
- 2) Dacă acea condițiune este de natură a îngrijii pe Români, și dacă guvernul ne poate asigura că integritatea teritoriului patriei noastre, așa cum este astăzi, are să fie respectată și menținută”.

La Camera profesorul Vasile Alexandrescu Urechia face o interpelare la fel.

Bine înțeles aceste interpelări erau anunțate din inițiativa guvernului, care voia să silească pe ruși ași da pe față jocul.

În ziua de 20 Ianuarie, după propunerea lui Mihail Cogălniceanu susținută de Ion Brătianu, se ține o sedință secretă a Senatului la care participă și deputați. În această sedință guvernul a comunicat actele privitoare la intrarea României în război alături de Rusia cât și tot ce era în legătură cu această alianță.

Sedința secretă se ține trei zile în șir și dezbaterile sunt foarte pasionate. Afară tot felul de știri îngrijitoare circulă. Emoțiunea populară e mare, cameni, cari spun că sunt foarte bine informați, afirmă că Basarabia este pierdută și că Ion Brătianu Alexandru, or care i-ar fi bunăvoința, este silit, de guvernul său și de voința armatei, ca să nu facă României concesii pe această chestie.

După trei zile de o mare și legitimă emoțiune Senatul, în sedința de la 26 Ianuarie, după ce Dimitrie Ghica își dezvoltă interpelarea și îi răspunde ministrul de externe Cogălniceanu, votează cu anul nominal, pe față și cu unanimitate de 46 voturi, următoarea Motiune semnată de Dimitrie Ghica, Dimitrie Sturza și Vasile Boerescu

MOTIUNE

„Ascultând explicațiile ministerului în privința dispozițiilor care a arătat guvernul rusesc de a lua o parte din teritoriul României în schimb cu pământurile de peste Dunăre;

Având în vedere că integritatea teritoriului României este garantată de Marile Puteri europene;

Având în vedere că, prin Convențiunea de la 4 Aprilie 1877, Rusia în special a garantat din nou această integritate prin art. 2 în cuprinderea următoare: „Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul Majestății Sale Imperatorului tuturor rușilor se obligă a menține și a face a se respecta drepturile politice ale Statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României”.

Considerând că România și-a îndeplinit cu fidelitate obligațiunile ce decurg din acea Convențiune și este deplin convinsă de sentimentele de înaltă dreptate ale Majestății Sale Imperatorului Rusiei;

Considerând marele sacrificiu și chiar sacrificii de sânge făcute de țară pentru păstrarea integrității și pentru consolidarea independenței sale;

Considerând că o Românie independentă și omogenă răspunde, atât la interesele vecinilor săi cât și la acelea ale Europei întregi;

Senatul declară:

Că este hotărât a menține integritatea teritoriului țării și a nu admite o înstreinare din pământul ei, sub nici o denumire și pentru nici o compensațiune teritorială sau dezdăunare.”

În aceeași zi Camera, în urma interpelării lui V. A. Urechia, a votat aceeași Moțiune cu unanimitate de 93 voturi.

Moțiunea a fost prezentată de Gheorghe Vernescu, care a declarat:

— „Dacă poate fi salvată Basarabia cu averea mea, o dau toată țării”.

Îndată după votarea Moțiunii Ion Brătianu a cerut Camerei ca, în interesul patriei și al înfrățirii românilor în aceste împrejurări atât de mari, să scoată de sub acuzare pe foștii miniștri conservatori.

Fără discuțiune și cu apel nominal, Camera, cu 64 voturi contra 6 și 3 abțineri, votează ridicarea acuzațiunii.

Prin urmare acum chestiunea e lămurită. Rusia ne cere cele 3 județe basarabene ce ne-au fost restituite prin tratatul de la Paris.

Dir ceasul acesta prietenia Românilor pentru Rusia este sfârșită. În țară naște, de o dată, simțirea antipatiei. Rușii sunt de acum, priviți cu răceală sau cu dușmănie. Conflicte zilnice se întâmplă în toată țara cu militarii ruși. Incompatibilitatea ru-

sească cât și călcarea fără pudoare a angajamentelor luate formal prin Convențiunea de la 4 Aprilie, revoltă toate sufletele românești.

Cauza Rusiei în România este pierdută pentru totdeauna. — La 31 Iaruarie se încheie armistițiul între turci și toți beligeranții; termenul de renunțare la armistițiu e de trei zile.

* * *

— În București la Sala Bossel, joacă o trupă franceză de operetă având o celebră stea, frumoasa și talentată artistă Keller. Aceasta a adus, pentru prima oară în România, operetele lui Offenbach, Lecocq și alții, precum: *La Fille de Madame Angot*, *La Belle Helene*, *Les Brigands*, *La Grande duchesse de Gerolstein*, etc.

Succesul acestei artiste e foarte mare și multi ani în urmă s'a vorbit în București de această divă a operetei.

* * *

— Parlamentul votează legea răspunderii ministeriale.

* * *

— Armistițiul încheiat între turci și beligeranți provoacă o nouă febră mare în țară. Emoțiunea e pricinuită de faptul că Rusia a încheiat armistițiul fără să consulte și România și fără să-i dea voie a avea un reprezentant. Când colonelul Arion s'a dus la locul întâlnirii rușii nu au voit să-l primească printre beligeranți.

Dimitrie Ghica interpelează în Senat:

1) Dacă s'au comunicat guvernului condițiunile de pace în ceea ce privește România, 2) cari sunt principiile care au să conducă pe guvern față cu întregul Congres, 3) Ce dispozițiuni a luat guvernul, pe cale diplomatică, spre apărarea intereselor țării.

Ghica și conservatorii susțineau că guvernul radical al lui Brătianu, nu convenea Rusiei și, că dacă România va pierde Basarabia aceasta va fi din cauză că are un guvern roșu care e suspect în Rusia monarhică.

Cogălniceanu a răspuns recunoscând că bazele armistițiului sunt jignitoare pentru România arătând că a protestat contra acestor baze în ceea ce privește România.

O pasionată discuțiune se încinge în Senat și, de astă dată Dimitrie Ghica ca și Vasile Boerescu și Epureanu, susținând că guvernul a lucrat greșit, a propus următoarea Moțiune de blam:

„În urma interpelării Principelui D. Ghica, Senatul, ascultând explicațiile guvernului, declară că ministerul n'are destulă autoritate morală pentru a apăra adevăratele interese ale țării față de viitorul Congres”.

(Semnat) D. Ghica, P. P. Carp, P. Vioreanu, B. Boerescu. După un lung discurs al lui Cogălniceanu și altul al lui Ion Brătianu, Senatul a respins moțiunea de blam cu 36 voturi contra 16 și 3 abțineri ale miniștrilor.

Moțiunea de încredere prezentată de N. Voinov e primită cu 39 voturi contra 2 și 2 abțineri.

* * *

— Atacul în contra guvernului erea, în realitate, atacul numai în contra lui Cogălniceanu.

Partidul centrului, de curând înființat având în cap pe Prințul Dimitrie Ghica dar al căruia suflet erea Vasile Boerescu, voia să vină la putere. Ca să vină singur erea cu neputință, ca să răstoarne, acum în toată războiului, pe Ion Brătianu erea foarte greu dacă nu chiar imposibil. Manevra erea, deci, să facă o spărtură în Cabinet și să mănânce pe Cogălniceanu pe motivul că nu a știut apăra cu destulă dibăcie interesele țării.

Dar Cogălniceanu erea o prea mare capacitate pentru ca învinuirea de nepricepere să prindă; atunci opoziția conservatoare a găsit un argument: de oarece guvernării ereau liberali și tratați încă ca radicali-roșii, aceștia nu se puteau bucura de simpatiile unui monarh autocrat. Deci, Basarabia se perdea fiindcă ereau la putere roșii; deci, Basarabia ne-ar rămâne dacă ar veni la putere albi.

Argumentul era prea copilăros pentru ca să prindă. Și n'a prins.

Dar n'a trecut prea multe luni și partidul centrului a intrat în partidul liberal, prințul Ghica a ajuns președintele Senatului, iar mai târziu, Vasile Boerescu ministru de externe.

* * *

Cogălniceanu, de și o mare capacitate, nu erea omul unui partid. Cu toate eminentele lui calități a suferit soarta tuturor individualităților; nesprijinindu-se pe o puternică organizațiune era la discreția celorlalte partide. În ultimul timp era la discreția lui Ion Brătianu. Când Brătianu n'a mai avut nevoie de el și mai ales, când a simțit nevoia de a dezorganiza opoziția conservatoare care începuse să devie supărătoare, și-a atras centrul, a adus pe Vasile Boerescu la externe și a jertfit pe Cogălniceanu.

Așa au pățit, rând pe rând, Manolachi Costaki, Gheorghe Vernescu, Nicolae Ionescu și alții.

Rândul lui Cogălniceanu se apropia.

* * *

— În ziua de 12 Februarie cetatea Vidinului, care erea asediată de români, cât și fortărețata Belgradului, capitulează

Între Izzet-pașa comandantul Vidinului și generalul Manu comandantul trupelor române s'a încheiat o Convențiune în termenii căreia armata turcă nu capitula ci numai preda cetatea armatei române și se retrăgea, nu numai cu arme și bagaje, dar și cu toate onorurile. Art. V al Convențiunii spunea:

„Onorurile militare se vor da reciproc. Statul-major român va primi defilarea trupelor imperiale la esirea lor din fortăreață și vice versa; statul major otoman va primi defilarea trupelor române la intrarea lor în cetate”.

Duminică 12 Februarie la orele 3 jum. armata română a intrat în ultima cetate de pe Dunăre care mai rămăsese ocupată de turci.

Intrarea trupelor române în Vidin s'a făcut în mijlocul entuziasmului populațiunii, seara Izzet pașa a invitat la un prânz pe generalul Manu și ofițerii superiori români; a doua zi generalul Manu a invitat pe Izzet pașa și pe ofițerii superiori turci la dejun în Calafat.

O reală cordialitate creștea între turci și români, în aceeași măsură creștea animozitatea românilor față de ruși. În București toată lumea, fără excepție, arăta simpatie prizonierilor turci iar pentru ruși nu mai erea decât ostilitate.

PACEA DE LA SAN ȘTEFANO

— La 20 Februarie vine știrea că, în urma tratatelor directe între turci și ruși, pacea a fost încheiată la San-Ștefano.

Condițiile acestei păci ereau în parte:

Bulgaria nu va cuprinde Salonicul, nici Xeres, dar va cuprinde Kavala și Drama. Țărmii Bulgariei se întindeau de la Mangalia până la Midia, Dobrogea erea delimitată printr-o linie de la Mangalia la Cernavoda. Bulgaria mergea până în împrejurimile Monastirului trecând prin Ciarman la vreo 20 de mile la vest de Adrianopol.

Serbia va poseda Lienița, Novibazar, Leskovat, Wranza, Pirot și Cearkioi. Muntenegrul va avea Antivari, Podgorița, Lpuz și Wikoici. Despăgubirea de război era socotită la un miliard patru sute zece milioane ruble. Cesiunea teritorială era reprezentată printr'un miliard o sută milioane ruble. În definitiv 300 milioane ruble forma despăgubirea în bani propusă zisă.

Dar acest tratat de pace produce revoltă generală. Prin acest tratat României nu i se acorda despăgubiri de război, în bani, pe de altă parte Anglia și chiar Austria nu puteau primi înfrângerea Bulgariei așa cum o cerea tratatul de la San Ștefano.

În această privință diplomația turcă a fost dibace. Acordând Rusiei o Bulgarie cât mai mare care se întindea până aproape de Galipoli, acordându-i, dar, putința de a fi la Constantinopol ori când va voi Rusia, știa bine că va ridica pe Englezi și pe Austriaci. Ceeace s'a și întâmplat.

Telegramele spuneau că Conferința europeană pentru ra-

stipicarea păcei se va ține la Baden-Baden, alte telegrame anunțau că Austria cere ocuparea Bosniei și Hertegovinei.

Telegramele ulterioare din Berlin comunicau mai pe larg condițiile de pace dela San Ștefano.

Dobrogea era cedată Rusiei pentru ca s'o schimbe eventual cu România contra Basarabiei. România urma să formeze un stat independent de Turcia și i se recunoștea dreptul la despăgubiri de războiu.

Această din urmă condiție era o rectificare a condiției publicată de către ruși.

* * *

— La Teatrul Național trupa artiștilor asociați joacă o piesă nouă a ziaristului Grigore Ventura, *Curcanii*. Fiind o piesă cu subiect eroic în legătură cu ultimul războiu al Independenței, succesul e însemnat.

* * *

— Animizitatea contra Rusiei crește. Țarul, având re-mușcări și înțelegând cât de odioasă e fapta Rusiei care răpea pământul unui popor ce i salvase la Plevna onoarea militară, face cele mai largi propuneri României; îi oferă mari despăgubiri bănești, îi oferă o cât mai mare compensațiune teritorială în Bulgaria, numai să renunțe de a protesta în contra răpirei celor 3 județe basarabene. Bine înțeles toată opinia publică, ca și guvernul, resping aceste oferte nedemne.

Dar Anglia face febril pregătiri de război.

Rusia, pe de o parte refuză să supună tratatul de la San Ștefano ratificării unui congres european, iar pe de altă parte concentrează trupe numeroase către Galipoli, Bosfor și Dardanele. Anglia protestează energic și amenință să intre în acțiune.

* * *

— În luna Martie Camera votează legea prezentată de ministrul justiției Eugen Stătescu, prin care se desființa clauza penală la contractele în bani.

* * *

— Trupa de operetă franceză Keller trece să joace la Teatrul Național.

* * *

— Situația externă se încordează.

Austria nu poate vedea cu ochi buni întărirea prea mare a Rusiei în peninsula balcanică, pe de altă parte Anglia pune cu hotărâre piciorul în prag și i trimite flota în Marea de Marmara.

Rusia protestează și cere Angliei să își retragă flota afară din Dardanele. Anglia amenință că nu va veni la Congres, apoi sunt semne că, în acest caz, Franța și Italia o vor urma.

Răspunsul, cu un ton luat de sus al Concelarului Gorciakov

către guvernul englez, produce în Anglia furtună. Toată presa engleză, aproape, cere rezelul contra Rusiei. Guvernul cere reginei să semneze decretul pentru convocarea rezervelor, ordine sunt date flotei engleze de a se concentra către Dardanele.

Neaprobând convocarea rezervelor și războiul contra Rusiei, lordul Derby își dă demisia de la departamentul externe-lor; în locul său vine Marchizul de Salisbury.

La București stitudinea Angliei produce entuziasm și manifestările contra rușilor devin mai tari.

În urma atitudinii energice a Engliterei și a febrilelor sale pregătiri de războiu, Austria își schimbă atitudinea cea în doi peri și declară oficial că nu poate primi tratatul de la San Ștefano.

Dar, după tratative, care durează aproape două luni, situația se îmbunătățește. Rusia cedează în multe părți ale tratatului afară de Basarabia și astfel pericolul războiului anglo-rus dispare.

CANTECUL GINTEI LATINE

— Societatea limbilor romanice de la Montpellier publică case, cu un an mai înainte, un concurs pentru cel mai bun poem cu titlul: „Cântecul latinului” sau „Cântecul ginte latine”. Au concurat mulți poeți francezi, italieni, spanioli, etc., dar premiul l'a obținut Vasile Alexandri în ziua de 7 Maiu.

De Roqueferrier, secretarul perpetuu al Societății a vestit pe Alexandri prin următoarea telegramă:

ALEXANDRI

Mircești

„Juriul compus de Mistral, Tortoulon, Quintana, Obede-naru și Ascol, vă confere în unanimitate premiul. Vă așteptăm”. Premiul consta dintr'o cupă simbolică.

Iată cântecul:

*Latina Gintă e regină
Intr'ale lumii ginte mari,
Ea poartă 'n frunte-o stea divină
Lucind prin timpii seculari.
Menirea ei, tot înainte,
Măreț îndreaptă pașii săi,
Ea merge 'n capul altor ginte
Vărsând lumină 'n urna ei.*

*Latina gintă'i o regină
Cu farmec dulce, răpitor,
Streinu 'n cale 'i se închină
Și pe genunchi cade cu dor.
Frumoasă, vie, zămbitoare,
Sub cer senin, în aer cald,
Ea se oglindă 'n splendid soare.
Se scaldă 'n mare de smarald.*

*Latina gîntă are parte
D'ale pămîntului comori
Și, mult voios, ea le împarte
Cu celelalte-a ei surori!
Dar e teribilă 'n mînie,
Cînd brațul ei liberator,
Lovește 'n cruda tiranie
Și luptă pentru al ei onor!*

*În ziua cea de judecată,
Cînd, față 'n cer cu Domnul sfînt,
Latina gîntă-a fi 'ntrebată:
Cei făcut p'acest pămînt?
Ea va răspunde, sus și tare:
„O doamne! 'n lume cât am stat,
„In ochii săi, plini de-admirare,
„Pe tine te-am reprezentat“.*

* * *

— Pe la sfîrșitul lunii Maiu guvernul pune în circulațiune o mică parte din biletele hipotecare a căror emisiune a fost votată de parlament în anul trecut. Bancherii, convocați de guvern, au declarat că vor primi aceste bilete *al pari*.

Biletele sunt primite cu mare încredere de întregul public chiar de la începutul circulațiunii.

CONGRESUL DIN BERLIN

— La 11 Iunie s'a întrunit Congresul care va hotărî asupra tratatului de pace încheiat între ruși și turci.

La acest congres Germania e reprezentată prin Bismark, Rusia e reprezentată prin cancelarul prinț de Gortchakoff, Anglia prin lordul Beaconsfield și marchizul Salisbury, Franța prin D. Waddington, Italia prin D-l de Corti, Austro-Ungaria prin contele Andrassy, Turcia prin Safvet-pașa, România prin Ion Brătianu și Mihail Cogălniceanu, avînd ca secretari pe Mihail Ferikidi și Ion Sturza deputați liberali.

Pe lângă principalii delegați mai figurau și diferiți ambasadori pentru fiecare țară.

La prima sedință, după propunerea contelui Andrassy, prințul de Bismark este ales președinte.

* * *

— Un sugestiv proces la Curtea cu jurați. Un oarecare Logositolopolu și-a ucis mama tăind-o în bucăți cu cuțitul. În fața juraților asasinul a avut un fel original de a se apăra: el a invocat înrăurirea eredității spunînd că scoboară dintr'un neam de ucigași: tatăl său și-a omorât soția, un frate al său

și-a omorât soția și copii. Dar jurații l'au osîndit și a primit pedeapsa muncii silnice pe viață.

* * *

— Plecînd Brătianu la congresul din Berlin C. A. Rosetti este numit ministru de interne; imediat în unele ziare stîrșine apar articole alarmiste ce spun că Rosetti este un revoluționar anarhist. Aceasta spre a scade influența delegației române la Congres.

La București se aștepta cu înfrigurare rezultatul tratativelor de la Berlin. Tot soiul de versiuni circulau. Din spirit de opozițiune conservatorii prognosticau că Basarabia e pierdută definitiv, dar adăugau: firește, că e pierdută atît din cauza incapacității guvernului cît și din cauză că la putere se afla un guvern radical pe care Rusia oficială nu-l poate iubi.

Conservatorii susțineau în presa lor că România nu putea fi bine reprezentată la Berlin prin Ion Brătianu de oare ce acesta vînduse Împăratului Rusiei Basarabia încă de la Livadia. Prin urmare Brătianu nu mai avea autoritatea ca să apere Basarabia.

Liberalii răspundeau știri optimiste și sperau mult de la influența pe care Brătianu o va putea exercita asupra diplomaților europeni, apoi își închipuiau că capacitatea diplomatică a lui Cogălniceanu va face minuni. Dar știrile de la Berlin sunt rele. Brătianu și Cogălniceanu în întrevederile ce au cu membrii Congresului nu câștigă nimic, toți diplomații le spun că Rusia, care e dispusă să facă concesțiuni pe toate celelalte puncte, la Basarabia nu renunță cu nici un preț. Prin urmare, toți sfătuiesc pe delegații români să se înțeleagă direct cu Rusia, de la care pot dobîndi cesiuni teritoriale cît mai largi în Bulgaria.

La București o părere identică își face apariția. Nicolae Crețulescu, un fruntaș om politic, dă la lumină o broșură prin care sfătuiește toată lumea: Renunțarea la Basarabia și tratative directe cu Rusia spre a obține câștiguri însemnate peste Dunăre.

Dar opinia românească respinge cu indignare acest tîrg nedemn cu prețul pămîntului strămoșesc.

Brătianu și Cogălniceanu resping și ei propunerea așa că delegația română părăsește Berlinul.

* * *

Asupra pașiișărei și acțiunii plenipotențiarilor Principelui Carol I al României la congres și adaugăm următoarele:

Deși în garanția României n'a fost adăugată la Congres ca deli erantă, Congresul a admis însă, ca cei doi plenipotențiar ai Principelui Carol I al României, să fie ascultați.

În sedința de la 19 Iunie s. v. 1 Iulie s. n. au vorbit întîi

Cogălniceanu, al doilea Brătianu, în urma următoarei invitațiuni trimisă lor de către președintele Congresului:

„Principele de Bismark cancelar al imperiului, conformându-se unei decizii a Congresului luată în ședința de astăzi, are onorarea a înștiința pe excelențele lor, Domnii Brătianu și Cogălniceanu, miniștrii ai înălțimei sale Principele Carol al României, că Congresul stă gata a asculta, în ședința hotărâtă de luni 1 Iulie (la 2 ore), comunicările ce excelențele lor ar avea a-i face din partea guvernului lor“.

Berlin 29 Iunie 1878

* * *

La București face o foarte jalnică impresiune faptul că România a fost atunci părăsită de toată Europa.

Cele două puteri interesate mai ales ca Rusia să nu răpească Basarabia, Anglia și Austria, au tăcut și au lăsat să se facă. Tăcerea și consimțământul Austriei au fost cumpărate cu mandatul ce i s'a dat în Bosnia și Herțegovina. Consimțământul Angliei a fost cumpărat cu autorizarea de a ocupa insula Cipru și alte mari concesiuni în Asia.

— În deza acord cu limbajul mândru și atitudinea dărză, cu două luni în urmă, când șeful guvernului englez anunța convocarea rezervelor și războiul contra Rusiei, lordul Beaconsfield a mers până a justifica jaful Basarabiei, lordul Beaconsfield a avut atunci micimea de suflet de a susține cum că retrocedarea către România, la 1856 a celor 3 județe basarabene, a fost o eroare și o nedreptate.

Românii aveau atunci o singură mângâiere, aceea că premierul englez se numea Disraeli și că era evreu.

Toate glasurile independente din Europa au vestit opera acestui congres în care s'a consacrat dogma jafului, nedreptății și a imoralității.

Țările mici au fost jertfite fără nici un scrupul, țările mari precum Rusia, Anglia și Austria eșeau din Congres cu prada în gură: Rusia cu Basarabia, Anglia cu insula Cipru și Austria cu Bosnia și Herțegovina.

Afară de asta, evreii au exercitat la congres înrăutățirea lor, au impus României — prin delegatul Franței de astă dată — revizuirea articolului 7 din Constituție.

România doborândește, doar, recunoașterea independenței sale.

Articolele 43 până la 57 din tratatul de pace, sunt privitoare la România, la Dunăre și la gurile Dunărei. Prin art. 43 al tratatului Delta Dunărei, insula Serrilor și Dobrogea erau date României, Dunărea este declarată liberă, în jos de Porțile de fer nu vor fi ținute vase de război afară de cele ușoare pentru poliția fluvială și serviciul vamal.

Congresul, închizându-se în ziua de 13 Iulie, a durat exact o lună.

Tratatul de pace s'a tipărit pe 23 pagini și are 64 articole.

— După întoarcerea de la Berlin, Ion Brătianu este victima unui accident de trăsură. Eșind de la palatul Cotroceni unde prânzise, caii de la birje în care se afla s'au speriat. Trăsura răsturnându-se, Ion Brătianu se lovi cu capul de un stâlp și și perdu cunoștința. În starea aceasta a fost ridicat de doctorul Davila și dus la el acasă.

Dar rana ce primise la cap nefiind primejdioasă restabilirea a venit repede.

— Curentul anti rusesc creștea astfel în țară în cât rușii îngrijorați cer guvernului român să ia măsuri, iar ei iau măsuri militare spre a preveni orice atac neașteptat.

Din Basarabia vin știri neliniștitoare pentru ruși. Zărelor se comunică următorul cântec pe care au încenut să-l cânte țărani acolo:

*Frunză verde baraboi
Ne-a făcut maica pe doi
Unul Mercuri altul Joi
S'a umplut lumea cu noi.
S'am avut o surioară
Ce-a umplut lumea de pară
Maica s'a luat prin țară
Să ne strângă grămăzioră
Să ne dea în Bălți¹⁾ la școală
(Mai bine-am muri de boală)
Muscalește să 'nvățăm
Și la oaste să intrăm.
Muscalește-oiu învăța
Când eu limba mî-oiu uita,
Când o crește grâu în tindă,
S'o ajunge până 'n grindă
Când o crește grâu în casă,
S'o ajunge până 'n masă!*

— În urma recunoașterii independenței României Principele Carol se hotărăște ca să ia titlul oficial de altetă regală, iar agențiile oficioase sunt înălțate la rangul de legățiuni oficiale. De o cam dată aceasta s'a decis pentru Paris, Viena și Berlin titularii: Calimaki Catargi, Ion Bălăceanu și Vârnav Liteanu au primit acest titlu.

— La 15 Septembrie camerele sunt convocate în sesiune extraordinară spre a ratifica tratatul de pace. Unii parlamentari din minoritate propun ca să se retragă autoritățile din Basarabia dar să nu se primească Dobrogea în schimbul Basarabiei. Această propunere nu trece iar noua situație creată prin tratat, este ratificată.

— În ziua de Duminică 8 Octombrie, armata română își face intrarea triumfală în Capitală.

¹⁾ Satul Bălți

Programul a fost următorul:

La ora 8 dimineața 21 lovituri de tun.

La ora 12 Măria Sa Regală Domnul și Doamna au venit la Băneasa unde, în mijlocul trupelor, erea un altar de câmp. Imprejurul altarului ereau trofee luate de la inamic.

Mitropolitul primat a oficiat.

La capul șoselei Kiselef a fost ridicat un arc de triumf, iar la dreapta și la stânga tribune pentru corpul diplomatic, autoritățile înalte etc.

După terminarea serviciului divin M. S. Regală Domnul s'a pus în capul trupelor, a trecut pe sub arcul de triumf și a intrat în Capitală. Aci a fost întâmpinat de către primarul Capitalei și delegațiunile județelor și comunelor.

Garda orașenească și Societățile de tir ereau înșiruite în bătaie pe ambele lature ale Șoselei.

Domnul a primit defilarea pe Piața Teatrului. Domnul a condus însuși defilarea. Iată ordinea:

Un pluton de gendarmi călări.

Răniții și

Drapelele luate trofee, duse de sergenții decorati.

Măria Sa Regală Domnul.

Statul major domnesc.

Comandantul superior al trupelor.

Statul său major.

Musicele de la toate regimentele de infanterie.

Drapelele și stindardele armatei de linie și teritoriale.

Comandantul diviziei I de infanterie

Batalionul de geniu.

Batalionul I de vânători.

Batalionul II de vânători.

Tunurile luate trofee conduse de pompieri.

Regimentul mixt de dorobanți.

Regimentul 2 de linie.

Regimentul 3 de linie.

Regimentul 2 de artilerie.

Comandantul diviziei 2 de infanterie.

Plutonul de marinari.

Batalionul 4 de vânători.

Regimentul 4 de linie.

Regimentul 5 de linie.

Ambulanța.

Regimentul 7 de linie.

Regimentul 1 de artilerie.

Comandantul brigădei de cavalerie.

Musicele regimentelor de roșiori

Divizionul mixt de călărași.

Regimentul 1 de roșiori.

Regimentul 2 de roșiori.

Tunurile luate trofee aveau ghirlande de steiar cu inscripția bătăliei unde au fost cucerite.

În acea epocă Capitala nu avea primar, locul îl ținea ajutorul de primar I. Procop Dumitrescu.

Tot orașul erea bogat gătit cu drapele și lampioane, o lume imensă, alergase din toate colțurile României așa că pe Podul Mogoșoaiei nu se mai putea circula.

Nici o dată Bucureștii nu au avut un atât de sărbătoresc aspect. Seara iluminățiune din belșug.

Cu acest prilej primăria a schimbat numele câtorva strade.

Podul Mogoșoaiei a luat numele de calea Victoriei, strada Târgoviștei: calea Griviței. Podul de pământ, calea Plevnei, strada Craiovei: calea Rahovei, actuală stradă Clemenceau care nu avea nume: strada Corăbiei, strada Germană: strada Smârdan.

Arcul de triumf, ridicat la rondul al 2-lea de la Șosea. Pe capitel, sub statuia Victoriei, erea inscripția „Apărătorilor Independenței”, apoi dedesubt: „Orașul București”.

Mai jos de o parte, și de alta numele: Grivița, Opanez, Plevna, Rahova, Arcer-Palanka, Lom-Palanka, Smârdan, Vidin. De dedesubt datele bătăliilor. De o parte și de alta, între două colonade, literele MM. LL. Regale Domnul și Doamna și fama cu trâmbița ei.

* * *

— În toată țara se fac alegeri comunale pe 4 colegii cum erea legea de atunci.

La București liberalii susțin la colegiul I pe Constantin Bosianu, Dimitrie Cariaedi, doctorul Calenderu și Costescu Comăneanu, dar sunt aleși generalul I. Florescu, general G. Manu, Vasile Paapa și Cariagdi. Deci trei conservatori și numai un liberal. La celelalte colegii au eșit numai liberalii.

Conservatorii jubilează căci au biruit la Iași, la Tecuci și în alte orașe la colegiul I. Perderea Basarabiei a provocat un curent ostil guvernului.

— Domnitorul se duce la Brăila de unde trece în Dobrogea ca să ia în stăpânire provincia. Prefect de Constanța e numit Remus Opran iar de Tulcea George Mihail Ghica.

De pe vaporul Ștefan cel Mare Domnitorul a asistat la trecerea armatei dincolo, după ce a stat față la serviciul divin oficiat la Brăila.

Cu acest prilej strada Mare din Brăila a primit numele de strada Regală.

Domnul a trecut la Ghecet și acolo a pus piciorul pe pământul dobrogean. După ce a trecut trupele în revistă s'a înapoiat.

* * *

— Camerele se deschid. C. A. Rosetti, demisionând de la Ministerul de interne, e ales președinte al Camerei. Cu câteva zile mai înainte demisionase și Gheorghe Chitu de la departamentul instrucției publice.

După deschiderea parlamentului ministrul se remaniază și Cogălniceanu este jertfit. Iată compunerea noului cabinet: Brătianu președinte la interne, D. Sturza la finanțe, Eug. Stătescu la justiție, Ion Cămpineanu la externe, Mihail Ferikidi la lucrări publice, George Cantili la instrucție. Peste câteva zile colonelul Dabița la războiu.

La Senat vice-președinți sunt aleși Dimitrie Ghica și Constantin Bosianu. Trecerea lui Beizadea Mitică în partidul liberal este un lucru făcut de fapt, în curând Vasile Boerescu va intra în guvern luând portofoliul externelor.

Ion Brătianu lucrează ca să dezorganizeze opoziția care începea să devie supărătoare, apoi îndepărtează pe unii fruntași cu personalitate. Astfel Ion Ghica fusese trimis agent al României la Londra iar Dimitrie Brătianu e numit, la sfârșitul lui 1878, ministru plenipotențiar la Constantinopol.

DIN TIMPUL RUȘILOR

— Societatea bucureșteană a oferit în timpul acestui războiu un contrast: pe de o parte devotamentul și spiritul de sacrificiu al tuturor claselor, iar pe de alta înflorirea vieții de petreceri și de afaceri, ce se dezvoltă zilnic sub influența potopului de ruble rusești.

Administrațiile rusești erau corupte din felul lor, iar corupția se ipertrofia acum cu atâtea prilejuri oferite de războiu.

Erau în București — în afară de puținele cluburi ale epocii, două sau trei — și un număr de case de joc înființate de ocazie. În aceste case clandestine ofițerii ruși, mai ales cei din fruntea intendențelor, veneau să reverse valorile de poli imperiali de aur. Acum era momentul jocului de cărți, al băuturii, al femeilor cu viața ușoară și al fraudelor pe scară întinsă.

Toate atelierele de croitorie, modiste, rufărie, etc., începeau să se golească de lucrătoare.

Prin aceste ateliere nu mai rămăsese decât lucrătoarele bătrâne, cele cu totul urite și oarecare ucenice prea copile; toate celelalte ereau în brațele ofițerilor ruși.

Acelaș deficit în lumea servitoarelor. În fiecare zi, gospodinele se plâneau că le-a dispărut servitoarea când era tânără și curățică: peste câteva zile o vedeau la Șosea răsturnată într'un Muscal, alături de un ofițer rus.

Un avocat de pe vremuri, prieten al meu care era secretar al marelui avocat Petre Grădișteanu, mi-a povestit următoarea întâmplare:

Fusese angajat de către una din Intendențele rusești ca să o reprezinte într'un proces; pe vremea aceea, un avocat mic și începător, pleda pentru un pol. Dar fiindcă era vorba de o administrație rusească, amicul meu se hotărî să forteze nota. Astfel când veni la ghișetul de plată, prezintă o chitanță de 5 poli.

Ofițerul plăților, un colonel gros și bărbos, luă chitanța o cete și o respinse cu dispreț.

Iată cum povestește amicul meu aceasta:

— Când am văzut asta, am început să bâlbău sfios spunând: „Am avut alergături lungi... cheltueli... timbre... amânare!”

Dar Muscalul mă întrerupse brusc:

— Nu 5 poli... 25 poli!...

— Nu'mi credeam urechile!

M'am tras de o parte, am făcut repede altă chitanță de 25 poli și i-am prezentat-o. În schimb am primit 5 poli. Plusul de 20 poli l'a împărțit rusul pe din două cu mine.

Astfel se opera peste tot și pe o scară foarte întinsă în toate afacerile ce priveau administrațiile rusești.

Advocatul de care vorbim se numea Constantin Ștefănescu Suchățeanu, supranumit și Vulcan din cauză că era înalt și oacheș. Era fratele lui Barbu Delavrancea.

Epoca de ocupație rusească a fost însemnată și prin multe drame rămase necunoscute, inerent, firește, războiului. Iată o întâmplare ce mi-a povestit-o d. colonel Obedenaru, căpitan la comenduirea pieței pe timpul războiului din 1877. Il las să vorbească.

„Aveam obiceiul, pe când eram la Comenduirea pieței, ca în fiecare dimineață — dimineața de tot — să fac câte o preumblare călare prin împrejurimile orașului.

Într-o dimineață de vară, poate erau orele 6, călăream pe șoseaua Filaretului cam prin regiunea villor. Când văd venind în spre mine un grup compus dintr-o trăsură și oarecari kazaci călări. Grupul d'abia se zărea. Din spirit de prudență m'am ascuns repede în dosul unor tufișuri dese spre a nu fi rărit. Și, în adevăr, bine am făcut.

Grupul se apropie. În cap erau doi kazaci călări, apoi o trăsură având pe capră doi militari, iar înăuntru un alt militar-ofițer și un civil. Trăsura fu oprită nu departe de locul unde stam ascuns.

După ce s'au asigurat că locul e pustiu și că nici o privire indiscretă nu-i vede, kazacii s'au dat jos de pe cai, dimpreună cu unul dintre militarii de pe capră, au scos niște sape din lădița trăsurii și au început să sape în grabă, o groapă. Când groapa fu săpată în deajuns, țivilul — care părea amorf și căci probabil i se administrase un narcotic — fu dat jos din trăsură și așezat în groapă, apoi unul dintre kazaci îi aplică revolverul pe tâmplă și trase. Trupul se răvăși. Pământul fu aruncat deasupra eu niște lăptișuri, groapa fu săpată, pământul fu bătătorit cu picioarele, apoi, cu aceiași grabă, convoiul porni înapoi.

În tot timpul acestei operațiuni, care a putut dura vreo jumătate de ceas, am stat pitulat de teamă ca să nu mi se destăinuie prezența prin vreo mișcare. Căci cine știe de ce-ar fi fost capabili rușii în cazul când s'ar fi văzut descoperiți.

Am aflat, după aceea, că cel ucis și îngropat era un spion grec.

Ruși se slujeau, pe vremea aceea, mai ales de spioni greci și armeni cari, fiindcă știau limba turcă, pătrundeau cu ușurință până în rândurile armatei turcești peste Dunăre. Dar mulți dintre acești spioni mâncau la câte două iesle, adică spionau pe turci în folosul rușilor și pe ruși în folosul turcilor și primeau bani din două părți. Când rușii descopereau trădarea, vinovatul era executat după cum am văzut. De altfel, ca măsură de precauțiune, chiar dacă nu aveau nici o dovadă împotriva unora dintre acești spioni, tot îi suprimau, după ce se serveau de dânsii câțva timp.

Căderea Plevnei a provocat în București iarăși un curent de animozitate împotriva rușilor; pe când ziarele române anunțau că Osman Pașa a capitulat față de armata română, și că spada și-ar fi dat-o unui colonel român, rușii anunțau, în mod oficial, că comandantul ture a capitulat la ruși.

Bine înțeles că comanda supremă în fața Plevnei o avea Tarul Rusiei și că formalitatea capitulării oficiale trebuiau îndeplinită către dânsii, dar versiunea sprijinită pe dovezi spune că armatele turce, căutând să treacă printre liniile de învestire ale armatei ruse, au trecut două linii de tranșee și n-au fost oprite de cât la linia a treia unde se aflau regimentele garde imperiale. Dar aceasta era diversiunea, căci Osman Pașa, luând altă direcție, a voit să treacă pe unde țineau românii tranșeele. Și aci a fost rănit și prins.

* * *

— Sufletul omenesc are ciudate manifestări și complexe complicații.

Deși românii se băteau contra turcilor și aveau de tovarăși pe ruși, totuși toate simpatiile populare mergeau către turci. Prizonierii turci aduși în București erau obiectul tuturor solidităților, după cum am mai spus, iar presa sărbătorea pe Osman Pașa, eroul apărător al Plevnei. Afară de rusofilia din clasa aristocratică, ceilalți români nu iubeau pe ruși. Fiindcă cu nimic în purtarea și în manifestările lor sufletești nu se impuneau admirației. În războiu se arătase militari inferiori, în viața publică și socială nu excela decât prin prevaricațiunile, escese de băutură, joc de cărți și luxurie.

Vechea admirație a unora din clasele noastre față de puterea moscovită, pierise.

Dar chestia Basarabiei dăde lovitură de grație influenței rușilor în România.

— Intrarea rușilor în țară făcuse bucuria nu numai a lăutarilor, muncitorilor și a femeilor cu meserii ușoare, dar și a unora dintre acești boieri cari își aduceau aminte cu drag de vremea lui Kiseleț și a Regulamentului organic.

Din numărul acestora era un descendent din familia Filipeștilor, un bătrân, încărcat de ani, care fusese ofițer de cavalerie în armata moscovită. De cum s-au intrat rușii în București, Dadu Filipescu și-a comandat o scânteietoare unifor-

mă de colonel din gardă, a îmbrăcat-o, a încins sabia și în fiecare zi bucureștenii îl vedeau, trecând pe jos pe Podul Moșoalei puțin cîm încovoiat și târând piciorul. Lumea îl privea cu mirare căci, în adevăr, atât prin vîrsta cît și prin uniforma lui, era o arătare din alte vremuri, un fel de strigoii care redeştea în minți o epocă de înjosire și de toate umilintele naționale.

Când omul acesta, îmbrăcat în uniformă străinului, trecea pe străzi, îi trecea pe dinaintea ochilor trecutul.

— Dar Bucureștii aveau și nota lor veselă. Un om al zilei era și poetul State Prudănescu.

Acest poet (?) era de origină bulgar, un fel de maniac, nu departe de a fi cretin, dar om cu trecere printre mahalagii lui. Este destul să spun că State Prudănescu, era ctitor la biserica Sfinților.

Activitatea lui poetică nu era mică; tipărise cărți cu poezii și cărți de filosofie pe care le trimisese spre aprobare consiliului permanent al învățămîntului.

Mărgăritările poetice ale lui Prudănescu (lumea îi spunea Prudănescu) erau în toate gurile.

Cel puțin timp de 40 de ani numele acestui om a fost în toate gurile ca prototip al pedantului tîmpit și încântat de persoana lui.

Pe vremea aceea cine nu cunoștea celebrele poezii ale lui Prudănescu?

Intr'un an s'a dus să viziteze Mehadia: de îndată a cîntat-o în versuri:

*La băi la Mehadia
Cine avea parale
Mănca macaroane,
Iar cine n'avea,
Sedea și se uita.*

Oprindu-se pe podul care trece peste râul Cerna, a cîntat:

*Pe pod lume multă trece
Pe dedesubt apă rece.*

Intrînd într'o cafenea din strada Sfinților, o cafenea mare cu 3 biliarde, a văzut în perete câteva portrete ale foștilor noștri Voevozi. Instantaneu geniul poetic l'a inspirat:

*Stefan, Mihail și cu Mircea
Treii biliarde sunt aicea!..*

State Prudănescu, stîlp al societății, ctitor la biserica Sfinților, credincios pravoslavnic, era și proprietar urban. Avea pe la Sfinți case pe care le dădea cu chirie. Pe vremea războiului avea printre alți chiriași și pe un militar, căpitan Căpităneanu, specialist în astronomie. Nu știu cum se făcu-

dar căpitanul nu lăsa chiria la timp, ea îl purta cu vorba mai multe căștiuri; drept răzbunare Prudănescu îl fulgeră cu versurile sale. După ce arată cum se poartă lumea în alte țări, el exclamă indignat:

*Așa se petrec lucrurile în Europa
Și chiar în Austria.
Iar nu ca căpitan Căpităneanu
Care nu mi-a plătit chiria!..*

State Prudănescu a avut ceasurile lui de mare celebritate. Emulul lui la Craiova era poetul Basma.

— Rușii încep să se retragă din țară urmați de blestemele și de ura românilor. La un moment există temerea că va fi ciocnire între cele două armate. În București se zvonește că armata română va fi concentrată în Oltenia ca să supravegheze mișcările rușilor și să fie gata pentru orice acțiune.

Masele de pahonți, acei cărăuși cari veniseră cu miile ca să aducă din Rusia provianturi, încep să ia drumul întoarcerii. Apoi se începe incendiarea depozitelor cu provizii. Magazii de sub administrația lui Varșavsky — nume devenit celebru în urma marelui foc care a distrus magazinele cu multe milioane de ruble, — sunt distruse până în temelie. Rușii în retragere lichidau tot, adică distrugneau toate urmele marilor hotii săvârșite cu toate furniturile de război.

Din acest contact între ruși și români, s'a făcut un schimb de daruri foarte importante.

Mai întâi rușii au lăsat în țară multe ruble multumite, cărora Bucureștii au luat imediat un mare avânt edificitar. Din acest punct de vedere e bine înțeles că Bucureștii au rămas cu un mare câștig de pe urma trecerii armatelor moscovite.

Imediat după război orașul a început să ia o față nouă, multe clădiri au fost ridicate, comerțul a luat un nou avânt, lucrări mari au fost concepute și începute, precum: Canalizarea orașului, lărgirea și rectificarea Dâmboviței.

Rușii ne-au lăsat sământa nihilistă. Numai din contactul direct cu Rușii a putut lua cunoștință tineretul școlar român de ideile socialiste cari au prins rădăcini, mai întâi la Iași, și ceva mai târziu la București.

În schimbul acestor două daruri Rușii au plecat din România cu dragostea de libertate ale căreia binefaceri le-au putut constata personal.

În adevăr, militarii ruși ereau minunați de ceea ce vedeau în România. Ereau minunați când vedeau cum prințul Carol circula liber prin mulțime, fără un singur jandarm la spatele lui. Ereau minunați când vedeau libertățile publice, când vedeau cum presa este liberă chiar în timp de război, chiar cu o armată străină în țară. Ereau minunați văzând că treburile publice se dezbăteau într'un parlament în care

toată lumea, guvernamentali și opozanți, puteau vorbi în deplină libertate.

După cum, după retragerea Rușilor s'a putut observa în România începuturile mișcării socialiste, tot astfel, acțiunea nihilistă a dobândit în Rusia, o vigoare și o impulsie extraordinară imediat după încetarea războiului.

Mai târziu un ministru rus a spus: că mai de grabă Rusia s'ar fi dispensat de războiul victorios în contra Turcilor de cât să-l câștige cu prețul otravei adusă de armatele rusești din România. Otrava erea ideile liberale.

Pe lângă alte neajunsuri, pe lângă știința de a da foc depozitelor și de a falsifica registrele — știința care s'a dezvoltat la noi până la virtuozitate — ocupația rusească ne-a lăsat pe cap și potopul de ruble de argint cărora li se dăduse un curs cu mult mai sus de cât valoarea lor intrinsecă. Una din cele dintâi griji ale guvernului fu, îndată după plecarea rușilor, ca să scadă treptat valoarea rublei, până la completa demonetizare.

Cea dintâi știrbire, făcută de către ministrul de finanțe Dimitrie Sturza, a stârnit o mare nemulțumire în rândurile deținătorilor, mai cu seamă în rândurile bogătașilor.

Din cauza acestei operațiuni ziarele din opoziție au tăbărit asupra ministrului căruia i-au adus porecla de „Mitiță roade ruble”.

Îmi amintesc, că din cauza acestei scăderi, am fost păcălit și eu cu câteva parale. Și iată cum. Eram copist în ministerul de instrucție unde primiam salariul lunar de 88 lei. E lesne de înțeles că întotdeauna, noi micii slujbași, trăgeam pe dracul de coadă.

Când ne puteam împrumuta asupra acestor salarii, consideram lucrul acesta ca o binefacere.

Ei bine, într-o zi, un ajutor de șef de biuro, care erea și mandatarul nostru, — adică acela asupra căruia se făcea mandatul de plata salariilor, — ne oferi la toți funcționarii din divizia școalelor ca să ne împrumute cu salariul integral pe o lună, și cu o dobândă ceva mai mică de cât ne lua cămătarii profesioniști care operau în ministerul nostru. Am primit cu entuziasm, iar împrumutul l'am primit numai în sfânti rusești.

Peste câteva zile un nou scăzământ al monetei rusești fu decretat, așa că de odată ne-am găsit scăzuți cu cel puțin 25 la sută asupra banilor din buzunar.

Mai târziu am aflat cum se făcuse operația. Unul din cămătarii de care vorbii, aflase prin relațiile pe care le avea la ministerul de finanțe că, peste câteva zile o nouă scădere a rublei de argint va fi decretată. Imediat a dat fuga la minister, s'a înțeles cu mandatarul nostru ca să înlesnească operația împrumutului și... farsa ne fu jucată.

Bine înțeles, numai mandatarul nostru n'a pățit pățania noastră.

ANUL 1879

— Anul 1878 s'a închis asupra unei mari deziluzii și cu o însemnată îngrijorare.

România nu primise târgul ce-i oferea Rusia. Generalul Ignatief, fostul ambasador al Rusiei la Constantinopol, fusese trimis de către Tar cu o scrisoare pentru regele Carol. În această scrisoare Tarul făcea stăruințe ca România să înapoieze Rusiei de bună voie cele trei județe basarabene, în schimb dădea României or câtă întindere de pământ ar fi dorit în Bulgaria. Dar oferta a fost respinsă de toată lumea.

Rămăsese acum pe spatele României chestiunea evreei.

Alianța israelită ținuse la Paris o întrunire în prezența Congresului din Berlin; subiectul: drepturile politice ale evreilor în România și Bulgaria.

O delegațiune fu trimisă la Berlin, care vizită, pe rând, pe toți plenipotențiarilor Puterilor și pe lângă toți stăruind cu mijloacele pe care această Alianță știa să le întrebuințeze. Rezultatul a fost că acest Congres a dat drepturi depline evreilor.

De altfel Congresul din Berlin n'a mulțumit pe nimeni pe deplin, afară de Anglia care, după spusa unui diplomat „păcălise și pe Rusia și pe întreaga Europă“.

* * *

— Anul începe la Teatrul Național cu o piesă originală a lui E. P. Hașdeu intitulată *Trei Crai de la Răsărit*. Comedia are mult succes, critica o compară cu *Les Preeieuses ridicules* a lui Moliere. Această piesă este o satiră împotriva celor cari pozeau limba română. Musiu Jorj franțuzitul, Numa Consule latinistul și Petrică băiatul de prăvălie care vorbește românește pe șkav. Piesa se încheie cu o tiradă în versuri, spusă de Petrică și care se termină astfel:

*Sucind limba românească,
Stricând graiul strămoșesc
După moda franțuzească
Sau cu modul latinesc
Ne-am strâns mințile cu fracu
Și simțul ne-am îmbrăcat
Cu haina, de unde dracul
Copii și-a întrecut!
România, cât trădește,
Graiul nu și-l va lăsa,
Să vorbim, dar, românește!
Orice neam cu limba sa!*

Factura piesei n'ăi, adevărată reprezentare intelectuală a vremii, a plăcut, totuși, unui public restrâns, singurul public care exista la vremea aceea. Apoi era numele lui Hașdeu.

Dar Teatrul Național nu merge prea strălucit bănește, de aceea direcțiunea hotărăște să dea în sezonul iernei 6 baturi mascate. Era o inovațiune.

Tot în anul 1879 s'a deschis grădina de vară cu Teatrul din curtea otelului „Dacia“. Acel teatru, unde se dedeau atunci spectacole de varietăți, a avut ceasurile lui de izbândă, dar, mai ales pentru acea vreme, teatrul era prea departe de centru. Puțina lume care venea la teatru — aceiași și tot aceiași — se depărta cu greu de centru, adică de spațiul cuprins între grădina Episcopiei și Bulevard, plus strada Academiei pe aceiași întindere. Tot ce era mai departe era excentric.

Direcția acestui teatru o avea artistul I. D. Ionescu.

— Preocuparea pentru revizuirea Constituției începe să prindă pe oamenii politici, preocupare foarte serioasă fiindcă trebuiau alese Camere Constituționale, în cel mai scurt timp spre a revizui art. 7 din Constituție.

La Senat, după declarația primului ministru, se alege o comisiune compusă din Dimitrie Ghica, C. Bosianu, B. Boerescu, Al. Giani, N. Voinov, P. Carp și C. Cornescu care să studieze chestiunea și să prezinte un raport.

* * *

— Dimitrie Sturza noul ministru de finanțe stârnește împotriva lui o mare furtună; el scade valoarea rublelor. Toți deținătorii de ruble, adică toată lumea, sunt furioși.

Iată cum au fost scăzute monetele de argint rusești.

Rubla de la 4 lei la 3.70.

Jumătatea de la 2 lei la 1.85.

Sfertul de la 1 leu la 92 bani.

Aceasta este ultima scădere, după care a urmat demonefizarea.

— Senatul și Camera declară că este loc a se revizui Art. 7 din Constituțiune. La Senat raportorul declarațiunei este P. P. Carp, iar la Cameră este Dimitrie (Take) Giani.

Este de observat că numai bătrânii conservatori nu iau parte activă la această lucrare.

Pe când conservatorii din centru (D. Ghica-B. Boerescu) s'au bine cu partidul liberal, pe când Petre Carp este un independent și-l vedem în Senat raportor al Declarațiunei pentru revizuirea Constituției, bătrânii conservatori, precum Las-car Catargiu și Manolaki Costache sunt în opoziție ineducabilă. Partidul conservator se firimițează pe zi ce trece.

ACORDAREA DREPTURILOR POLITICE LA EVREI

— La 25 Februarie se inaugurează noua fabrică de chibrituri în fața Domnitorului. Discursul, din partea fondatorilor îl citește Vasile Boerescu.

Fabrica este aceea ce o vedem la Filaret iar fondatorii ei au fost: Dimitrie Ghica, B. Boerescu, G. Cantacuzino, general Ion Florescu, G. Vernescu, Gr. Cantacuzino, Ion Alexandrescu, C. Boerescu, D. Gobart, George Filipescu.

După cum pot vedea cititorii pe vremea aceea numai Românii contribuiau pentru asemenea creațiuni economice și de interes național. Neo-românii nu existau încă.

* * *

— Senatul și Camera, după lungi și pasionate dezbateri, votează că este loc să se revizuiască Art. 7 din Constituție. Dar pasiunile se ciocnesc.

În toată țara un puternic curent antievreesc se afirmă, mai cu seamă în Moldova. Opinia generală este protivnică revizuirii și acordării de drepturi politice evreilor.

Toată puternica popularitate a lui Ion Brătianu abia este de ajuns, pentru ca să țină în frâu surescitarea populară. Opoziția, deși foarte divizată, amenință să aibă succese.

Această opoziție de mai multe nuanțe și chiar unii care sunt foarte aproape de guvern, vor să profite de ocazie, pentru a zdruncina guvernul. Astfel la Senat Dimitrie Ghica, Petre Carp, Vasile Boerescu, Mihail Cogălniceanu, cer într-o lungă discuție, formarea unui minister de coaliție a partidelor pentru ca revizuirea Constituției să se poată face fără primejdia revoluției. Dar Brătianu nu primește.

În sfârșit la 25 Martie parlamentul e dizolvat.

* * *

— Este interesant să dăm cifrele sumelor cheltuite cu rezebelul din 1877-78.

Cu rezebelul propriu zis, în anii 1876, 77 și 78 s'au cheltuit 48.184.233 lei iar cheltuelile din cauza războiului s'au urcat la 9.285.700 lei.

Cât de departe suntem de nenumăratele miliarde, ce ne-a costat războiul din 1916.

* * *

— Agitația electorală începe în toată țara. Deși partidul conservator era imbucătățit, totuși în București se alege comitetul electoral central compus din conservatori și centristi.

Membrii acestui comitet sunt: Prințul D. Ghica, General I. E. Florescu, Vasile Boerescu, G. Cantacuzino, P. Vioreanu.

General Chif. Ten, George Filipescu, Al. Orăscu, prințul Al. Stirbey, Al. Catargi și Nicolae Ioanid.

— Un însemnat fapt economic se produce: în ziua de 6 Aprilie guvernul reziliază contractul cu Societatea Monopolurilor tutunurilor și intră în posesia acestui monopol. De aici și până la organizarea actuală a Monopolurilor nu este decât un pas.

* * *

— Dimitrie Cariagdi este ales primar al Capitalei. El prezintă și face să se voteze un credit de 15 milioane lei trebuincioși la rectificarea și canalizarea Dâmboviței.

— În vederea alegerilor încep mari schimbări în personalul administrativ superior, astfel prefectul de poliție din București Radu Mihai e mutat la Iași, iar Locotenentul-Colonel Candiano Popescu e numit la București în locul lui Radu Mihai. Trimeterea lui Radu Mihai la Iași era motivată de faptul că opoziția conservatoare era foarte tare acolo. Dar Radu Mihai, ori cât era el de tare elector, n'a avut nici un succes. Conservatorii s'au ales pe toată linia.

— Alegerile dau majoritatea de 2 treimi necesară guvernului pentru revizuire, dar opoziția înregistrează succese mari. De pildă la Colegiul I de Senat din 30 mandate, 2 sunt îndoite, opoziția de toate nuanțele ia 17 mandate iar guvernul numai 11. Toți fruntașii opozițiunii intră în parlament unde lupta va fi foarte grea. Dar și foarte mulți dintre liberali precum și dintre acei cari s'au ales cu voturile liberalilor — precum Gheorghe Vernescu la Ilfov — vor vota contra guvernului.

Aceste alegeri au făcut dovada că partidul conservator, deși divizat, era o mare forță. Din acel moment liberalii s'au gândit la revizuirea legii electorale pentru ca să desființeze colegiul I cel prea conservator.

Dar, ceea ce a ajutat, mai ales partidului conservator și întregii opoziții, era chestia evree; țara era împotriva acordării drepturilor politice, era contra revizuirii Art. 7 cerută de guvern. Adică impusă de tratatul de pace. Prin urmare ori cine făgăduia că va vota împotriva revizuirii avea toți sortii ca să fie ales.

* * *

— Evreii au făcut și urmează să facă o întinsă propagandă pentru izbânda cauzei lor, în România; printre alte întrebări a energiei și, bine înțeles, a bogatelor resurse ce au, a fost și punerea la contribuțiune, a autorității profesorului dela Universitatea din Heidelberg, doctorul Bluntschli.

Bine înțeles Bluntschli ia, cu toată căldura apărarea evreilor susținând teoria destul de excentrică, cum că „baza statului civilizat modern este egalitatea politică a tuturor confesiunilor”.

Consultatiunii doctorului evreu de la Heidelberg a răs-

puns atunci, într-o serie de articole bine documentate, ziarul *Augsburger Allgemeine Zeitung*.

Camerele se întrunesc și încep discuția asupra revizuirii Art. 7 din Constituție. La Cameră se prezintă două propuneri: una care admite revizuirea cu condițiile arătate în text, cealaltă care declară că „cât pentru acum, nu este loc pentru revizuirea Art. 7 din Constituție”.

Această propunere este semnată, între alții de Nicolae Blăremberg, Iacob Negruți și filosoful Vasile Conta.

Este interesant de transcris aici o parte a motivației acestei propuneri:

„Considerând în fapt că evreii pretinși persecutați, departe, o mai repetăm, de a emigra din țara noastră, ca să fugă de pretinsa persecuțiune, din contră numărul lor crește neîncetat prin mulțimea ce năvălește zilnic aci, părăsind chiar și acele țări în care ei se bucură de toate drepturile civile și politice și prin această emigrare dă inșiși ei cea mai formală și mai eclatantă desmințire calomniilor de netoleranță religioasă a Românilor, sistematic răspândite în Europa;

Considerând că numele de Evrei nu este numai acela al unei secte dar și a unui neam care, de și răspândit pe întreaga suprafață a globului, are, însă, trecutul, tradițiunile și aspirațiunile sale proprii, la care n'a înțeles nici o dată să renunțe, precum o dovedește experiența, chiar în țările unde ei nu sunt de cât într-un număr cu totul restrâns, necum la noi, unde pe alocurea, ei reprezintă două treimi din numărul total al populațiunei;

Considerând că un Stat, pentru a fi bine constituit, trebuie să aibă cetățeni din o singură rasă, sau cu dispozițiuni de a se contopi pentru a forma un element omogen;

Considerând că Evreii stabiliți în România se află în condițiuni morale care îi împiedică de a se asimila și contopi cu națiunea română;

Considerând că Evreii din România, prin numărul lor zdrobitor, prin imigrațiunea lor neîncetată, prin tendința lor de a forma în România Stat în Stat, prin solidaritatea lor cu toți Evreii din celelalte părți ale lumii cu care conspiră pentru formarea unui Stat ebraic pe malurile Dunărei, amenință de a subplanta națiunea română, în loc de a se asimila cu dânsa, ceea ce constituie pentru noi un pericol de distrugere și ca stat și ca națiune;

Considerând că: în fața acestei tendințe de a se constitui ceva distinct și a invaziunii continue și uriașe la care suntem expuși din partea acestui neam, suntem, față de dânsul, în cazul de legitimă apărare a neamului nostru, bazat pe dreptul cel are ori ce ființă individuală sau colectivă de a pune propria sa viață mai presus de cât poftele altuia;

Considerând că a admite aceste pretențiuni ale alianței universale israelite și aceea ca legile ce ni se impun din afară

este tot una cu a abdica ca Stat și ca națiune, că concesiunile făcute astăzi, în aceste condițiuni umilitoare, ar fi sancționarea unor alte pretențiuni latente care mâine vor deveni la rândul lor exigibile căci, deschizând ușa intervențiunei streine cine ne poate spune unde se va opri mai târziu pretențiunile neapăsătoare din afară;

Etc. etc.

Declară că nu e loc, *cât pentru acum*, la revizuirea Art. 7 din Constituție.

* * *

Dar evreii sunt neobosiți; Alianța israelită universală lucrează energie pe lângă toate cabinetele cerând, stăruiind ca să se impue României soluționarea grabnică a problemei. Dar la București parlamentul nu se grăbește de loc.

Opoziția împotriva revizuirii Art. 7 este din ce în ce mai puternică, așa că guvernul vede că nu are cele două treimi.

La sfârșitul lui Iunie se întrunesc la Paris ambasadorii Franței, Angliei, Germaniei și Italiei spre a găsi soluția care să impue României revizuirea Art. 7.

Alianța israelită zorea de la spate. Puterile negăsind soluția, Austria ia asuprași ca să intervie la București în mod amical. Adăugăm că Anglia, Franța, Germania și Italia condiționase recunoașterea independenței României de revizuirea Art. 7.

În timpul acesta presa evreiască din Austro-Ungaria este foarte violentă împotriva României, în special împotriva opoziției care nu voia să revizuiască.

Toată presa evreiască sau inspirată, sau subsidiată de evrei, tună.

În cele două Camere opoziția contra revizuirii e atât de mare că la începutul lui Iulie C. A. Rosetti își dă demisia de la președenția Camerei, iar Ion Brătianu declară că va demisiona și el.

C. A. Rosetti este reales președinte în aceeași sedință, cu 73 voturi dar sunt și 42 abțineri. Cele două treimi lipsesc guvernului. A doua zi Ion Brătianu demisionează.

Domnitorul însărcinează pe Constantin Bosianu, președinte al Senatului să formeze un cabinet cu Gheorghe Vernescu, dar Bosianu refuză. În fața acestui refuz, tot Ion Brătianu e însărcinat cu formarea cabinetului cu condiția de a forma un cabinet de colaborare cu elemente de mai multe nuanțe.

Cabinetul e astfel constituit: Ion Brătianu președinte și lucrări publice, M. Cogălniceanu internele, Nicolae Krețulescu cultele, Vasile Boerescu externele, Anastase Stolojan justiția, Dimitrie Sturza finanțele, Colonelul Dimitrie Lecca rezbelul.

Cu chipul acesta opoziția conservatoare este slăbită și dezorganizată. Centrul s'a deslipit definitiv de dreapta și a trecut în partidul liberal.

În acelaș timp Camerele sunt prorogate pentru o lună, până la 11 August.

— În timpul prorogărei, numai presa mai participă la luptele politice, ministrul de externe Vasile Boerescu pleacă în misiune în străinătate spre a pleda cauza României pe lângă Cabinetele europene.

* * *

— Înainte de intrarea lui Cogălniceanu în cabinet, făcuse senzație și fusese mult exploatată de opozițiune o acuzație îndreptată împotriva lui și a lui Simion Mihălescu, fruntaș liberal și fost prefect de poliție în seara istorică de 11 Martie 1871, acuzația era cum că ar fi fost plătiți de către un oarecare antreprenor rus, anume Warsafsky spre a-i pune la dispoziție prin rechiziție, vreo 300 care țărănești.

Denunțarea o face un oarecare Moldoveanu care declară prin ziarele opoziției, cum că el însuși a plătit mita. Afacerea ajunge, firește, la parchet, dar... rezultatul anchetei se perde în noaptea timpurilor.

— La Teatrul *Dacia* un fenomen apare. Este americanul James Lwone care, într-un aquarium plin cu apă limpede, intră, se scufundă, scrie, bea, mănâncă și fumează, timp de 5 minute. Care era „trucul“ acestui scufundător care a izbutit să umeze în apă, nimeni nu a putut afla.

— La teatrul de vară Guichard, joacă Pascali în drama *Sărmanul artist*.

* * *

— Îndată după formarea noului minister, Mihail Cogălniceanu trimite prefectilor o foarte lungă circulară, în care începe prin a le spune că ministerul cel nou nu este un minister de coalițiune ci un minister obținut din fuziunea mai multor elemente ale partidului liberal.

* * *

— Din străinătate vin două știri de multă senzație: una este moartea prințului Louis Napoleon, care a fost ucis în rândurile engleze luptând contra zulușilor; cealaltă e retragerea Contelui Andrassy din capul ministerului de externe al Austriei și Ungariei.

Cu moartea prințului Napoleon cauza imperială primește în Franța o grea lovitură. Prin retragerea Contelui Andrassy, influența Ungarei la Viena scade simțitor.

* * *

— La începutul lunii August principele Alexandru de Batemberg este investit de către Sultan, ca prinț domnitor al Bulgariei.

Pe la jumătatea lui Septembrie Alexandru de Batemberg vine în București spre a face o vizită Prințului Carol.

* * *

— În sfârșit, după lungi și pasionate discuțiuni aproape toate partidele cad de acord ca să voteze revizuirea Art. 7 din Constituție.

În Cameră revizuirea e votată la 6 Octombrie cu 132 voturi contra 9; la Senat în ziua de 11 Octombrie cu 56 voturi contra 2. La Senat a votat contra numai Nicolae Voinov și s'au abținut: Vasile Alexandri, C. Brăescu și N. Bujoreanu.

Imediat după votarea revizuirii și, în conformitate cu noul text constituțional, parlamentul a votat naturalizarea a 883 evrei cari au fost sub drapel în timpul războiului.

* * *

— Revizuirea s'a făcut cu mare greutate. Cea mai mare parte a deputaților și senatorilor — fie opozanți, fie guvernamentali — fuseseră aleși pe făgăduiala că nu vor vota revizuirea. Apoi era revolta produsă în țară de presiunile Alianței israelite universale și de condiționarea impusă de marile Puteri cum că independența României nu va fi recunoscută până ce nu vor fi date drepturi evreilor.

Revoltătoarea silnicie a Marilor Puteri față de un popor mic și brav care-și câștigase dreptul la viață prin eroismul fiilor săi, impunea parlamentarilor rezistența ce făceau condițiunei impuse. România nu venise la Congresul din Berlin ca să cerșească independența. Independența o cucerise ea însăși dinaintea Griviței, la Plevna, la Smârdan, la Vidin, pentru această independență ea plătitese cu viața a 10.000 ostași și cu Basarabia răpită. Iar marile Puteri, pentru rușinea Europei și a veacului, mai impuneau României și drepturi pentru evrei: condițiune cu care numai independența ei erea recunoscută.

Articolul 7 a fost revizuit dar a rămas și ura împotriva evreilor.

— Altă mare chestiune la ordinea zilei: răscumpărarea Căilor ferate.

RASCUMPARAREA CAILOR FERATE

În presă și în cercurile opoziției se ridică critici violente. De și toată lumea e partizană a răscumpărării, dar se spune că unii liberali au făcut o afacere cu câștig personal din această operație. Și, în adevăr, pe piața Berlinului, de unde acțiunile erau scăzute la 40, de o dată se ridică până la 60 valoarea nominală?

Ce se spunea în culise? Se spunea că în Consiliul de miniștri în care s'a hotărât răscumpărarea, s'a decis, ne cuvânt

de cinste, ca taina absolută să fie păstrată. Această pentru că Statul să poată cumpăra pe nesimțite acțiunile pe preț scăzut.

De o dată, însă, acțiunile se urcă, iar Statul e silit să le cumpere la valoarea nominală. Ce se întâmplase?

Se spunea, în cercurile opoziției, cum că unul dintre miniștri cât și un ziarist guvernamental, îndată după hotărîrea Consiliului de miniștri, au trimis la Berlin emisari ca să cumpere câte acțiuni ale Căilor ferate române vor putea. Acești emisari au cumpărat mult în contul celor două personaje politice, dar deșteptarea a fost dată pe piața Berlinului, și acțiunile s'au urcat fulgerător. Când a venit rândul Statului ca să cumpere a trebuit să le cumpere la maximum.

Multă vreme cei doi oameni politici, au fost invinuiți că au traficant și s'au îmbogățit spre paguba țării.

În sfârșit în Decembrie 1879 răscumpărarea a fost votată.

— După cum apele Nilului, retrăgându-se, lasă în urmă tot atâtea elemente germinatoare pentru pământ, tot așa, rușii au lăsat în România germeii socialismului. Nihilismul latent până la 1877, devine activ în Rusia, dar a pus piciorul și în România.

Un român basarabean, Nicolae Zubeu Codreanu, își face apariția printre studenții în medicină și începe opera de prozelitism. Dar, în curând, moare și este înmormântat la Curtea de Argeș.

În Iași se așază un socialist anume dr. Russel. În București se lucrează printre studenții în medicină. Cine?... Nu se știe.

Într-o seară sunt invitat la o întrunire secretă la spitalul Filantropia. Sunt acolo următorii studenți în medicină și în drept: Sabin, Stănceanu, Spiroiu, Frunzescu, Scorteanu, Manicea. Inotescu și poate, încă vreo câțiva.

Într-o zi aflăm că a picat un alt basarabean, Zamfir Arbure cu care facem cunoștință. În sfârșit la o întrunire tainică dela spitalul Colțea, facem cunoștință și cu Costică Dobrogeanu.

Dobrogeanu, venea din Rusia. În timpul războiului se așezase la Brăila unde deschisese o spălătorie, dar descoperit de către poliția rusească, a fost ridicat într-o noapte și trimis în Rusia. Printr-o fericită întâmplare, pe când era transportat în Siberia, s'a putut evada, a trecut cu o luntre în Norvegia de unde a revenit în România.

Intrarea lui Costică Dobrogeanu în România a fost începutul adevăratei activități socialiste.

Deocamdată acțiunea se mărginea în cercurile studenților fiindcă lumea lucrătorilor era cu totul neaccesibilă propagandei.

— Epoca dintre anii 1879 și 1884 este fără mare relief. Este epoca care a urmat războiului, epoca de odihnă, de culcare, pe laurii câștigați, epoca în care cerul este fără nouri și oamenii fără griji.

Partidul liberal este în toată atotputernicia sa.

BUCUREȘTIUL DUPE RĂZBOIU.

— Marile frământări au trecut.

A trecut războiul, lumea s'a deprins cu pierderea Basarabiei, amatorii de îmbogățire se reped asupra Dobrogei unde, cu o petițiune de 25 bani, se poate cumpăra un pământ rămas fără stăpân. Fiindcă stăpânul a fugit. A trecut și hopul recunoașterii independenței, și hopul revizuirii articolului din Constituție. De acum începe o lungă perioadă de liniște și de consolidare, în care partidul liberal, până aproape de anul 1885, domnește fără supărare.

Centrul a devenit liberal, Beizade Mitică e președintele Senatului iar Vasile Boerescu e ministru de interne. Petre Carp și Vasile Alexandri vor primi misiuni diplomatice.

Partidul conservator este slăbit, bătrânii sunt cu totul reduși.

Neexistând o opozițiune unitară și puternică, se fac din ferite încercări de înjghebare de partide. Așa ne pomenim în anul 1879 cu apariția în București a lui Beizade Grigore Sturza — cunoscut mai popular sub numele de Beizade Vițel. Nume dobândit în urma reputației ce-și făcuse cum că, fiind de o mare forță athletică, ridica în toate diminețile un vițel.

Tot felul de vești circulau în public. Se spunea prin cercurile tineretului cum că Beizadea lucra în înțelegere cu Rusia care plănuia să atragă România în sfera ei de acțiune.

Prințul Grigore Sturza — care a clădit palatul în care se află instalat astăzi ministerul de externe — fondează un nou partid intitulat al „democrației naționale” și face să apară ziarul zilnic și în format mare intitulat *Democrația Națională*. La acest ziar scriu mai mulți partizani recrutați de ocazie, precum un fost ziarist anume Milone Lugomirescu — sub pseudonim Baba Novak, — un jurist de valoare avocatul Petre Borș și alții. Beizadea își numise și un prefect de poliție care venea zilnic la raport ca să-i comunice toate informațiile politice: acesta era căpitanul în rezervă Florescu, supranumit și „năpușică”, fiindcă în tinerețe era un bărbat frumos și în totdeauna era elegant îmbrăcat, parfumat, pomădat și cu mustățile mașinate. Flo-Flo Florescu, ministrul nostru la Varsavia după războiul din 1916, era fiul său.

Partidul și ziarul au trăit de la 25 Decembrie 1879 până la 21 Septembrie 1880.

— După plecarea rușilor apar în București un mare număr de femei care dispăruseră din Capitală, fiind duse de ofițerii ruși, care în Bulgaria, care în Rusia, care în celelalte orașe ale României. Aceste femei, pline de ruble și de poli imperiali, se arată prin localurile publice rezervate acestui soi de clientelă și fac fericirea tuturor vânzătorilor de femei cu bani și cu naivitate.

Anul 1880 este anul în care liberalii încep să fie ațați pe chestia afacerilor și a îmbogățirilor fără muncă. Doi oameni stau în fruntea celor loviți, aceștia sunt: Anastase Stoiljan, ministrul justiției și Emil Costinescu primul redactor al *Românului*.

Răscumpărarea căilor ferate a fost votată de Cameră, nu mai în urma presiunilor lui Brătianu, altfel n'ar fi trecut niciodată. Dovadă e votul: din 120 votanți, majoritatea fiind 62, regea n'a putut întruni de cât 72 voturi; 42 au votat contra iar 12 deputați s'au abținut.

Opinia publică spunea că răscumpărarea erea necesară dar că afacerea nu este curată.

* * *

— Dar lumea acum petrece.

În țară și în Transilvania au fost mari inundațiuni, de aceea serbările de binefacere se succed.

La Teatrul Național se dă un mare bal de binefacere sub patronagiul Măriei Sale Regale Doamna. Balul e dat din inițiativa d-nei Pia Brătianu, soția primului ministru.

Dăm, ca lucru interesant, prețurile vremii aceleia: în trarea unei persoane 5 lei, lojile I și II 50 lei, loja III 25 lei. Sunt 47 de ani de atunci.

— La Teatrul Național se reprezintă piesa originală a lui Ventura: *Peste Dunăre*. Este mai mult un succes de simă de cât un mare succes real.

Altfel Teatrul Național e jos de tot; se joacă melodrame *Don Juan de Marana* și feeria *Feta Aerului*. Teatrul e în totdeauna gol pe trei sferturi iar în loji nici odată nimeni.

Dacă n'ar fi închirierile teatrului la trupele streine și baleturile mascate actorii ar muri de foame.

— Dar iată că sosește și marele tragedian Tommaso Salvini, rivalul lui Rossi. Întâia lui reprezentațiune este *Moartea Civilă*.

Succesul lui Salvini e mare, dar amintirea lui Rossi n'a putut-o doborî. Incontestabil artist superior, unul din cei mai covârșitori ai Europei de atunci, însă parcă tot Rossi intră în ea cele mai multe sufragii.

Critica la noi rudimentară, atunci s'a mărginit a lauda și a înălța fără a dovedi de ce înălță și laudă.

— La teatrul „Dacia” I. D. Ionescu a adus o trupă de 30 zuluși dăntuitori numită trupa tribului Beni-Zug-Zug.

Multă vreme s'a vorbit în București despre acești Beni Zug-Zug.

— Afară de marele Louis Wiest vioristul atât de popular, Bucureștii încă aveau un mare muzicant, vioristul Frantz Shipek.

Ereau trei frați Shipek, cehi de origină, muzicanți de înălță mână, însă Frantz, cel întâi născut, erea cu mult superior fraților săi din urmă.

Frantz Shipek și frații săi, dimpreună cu violoncelistul nostru Constantin Demetrescu, concertau în quartet la Ate-neu unde alerga să asculte muzică aleasă tot Bucureștiul oamenilor de gust.

— Să dau o idee despre ce ereau alergările de cai acum 47 de ani.

Alergările din primăvara anului 1880 au durat de la 14 la 26 Mai și se făceau numai Dumineca.

I

Premiul Altetei Sale Domnitorului, alergare de gardură pe distanță de 2000 metri. Premiul I un obiect de artă oferit de Domnitor, premiul II 500 lei.

II

Premiul Societății de încurajare alergare de iuteală pentru mânzi de 3 și 4 ani născuți în România. Distanță 2000 metri. Premiul I 3000 lei, pr. II 500 lei.

III

Premiul vice-președinților Jockey Clubului, alergare de iuteală pentru cai de ori ce proveniență, distanță 2000 metri, pr. I 2000 lei, oferiți de d-nii generali Ion Em. Florescu și general G. Manu, pr. II intrările până la concurență de 500 lei.

IV

Marele premiu al Jockey Clubului, alergare de fond pentru cai de ori ce proveniență, pe 3000 metri. Pr. I 3500 lei, pr. II. 500 lei, pr. III 200 lei.

Alergare militară pentru călărași pe 1500 metri, pr. I 500 lei oferiți de d-l Ștefan Petrovici Armis, pr. II 200 lei, pr. III 100 lei.

— Premiul al 2-lea nu se acorda de cât atunci când alergau cel puțin 5 cai.

Marele sportsman al vremii de atunci erea Constantin Blaremburg, el erea cel dintâiu posesor de grajd, caii lui câștigau cele mai multe premii. Numai când, mai târziu, apărură Alexandru Marghiloman steaodă lui începu să palească.

* * *

— Nevoia de a crea în țară o fabrică de hârtie începe să fie simțită. Prea eream tributari streinilor pentru acest articol de întâia trebuință. La începutul lui 1880, un comitet, făcea

apel la public spre a suoscrie pentru înființarea unei asemenea fabrice. Comitetul este format din: C. Porumbaru, V. I. Socec, P. S. Aurelian, G. Dem. Teodorescu, Dr. Carol Davila, Teodor Ștefănescu și I. P. Balanolu.

* * *

— Dimitrie Sturza ese din minister părăsind departamentul finanțelor.

— La sfârșitul lui Martie moare generalul Gheorghe Magheru unul dintre aceia cari au proclamat revoluțiunea la 1848.

* * *

C. A. Rosetti începe, să fie atacat cu cruzime de către adversari. Camera în ședința de la 30 Martie, îi votează o recompensă națională de 1111 lei lunar reversibilă asupra soției.

Dar lui Rosetti Camera îi mai votase și la 1868 o recompensă națională de 3000 lei vechi pe lună, la 1868, însă, Rosetti a refuzat recompensa spunând că nu i-a sosit încă vremea ca să fie pus la arhivă. Acum, pe lângă recompensa națională lunară, Camera i'a mai acordat și ceea ce ar fi trebuit să ia de la 1868 până la 1880, adică și suma de lei 158.518.

De astă dată Rosetti a primit zicând că acum are 64 ani și este bolnav.

Cum am spus opoziția a atacat multă vreme pe C. A. Rosetti, nu atât pentru recompensa națională de 1111 lei pe lună, cât pentru faptul că a primit și pensiunea ce ar fi trebuit să primească de la 1868 la 1880, dar pe care o refuzase atunci.

* * *

— La sfârșitul lunii Maiu C. A. Rosetti trimise lui Vasile Boerescu ministrul afacerilor streine o scrisoare în care îi spune cum că cel din urmă dintre Văcărești, poetul Văcărescu, i-a incredințat *sabia lui Tudor Vladimirescu*.

Rosetti spune în scrisoarea sa că astăzi această sabie nu poate fi de cât a națiunii, de aceea o incredințează ministrului spre a o depune în Muzeul național.

Vasile Boerescu a mulțumit.

* * *

— În zilele de 14 și 15 Iulie s'au întrunit acționarii Băncii Naționale din nou înființată.

Banca Națională, înființată ca bancă de scont și de emisiune, erea o creațiune pur liberală și organizarea ei erea datorită; în mare parte, muncii și prevederilor lui Eugeniu Carada.

Mă aflam printre acționari având o procură de 10 voturi din partea unchiului meu, Nicolae Bobescu candidat pentru un post de director.

De astă dată liberalii ereau în mare dihonie, fiindcă numărul candidaților întrecea cu mult numărul locurilor de directori și de censori.

Ion Brătianu intră cu buletinul său de vot în mână, toți candidații îl înconjoară cerându-i votul și protecțiunea. Auzi încă glasul primului ministru:

— De ce vă adresați mie? Guvernul nu are de cât 10 voturi!

Până Buescu e candidat și e foarte necăjit că nu'l sprijină guvernul. Au fost de față 562 votanți reprezentând 2719 acțiuni. Majoritatea erea dar de 1360.

La întâiul scrutin sunt aleși Theodor Ștefănescu cu 1933 voturi și Theodor Mehedințeanu cu 1743. Numai 2 candidați au întrunit majoritatea, ceilalți doi, Emil Costinescu și D. Bilescu sunt aleși a doua zi. Toți patru aleși sunt candidații guvernului.

Cel mai puternic dintre contra candidați erea Ion Procopiu Dumitrescu care a întrunit la întâiul scrutin 1192 voturi pe când Emil Costinescu nu intrunise de cât 1075 iar D. Bilescu 862.

Censori au fost aleși Ștefan Ioanid, Menelas Gherman, Hillel Manoah și C. Angelescu.

Guvernator al Băncii Naționale erea numit Ioan Câmpineanu.

* * *

— În partidul liberal încep agitațiile împotriva intrușilor din guvern; acum după ce au trecut hopul revizuirii art. 7 din Constituție și celelalte greutăți, liberalii puri cer omogenitatea în cabinet. Nicolae Fleva depune o moțiune în acest înțeles în ultima zi a sesiunii parlamentului. În urma acestei mișcări Mihail Cogălniceanu este silit să iasă din cabinet și primește postul de ministru plenipotențiar la Paris. Ministru de interne e numit Teriachiu. Vasile Boerescu nu poate fi urnit.

* * *

— Studenții universitari din București iau inițiativa înținerii de congrese studențești în fiecare an, pe rând într'un oraș din țară. Inițiativa personală pleacă de la Const. Dobrescu, președintele Societății studențești „Unirea”.

Din comitetul de inițiativă de 7 fac și eu parte. Congresul — la care au aderat și eșenii, — se ține la Focșani.

Președinte al primului congres ar fi dorit să fie Dobrescu dar l'am înfrânt și am ales pe studentul medicinist Alexandru Păcleanu, de fel din Focșani.

Întâiul gând a fost către poetul dela Mircești, acel care a cântat „Unirea” Păcleanu i-a trimis următoarea telegramă:

„Studentii universitari, dându-și astăzi mâna de înfrățire pe malul Milcovului, salută cu căldură pe bardul care a cântat atât de duios Unirea Românilor și a lucrat din toate puterile pentru îndeplinirea ei.

Președintele societății generale a studenților, *Păcleanu*

Privesc cu mândrie înapoi la acele vremuri; au trecut de atunci 47 de ani și mă mândresc că am figurat în acel comitet de inițiativă și de organizare a primului congres studențesc.

* * *

— O telegramă din străinătate anunță moartea lui Manolache Costache Epureanu, fostul președinte al Constituanței dela 1866, fostul prim ministru de la 1870 când a fost proclamată republica la Ploiești, fostul prim-ministru după căderea lui Lascar Catargiu și a ministerului Florescu la 1876.

Manolache Costache era conservator, dar în ultimul timp în dezacord cu Lascar Catargiu. Unii conservatori, crezând că vor putea astfel întineri partidul și reface adunând la un loc fracțiunile răslețe, l'au ales șef în locul lui Lascar Catargiu care s'a tras rezemnându-se. Dar Manolache Costache, n'a putut face prea mult, mai ales fiindcă nu era aproape de loc om de acțiune.

RECTIFICAREA DÂMBOVITEI.—LEGEA GRĂDIȘTEANU.— ATENTATUL LUI PIETRARU.

— În urma licitațiunei publicate de primărie, lucrările pentru rectificarea Dâmboviței, au rămas asupra antreprenorului francez d. Boisguerin care a oferit 11 la sută sub deviz.

Au fost în total 11 concurenți din care n'au rămas în linie decât 5.

Din partea primăriei e numit director al lucrărilor d. inginer Matic, nepotul primarului Cariagdi.

În ziua de 2 Noembrie au început lucrările pentru rectificarea Dâmboviței.

Erau de față Domnitorul, colonel Dabija, ministrul de Lucrări publice, d. Cariagdi, primarul Capitalei, alte notabilități și un foarte numeros public. Serviciul divin și toată solemnitatea s'a săvârșit într'un pavilion înălțat pe axa proiectată a Dâmboviței, aproape de podul de fer de pe calea Văcărești, lângă fântâna apelor zise „apele dela Văcărești”. Apoi în față erau tribunele pentru invitați.

După discursul primarului și răspunsul Domnitorului, primarul prezintă Domnului o lopată cu care acesta, făcând câțiva pași înainte, ridică o cantitate de pământ. Lumea iz-

bucni în urale și imediat lucrătorii, înșiruți pe amândouă malurile, începură lucrarea.

În pavilion se servi șampanie și se ridicară toasturi. Muzica gardei naționale intonă imnul regal, iar oamenii din popor învărtiră hore și chindii.

Lopata cu care Domnitorul ridică cea dintâi bucată de pământ era un obiect de artă: limba era de argint și coada de abanos de care era încovoată o lamă iarăși de argint. Pe limbă era scris:

„Casma întrebuintată la începerea lucrărilor Dâmboviței în ziua de 2 Noembrie 1880, sub domnia lui Carol I.

Președinte al consiliului de miniștri, I. C. Brătianu.

Primar D. Cariagdi; ajutori: Gr. Serurie, Dr. Sergiu, N. Manolescu.

Direcția: profesor N. Culman și Barkli-Ziegler, D. Matic, reprezentant, inginer șef C. Simțion, întreprinzător A. Boisguerin.

* * *

— În calea Rahovei 16 se deschide Expozițiunea Națională a *Societății Concordia*.

Animatorul acestei Expozițiuni este un domn Porumbaru cât și D. Butculescu, un pasionat îndrumător al mișcărilor economice naționale. Expoziția este un început foarte modest care va avea, însă imitatori mai târziu. Intrarea: Duminicelă 50 bani, celelalte zile 1 leu. Marțile 3 lei.

* * *

— Rublele rusești de argint sunt demonetizate pe ziua de 27 Noembrie 1880. La casele publice sunt primite până la 31 Decembrie.

* * *

— În sesiunea de toamnă a Camerelor, Senatorul Petre Grădișteanu a prezentat o „propunere” care a devenit proiect de lege, prin care pensiunile de retragere, recompensele naționale și remunerațiunile mensuale sau zilnice ale eclesiasticilor, militarilor, impiegatilor în genere și tuturor celor plătiți cu luna sau cu ziua din tezaurul public sau din casele altor stabilimente publice sau persoane juridice, fie chiar în virtutea titlurilor anterioare sau puse în execuțiune, nu se pot ceda nici urmări decât până la o treime pentru datorii către stat provenind din exercitiul funcțiunei ori în caz de penalitate prevăzută de lege și până la jumătate pentru întreținerea legiuitei soții și creșterea copiilor.

O asemenea lege ereză cerută de faptul că întreaga funcționărie și toți pensionarii ereau prada unor cămătari cari întocmai ca paraziții, roiau în jurul ministerelor și a celorlalte autorități și sugeau sângele bietilor slujbasi și pensionari.

Toți funcționarii și toți pensionarii erau datori vândut cămătarilor, bietul slujbaş și bietul pensionar nu mai avea ce mânca literalmente. Pentru nevoile războiului Camera votase o reținere de 5 la sută asupra salariilor și pensiunilor. Cămătarii luau 2 lei la 20 pe lună, iar salariile începeau dela sume ridicule, e destul să spun că un copist — după toate reținerile — primea în mână 87 lei. Legea Grădișteanu — cum i-a rămas numele — venea la timp.

— In ziua de 2 Decembrie se întâmplă la esirea din Cameră, atentatul îndreptat de profesorul Ioan Petraru împotriva lui Ion Brătianu.

Ioan Petraru, fost profesor la București și la Târgoviște, era atunci funcționar la Ministerul de finanțe. Când Ion Brătianu a eșit singur din Cameră, Petraru s'a repezit asupra lui cu un cuțit și a voit să îl lovească; Brătianu a oprit lovitura dar cuțitul a pătruns paltonul, cămașa și a zgâriat pielea în partea pieptului. Alergând deputatul Goga, care tocmai eșea, a lovit pe atentator cu bastonul în cap și apoi lumea ce a alergat, l'a dezarmat. Brătianu s'a ales cu contuziuni ușoare la cap și la obraz.

A doua zi la Cameră a fost semnată și votată cu aclamațiune, o motiune de veștețire a atentatului, motiunea era semnată și de P. Carp și T. Maiorescu. La Senat cel dintâiu care a luat cuvântul spre a dezaproba atentatul, a fost generalul I. Em. Florescu.

Aceste protestări erau impuse de împrejurări fiindcă ziarele liberale, în explozia indignărei lor, acuzau partidele de opoziție că, prin violentele scrisului lor, au înarmat brațul asasinului.

Atentatul ayu darul de a face să dispară ziarul *Democrația Națională* al lui beizade Grigore Sturza. Beizadeaua a trimis o telegramă unui domn Hrisoscoleu la București, care i era partizan și om de încredere, anunțându-l că desființează ziarul, întâiu, fiindcă a insultat pe generali cari au combătut peste Dunăre, al doilea fiindcă zilnic insultă, nu numai pe Rosetti și pe Brătianu, dar pe întregul partid liberal de care partidul democrat-național este mai aproape de cât de toate celelalte. Si, fiindcă rusofilismul lui Beizade Grigore era cunoscut, adăoga că se află mai aproape de partidul liberal de oarece liberali au luptat alături de ruși.

După desființarea ziarului se desființează și partidul. De altfel politica pretindea că atentatul a fost pregătit de către partidul lui beizade Grigore.

Beizade Grigore scrie, însă, o scrisoare în care spune că reprobă cu indignare atentatul, că e convins că toți membrii partidului său arestați în urma atentatului sunt inocenți, iar dacă se va găsi vreun vinovat să sufere toată rigoarea legilor.

Acest atentat a provocat numeroase manifestațiuni de simpatie pentru Ion Brătianu și a silit ziarele opoziției din dreapta să scoabă tonul care, atunci, era foarte violent.

ANUL 1881

— Ion Brătianu era un maestru în arta de a dezorganiza opoziția. Ori de câte ori vedea că se organizează un centru opoziționist îl cucerea, ori de câte ori un om de valoare se manifesta împotriva guvernului, îl lua în minister. Astfel a procedat cu Nicolae Ionescu în 1876, astfel cu Gheorghe Vernescu, astfel cu Vasile Boerescu și Dimitrie Ghica; tot la fel va proceda mai târziu cu juninștii și cu disidenții eșoni.

In ultimul an se formase la Iași un grup de 9 intelectuali, profesori universitari, toți oameni de mână întâia; din acest grup politic făceau parte Gheorghe Mărzescu — care era șeful, profesorul Brânză, frații Șendrea, filosoful Vasile Conta etc. Grupul începu să facă opoziție și deveni supărător. Brătianu întinse cursa ademenitoare și prinse în capcană grupul de la Iași numit în zeflema: „Grupul lui opt și cu brânză nouă”.

Aproape toți membrii grupului primiseră câte o atențiune iar sfârșitul anului 1880 îl găsește pe Vasile Conta, ministru al Instrucțiunei.

Grupul lui „opt și cu brânză nouă” trăise.

Acest sistem, dibaciu în cât privea dezorganizarea opoziției, prezenta însă și un mare neajuns; miniștrii schimbându-se foarte des nu mai era nici o continuitate de concepție pe la departamente. Sub nici un regim miniștrii nu s'au schimbat atât de des ca sub Ion Brătianu.

* * *

— Ziarele liberale anunță dispariția partidului național democrat al Beizadelei Vițel (Grigore Sturza) și anunță această cu mulțumire. Fiindcă acest partid, considerat ca un partid rusofil protejat și susținut pe sub mână de legatia rusească, era privit ca un mare făcător de boclucuri viitoare.

Printre complicii arestați ai lui Petraru, era și căpitanul Al. Florescu, zis și „Păpușică”, fiindcă era foarte elegant. Nu prea târziu „Păpușică” a trecut în partidul liberal și a reintrat în armată primind și un grad mai mare. Este cunoscut că cei mai mulți dintre intimii prințului Grigore Sturza au fost cumpărați de guvern. Asa s'a întâmplat că acest partid, datorit numai ambițiunei lui Beizade Grigore, a dispărut în 24 de ore.

* *

— In timpul acestor două evenimente însemnate se produce cel dintâi este constituirea partidului liberal sub șefia lui Gheorghe Vernescu, cel d'al doilea este un articol pe care Titu Maiorescu îl publică în *Deutsche Revue* și prin care pledează alăturarea României la alianța Austro-Germană.

Constituirea partidului vernescar, având drept organ *Buletinul Public*, îngrijorăste mult pe Brătianu și pe Rosetti, iar

articolul lui Maiorescu provoacă o mare indispoziție în partidul conservator a cărui îndrumare e curat rusofilă. În curând vom vedea că, tocmai când Lascăr Catargiu trebuia să devie din nou șeful oficial al partidului conservator, partidul se va sparge din nou. Și atunci vor rămâne atât de puțini membri la clubul conservator, încât Alexandru Lahovary a putut spune mai târziu:

— A fost o vreme când la Clubul conservator rămăsesem atât de puțini în cât nu mai puteam face nici o partidă de poker.

* * *

— Ion Brătianu, conform tacticii sale cunoscute, își dădea silințe ca, pe de o parte să zădărnicească întregirea partidului conservator, iar pe de altă parte, să atragă în guvern pe unii dintre conservatorii cari nu se supuneau disciplinei partidului lor; aceștia erau Petre Carp și Titu Maiorescu. Dar mai era altceva.

Articolul lui Maiorescu din *Deutsche Revue* a pus zăvania în familia conservatoare.

Conservatorii-boeri erau toți rusofili. Ziarul *L'Independance Roumaine* proprietatea lui Emile Galli, având director pe Grigore Ventura era rusofil. Maiorescu, pledând alăturarea României la dubla alianță austro-germană, îndispunea pe conservatori și aducea un nou motiv de vrajbă în rândurile opoziției. Dar Ion Brătianu profită de împrejurare.

Pe când în partidul liberal creștea curentul omogenității și excluderea elementelor neliberale, precum era Vasile Boerescu, pe când mulți liberali — mai ales moldoveni — cereau ca Boerescu să fie scos din guvern și în locul său să fie adus Mihail Cogălniceanu de la Paris, Ion Brătianu aluneca pe nesimțite către elementele conservatoare. În curând, vom vedea că a făcut încercări chiar pe lângă Alexandru Lahovary spre a-l atrage în minister. Acesta era ministerul care peste câteva luni trebuia să prezideze la proclamarea regalității.

În cercurile liberale și în toată taina, Ion Brătianu lucra în înțelegere cu regele, pentru acest sfârșit.

VIATA BUCUREȘTEANA

— Suntem în epoca lui Claymoor.

Redactorul cel mai popular al ziarului francez *L'Independance Roumaine* era Mișu Văcărescu care, sub pseudonimul Claymoor, scria cronicile „mondene” ajunse repede la modă.

Claymoor devenise un fel de arbitru al eleganței, cronicile lui erau foarte apreciate de către toate doamnele din elită, când după vreun bal sau după vreun spectacol vreuna din ele fusese trecută cu vederea, și nu fusese numită cu amănuntele toaletei, cu vorbe măgulitoare, cu toată atenția, era c.

adevărată nenorocire. Ofensă mai mare era greu de închipuit: Claymoor ajunsese o mare autoritate în specialitate și nu erau puține cucoanele care-i trimeteau daruri frumoase pentru ca să le acorde, în cronicile sale, cele mai deosebite laude.

Și la Teatrul Național era Ioan Ghica director. Sub directoratul lui Ioan Ghica au fost trimiși la Paris ca să vadă și să se instruiască Aristița Romanescu și Grigore Manolescu, sub directoratul lui Ioan Ghica Vasile Alexandri apare victorios.

George Marianu face să i se joace comedia de salon *După despărțenie*, Frederic Damé prezintă drama istorică *Hatmanul Drăgan*, literatura dramatică originală începe să se afirme.

La Teatrul Național este acum o reînnoire, de și bătrânul Millo apare din nou, numai steaua lui Pascaly intră din ce în ce mai mult în eclipsă. Cu încetul se ridică acum în teatru: Aristița Romanescu, Dăneasca, Ștefan Iulian, Grigore Manolescu, Costache Notara, Ștefan Mateescu, etc.

În această epocă trebuie să punem începuturile transformării Teatrului Național.

* * *

— Dar balurile particulare ?!..

S'a dus epoca aceea — și nu sunt de cât 45 de ani — când în două mari saloane aristocratice, în salonul printesei Grigore Șutu din strada Colței și în salonul doamnei Oteteleșanu, din calea Victoriei — astăzi Terasa Oteteleșanu — trecea întreaga societate de sus a țării.¹⁾

Recepțiunile și balurile acestor două aristocrate erau evenimente și n'au fost nici o dată egalate, necum întrecute: „Tot Bucureștiul” — după cum se spunea atunci — defila în aceste două case, și nu era om, de rasă, om de naștere boerescă sau chiar burghez ajuns sau intelectual cu vază care să nu fie invitat la marile serbări date de gazde.

Imprumut penei lui *Claymoor* din *L'Independance Roumaine* din anul 1881, amănuntele unui mare bal dat de către prințul Gheorghe Bibescu de curând venit în țară. A fost un bal costumat care a făcut senzație și despre care s'a vorbit mult în saloanele bucureștene.

Costumul francez predomină firește.

Prințul Bibescu, în ducele de Marly costum Ludovic XI, Grigore Cantacuzino (Grigri) în Cromwell, Emanuel Băleanu în Don Juan, Nicolae Cerkez în Jean de Nivelle, Grigore Cerkez în Cigogniac din „Capitaine Fracasse”, prințul Ferdinand Ghica în patrician din Venetia, Mihail Marghiloman în Pomprineli din „La fille de M-me Angot”, Alexandru Marghiloman marchiz Ludovic XV, etc. etc.

Doamnele, una mai răpitoare de cât alta — așa ne spune

¹⁾ Cititorii vor observa că unele înregistrări sunt repetate de două și de trei ori. Așa comandă respectarea ordinei cronologice.

Claymoor, Natalia Șutu în domesticitoare trăgând după ea un urs lăntuit, printesa Bibescu în țărancă din Mans, printesa Ferdinand Ghica în nebună, printesa Maria Știrbey în noapte de toamnă, Marchiza D'Aubepine Sully în buchetiera din piața inocenților, etc., etc.

Și în mijlocul tuturor acestor splendori occidentale și orientale un singur costum național românesc: D-na Olga Mavrogheni, marea doamnă de onoare a Doamnei Elisabeta.

Delicată atențiune și lecțiune severă pentru toată această lume de sus care, cucerită de mândrețele civilizațiunilor mai înaintate, uita, în viața de toate zilele, și graiul și portul românesc.

De altfel, dacă portul național a fost introdus mai târziu la balurile și solemnitățile noastre, datorim aceasta inițiativei stăruitoare a Doamnei de pe tron.

O germană invadează pe femeile române ca să-și cinstească și să-și iubească neamul!...

Un bal ca acela dat de printesa și prințul Bibescu nu mai e cu puțință astăzi. Acea lume de prinți, acea atmosferă aristocratică a murit. Și a murit pentru totdeauna.

* * *

— La 1 Martie telegraful aduce știrea asasinării Țarului Alexandru al II-lea al Rusiei.

Țarul Alexandru fusese în România în timpul războiului de peste Dunăre, erea, dar, cunoscut. Țarul căzuse sub bombele nihilistilor.

* * *

— La începutul lunii Martie Curtea cu jurați judecă și condamnă pe atentatorul la viața lui Ion Brătianu și pe complicitii săi. Procesul a atras la Curtea cu jurați o mulțime mare. Nici un membru al partidului național-democrat n'a luat apărarea vinovaților.

Petraru a fost osândit la 20 ani de muncă silnică, profesorul Pătescu și diaconul Cârlova, compliciti, la câte 9 ani reclusiune.

* * *

— Societățile *Dacia* și *România* fuzionează. Consiliul de administrație e astfel compus: președinte prințul Dimitrie Ghica, vice președinte Vasile Boerescu, membrii: prințul Al. Știrbey, George Cantacuzino, colonel Dabija, Protopopescu, Pake, Dimitrie Frank, Cozadin și Hilel. Director general Seclules.

— În cercurile politice se știe acum, aproape sigur că România va fi ridicată la rangul de regat. Toate Puterile și-au dat, se spune, adesiunea. Singură Austria ar face greutăți, căci ea își subordonează consimțământul, consimțământului României la pretențiile austriace în chestia Dunărei. În curând chestia Dunării va deveni arzătoare pentru România.

PROCLAMAREA REGATULUI ȘI SERBARILE INCORONAREI

Cercurile inițiate, dar conservatoare, pretind că prințul de Bismarck și-a dat consimțământul însă a sfătuit ca România să aibă, când va proclama regatul, nu un minister pur liberal al unui singur partid, ci un minister de coalițiune.

Ion Brătianu a făcut atunci demersuri pe lângă conservatori dar n'a putut izbuti să convingă pe nici un fruntaș. Carp, Maiorescu, Lahovary etc. au propus atunci un minister sub președinția altcuiva de cât Ion Brătianu, din minister să facă parte numai tineri conservatori și tineri liberali, Camerele să fie dizolvate, Lascar Catargiu să fie ales președinte al Senatului și Ion Brătianu președinte al Camerei. Bine înțeles liberalii au refuzat.

Pe când se credea, în genere, că regatul va fi proclamat la 10 Mai, iată o lovitură de teatru la 14 Martie.

Sâmbătă 14 Martie la ora 3 după amiază, generalul D. Leca se scoală și propune Camerei să proclame regatul român. Uimire și aplauze frenetice.

Camera trece imediat în secții, apoi generalul Leca, numit raportor, aduce următorul proiect de lege.

ART. 1. — Principatul României este înălțat la regat și prințul Carol I de Hohenzolern ia titlul de rege.

ART. 2. — Prințul moștenitor ia titlul de „Alteță regală, prinț moștenitor”.

C. A. Rosetti președintele Camerei rostește o cuvântare entuziastă și foarte aplaudată.

Alexandru Lahovary, în numele partidului conservator, se asociază și declară că propunerea va fi votată în unanimitate.

Apoi a vorbit Vasile Boerescu, ministrul de externe, după care propunerea a fost votată cu unanimitate de 90 voturi.

Taina acestei proclamări fusese foarte bine păstrată. În câteva minute știrea se răspândi în tot orașul. Erea o zi caldă și de Martie cum rar se văd multe la acea epocă.

În câteva clipe lumea năvălește pe Calea Victoriei, apoi drăpelele apar la ferestre și la magazine. Este o însuflețire generală și sinceră, este sufletul românesc care saltă.

La Senat, președintele prințul Dimitrie Ghica citește telegrama președintelui Camerei care anunță proclamarea regatului în Camera tânără.

După câteva cuvinte ale senatorului Gheorghe Leca, Dumitru Ghica se scoală și strigă:

— „Trăiască Majestatea sa Carol I, regele României!

Toți senatorii în picioare și publicul din tribune aplaudă furtunos.

Raportor al legii votată a fost la Senat Ion Ghica.

Au vorbit George Cantacuzino, Lascăr Catargiu și Vasile Alexandri aducând adevărate laude. A vorbit și șeful guvernului.

Legea a fost votată cu apel nominal și cu unanimitate de 10 voturi.

Ministerul care a semnat actul acesta era astfel compus:
Ion Brătianu prim și ministru de finanțe.

B. Boerescu externe.

A. Teriakiu interne.

General Slăniceanu rezbel.

Colonel N. Dabija, agricultură, comerț și lucrări publice.

B. Conta, instrucția și cultele.

D. Giani justiția.

Pentru câteva zile patimile politice și polemicele acre lasă locul entuziasmului pentru marele act național săvârșit.

* * *

— Comerțul Capitalei dă lui Ion Brătianu un banchet de peste 300 tacâmuri spre a-l sărbători pentru norocoasa salvare de atentat.

— Pe ziua de 1 Aprilie 1881 s'au inaugurat Casa de Economii din nou înființată. Casa a fost instalată în localul Casei de Depuneri.

Regele a fost de față și a făcut întâiul vărsământ de 300 lei.

— Cu acest prilej încă o faptă a Regelui pe care am omis-o la timp. Promulgarea legii care înălța țara la rangul de regat, a semnat-o Suveranul cu un condeiu și o călămară nouă.

Academia Română a rugat pe rege să-i doneze pe amândouă fiind, de acum, piese istorice. Regele s'a grăbit să satisfacă cererea Academiei.

— Imediat după atentatul și asasinarea Țarului Alexandru II, ministrul Rusiei la București a cerut guvernului român să ia măsuri severe și imediate împotriva unui număr de ruși stabiliți în România.

Adevărul e că un număr de nihilisti ruși se aflau în țară, la Iași era doctorul evreu Russel care desfășura o mare activitate revoluționară, iar în București mulți nihilisti aveau adăposturi.

Guvernul luă imediat măsuri și operă numeroase arestări. Apoi parlamentul votă legea care autoriza fixarea domiciliului streinilor și chiar expulzarea.

Această lege provoacă o mare mișcare de protestare, dar toată lumea conștientă înțelegea că legea este impusă de Rusia.

* * *

— Atacat din toate părțile cu violență, amenințat cu moartea, neputând compune un minister după dorința sa spre a prezida serbările încoronării regelui, Ion Brătianu își prezintă demisiunea.

Dorința lui Ion Brătianu era să compună un cabinet cu elemente din dreapta tânără, de aceea a făcut propuneri lui Gheorghe Cantacuzino, Carp, Maiorescu și chiar lui Alexandru Lahovary, dar toate propunerile au fost respinse ori au fost primite cu condițiuni de neprimite.

În timpul acesta intimii primului ministru deschid în toată țara o listă de subscripțiune spre a oferi lui Ion Brătianu *un milion*. Această inițiativă provoacă o nouă campanie violentă a opoziției având drept temei: *Milionul lui Brătianu*.

Dezgustat dar și silit de împrejurări, sigur că nu va trece mult și majoritatea nu va putea trăi fără el, Ion Brătianu își dă demisia iar regele, după refuzul lui C. A. Rosetti de a compune noul minister, dă însărcinarea lui Dumitru Brătianu.

Cabinetul care va prezida serbările încoronării este astfel format:

Dumitru Brătianu președinte și externe.

Eugeniu Stătescu internele.

General Slăniceanu rezbelul.

D. Sturza finanțele.

Colonel Dabija, lucrări publice.

M. Ferikidi justiția.

V. A. Ureche instrucția.

A biruit, dar, părerea omogeniștilor. În cabinet nu sunt decât puri liberali roșii.

Fostul ministru B. Conta e numit consilier la Casație.

— Pentru serbările încoronării a fost bătută o medalie care purta pe o parte următoarele cuvinte:

Serbarea proclamării regatului
10 Mai 1881

În centru textul legii votată la 14 Martie 1881 cu numele președinților Camerei și Senatului și numele miniștrilor.

Pe cealaltă parte cuvintele:

Serbarea
Proclamării Regatului
10 Mai 1881

Legea din 14 Martie 1881.

Ion Brătianu
Ministru președinte

Au fost bătute medalii de aur, de argint și de bronz.

— Serbările încoronării s'au făcut cu un fast deosebit ajutate de asentimentul, entuziasmul și însuflețirea generală.

La 1866, adică cu 15 ani mai înainte, Prințul Carol de Hohenzolern fusese primit de o locotenentă domnească compusă din: generalul Nicolae Golescu, Lascăr Catargiu și colonelul N. Haralambie, iar ministerul era astfel compus:

Ion Ghica, prim ministru și externele.

Dimitrie Ghica, internele.

Petre Mavrogheni, finanțele.

C. A. Rosetti cultele și instrucția

D. Sturza, lucrări publice.

Dimitrie Leca, războiul.

Ion Cantacuzino justiția.

Acum la putere erau numai liberali nuanța zisă roșie, dar nici la 1866 nici la 1881 pentru serbările încoronării Ion Brătianu nu a fost în guvern.

Pentru serbările încoronării au sosit în țară prințul Leopold, fratele regelui și cei doi fii ai săi Ferdinand și Carol.

Prințul Ferdinand era moștenitorul tronului.

Nu voi face descriția întreagă a serbărilor, voi da numai o idee generală.

La ora 10 ese de la palatul Cotroceni cortegiul.

Regina este într-o trăsură de gală înhamată a la Daumont, e deschisă și capitonată cu catifea purpurie ce cade în falduri peste tot. Capra era un coș de flori, în locul scărilor o mare coroană.

Regina era îmbrăcată într-o rochie de brocar alb, gulerul Valois cu perle de toate culorile, o trenă nesfârșită garnisită cu dantele, pe umeri o mantilă de satin alb pe margine cu zibelină, pe cap diadema de perle oferită de orașul București la căsătorie.

Opt cai bogat înhamăți, cu pene și egrete albe sunt încălecați de jockey îmbrăcați în uniforme roșu și argint; de partea fiecărei portiere câte 2 lachei în livrele de mare ținută. Înainte doi picheți călări pe cai cu panășe tricolore. Prințul Leopold în mare ținută de general prusian stă alături de regină, dinainte prinții Ferdinand și Carol.

Regele Carol călare, merge înaintea trăsorei regale. În jurul regelui o strălucită escortă de generali și de ofițeri superiori călări.

După serviciul divin oficiat la Mitropolie care a fost ceremonia încoronării, a urmat defileul din sala tronului.

La plecarea de la Cotroceni cortegiul a urmat calea Griviței, Victoriei, stradele Lipscani, Șelari, Rahova și Bibescu Vodă: la întoarcere acelaș parcurs până la palatul regal din Calea Victoriei.

La Mitropolie, după oficierea serviciului divin, primul ministru a prezentat regelui actul încoronării pe care l'a semnat dimpreună cu prințul Leopold.

La Palatul din Calea Victoriei regele intră în sala tronului. 60 drapele ereau înșiruite ținute de militari. Foarte mișcător acest spectacol, al mulțimei drapelelor sfâșiate de gloante.

Un sunet de trâmbițe se aude și cortegiul regal se arată. Patru generali purtând coroanele intră. Coroanele sunt depuse înaintea tronului. Apoi intră corpurile constituite și demnitarii înalți.

La ora 2 jum. regele și regina intră și se așează.

Prințul Dimitrie Ghica președintele Senatului înaintă și rosti cuvântarea care începu cu vorbele:

Sire, Doamnă.

„Astăzi România se coronează pe sine punând coroana regală pe fruntea Majestăților Voastre.

Etc. Etc.

Și prezintă regelui Coroana de oțel.

În același timp C. A. Rosetti președintele Camerei, făcând câțiva pași către regină și, punând un genunchiu în pământ zise:

„Doamnă, privindu-te, națiunea se vede frumoasă”.

Apoi, sărutând mâna reginei, îi oferi Coroana.

Regele răspunse. Cuvintele sale din urmă au fost de o mare elocvență și de răpitoare căldură.

— „Să ne unim, dar, toți înaintea acestor drapele care au strălucit pe câmpul de onoare, înaintea acestei Coroane emblema regalității și în jurul căreia întreaga națiune trebuie să se strângă ca niște soldați în jurul drapelului... Să ne unim cu acest strigăt scump, inimilor noastre și care găsește un ecou puternic în acest loc consacrat prin proclamarea actelor celor mai solemne: „Trăiască România noastră mult iubită, încoronată astăzi prin virtuțile sale civice și militare.”

Apoi a început defileul tuturor demnitarilor și a delegaților din toate unghiurile țării, delegații a 3000 de comune.

Seara iluminatie strălucită în oraș și la șoseaua Kiseleff.

După urma acestei sărbători au rămas câteva amintiri nostime.

Așa, de exemplu, s'a comentat mult cuvintele rostite de C. A. Rosetti reginei.

Se spunea că Rosetti era amoretat de regină și că nu pierdea nici odată prilejul de a-i spune o amabilitate. De rândul acesta a găsit o vorbă de spirit spre a-i spune că este frumoasă.

Defileul delegaților a fost presărat cu multe incidente hazlii. Așa un delegat s'a pus în genunchi în fața regelui și nu mai voia să se scoale. Alt delegat dorea morții să sărute pe micul principe Carol, fratele regelui Ferdinand. Cu mare greutate a fost scos din sala tronului.

A doua zi 11 Mai a fost consacrată defileului carelor simboalice. Au fost 43 de care de o mare frumusele.

Regele și Regina primesc defileul la stafua lui Mihai Viteazul, iar carele simbolice au fost concentrate la Șosea de unde scoboară dealungul Calei Victoriei.

Iată cortegiul:

Membrii comitetului executiv, studenții, mai mulți Domnitori din trecut, Traian împăratul, un șef însoțit de soldații lui îmbrăcați în fier, un stindard turc și soldați turci în lanțuri, cinei țărance tinere ducând pe pernă de catifea o coroană regală, școli etc.

Apoi carul agriculturii, al Teatrului Național, al comerțului reprezentat printr-o corabie, steagurile căilor ferate, carul artiștilor grafice, bijutierii și ceasornicarii, florarii. Pe carul florarii o splendidă coroană de flori, când a trecut carul în fața Reginei i s'a oferit coroana. Carul țesătorilor și al boiangiilor, cismarii, croitorii, pălărierii, brutarii. Carul brutarilor e tras de 8 boi măreți. Pe car brutarii fabrica pâinea și o arunce mulțimei de jos și lumea de pe la ferestre. Carul carterilor tras de cai de lux. Carul birjarilor muscali, înhamat în troica este dintre cele mai reușite. Carul tramvaielor tras de cai foarte frumoși călăriți de surugii în costume pitorești. Carul Societății de tragere la semn, al vânătorilor, al israeliților, marea lojă masonică națională română. Societățile germane. Societatea ungară, carul băuturilor spirtoase, berăriile Opler și Luter, măcelarii. Aceștia vin cu 6 boi: 4 albi și doi negri, dar atât de frumoși că zmulg aplauzele pe toată trecerea. Lăutarii, pescarii. Aplauze numeroase salută carul constructorilor români. Lăcătușii, topitoria Lemaitre. Societatea de bazalt artificial, tâmplarii, dulgherii, tapiterii, plăpumarii, fabrica de bazalt artificial, săpunarii, fabrica de băuturi gazease. Carul foarte frumos a fost desenat de pictorul Aman. Dintr-un bascu înșănesc în ploaie valurile de apă gazoasă și publicul aplaudă frenetic. Fabricanții de chibrituri lucrează în mers. Tăbăcarii urmează. Apare un car monumental tras de 24 boi reprezentând noua matcă a Dâmboviței. Dar carul e atât de înalt și voluminos iar atelajul atât de numeros în cât, când ajunge în fața marelui otel de Bulevard și boii vor să cotească la stânga spre statua lui Mihail, vârful se acață de balconul otelului, de asupra fostei librării Alcalay, pe atunci fiind instalat acolo magazinul de covoare Haas, actualmente în Lipșani.

Un moment de emoție, o parte a carului se rupe, scândurile cad, dar boii cârmesc la stânga și trec.

Apoi carul fabricii de efecte militare, în sfârșit Crucea roșie.

Acest defileu a fost un mare succes atât pentru organizatorii serbarei cât și pentru artiștii cari au desenat carele sau le-au realizat. Industria română a meritat, tot la fel, toate laudele.

Această serbare a lăsat cele mai frumoase impresii

căci a fost, în adevăr, strălucită din toate punctele de vedere.

În zilele noastre mai ales din cauza scumpetei tuturor materialelor, o serbare ca aceea nu s'ar mai putea organiza.

La 12 Mai trebuia să fie defilarea armatei, însă din cauza ploilor ce cădeau neconținut, a fost amânată pentru 13 Mai.

CESTIUNEA DUNAREI

— Serbările încoronării trecând, vine la ordinea zilei cestiunea arzătoare a Dunării.

Acum începe să se lămurească pentru care motive s'a retras Ion Brătianu de la guvern și de ce a plecat și Vasile Boerescu de la departamentul externelor.

Austria erea singura putere care mai punea piedici ridicei României la rangul de regat; Austria făcea un șantaj, făgăduia că va consimți la cererea României dar prețindea concesiuni în cestiunea Dunării. Spre a obține acest consimțământ, care erea esențial, Boerescu a făcut Austriei concesiuni mai mari de cât ar fi trebuit.

La o întrunire ținută la clubul liberal cu parlamentarii, Dumitru Brătianu șeful guvernului a arătat că noul guvern se găsește aproape în fața faptelor împlinite, de aceea situația este foarte gîngășă. Adunarea a telegrafiat lui Ion Brătianu cerând să vie în București spre a da lămuriri.

Agitația parlamentară ce urmează are acum și o parte cu dedesubturi: amicii lui Ion Brătianu vor să răstoarne guvernul pe această chestie a Dunării, susținând că guvernul Dumitru Brătianu este incapabil, că nu știe să apere interesele României, că este inferior guvernului trecut. În fața acestor hărțueli Dumitru Brătianu face declarația că cestiunea a fost compromisă de guvernul care l'a precedat.

Dar în cercurile inițiate crește credința că ministerul Ion Brătianu s'a retras tocmai spre a lăsa locul altui guvern care, în cestiunea Dunării nu erea legat de nici un angajament. Erea România legată înpotriva intereselor sale în cestiunea Dunării prin nedibăcia guvernului Ion Brătianu—Vasile Boerescu? Iată care erea întrebarea.

În fața agitației care creștea în cercurile parlamentare, în presă și în public, C. A. Rosetti președintele Camerei a pus să se afișeze următorul avis în culoarele Camerei:

„În fața celor ce se spun, se scriu și se colportează în cestiunea Dunării.

În fața acuzațiunilor adversarilor noștri:

Amicii noștri din majoritate sunt rugați să se întrunească astă seară la clubul liberal spre a se consulta asupra acestei cestiuni.

D-l Ion Brătianu a făcut cunoscut prin telegramă că va veni înasuri spre a da lămuririle trebuincioase.

Domnii miniștri vor asista la întrunire.

C. A. ROSETTI

Cestiunea Dunărei care agită cercurile politice de mai bine de un an de zile erea în rezumat următoarea: Art. 55 al tratatului de la Berlin, instituind o comisiune europeană a Dunărei cu autoritatea de a administra fluviul de la Porțile de fer până la gurile lui, acest regim convenea Romaniei, dar Austro-Ungaria, vrând să puie stăpânire exclusivă pe Dunăre, a obținut de la comisiunea europeană instituirea unei delegațiuni purtând numele de „Comisiunea mixtă”, care în realitate dedea Austriei supremația și punea România în poziție de subordonanță.

Agitația e mare. Opoziția îndreaptă loviturile în contra cabinetului precedent Brătianu-Boerescu, iar liberalii, precum Gheorghe Chițu, N. Flea și alții, atacă pe Vasile Boerescu, acuzându-l că a primit instituirea Comisiunii mixte, pe care, de altfel, o combătuse delegatul României în comisiunea dunăreană.

Interpelări sunt dezvoltate la Senat și Cameră iar din debateri ese cam micșorat Vasile Boerescu.

Ion Brătianu simțindu-se atins de toate aceste împrejurări și mai ales de faptul că fratele său Dumitru — actualul președinte de consiliu — nu a luat cu căldură apărarea guvernului său în această cestiune, își dă demisiunea de la conducerea partidului și din mandatul de senator.

Măhnirea lui Ion Brătianu vinea și din faptul că nici măcar un singur membru al majorității din Cameră sau din Senat nu a luat cuvântul spre a-i susține politica în cestiunea Dunărei și spre a răspunde atacurilor lui Alexandru Lahovary și lui Nicolae Ionescu.

Mare febră în partid! O delegație din Cameră și din Senat se duce la Măgura, unde se retrăsese Ion Brătianu, îl convinge să se reîntoarcă, să ia parte la lucrările Senatului și să aducă puțină liniște în partid.

Dar Ion Brătianu erea atunci prea mult deasupra tuturor situațiilor și a tuturor oamenilor politici pentru ca să stea prea mult timp afară de guvern. Iar intrigile și manoperile se dedesubt urmau înainte.

* * *

— La 10 Mai Regele iscălește decretul prin care se instituia a doua decorațiune română: *Coroana României*.

* * *

— În lumea „de sus” mari hohote de râs apropos de o greșală de tipar apărută în *L'Indépendance Roumaine* la rubrica *Echos Mondains* a lui Claymoor.

Vorbind de o recepțiune dată de mecena doamna Elena Oteteleșanu, Claymoor scrie: „*Les salons tout garnis de fleurs. La maitresse de maison les aime a la folie. Tous les matins*

ces nombreux valets doivent garnir de roses les grands vases du petit salon on elle se „TEINT”.

„*On elle se TEINT*” în loc de „*ou elle se „TIENT*” provoacă veselii nesfârșite, mai ales pentru ca să potrivea. D-na Oteteleșanu erea destul de bătrână.

Această greșală a apărut în „*L'Indépendance Roumaine*” cu data de 9/21 Iunie 1831.

* * *

— Atacurile fățișe în potrivea cabinetului Dumitru Brătianu încep. Mai ales Senatul îi este hotărât ostil.

Întâiul atacat este ministrul de rezbel generalul Slănicianu. În urma unei interpelări a lui Petre Grădișteanu care îl acuza de nereguli la o licitațiune, Senatul votează moțiunea de blam cu 27 voturi contra 4.

E drept că ministrul nu a tăgăduit faptele ce i s'au imputat, a declarat numai că el este cu totul afară din cauză, dar a urmat sistema practică sub toți miniștrii de rezbel de când este minister de rezbel în România.

Aceia erea adevărul.

Începutul erea făcut, de și ministrul de rezbel erea, în parte, victima urâtelor moravuri consacrate prin obicei.

O întrunire intimă a majorității invită pe Dumitru Brătianu să se retragă, iar la începutul lui Iunie cabinetul cade. Dumitru Brătianu își prezintă demisiunea.

Regele însărcinează pe C. A. Rosetti să formeze cabinetul dar „bătrânul vulpoi” știind că l'ar aștepta, fără îndoială soarta lui Dumitru Brătianu, răspunde regelui: „Sire, națiunea vrea pe Ion Brătianu!” „Națiunea” erea majoritatea din Cameră și Senat.

Cabinetul e astfel format:

Ion Brătianu președinte, finanțele și interimatul rezbelului, C. A. Rosetti internele, Eugeniu Stătescu, externele, colonelul Dabija lucrările publice, M. Ferekyde justiția, V. A. Urechie instrucția.

Cu venirea lui Ion Brătianu liniștea se restabilește în partidul liberal. Acum țara are un minister omogen, cum l'au cerut neîncetat Gheorghe Chițu și Nicolae Flea, dar nici Flea nici Chițu, cu toată dorința și năzuința lor, nu pot ajunge până la un portofoliu.

* * *

— Vacanța începe și nu mai avem de cât pe Claymoor ca să înveselească.

La grădina Stavri din strada Academiei — actualmente Liedertafel — joacă o trupă franceză de comedii. Se joacă *L'Étincelle* și *Une demoiselle en loterie*.

Claymoor scrie: *Les loges sont bien garnies, quelques*

figures connues. Madame Elise Millo qui, malheureusement, va bientôt nous quitter, madame Alexandrine Floresco, en capote duchesse, madame Candiano toujours gracieuse. M-me Charles Pherikyde en bleu Minerve coiffée d'un chapeau empire a plumes blanches, Mme Pilat en merveilleuse etc.

Dans les fauteuils la jeunesse dorée, la haute gomme, tout le high life masculin.

Ce stil, ce oameni și ce vremuri! ?.. Toate acestea parcă ar fi din o mie și una de nopți și sunt numai de ieri!

* * *

— Marți la 14 Iunie a fost pusă, în fața regelui și reginei, piatra fundamentală a bisericii *Domnița Bălașa* care a fost în întregime reconstruită așa cum o vedem astăzi.

Această biserică a fost clădită întâia oară la anul 1784 de către Domnița Bălașa fiica prințului Constantin Basarab Brâncoveanu, reclădită în 1831 de către Banul Grigore Basarab Brâncoveanu, din nou reclădită la 1838 de Băneasa Saffa Grigore Basarab Brâncoveanu.

După ce serviciul divin a fost oficiat de Mitropolitul primat, s'a procedat la semnarea actului comemorativ al clădirii. Acest act a fost închis într'un tub de sticlă unde au fost introduse și câte o piesă nouă din toate monetele românești de metal ale epocii, de la piesa de un ban până la cea de aur de 20 lei. Tubul a fost învelit în câte o foaie a tuturilor, ziarelor ce apăreau atunci în București și a fost introdus în alt tub de metal.

Regele, Regina, Mitropolitul primat și doamnele de onoare au primit câte un sort de salin alb cu ciucuri de aur. Apoi regele, cu sculele de argint ce i s'au dat, a pus întâia cărămidă pe piatra fundamentală sub care a fost închis tubul, a doua cărămidă a pus-o regina, a treia Mitropolitul și așa mai departe.

Arhitectul a fost Alexandru Orăscu asistat de Dobre Nicolau și Beneș.

* * *

— Dimitrie Prălianu, fiind răsturnat de la putere este ales președinte al Camerei. Dar în același timp face să apară ziarul *Săptămână* care, ziar independent de o candidată, va deveni, nu prea târziu, un ziar de crâncenă opoziție.

C. A. ROSETTI MINISTRU DE INTERNE.

— C. A. Rosetti se semnalează la ministerul de interne printr'o vehementă campanie în privința subprefecților, a zăpaciilor cum li se spunea atunci.

În urma unei lungi inspecții făcută prin țară, constatând destrăbălarea administrației a cerut prefectilor, prin o serie de circulări, să puie capăt acestei stări de lucruri; în același timp le-a mai cerut să-i recomande alți subprefecți mai ales tineri cu diplome, foști militari onorabili, etc.

C. A. Rosetti este acela care a dat cel dintâiu alarma în privința zăpaciilor care ereau o plagă pentru biete populații.

Bine înțeles, fiind date moravurile vremii, Rosetti a fost mai mult zeflemisit, decât luat în serios pentru încercarea ce făcea de a tăia în carnea putredă a urâtelor deprinderi.

* * *

— Eugeniu Stătescu, ministrul de externe creiază biroul presei la ministerul său. E numit în acest post Grigore Ventura, directorul politic al ziarului *L'Indépendance Roumaine*, ziar independent pe vremea aceea.

* * *

— Rosetti aduce numeroase propuneri democratice, între altele aduce și propunerea eligibilității magistraților. Rosetti comunică propunerea sa corpurilor constituite a oamenilor de drept, Membrii baroului de Ilfov se și întrunesc ca să discute propunerea.

Bine înțeles în opinia publică toate aceste reforme democratice ereau primite cu neîncredere și chiar ca lucruri glumețe.

Reformele democratice aduse de C. A. Rosetti în ordinea zilei îi ereau inspirate de fiul său mai mare Mircea Rosetti cere, venit de curând dela Paris, aducea toate iluziile cercurilor socialiste pe care le frecuenta. Mircea Rosetti și ideile lui, au fost motivul cel dintâi al răcirii legăturilor dintre C. A. Rosetti și Ion Brătianu, vechi prieteni și tovarăși de luptă.

Atunci șeful de cabinet al lui C. A. Rosetti era Gheorghe Panu.

* * *

— Moravuri ale vremurilor. La colegiul țărănesc din Mehedinți este o vacanță de deputat. Printre candidați se prezintă și Ion Bibicescu redactor la *Românul*.

Să nu se uite că ministru de interne era C. A. Rosetti

În ultimul moment toate partidele din opoziție își fefrag candidații și prezintă candidatura lui Mihail Cogălniceanu.

Cogălniceanu, care demisionase din postul de ministru al țării la Paris, este ales cu 288 voturi contra lui Bibicescu, care nu întrunește de cât 70.

Opoziția jubilează, dar *Românul* lui C. A. Rosetti și pe care îl redactează Bibicescu, scrie a treia zi.

„Izbânda amicului nostru Bibicescu față de un om de calibrul lui Cogălniceanu ar fi fost pentru noi o înfrângere morală. S'ar fi spus că reușita redactorului *Românului* a fost asigurată de guvern. Alegerea d-lui Cogălniceanu va pune capăt la toate aceste insinuări. Nu se mai poate spune că guvernul face pe deputați după bunul său plac. Aceste timpuri întunecate și arbitrar au trecut. Soarele libertății luminează, încălzește și reînvie România”.

Ce departe suntem, astăzi la 1927, și de acele vremuri și de acei oameni și de aceste simțiri. Libertate electorală, cântată și visată de vizionarul Rosetti, dormi somnul drepturilor alături de cenușa lui. Generația noastră nu a cunoscut-o și nu o va cunoaște.

* * *

— Trecerea lui C. A. Rosetti pe la ministerul de interne produce agitație. Rosetti vine cu un număr de idei înaintate, toate circularile lui, toate reformele ce propune sunt colorate cu acea simțire democratică care încă, la acea epocă nu era înțeleasă în România.

Rosetti vrea să reformeze administrația, de aceea cere desființarea vechilor zapcii și numirea în locul lor, a subprefecților titrați.

Rosetti se ridică în poșta proprietarilor și arendașilor cari împilează pe țărani. El trimite prefecților o circulară în care le cere să ia măsuri urgente ca țărani să fie dijmuiți la vreme și să se pue capăt șicanelor care toate au de scop despoșirea țaranului.

Rosetti propune alegerea magistraților și reforma radicală a acestei instituțiuni.

Toată lumea conservatoare se ridică împotriva omului de idei : Clasele conservatoare, în întregime repudiază pe Rosetti, însuși partidul liberal nu-l mai cunoaște ; majoritatea cea mare a liberalilor nu mai este purtătoarea tradiției de la obârșie. Liberalii încep să devie conservatori. Omul lor este Ion Brătianu dar de loc C. A. Rosetti.

Pentru a discuta cestiunea reorganizării magistraturei pusă la ordinea zilei de marele democrat, avocații se întrunesc în cele din urmă zile ale lui August.

Constantin Ghiță Ioan, fratele mai mare al lui Take Ionescu, doctor în drept dela Paris, de curând sosit în țară după studii strălucite, ea apărarea reformelor democratice. C. Ghiță Ioan era ascultat. El propune alegerea magistraților de

un sufragiu universal compus din cei cari au o diplomă și 2 ani de stagiu în barou. Propune: un singur judecător la prima instanță, 3 în apel și 5 la Casație. Apoi lefuri de trei ori mai mari.

D. Constantin Disescu, iarăș unul din cei tineri, combate eligibilitatea, pentru chestiunile de fapt, cere juriul, admite juriul și în apel. Cere numirea prin concurs și un fel de inamovibilitate. Primește judecătorul unic la întâia instanță, 3 la apel și 5 la Casație.

Cel mai lung și interesant discurs a fost al lui Take Ionescu de curând sosit de la Paris. Discursul său a fost foarte ascultat. Take Ionescu a cerut instituirea juriului civil. Combate apoi dreptul de apel. Judecătorul de întâia instanță propune să fie ales pe 5 ani de către toți alegătorii celor 3 colegii pentru Camera deputaților, plus de delegați colegiului 4 cu condiția ca să știe scri și ceti. Judecătorul va trebui să aibă minimum 25 ani și 5 ani în barou (?). Jurat civil va putea fi oricare cetățean știind ceti și serie. Judecătorul de ocol va fi înlocuit printr'un judecător ales de către toți alegătorii circumscripției. A cerut organizația corpului notarilor și avocaților și revizuirea desăvârșită a codicelui de procedură civilă și de instrucție criminală. Take Ionescu a spus că răul la noi este confuzia ce se face între cestiunea de drept și cestiunea de fapt.

Au mai fost două ședințe, fiindcă cestiunea a fost deschisă trei Duminici la rând.

Avocații Grigore Păucescu și Pală au combătut eligibilitatea cu vorbe violente și ofensatoare pentru C. A. Rosetti. Ion Lahovary a fost și el în contra eligibilității. Apoi discuția s'a sfârșit cu un mic scandal.

Take Ionescu, pe care îl combătuse totii avocații cari au vorbit, a voit să răspundă dar adunarea nu l'a mai lăsat să vorbească și a închis discuția. Față cu acest procedeu, au părăsit sala Take Ionescu, C. Disescu, C. Nacu și C. C. Arion. Iar cei rămași în sală, în număr de 16, au votat următoarele propuneri :

1) Inamovibilitatea pentru judecătorii dela Curți.

2) Noviciatul fără concurs pentru judecătorii de întâia instanță. Pe viitor ministrul să nu mai poată muta un magistrat fără consimțământul său. Iar înaintările se vor face pe două liste, una întocmită de ministrul luând de normă vechimea, cealaltă alcătuită de membrii baroului.

3) Înaintarea pe loc pentru judecătorul de instrucție.

4) Sporirea salariilor.

Bineînțeles nimeni n'a dat importanță acestei hotărâri realizată în astfel de condițiuni.

* * *

— Cercurile societății de sus au de ce face spume la gură și tot poporul râde. Tribunalul corecțional osândește în lipsă

pe d. baron de Reineck fiindcă a bătut și a rănit pe doamna baroană, la 3 luni închisoare. Făcând opoziție d-nul baron a rămas osândit la 100 lei amendă.

Care va să zică și între baroni se obicinuește păruiala?...

Dar de ce, oare, să fi fost silit d. baron a veni la această extremitate?...

* * *

— Se fondează în luna Septembrie întâia fabrică de hârtie în România. Aceasta e fabrica dela Letea. Inițiativa este a lui Constantin Porumbaru.

Actualul comitet este compus din: C. Porumbaru, I. Balanolu, V. I. Sococ, Al. Crețeanu, Gr. Păucescu, N. Zahariad, Olmazu, G. Dem. Teodorescu.

— Claymoor reapare după vacanță. Noul circ Sidoli, acela pe care îl avem astăzi, se inaugurează. Reprezentațiile încep din luna Septembrie și durează câteva luni. Pe vremea aceea nu era cinematograful; cinematograful aproape a omorât circul.

Claymoor face darea de seamă a spectacolului. Ascultați-l, fiindcă merită:

„A droite M-me Pierre Gradisteano toujours (?) belle et très entourée. M-me Gradisteano portait un costume en drap vieil or garni de satin vieil or, corsage à l'enfant avec frasse au cou; sur la tête un chapeau gris avec une plume bleue traverse d'une plume vieil or.

Etc. etc.

Aux fauteuils tout Bucarest, hommes sérieux, haute gomme, sportsmans, la jenneuse dorée, ruolzee et cuivrée.

Les chevaux paraissent bons, mais il ne faut pas trop en-tenser, car en somme ce n'est ben que pour le moment, puis le prix des places et trop élevé pour un cirque: vingt francs une loge, et quatre francs une staile, c'est exorbitant. A Paris on paye la meilleure place 2 francs.

Nu-i așa că astăzi aceste copilării ne fac să râdem?

Și au trecut 45 de ani de atunci, decând 20 lei o lojă și 4 lei un stal păreau prețuri exorbitante!?

BANCHETUL LUI C. A. ROSETTI

— Duminică la 27 Septembrie s'a oferit un mare banchet lui C. A. Rosetti, pentru împlinirea a 25 ani de la fondarea ziarului *Românul*. Era nunta de argint.

Banchetul a început la ora 6 în foaietul Teatrului Național.

Redacția *Românului* oferise lui Rosetti o masă de stejar sculptată având desupra bustul maestrului. Masa și bustul erau așezate acolo. În foaier a vorbit Emil Costinescu în numele redacției. I-a răspuns Rosetti care a sfârșit cu aceste vorbe călduros aplaudate:

„Eu n'am nici un merit, tot meritul revine celor cari m'au înconjurat; Singurul meu merit este că am fost cu voi“.

La ora 7 a început banchetul în sala Teatrului. Erau trei rânduri de mese aranjate de arhitectul Munteanu. Masa a fost servită de restaurantul Hugues.

Întâiul toast a fost rostit de primarul Capitalei, apoi Emil Costinescu a citit o scrisoare a regelui.

Banchetul a fost foarte impunător, la el au luat parte peste 300 persoane.

Au toastat: Ion Brătianu, prințul Dimitrie Ghica, I. Câmpineanu, G. Chișu, bătrânul artist Matei Millo, etc.

S'au spus și un număr de glume.

Pe Menu erea, între altele și „*Filet de Plevna*“. Când cei 100 chelneri ai lui Hugues apărură cu farfuriile pline de acest fileu, erea parcă o armată care trecea. Atunci un musafir spuse:

— Ia priviți defileul fileurilor de la Plevna.

La masă erea și V. A. Urechia, ministrul instrucțiunii. De o dată se aude o voce care seamănă cu a sa. Unul din comiseni întreabă:

— Vorbește Urechia?

— Nu, răspunde vecinul său, Urechia nu vorbește nici o dată, ascultă!

C. A. Rosetti a spus:

— Dacă am izbutit să conduc un ziar timp de o jumătate de secol, datorez aceasta redactorilor mei. Între alții domnului Brătianu, acestui domn Brătianu pe care îl vedeți acum alături de mine, și care, sub articolele sale punea în totdeauna „va urma“, însă urniarea nu o dedia niciodată.

Bine înțeles au fost mari hohote de râs în sală.

Sfârșind, Rosetti s'a adresat tinerimei spunându-i:

— Să nu credeți că noi am făcut tot ce erea de făcut. Dacă noi am cucerit libertățile de care ne bucurăm astăzi, celor viitori le revine ca să le păstreze. Și, de multe ori, e mai greu să păstrezi de cât să crezi.

Sfârșind Rosetti a băut pentru presa de toate nuanțele.

* * *

— Ion Ghica nu mai este director al Teatrului Național fiindcă e trimis ministru la Londra. Chestia Dunărei fiind la ordinea zilei în mod arzător, guvernul trimite în toate capitalile mari numai oameni de mână întâia indiferent căror partide aparțineau.

Astfel la Londra trimite pe Ion Ghica, un vechi partizan al anglo-filiei. La Petrograd pe Nicolae Crețulescu, cel care, în preajma congresului din Berlin ceruse printr'o broșură ca România să cedeze de bună voie Basarabia pentru ca să capete concesiuni teritoriale cât mai întinse în dreapta Dunărei. La Roma a fost numit Petre Mavrogheni fruntas al ve-

chiului partid conservator, fost ministru de finanțe în cabinetul lui Lascar Catargiu.

Bătrânii conservatori primeau o lovitură fiindcă li se răpea încă un fruntaș de mare valoare, dar Mavrogheni avea o situație financiară foarte rea și a primit sub nevoie și după rugămintele soției sale care — tot pentru același motiv al lipsei — primise postul de mare doamnă de onoare a Reginei.

La Teatrul Național cu mare greutate a putut găsi guvernul un înlocuitor în locul lui Ghica. Direcția a fost mai întâi oferită lui Petrache Grădișteanu care a refuzat.

Grigore Ventura, pe atunci director politic al ziarului *L'Indépendance Roumaine*, a cerut să i se încredințeze lui direcția, dar toți membrii Comitetului teatral, în cap cu Vasile Alexandri, au declarat că, dacă vine Ventura, demisionează în corpore. În cele din urmă direcția a fost încredințată lui Grigori Cantacuzino, boer de neam dar senator liberal.

Teatrul Național are un repertoriu inferior, piesele sunt rău montate și tot atât de rău jucate; afară de cei câțiva artiști de mână întâia, ceilalți nu sunt demni de prima scenă a regatului.

În sfârșit după atâtea melodrame jucate prost, precum *Marion Delorme*, *Cazarii și Polonii* etc. Alexandru Odobescu, fiul prozator, trimite Teatrului o localizare: *Nea Frășilă*, localizată după *L'Ami Fritz* a lui Erekman Chatrian.

* * *

— La Iași studenții fac o mișcare socialistă, cu acest prilej sunt eliminați din Universitate câțiva studenți printre cari Constantin Mille și Alexandru Bădărău.

Faptul produce agitație la București. O întrunire de protestare este convocată la Universitate, se rostesc discursuri violente în contra ministrului V. A. Urechie care procedase cu atâtea asprime, eu, copist la ministerul de instrucție, vorbesc și atac pe ministru. Bine înțeles am fost destituit. Faptul acesta a hotărât despre cariera mea, peste o lună am intrat în presă.

Un prieten brăilean Christache Sulioti doctor în drept, literatură și filosofie de la Paris face să apară un ziar cotidian.

Pentru ca ziarul să aibă succes Christache Sulioti încredințează direcția lui Gheorghe Danielopolu, profesor de drept roman de la facultatea de drept din București, iar cu fiul lui Ion Heliade Rădulescu cade de acord ca să-i cedeze titlul ziarului tatălui său: *Curierul Român*.

Dar nimenea nu știa să facă un ziar. Peste câteva luni ziarul căzu.

Astfel am intrat în presă.

— În timpul acesta Prințul Gheorghe Bibescu inaugurează sala de scrimă de la Jockey Club și aduce de la Paris pe profesorul Michel. Cine, pe vremuri, n'a cunoscut pe Michel,

una din ființele cele mai vesele, original, om de petrecere și autorul a nenumărate farse foarte pipărate.

Voiu povesti numai una din ale lui.

Michel erea omul petrecerei și al paharului; într-o seară pe la ora 8, după ce vizitase mai multe localuri unde se bea, ajunge înaintea grădinei Episcopiei cu prietenii cu care petrecuse până atunci. Aici unul din grup propune o stațiune la Pisica Albă. Toată lumea aprobă. Dar Michel își aduce aminte de ceva și strigă:

— Imposibil! E ora 8 și trebuie să mă duc acasă. Azi e Sfânta Maria ziua nevastei mele și am mosafiri la masă.

Toți izbucnesc în hohote.

— Sfânta Maria a fost ieri, îi strigă toți.

Michel chefula de 48 de ore și perduse noțiunea timpului.

* * *

— La deschiderea Camerelor — 15 Noembrie 1881 — Dumitru Brătianu este ales președinte. Însă discursul său nu place guvernului.

Dumitru Brătianu spune că, atât timp cât guvernul va face binele va fi amicul guvernului, dar când guvernul va face răul nu va avea dușman mai mare ca pe dânsul. Și termină spunând: „Ceea ce vă rog, însă, este să fiți încredințați că nu sunt și nu voi fi instrumentul orb al guvernului”.

Dar în partid fricțiunile sunt iarăși foarte mari așa că nici acest cabinet Ion Brătianu nu are viață lungă.

* * *

— Pentru inaugurarea statuei lui I. Heliade Rădulescu reprezentanții ziarelor din București se întrunesc. O delegație de 5 este aleasă spre a redacta discursul din partea presei. Acești 5 delegați sunt: G. Dem. Teodorescu din partea *Binelui Public*, D. A. Laurian din partea *României Libere*, Constantin Stoicescu din partea ziarului *L'Indépendance Roumaine*, Frederic Damé de la *Românul* și M. Eminescu de la *Timpu*.

SCANDALUL CALIMAKI CATARGI

— Dar iată-ne cu o încurcătură diplomatică în cestiunea Dunărei care e tot pendinte.

Guvernul român rezista și nu vrea să primească Comisiunea mixtă propusă de Austria și susținută de reprezentantul Franței, de Barrère.

Pentru susținerea intereselor române la Paris, guvernul numește ministru plenipotențiar pe Mihail Ferikidi care pă-

răsește portofoliul justiției. Ministrul plenipotențiar de până atunci, Calimaki Catargi este înlocuit pentru că a făcut oare care indiscrețiuni păgubitoare țării.

Dar iată și un conflict direct cu Austro Ungaria. În discursul tronului de la 15 Noembrie, între altele, sta scris cum că Austria, sub pretext de epizootie, a închis granițele pentru vitele noastre. Expresia „sub pretext” indispuie guvernul de la Viena care dă ordin contelui Hoyos, ministrul Austriei la București, să înceteze relațiile diplomatice cu guvernul român și să rămâie numai spre a expedia afacerile curente.

Cestiunea Dunărei se complică, însă, zilnic până ce ia proporțiile unui scandal.

Calimaki Catargi, fostul ministru al țării la Paris, acuzat că n'a știut să apere interesele României în această cestiune, face să apară o broșură în care pune toată corespondența diplomatică pe care a avut-o cu guvernul din București în această cestiune.

La Camera Nicolae Ionescu se urcă la tribună și voaște să citească din coprinderea ei, dar Camera nu'l lasă să citească. Scandalul ia proporții în țară, iar cu guvernul se pune cestiunea dării în judecată a lui Calimaki pentru divulgarea de secrete de stat. Ziarul *L'indépendance Roumaine*, al cărui director era Constantin Stoicescu viitor ministru liberal, reproduce toate actele din broșură. Acestea sunt scrisorile schimbate între Calimaki Catargi de o parte și Ion Brătianu-Vasile Boerescu de alta. În toate scrisorile lor atât Brătianu cât și Boerescu sfătuiesc pe Calimaki să stea în defensivă iar nu să ia ofensivă, în nici un chip să nu devie agresiv față de Austria.

Sub acuuzările ce i se aduc și sub amenințarea de a fi dat în judecată, fiindcă ar fi divulgat secrete de Stat, Calimachi Catargi trimite o scrisoare de apărare ziarelor. El se apără spunând că n'a publicat corespondența de cât după ce a fost acuzat de Ion Brătianu că n'a știut apăra interesele țării pe lângă guvernul englez, unde fusese trimis în misiune extraordinară.

Conflictul cu Austria se aplanează în urma unei Note de „explicațiune” (?) care nu era de cât o Nădă de scuze. Iar conflictul cu Calimaki Catargi nu are alte urmări din cauză că nu aveau o lege care să pedepsească o astfel de vină. În urmă guvernul a făcut ca parlamentul să voteze o lege specială.

UN DUEL SUI GENERIS.

— Din altă parte Bucureștiul petrece.

Pe acea vreme exista încă restaurantul Hugues cel mai bun din București, acolo unde azi este cofetăria Riegler.

Intr-o bună dimineață aflăm despre o provocare la duel; duelii erau Don Aladro ministrul Spaniei și Constantin Isvoranu unchiul lui Alexandru Marghiloman. Martorii celui

d'întăiu: Dimitrie Bărcănescu și Mihail Pateologu, martorii celui d'al doilea: Alexandru Ghica Bragadir și Mihail Marghiloman.

Dar nu vă fie teamă, duelul era un duel vesel: marea problemă era care din doi adversari va mânca mai mult din următorul Menu, cum numai pe vremea aceea se mai putea servi la Hugues:

Huitres d'Ostende
Caviar frais
Turtle-Loup
Consommé Royal
Paris-bouchées
Homard a l'Americaine
Cotes de moutons pressat sauce Bearnaise
Ragout de perdreaux a la Lucullus
Terrine de foie gras
Truffles au champagne
Punch glacé
Pieds de céléri
Asperges en branches sauce hollandaise
Gâteau Espagnol
Café, liqueurs
Fine Champagne 1855
Iohanisberg Cabinet (cave Metternich)
Grand vins de Chateau Lafitte (monopole Rousanée Centi (1869)
G. H. Mumm et Roederer frappé

* * *

Duelul era în două prânzuri și cu „contra” în caz când fiecare adversar ar fi câștigat o partidă. Întăiul prânz dat de Isvoranu a fost câștigat de acesta.

Al doilea prânz dat de Don Aladro a fost încă și mai strălucit. Toți musafirii — astă dată 8 la număr — erau în frac, pe fie care servet un buchet de violete, flori peste tot iar Menu-ul, iată-l:

Huitres d'Ostende
Caviar frais
Potage a la St. Hubert
Potage purée d'Artichaut a la Madriléne
Pastelilles Bar sauce Hollandaise
Homard frais sauce remoulade
Filet de boeuf a la Zoulon
Chapon du Mans a la Gargantua
Chaud-froid d'Ortolana Lilliputien
Céléri a l'Andalouse
Faisans de Bohème truffés
Salade a la Revanche
Charlotte Pompadour
Glace (bouquet)

Dessert
Café et liqueurs
Fine Champagne (1885)
Vins
Steinwein-Cabinet
Mouton Rotschildt (1875)
Chateau-Latour (1869)
Clos Vougeot (monopole)
G. H. Mumm frappé et Moselle mousseux

Lupta rămânând indecisă, o a treia masă.
Nu voiu da deznodământul acestui duel *sui-generis*, voiu spune numai că, pe vremea aceea oamenii aveau încă vreme să petreacă în felul acesta iar la București se putea mânca foarte bine.

ANUL 1882

UN BAL AL PRESEI

— La 4 Ianuarie un mare incendiu: Circul Kremsler în statat pe Bulevardul Elisabeta, acolo unde sunt astăzi cine matografele Clasic și Vlaicu, ia foc.

Focul a fost cu așa mari proporții în cât multă lume a alergat la fața locului. Insuși Regele, s'a dus a doua zi la locul dezastrului. Din tot materialul și din toți numeroșii cai atât de superbi ce aveau, nu i'au rămas nenorocitului director decât 26 cai. Subscripții și mari serbări au fost angajate imediat.

La Teatrul Național Presa a dat sub președenția Prințului G. Bibescu un bal extraordinar de frumos. Despre balul acesta vom spune câteva cuvinte.

Dar în timpul acela ziarele publicau zilnic lungi liste de subscriere pentru românii căzuți victime în marele și dezastruosul incendiu care, în anul precedent, consumase Teatrul Ring din Viena.

— Balul comitetului presei, în folosul incendiatilor de la circ și al românilor săraci s'a dat pe la sfârșitul lui Ianuarie. Comitetul era astfel compus:

Președinte prințul George Bibescu.

Vice președinți: George Filipescu, Emil Costinescu, Theodor Aman, Emil Galli.

Secretari: Frédéric Damé, Tătăranu, I. St. Brătianu, Al. Ciurcu.

Casieri: Lucasievici și Petre Millo.

Membri: C. Arion, Atanasovici, Bauer, Boambă G. Boambă, I. D. Butculescu, Calerghi, Capșa, Al. Catargi, G. Cerkez, N. Cerkez, Emanuel Culoglu, C. Disescu, Dobrovici, Epureariu, Fialkovsky, G. O. Garbea, Gr. Ghica, Cotereau arhitectul, Ed. Grant, Leon Halfon, E. de Herz, Hubsch, C. Ionescu, Take Ionescu, Gr. Crisenghi, Iacob Lahovari, Maior Lamotescu, C. Manu, Al. Marghiloman, M. Marghiloman, Marinescu Braga-

dir. Moroianu, Al. Moruzi, C. Năcescu, Obedenaru, C. Polisu, Romniceanu, Rubini, Petre Săvescu, Socec, Al. Steriadi, N. Tincu.

Acest bal, atât de strălucit cum n'a mai fost altul în București, s'a dat la 21 Ianuarie. Regele, însoțit de prințul de Monaco, care se afla în București în călătorie de studii, a vizitat balul.

Cu acest prilej ziaristii din comitet au redactat un ziar *Caritatea* cu coperta ilustrată de Theodor Aman. Hârtia a fost dată gratuit de I. V. Socec, marele librar, iar Carol Göbl a oferit tiparul.

Regina Carmen Sylva a publicat câteva cugetări. Iată unele din ele:

„Meritul e rar recunoscut, încă și mai rar răsplătit. Succesul totdeauna.

„Cea mai mare greșeală ce o poate face cineva este să uite că a fost întim cu cineva.

„Lingusitoria este omagiul pe care un spirit mic îl dă altuia.

„Bunătatea tinereței e îngerească. Bunătatea bătrâneței e dumnezească.

„Poetul și păianjenul iau firul măruntaelor lor spre a dura clădirile aeriane.”

Balul a produs un beneficiu net de 37.000 lei care a fost împărțit pe jumătate între Kremsler și românii săraci.

— Din cauza intrigilor și a campaniei dusă din partidul liberal în privința sa și a reformelor sale democratice, în special în privința legii tocmelilor agricole, pe care o alcătuisese, C. A. Rosetti se retrage din guvern.

Cabala în contra lui Rosetti o duceau marii proprietari din partid cari exploatau pe țărani, iar în capul nemulțumirilor sta Nicolae Flea, care aștepta de mult un portofoliu pe care Ion Brătianu nu i l'a oferit nici o dată.

Retrăgându-se Rosetti din guvern, cabinetul este astfel reconstituit: I. Brătianu, președinte și internele, G. Kițu justiția, George Leca finanțele, generalul George Angelescu războiul, V. A. Ureche instrucția, colonel Dabija lucrări publice, Eug. Stătescu, externele.

— Intermezzo vesel: Profesorul Crătunescu de la facultatea de drept din București are interesanta idee de a forma un nou partid așezat: „Partidul... virtuții!”

La acest partid au aderat frații Remus și Remul Opran, Poenaru Bordea, C. Nacu și alți câțiva.

Un ziar, anunțând noua creațiune, a adăugat că acest partid nu va fi prea numeros. A fost atât de puțin numeros încât nici n'a existat. Și cu toate acestea toți protagoniștii erau oameni de însemnată valoare intelectuală, unii din ei și de însemnată valoare morală.

Virtutea are, în compoziția ei, și un element de naivitate care-i dă înfățișarea unei severități comice.

— Ziarele din București publică, după statistica profeso-

rului Bruniati din Roma, cifra populației evreie acum 44 de ani; la 1882 erea evaluată la 7.000.000 suflete din care:

In Rusia 2.700.000.
Germania 650.000.
România 400.000.
Turcia 100.000.
Olanda 70.000.
Franța 50.000.
Anglia 70.000.
Italia 40.000.
Elveția 7.000.
Grecia 4.500.
Serbia 3.000.
Belgia 2.000.
Suedia 1.000.
Portugalia 1.000.
Continental african 500.000.

Mica Românie era, dar, a treia țară cu cel mai mare număr de evrei și cea dintâi țară din lume la proporționalitate. Evreii în România reprezentau 15 la sută a populației, pe când în Germania, de nildă, reprezentau 1 la sută, în Austro-Ungaria 3 la sută, în Rusia un sfert la sută, etc.

* * *

— Impotriva proiectului de lege al Contractelor agricole, prezentat de C. A. Rosetti, se scoală toată lumea conservatoare. Acei cari vor să fie pe țaran sub apăsarea genunchiului lor, Iacomii și neomenoșii arendași ca și proprietarii cari mai întodeauna absenteiști, cheltuiau în viața ușoară a Parisului rentele moșiilor arendate, se scoală ca un singur om, impotriva reformei democratice a lui C. A. Rosetti.

O numeroasă întrunire de proprietari rurali se întrunește în București. Partidul vechiu conservator, înțelegând că poate bate monedă din această chestie, se pune în fruntea mișcării; la această întrunire vorbesc impotriva reformei frunții partidului conservator: general I. Em. Florescu, Alexandru Lahovari, Grigore Peucescu și Al. Holban. Apoi, cu unanimitate, adunarea votează o moțiune de protestare.

— In luna Martie moare marele jurisconsult Constantin Bosianu în vârstă de 67 ani. Bosianu a fost cel dintâiu profesor de dreptul roman la facultatea de drept din București. Fost presedinte al consiliului de miniștri sub domnia lui Cuza, fost presedinte al Senatului, Bosianu erea o ilustrațiune a țării.

* * *

— Clubul Regal, care a fost fondat în Martie 1881, sărbătorește la 21 Martie aniversarea de 1 an. Presedinte erea atunci Constantin Skina.

SERBARILE PRINȚULUI GEORGE BIBESCU

— In țară izbucnesc de câtăva vreme, numeroase incendii, pagubele sunt mari, mii de oameni rămân pe drumuri. Atunci Principele George Bibescu se pune iarăș în capul unui Comitet de Caritate care pune la cale o serie de serbări, printre care faimoasele serbări din Cișmigiu din ziua 2-a și a 3-a de Paște care au făcut epocă prin bogăția organizației lor.

Dar liberalii nu văd cu ochi buni aceste prea dese manifestațiuni, fie măcar filantropice, ale prințului Bibescu, de aceea un al doilea Comitet, tot de caritate, este constituit. Acesta este „Comitetul Presei” și e pus sub președenția lui C. A. Rosetti.

Serbările de sub președenția prințului Bibescu s'au dat în Cișmigiu în zilele de 29 și 30 Martie — 1-a și a 2-a zi de Paște — apoi prelungite și Dumineca următoare.

In cele d'întâiu 2 zile intrarea generală în Cișmigiu a fost 1 leu de persoană, iar a doua Duminecă, la 6 Aprilie numai 50 de bani.

Serbările au produs suma netă de peste 102.000 lei, ceea ce, pentru epoca aceea, erea o sumă foarte mare.

— Activitatea prințului Bibescu nu plăcea, însă nici cercurilor guvernamentale nici chiar Palatului. Prințul Bibescu avea reputația unui franco-ruso-fil, toate silințele lui, tindeau ca să împingă țara, sau cel puțin partidul conservator în sfera de acțiune a politiceii franco-ruse; el inspira campaniile ziarului *L'Indépendance Roumaine*.

Unele cercuri — mai ales cercurile liberale, — atribuiu prințului Bibescu vederi și mai departe, se insinua că prințul are ambițiunea să reia tronul tatălui său ajutat de Rusia.

Ministru al Rusiei la București erea atunci Hitrovo, activ și periculos agent panslavist care împănase țara cu spioni ruși, vânzători de icoane și jugănari, iar acțiunea lor se întindea în toată Peninsula balcanică. Hitrovo se afla în strânsă legătură cu prințul Bibescu iar membrii aristocrației române ereau toți rusofili declarați. De aci ruptura din partidul conservator: bătrânii pentru politica rusofilă, junimiștii pentru politica germanofilă.

Serbările din Cișmigiu și marele lor succes precum și alte serbări proiectate de „Comitetul de Caritate” pus sub președenția prințului, erau privite cu neîncredere și cu invidie chiar. Căci din banii adunați, atât de la Cișmigiu cât și din alte subscripții, baluri etc. s'au trimis în toate unghiurile țării și prin multe sate ajutoare bănești, toate pe numele prințului Bibescu. Prințul își făcea, astfel, pe nesimțite, o popularitate care dedea de bănuir. Acesta a fost unul din motivele care a îndemnat pe liberali să constituie comitetul numit „Comitetul Presei”, care a organizat peste câteva zile alte serbări populare în Cișmigiu.

Comitetul Presei de sub președenția Doamnei Maria C. A. Rosetti, dă la rândul său mari serbări populare în Cișmigiu tot în beneficiul incendiailor. Aceste serbări n'au strălucirea celor ale prințului Bibescu, fiindcă de astă dată arșitoarea română nu a participat; totuși venitul acestor serbări pur populare, a fost de 30.000 lei.

Partidul conservator a avut, cu acest prilej, victoria lui.

CESTIUNEA BARRERE

— Cestiunea Dunărei revine la ordinea zilei, de astă dată purtând numele de „Propunerea Barrere”.

De Barrere delegatul Franței, a reluat propunerea austriacă care institua o Comisiune mixtă, din care trebuia să facă parte și Austria. Dar Austria nu era stat riveran de la Porțile de fier la gurile Dunărei.

Tratatul din Paris de la 1856 instituisese, pentru reglementarea regimului Dunărei, o comisiune europeană compusă din reprezentanții tuturor marilor puteri, această comisiune, ai cărei membrii erau numiți pe 2 ani, avea să se ocupe cu administrarea Dunărei ca fluviu liber. La 1871 tratatul din Londra a menținut dispozițiile tratatului din Paris cu oare care modificări, iar congresul din Berlin de la 1878 a menținut drepturile riveranilor prelungind puterile Comisiunii dunărene până la 1883.

Austria a propus înființarea Comisiunii mixte, căreia Comisiunea dunăreană i'ar fi delegat puterile sale.

Această propunere Barrere a fost primită de toate Puterile mari.

La Camera Gheorghe Vernescu interpelează guvernul și se pronunță întru favoarea propunerii.

Ministrul de externe Stătescu arată că toate puterile au primit propunerea Barrere dar că România n'o poate primi, d-sa propune ca acestei Comisiuni mixte să i se acorde numai o misiune de supraveghere. Comisiunea să fie compusă din toate statele riverane plus 2 delegați ai Comisiunii dunărene, însă numai Comisia dunăreană să aibă dreptul de a reglementa.

Pe Stătescu îl combat: Vernescu, Al. Lahovary, Carp și Cogălniceanu.

Alexandru Lahovary rostește unul din acele discursuri obicinuite lui, prin care și fulgera de sus adversarii.

— „Ce ați făcut din regalitatea d-voastră? Veți pierde Dunărea, precum ați pierdut Basarabia, Arab-Tabia și cestiunea evree. Și atunci Coroana dumneavoastră regală, ciuntită, nu va mai servi de cât spre a fi pusă pe portierele trăsurilor și pe nasturii lacheilor”.

Eugeniu Stătescu răspunde imediat.

Să n'aveți nici o grije de strălucirea coroanei regale, ea va fi în totdeauna mare, cu toată dorința d-lui Lahovary de a o vedea scoborâtă la nivelul blazoanelor vechilor hoieri”.

După un discurs al lui Cogălniceanu și altul al lui Ion Brătianu Camera a trecut la ordinea zilei.

PETRECERI ALE VECHIULUI BUCUREȘTI

— Prin anii aceștia grădina Bordeului, care era lipită de Herăstrăul vechiu, pe același șosea care duce astăzi la grădina Fronescu, era în toată ei.

Obiceiul era ca la Paște, la Sf. Gheorghe și la 1 Mai, poporul să petreacă în această vastă grădină. Lumea putea să vie cu proviziunile de afară precum și cu vesela, fiindcă aici nu era servit nimănui. Iată care era procedura.

Lumea venea în grupuri de prieteni sau pe familii, oamenii alegeau un loc pe iarbă printre tufișuri unde era mai mult adăpost și umbră, întindeau pe iarbă șervete sau ziare, apoi bărbații plecau după merinde.

Aci se debita numai vinul, mititeii, cașcavalul, pâinea, ridichile, cât și oale nouă de capacitatea unui litru.

Cumpărai, mai întâi o oală nouă nezmălțuită — sau mai multe, — pe preț de 10 bani una, apoi te duceai la cumpărătul vinului. Într'un gărlieiu de pivniță era așezat un butoi cu vin; un om sta în picioare și împărțea. Fiecare mușteriu întindea oala sub cana, vinarul o deschidea și lăsa să curgă vinul, după ce primea anticipat suma de 80 bani plata litru-lui. O coadă nesfârșită aștepta ca să vie rândul fiecăruia.

Apoi erau mititeii. Câteva grătare în plin aer frigeau mititeii, pe care alături îi fabricau mereu bucătarii. Zecimi de mii de mititei treceau astfel din mâinile bucătarilor în mâinile grataragiilor și de pe grătare pe hârtiuțele pe care le întindeau clienții grăbiți și infomețați.

În timpul acesta strigăte, împinsături, inghesuială, miros de cârnați, înădușeală.

În sfârșit, încărcăți cu oalele cu vin, cu mititeii purtați în hârtii, cu pâinea, cu ridichile, cu cașcavalul, oamenii își regăseau culcușurile, se trânteau pe iarbă și începeau petrecerea.

Erea pitoresc.

Bărbații desbrăcați la jiletcă or la cămașă, femeile cu tismitețele desfăcute, cu coadele respirate, toți înviorați de băutură, vorbeau de o dată or cântau; câte odată aceste petreceri se sfârșeau și cu strașnice părueli.

Lăutarii, nelipsiții lăutari, cântau la ureche de inimă albastră, din când în când auzeai câte un oftat prelung, chiote, glasuri răgușite.

Când soarele începea să apună, grupurile se sculau și începeau să plece, lăutarii se mai țineau după câte unii mai „damblagii”, iar pocnetele oalelor sparte răsunau neîncetat până ce grădina se deserta.

Fiindcă obiceiul tradițional era ca, după ce au petrecut

bine, oamenii să dea cu oalele de pământ și să le audă pocnind ca un pistol. Această tradiție nu avea la origină de cât un interes igienic. Căci, dacă oalele ar fi rămas pe loc negustorul le-ar fi curățat și le-ar fi revândut ca noi, la viitoare petrecere.

Imi amintesc de o scenă comico-tragică petrecută în 1886 a doua sau a treia zi de Paște.

Soarele începuse să scoboare și grupurile — mai multe mii de oameni — se îndreptau către poartă. De o dată o mare mișcare se produce, strigăte, injurături și ropote de oameni venind către ieșire. Eu eram lângă poartă. Ca fulgerul trec prin fața mea vre-o 20 de macedoneni pietrari, toți oameni înalți, bine legați, voinici în toată puterea cuvântului. Macedonenii fugeau de mâncău pământul, iar după ei câteva mii de oameni din popor îi goneau de foc.

Goana s'a sfârșit tocmai în șoseaua Kiseleff, unde lumea s'a risipit.

Conflictul izbucnise de la o femeie. Unul din macedonenii „s'a legat” de nevasta unui cismar și de aci iurușul.

* * *

— În anul 1882 apare ziarul umoristic *Scaul* proprietatea câtorva ziariști, anume: Nicolae Ghițescu, D. Roco, etc.

Spre a asigura succesul ziarului, direcțiunea este oferită unui avocat cocoșat numit Ion Athanasiade.

Athanasiade era o figură foarte cunoscută a Bucureștilor și trecea și drept un om de spirit. Și, fiindcă o zicătoare populară atribuie cocoșăților mult duh, direcțiunea i-a fost oferită, ca un element de succes.

Însă Athanasiade a pățit una bună cu directoratul lui.

Într'unul din numerele *Scaulului* s'a publicat o zeflemea pentru un domn Ghica. Acesta s'a supărat și a trimis direcțiunii o scrisoare de protestare, cerând o rectificare. Dar în loc de rectificare omul s'a ales cu o altă zeflemea încă și mai sărată. Atunci d-l Ghica s'a hotărât pe răzbunare.

Peste câteva zile o trupă teatrală juca la grădina Rașca, o piesă într'un beneficiu oarecare. Beneficiantul aduse un lilel de intrare lui Ion Athanasiade, cu rugămintea stăruitoare ca să vină negreșit la reprezentație. În seara reprezentației fiind vremea frumoasă, Athanasiade, se duse la grădina Rașca din strada Academiei. Locul său era cap de bancă pe dreapta în rândul I de scaune.

Athanasiade se așază. Dar peste câteva minute apare încă un cocoșat care se așază pe acelaș rând ceva mai departe. Iar peste alte câteva minute un alt cocoșat; și încă unul, și încă unul, până ce întreg rândul de 10 scaune fu ocupat cu 10 cocoșăți.

Dela al treilea cocoșat publicul din grădină a început să se înveselească apoi senzația a crescut cu înmulțirea cocoșăților, iar când tot rândul de scaune fu ocupat, în grădină era

un hohot de râs, toți spectatorii se îndesau ca să vadă tabloul, căci adevăratul spectacol nu era acum, sus pe scenă, ci jos în grădină.

Athanasiade a înțeles lovitura, iar după actul I-iu părăsi grădina.

În Februarie 1880 dânsul a părăsit direcțiunea acestui ziar care trecu unui alt cocoșat numit Ion G. Isvoranu. Athanasiade se puse în fruntea ziarului umoristic *Ciulinul* până în Octombrie 1884.

* * *

— În redacția ziarului *Războiul* se întâmplase cu doi ani mai înainte o sciziune: Gr. Haralamb Grandea se despărțise de tipografia Thiel și Weiss și scosese la rândul său, un ziar cu acelaș nume. Acum apăreau două ziare cu numele *Războiul*. Dela 1 Noiembrie 1880, în urma unei sentințe a tribunalului, Grigore Grandea fu silit să adauge *Războiului* său un calificativ. Până când a încetat a avut titlul de *Războiul Român*.

* * *

— Viața bucureșteană era mult deosebită de ceace este astăzi.

Iarna era un singur teatru. Teatrul Național. Alături mai putea trăi opera italiană care mai în totdeauna, dădea deficit. Un al doilea teatru românesc nu era cu puțință. Lipsea clientela. Toate încercările făcute, fie cu trupe din provincie, fie cu actori din București, au dat greș.

Trupa fraților Vlădescu și Fani Tardini, cu Anestin, cu Mincu, a avut un oarecare succes la sala Dacia, dar nu s'a putut menține. Văzând că nu mișcă de loc, Vlădescu primi să joace o piesă antisemită a cunoscutului anti-evreu I. N. Polichroniadi; piesa era intitulată, dacă nu mă înșel: *Nici un ac de la Jidani*.

Imediat toți evreii s'au pus în grevă, iar Românii n'au secondat de loc încercarea antisemită. Și astfel trupa Vlădescu-Tardini fu silită să plece.

Vara aproape nu era spectacol în București. Din când în când câte o trupă de comedii sau de operetă franceză, câte odată câte o mică trupă de varietăți germană. Cinematograful nu era descoperit. Cîre de vară nu mai venea, toată lumea „bună” pleca în străinătate, așa că toată distracția se reducea la orchestrele care cântau în câteva grădini-restaurant.

* * *

Grădinile cunoscute și căutate erau: Grădina Gagel mai târziu Blanduzia; Grădina Rașca; Grădina la Constantin, astăzi Epurescu; Grădina Alcazar, sau Guenter în dosul Pasa-

giului român. Pentru cei din înalta societate care mai rămăneau în București, nu erau de cât Capșa și Șoseaua Kiseleff. Pe vremea aceea — acum 40—45 ani — vara Bucureștiul era aproape pustiu. Seara Calea Victoriei era goală, cei câțiva Muscali cu birjile luxoase încrucișau mereu prin fața lui Capșa rugându-se de cei câțiva cunoscuți cari se plictiseau pe trotuarul cofetarului ca să facă un „tur“ la Șosea pentru 5 lei.

Ce vremuri!?

Pentru cheflii, cu oare care dare de mână, erau grădinile de afară: Herăstrăul vechiu, Vila Regală, Avedic și Sans Souci.

Aceasta din urmă era ținută într-o vreme de către Papa Gilet antreprenorul restaurantului Frascați dar avea și prețuri pipărate. De aceea cineva făcuse un joc de cuvinte asupra scumpetei: „*On y entre sans souci, on en sort sans six sous*“.

(Intri fără nici o grijă și ieși fără para chioară).

Acestea erau vremurile când cu 3 și 4 lei puteai mânca un prânz bun la orice restaurant de mână întâi, afară de Capșa și de Hugues unde trebuia să mergi până la 7—8 lei.

În toate birturile românești la Iordache, la Constantin, la Enache pe strada Academiei, la cele de mână a doua precum, Leul și Cârnatul, Zdrăveu, Purcel etc. o fleică costa 40 de bani, o vrăbioară 80 de bani, un cârnat patrician 40 de bani, un fel de mâncare cu sos între 40 și 80 bani, cele de 80 bani fiind mâncările de pasări, vânături, pescărie. Puiul de găină se cumpăra în piață cu 40 bani, chilogramul de pește cu 60 și 70 bani, chilogramul de vin 60 de bani, sticla de vin „d'al lui Brătianu“ cel mai scump și mai fin vin românesc, 2 lei. Cu preț fix de 5 lei de cap se mânca un prânz complet cu cafea și vin la restaurantele cu bucătărie occidentală precum: Frascați și Hotel Union.

La birtul „La Mielul Alb“ ținut de către Madam Mari Popovici lângă biserica Albă într-o casă care a ars, se mânca foarte bine, cu porții mari, cu fripturi vestite, cu vin și cafea, pentru 80 lei pe lună abonamentul.

Aci mâncau aproape toți parlamentarii moldoveni în cap cu generalul Leca și Ion Agarici președintele și vice-președintele Camerei.

Bacșișul la chelneri era de 10 bani, numai chiaburii își iertau luxul a 20 bani. Când vedeai pe unul care da 20 bani te uitai cu invidie la el.

Si nu sunt de cât 40 de ani de-atunci....

INCIDENTUL NICOLAE BLARAMBERG —

GEORGE SAN MARIN.

— În ziua de 26 Mai un mare scandal emoționează toată societatea bucureșteană. La Șosea avocatul și om politic Nicolae Blaremburg, pe când stătea în trăsură, a fost lovit de către brigadierul de călărași George San Marin, cumnatul lui Constantin Stoicescu, mai târziu ministru liberal.

Iată cum și de ce s'a petrecut agresiunea, după declarațiunea părților și martorilor.

George San Marin, în etate de 23 ani, erea un om de o putere athletică. La Paris avea în sălile de luptă și de box o reputațiune făcută, trecea drept unul dintre cei mai tari oameni din lume și mai ales omul cu fizicul cel mai estetic.

Într-una din zile o femeie necunoscută s'a prezentat la d-na Stoicescu sora lui San Marin și i'a făcut propunerea unei întâlniri amoroase din partea lui Nicolae Blaremburg. În adevăr d-na Stoicescu erea una din rarele frumuseți ale Bucureștilor. George San Marin surprinzând pe intermediatoarele pe când convorbea cu sora sa — care își prevenise frațele — a luat-o de păr, a târât-o în camera de alături, a lungeț-o jos și a bătut-o peste tot spatele până ce a leșinat. Apoi i-a tăiat părul, i-a tăiat rochia cu foarfecile, i-a rupt lanțul de aur al ceasornicului, i-a zdrobit ceasornicul cu călcăiul și, după ce femeia și-a venit în fire, a aruncat-o astfel dezbrăcată și mutilată în stradă. Aceasta este declarația lui Georges San Marin în fața judecătorului de instrucție.

A doua zi la Șosea Blaremburg a fost atacat de Georges San Marin și bătut.

Această agresiune a pricinuit o mare ferveur în tot Bucureștiul și a mișcat adânc cercurile politice.

De oarece C. Stoicescu erea liberal iar Blaremburg din opoziție, partidele politice s'au luat la harță pe această cestiune, iar la judecată, cei mai mari avocați ai timpului precum: Gheorghe Vernescu, Petre Grădișteanu, Nicolae Fleva, Iancu Lahovary, C. Arion, Take Ionescu, V. Missir etc., etc. au plecat fie de o parte fie de alta.

În vederea marelui afluențe de public procesul s'a judecat nu în sala tribunalului, ci în sala teatrului Orfeu din strada Câmpineanu, amenajată atunci special pentru acest proces.

Lupta erea atunci, din partea opoziției ca să implice în proces și pe Constantin Stoicescu fruntașul liberal, dar au lipsit dovezile. Singur George San Marin a rămas în cauză și a fost osândit la închisoare, bine înțeles.

Voiu da mai departe amănuntele.

— La începutul lunii August Ion Brătianu își remaniază iarăș cabinetul. Erea a 20-a sau a 30-a în curs de 6 ani. Ion Brătianu trece de la interne la război, Chițu de la justiție la interne, Stătescu de la externe la justiție. Dimitrie Sturza intră în guvern la externe. V. A. Ureche ese din guvern și în locul său vine P. S. Aurelian. Eliminat a mai fost și generalul G. Angelescu, ministrul de război.

— Procesul San Marin-Blaramberg s'a judecat pe la începutul lunii Septembrie.

Nicolae Blaramberg este asistat de avocații: George Vernescu, Aristid Pascal, Take Ionescu, Mișu Cornea, Nicolae Flea, Tache Giani.

Apărarea o fac avocații Petre Grădișteanu, Grigore Păulescu, N. Crățunescu, Grigore Ventura, Vlădescu, Radu Stanian, Pretor, Schina, Stoica și D. Ionescu.

Tribunalul e compus din: M. Ciocârdea, președinte, judecători Triandafil și Ghimpa.

Procesul a durat mai multe zile și a dat naștere la mai multe incidente violente. În sală publicul este în număr extraordinar de mare și numai cu multă greutatea gendarmii pot menține ordinea.

Nicolae Blaramberg s'a apărut și el de și au pledat pentru dănsul atâți avocați mari.

Afară în stradă mulțimea staționează în număr mare și de câte ori se deschide ușa sălei dă năvală spre a intra.

În timpul dezbaterilor s'au mai asociat, spre a lua apărarea lui Blaramberg, și avocații I. Lahovary, Nicolae Ionescu, C. Disescu etc.

După nesfârșite pledoarii, tribunalul condamnă pe brigadierul George San Marin la 2 ani închisoare și 2000 lei amendă, iar pe Constantin Stoicescu la 3 luni închisoare. Femeii Anica Scorțeanu, pe care San Marin a bătut-o și i-a stricat obiectele, îi acordă 1000 lei despăgubiri.

Atât osândiții cât și N. Blaramberg au făcut apel.

În apel C. Stoicescu a fost achitat iar pedeapsa lui San Marin scăzută la 1 an închisoare, 10.000 lei despăgubiri pentru Blaramberg și 300 pentru Anica.

— Mare senzație în lumea politică. C. A. Rosetti, printr-o scrisoare pe care o publică în *Românul*, declară că se retrage din viața politică. Motivul era că, față de mișcarea marilor proprietari, Ion Brătianu, nu vrea să susțină reformele democratice ale lui Rosetti. De altfel majoritatea în partidul liberal era ostilă lui Rosetti, iar Ion Brătianu înclina către dreapta.

Plecând din politică și din țară, Rosetti scrie în „*Românul*”, adresându-se liberalilor: „*Iubiți poporul, iubiți pe țărani!*”.

* * *

— Un mic incident care face plăcere lumii gastronomice și high-life. Restauratorul la modă dela otelul Hugues anume Baptistin Mars, a angajat un bucătar celebru din Paris. Acesta este Trompette, bucătarul lui Leon Gambetta, pe care l'a părăsit la căderea sa dela putere.

Întâiul Menu, la Hugues, a fost următorul:

Soupe brouillée au scrutin de liste.

Sole a la presidence.

Salmi de becasses a la Gambetta.

Dindonneau en tribune.

Petits pois a l'egyptienne.

Salade a la Léon.

Poires francaises, raisins de Ville d'Avray.

* * *

— În 15 Octombrie, Camerele sunt convocate în sesiune extraordinară, dar frământările din partidul liberal sunt foarte mari.

În ședința Camerei dela 21 Octombrie este citită demisiunea lui C. A. Rosetti care e primită. Imediat Dimitrie Brătianu demisionează dela președenția Camerei.

Alexandru Lahovary deplânge hotărîrea acestui om nepartinitor împotriva căruia nimeni nu are să se plângă.

Demisiunea lui Dimitrie Brătianu e primită cu 44 voturi contra 22, iar generalul Leca e ales președinte al Camerei.

Asfel începe marea sciziune care va slăbi neîncetat partidul liberal, deși el va mai sta la cârmă încă 6 ani.

* * *

— La 18 Decembrie vine știrea morții lui Leon Gambetta. La Cameră președintele general Leca pronunță câteva cuvinte de ocazie iar Nicolae Blaramberg urmează cu un scurt discurs în care face elogiul defunctului. Discursul sfârșește cu strigătul: „*Trăiască marea națiune! Trăiască Franța!*”.

* * *

— Anul 1882 se încheie cu două acte politice importante: întâiul este hotărîrea guvernului de a face noui alegeri pentru parlament cu scopul de a revizui Constituția. Al doilea act este coaliția partidului liberal-vernescan cu partidul conservator spre a lupta în alegeri împotriva guvernului. Coaliția adresează țării un manifest cerându-i să înălture ipocrizia și imoralitatea dela cârmă.

Idoia revizuirii și a reformei legii electorale pornise de la C. A. Rosetti. C. A. Rosetti se retrăsese din guvern și din Cameră tocmai fiindcă majoritatea partidului nu înțelegea nevoia reformelor democratice, tocmai fiindcă partidul înce-

pea să se piece spre dreapta de când mulți din membrii săi se îmbogățiseră.

În cele din urmă și Ion Brătianu primi ideea revizuirii din cauza primejdiei ce o prezinta pentru partidul liberal colegiul I.

Reformele democratice ale lui C. A. Rosetti, în special legea tocmelilor agricole, ridicaseră pe marii proprietari împotriva guvernului și-i împinsese către partidul conservator. Colegiul I era dar, aproape pierdut. Trebuia ca acest colegiu să fie înecat în masa alegătorilor colegiului al II-lea, ceea ce s'a și făcut.

* * *

— Tocmai la epoca aceasta eu eram redactor la ziarul „Telegraful”.

Cu acest prilej să spun cum am intrat în presă?

În toamna anului 1878 am revenit în București. Aveam bacalaureatul și îmi trebuia o ocupațiune ca să pot trăi. Presa, în mod instinctiv, mă atrăgea. Tocmai citeam în *Războiul* lui Weiss că ziarul caută un traducător din limba franceză. Fiindcă știam mai mult sau mai puțin bineșor această limbă, m'am prezentat a doua zi dimineața la redacție.

Ziarul *Războiul* era instalat în localul tipografiei Weiss din strada Lipscani, acolo unde mai târziu s'a mutat la etaj Banca Agricolă. Acolo mă adresez redactorului principal Grigore Haralambie Granda, care — după ce află scopul vizitei mele — îmi prezintă un ziar francez cerându-mi să traduc un articol pe care mi-l indică.

Articolul purta drept titlu: *Les canards vienois*.

Din cuprinsul articolului am înțeles că vorba „canards” nu însemna de loc aceeace știam eu, adică nu era de loc vorba despre „rațe”; însă franțuzeasca mea se oprea aci; ceea ce mai însemna cuvântul „canard” nu știam.

Am fost refuzat.

Peste câteva luni citeam în *L'Indépendance Roumaine* că redacția caută un traducător din limba română. Mă prezint. Era Emile Galli, proprietarul gazetei, care făcea angajamentele.

Angajat, mi s'a dat însărcinarea de a traduce după „*Monitorul Oficial*” în schimbul a 100 lei pe lună. Fiind și copist la ministerul de instrucțiune — instalat atunci în strada Colței în casa Ritoridi colț cu Batiștea, casă dispărută de mult făceam serviciul la ziar seara. După o lună am părăsit redacția fiindcă Emil Galli nu a voit să-mi plătească. De altfel așa păteau mai toți redactorii lui. Emile Galli, era un tip fără scrupul din acest punct de vedere.

Mai târziu, în 1881, după ce V. A. Urechia m'a destituit din funcțiunea de copist al ministerului de instrucțiune pentru faptul că participam la agitațiile socialiste ale studenților,

am fost primit corector la ziarul *Telegraful* cu leafă de 200 lei lunar. Acum eram în presă. Trecerea mea pe la *Curierul Român* a lui Cristache Sulioti, cu un an mai înainte, n'am considerat-o ca o intrare în carieră.

ANUL 1883

VIAȚA BUCUREȘTEANĂ.

— Obiceiul de a face revelionul în restaurante nu este de astăzi, nu este nici post-belic, nu este nici de când s'a deschis în București Casinoul de Paris, este cu mult mai vechiu. Este astăzi aproape o jumătate de secol de când „lumea cea bună” mergea la restaurant pentru revelion. *Claymoor* ne spune aceasta în *L'Indépendance Roumaine* dela 3 Ianuarie.

„La miezul nopții s'a revelionat mai peste tot, în cerc intim, în lumea mare ca și la cârciumă.

Câteva doamne mari (*grandes dames*) au trecut dela teatru la restaurant unde, într'un cabinet particular, și-au muiat rumenele lor buze într'o cupă de Mumm frapată”.

Iată singura deosebire: pe când astăzi lumea revelionează în sălile mari ale restaurantelor, într'un general amestec și în sunetele jazzbandului, pe vremea anului 1883 se reveliona discret în cabinete particulare.

* * *

— Iarna fiind geroasă, lacul Cismigiuului începe să aibă clientelă: pe ghiata lucie înalta societate își dă plăcerea de a aluneca în toate zilele.

Înalta societate acaparează lacul și-i dă autoritate și „vază”. Se organizează curse cari încep la ora 2 după amiază. Sunt 2 muzici militare iar comitetul acestor întreceri e compus din oameni serioși din societatea de sus. Iată compoziția: Constantin Boerescu, maior Vlădoianu, Iancu Lahovary, M. Șutu, Ion Stavri Brătianu, Emil Costinescu și A. Docan.

Arbitrii pentru plecare și sosire: generalul Haralambie, Gr. Cerkez, Leon Lebel, N. Cuțarida, N. Cerkez, I. Ghica, Al. Otetelesianu.

Duminică 9 Ianuarie, au fost cursele.

În cursa de mică lăcăală, înconjurul lacului, odată, a luat premiul maiorul Vlădoianu, bătând cu un cap pe Tilică (Christian) Orăscu. Au fost 13 concurenți.

Cursa a doua a figurilor timp de 15 minute a fost câștigată de L. Edouard bătând pe Benedict Petrescu, sosit al doilea.

La a treia cursă, vânătoarea drapelului, cea mai interesantă, au concurat cei mai tari rafineuri în număr de 8. Tilică Orăscu, Radu Cornescu, C. Capeleanu, Rădulescu, Popini,

Scarlat Ghica, Constantin Duca și I. Ghica. Trebuia de făcut de două ori înconjurul lacului fără să ți se fi luat drapelul din mână. Premiul a fost câștigat de Tilică Orăscu după multe peripeții, lupte, căderi și situații comice.

A patra cursă de fond: trei ori înconjurul lacului, a fost câștigat ușor de N. Cuțarida. Tilică Orăscu al 2-lea.

Publicul era foarte pasionat după aceste întreceri sportive. La 9 Ianuarie s'au înregistrat 1700 intrări plătite, ceea ce era foarte mult pentru vremea aceea.

* * *

— Epoca de care mă ocup era și epoca marilor baluri în casele particulare ale boierilor noștri. Fiindcă au dispărut boierii au dispărut și balurile. Astăzi toată lumea petrece prin sălile otelurilor și restaurantelor, organizând cearșuri dansante și alte kermese cu scop de binefacere.

Iată programul acestor serbări pentru luna Februarie 1883 după Claymoor:

Joi 3 Februarie mare serată la otelul prințului Bibescu.

Sâmbătă 5 Februarie mare bal mascat la Operă. (adică Teatrul Național). Toate benoarele au fost reținute. Se vorbește de o mare bandă de „bebei” și de „bone” care vor asista la această serbare.

Marti 8 Februarie mare reprezentație de gală dată de prințesa Elena Bibescu la Teatrul Național cu grațiosul concurs al mai multor persoane din societate.

Mercuri 9 Februarie, mare bal țărănesc al societății Furnica.

Joi 10 Februarie bal la otelul Șuțu.

Vineri 11 Februarie mare bal la d. Ion Marghiloman.

Mai multe recepțiuni cu ceai la Legațiunea Rusiei.

În ultimele zile ale Carnavalului mare bal la George Cantacuzino.

* * *

— Camerele votează revizuirea Constituției după desbateri violente și foarte agitate.

C. A. Rosetti e tot în streinătate, dar partizanii săi din parlament încep să ia atitudine neprietenescă față de guvern.

Pe de altă parte opoziția de toate nuanțele — afară de Dumitru Brătianu care nu este încă opozant declarat — ia atitudine belicoasă. Ziarul *L'Independance Roumaine*, moderat până aci, trece hotărât în câmpul adversarilor, ireductibili ai guvernului.

Opoziția se hotărăște pentru un front unic și pentru luptă dărză în alegerile pentru Camerele de revizuire. Un comitet de luptă este ales. El e compus din: Mihail Cogălniceanu, Gheorghe Mărzescu, C. Șuțu, Al. Holban, Gheorghe Vernescu, Alexandru Lahovary.

Dar junimiștii lipsesc din front. Petre Carp a fost numit

ministru al României la Viena, Titu Maiorescu profesor la facultatea de litere din București, Maiorescu și Vasile Alexandri membri ai Academiei Române, iar tratativele urmează pentru ca 15 junimiști să fie aleși pe listele guvernamentale, în Camerele de revizuire. Cu chipul acesta Brătianu dezorganizează iarăși partidul conservator, slăbește frontul opoziției, și crează un partid de opoziție de care să poată dispune la trebură.

* * *

— În sfârșit se înființează a Societate a Presei. Treizeci și trei de ziaristi se adună și aleg următorul comitet: Președinte B. P. Hașdeu, Vice președinti D. A. Laurian și Colonel Skeietti, I. G. Bibicescu, Al. Ciurcu, Eminescu, Missail și Barbu Constantinescu membri, M. Minovici casier.

Dar această Societate nu va avea lungă viață, unul din motive e faptul că președinția nu a fost dată lui C. A. Rosetti.

Motivul nealegerii lui Rosetti a fost Eminescu care, cu nici un preț, n'a voit să admită președinția directorului *Românului*.

* * *

Eminescu era un om mare căci era un poet genial, dar în politică vedea strâmt, n'avea lărgimea de orizont a lui Rosetti, era pătimas, nu erta lui Rosetti cele două mari păcate, întâiul că era liberal, al doilea că avea și sânge grecesc în vine.

Rosetti era cel dintâi ziarist al epocii lui, cine-l putea contesta aceasta, președinția unei Societăți de presă se cuvenea de drept omului care luptase o viață pentru libertatea presei; totuși glasul lui Eminescu a avut mai multă trecere și Rosetti a fost înlăturat.

Și atunci, ca și mai târziu, oamenii cu adevărată valoare pătrundeau mai greu de cât mediocritățile. Mediocritatea nu deștepta niciodată invidia.

Eminescu era ziarist politic ca și Rosetti, B. P. Hașdeu era numai publicist. Eminescu nu admitea să existe în România un ziarist politic deasupra lui. Încă un motiv ca să înlăture pe Rosetti și să se puie sub președinția lui Hașdeu care nu-i subordona întâietatea lui ca ziarist politic.

CONTRABANDELE BUCUREȘTENE

— Nicolae Xenopolu redactor la *Românul* plecase în concediu; trebuia cineva care să-l înlocuiască pe timp de o lună. Am fost cerut eu de la *Telegraful*. Astfel am fost, timp de o lună, redactor la *Românul*.

Dela *Românul* am trecut, șef de biurou la serviciul accizelor dela Primăria Capitalei.

Doctorul Sergiu, care era ajutor de primar, prinsese simptome de mine din puținul cât scrisesem la *Telegraful* și *Românul*. Asa că mă voia la primărie.

Pe vremea aceea existau încă accizele comunale. Accizele fuseseră arendate unei asociații particulare, sub președinția d-rului Balanolu. Dar tocmai în anul 1883 primăria, luase căutarea în regie a acestor venituri.

Directorul serviciului era Apostol Aricescu, fratele poetului Constantin Aricescu care era tatăl pictorului nostru de astăzi și a colonelului Tudorică Aricescu din cavalerie.

În anul prim al regiei veniturile au fost mai mari, firește, decât câștiga comuna de pe urma antreprizei, însă tot nu au fost la înălțimea consumației. Și iată de ce: Când antreprenorii au fost în ultimul an al concesiunii au oferit băcanilor, angroșiștilor, cârciumarilor, etc. să le reducă taxele la jumătate, și chiar la un sfert dacă vor voi să se aprovizioneze pe mai mulți ani. Firește că cei mai mulți au primit, iar antrepriza a încasat sume însemnate. De aceea în anul care a urmat încetarea antreprizei, Capitala era saturată cu mare parte din articolele de consumație.

Apoi era contrabanda organizată pe o scară întinsă.

Bucureștiul, având o rază foarte întinsă și foarte multe locuri deschise sau mascate cu vii, paza era extraordinar de grea. În special era greu de tot de păzit extremitățile Capitalei din spre Vitan, Văcărești, Belu, etc.

Pe vremea aceea erau cartiere întregi care trăiau de pe urma contrabandei, în special de pe urma contrabandei spiritului. Fiindcă spiritul era un articol foarte sus taxat — 7 lei la decalitrul.

În înțelegere cu fabricanții, ale căror fabrice erau instalate afară din raza și raionul orașului, șefi contrabandiști aveau sub ordinele lor echipe întregi de mahalagii de pe la Vitan, Belu, etc. care nu se ocupau decât cu contrabanda. Iar contrabanda le aducea câștiguri însemnate.

Bucureștenii de astăzi nici nu-și pot închipui că, în chiar capitala României, pe la periferie, se petreceau scene și lupte, pe care astăzi le văd numai în filmele cinematografice. Dar nici chiar bucureștenii de atunci nu cunoșteau misterele nopților din unele cartiere.

Manoperele acestor contrabandiști ereau nesfârșite.

În calitatea mea de șef al biuroului accizelor, am văzut numeroase instrumente care slujiau la introducerea spiritului prin barierele orașului, pe dinaintea perceptorilor și controlorilor comunali.

Iată o parte din aceste metode:

Găzarii: Aceștia aveau garnițe cu două funduri. Deasupra era petrolul iar în fund spiritul, romul sau cognacul.

Geamgii: Punătorii de geamuri aveau cutiile lor măsluite. În peretele de jos era practică o deschizătură în care era introdus un tub de tinichea conținând spirit.

Lemnarii: Căruțele cu lemne de la pădure treceau bariera încărcate, ca de obicei. Dar printre aceste lemne ereau câteva

trunchiuri mai groase, scobite în tot lungul lor, iar înăuntru iarăși tuburi de tinichea cu spirit.

Inmormântările: Un convoiu mortuar trecea bariera către un cimitir din oraș. În cap era popa care citea, în dosul coșciugului femeii care se jeleau etc. În realitate era o bandă de contrabandiști. Popa era un contrabandist, femeile ereau din bandă iar dacă ridica capacul coșciugului găseai cutii de tinichea pline cu spirit.

Femeile bortoase: Zilnic treceau prin barieră câteva femei cu pântecile la gură. Într-o bună zi un controlor mai curios a pus mâna: pântecul nu era altceva decât o cutie de tinichea plină cu spirit și fasonată astfel în cât să se adapteze corpului și să simuleze sarcina.

Trăsurile de Hereasca: Sunt cunoscute acele trăsurile zise „de Hereasca” cu coviltir acoperite. Ei bine, acest coviltir, bine acoperit și bine căptușit, cuprindea în toată întinderea o mare cutie de tinichea plină cu spirit.

Căruțașii: Am văzut căruțe al căror fund era dublu, iar înăuntru aceleași cutii cu spirit. Am văzut o căruță de chiristigiu a căruia osie era găurită și înăuntru tubul cu spirit.

Butoaiele cu dublu fund: La control se declara vin, fiindcă vinul era mult mai ușor taxat, dar butoiul avea două duble funduri în două părți sau un singur dublu fund. În aceste compartimente era spirit, rom sau cognac.

Dacă cotarul comunei era de rea credință, fiind cumpărat de contrabandiști, afacerea mergea strună și contrabanda trecea. Dar dacă cotarul era cinstit prindea imediat fraudă. Cotul nu intra în butoi atât de adânc cât trebuia.

Căruțele cu fân: Butoaiele cu spirit erau ascunse în mijlocul fânului. Aceste care erau sondate cu niște tepe lungi și ascuțite. Dacă controlorul era mituit declara că totul e în regulă.

Femeile cu copii: Foarte ingenios mijloc. Femeii cu copii de tăta în brațe treceau dela țară la oraș. În pachetul din brațe — care nu era altceva decât un butoiuș cu spirit special — se afla așezat un instrument ingenios: când femeia bătea cu palma peste spatele butoiușului, acesta scotea un țipăt de copil. Spiritul, totdeauna bănuitor al controlorilor și perceptorilor, a descoperit și această fraudă.

Luptele: Dar, în afară de toate aceste fraude ascunse, erau și contrabandele fățișe.

Am spus că, unele extremități ale Capitalei, fiind deschise sau având ascunzători, paza era foarte greu de făcut. Prin aceste locuri, — destul de bine cunoscute de altfel, — treceau contrabandele în mare. Pe aci treceau căruțele încărcate cu butoaie sau contrabandiști, bărbați și femei, venind în șiruri și purtând în spinare câte un butoiuș.

Bine înțeles că, în afară de guarzii călări și pedestrii, direcția accizelor se sluzea și de spioni. Acești spioni aduceau informațiile și denunțau locurile ne unde trebuia să treacă negreșit contrabandiștii.

Se specifica banda care trebuia să lucreze cât și noaptea și ora.

De cele mai multe ori: denunțările erau opera contrabandiștilor, căci, se dădea Direcției o pistă falsă; pe când agenții erau concentrați la locul denunțat contrabanda trecea prin altă parte.

Imi amintesc cum o dată a fost organizată o cursă. Informațiuni sigure spuneau că în noaptea cutare, la ora cutare o mai contrabandă va intra pela Vitan, dacă nu mă înșel. Direcția a concentrat oameni de pază.

În anul întâiu al regiei garda comunală nu era încă înființată, de aceea comuna se sluzea de oameni recrutați la întâmplare. Mai întâi erau inspectorii, apoi revizorii călări și în fine paznicii pedestri. Printre revizorii călări se afla și Nae Ulmeanu al cărui nume, ca bătaș politic al liberalilor, era celebru prin anii 1885-1888.

Rolurile au fost împărțite, forțe însemnate au fost concentrate și paza pusă. Denunțul era, de data aceasta, exact.

La ora indicată șirul de contrabandiști apărură. Imediat oamenii comunei, se repeziră, din toate părțile asupra lor.

Dar nici contrabandiștii nu dormeau. Știind că în noaptea aceea va trebui să treacă o foarte însemnată cantitate de spirit toată populația din partea locului veghea. La întâiele țipete, au ieșit de prin toate casele bărbați și femei înarmați cu ciomege, cu topoare, cu furci și o luptă crâncenă începu.

Rezultatul a fost că doi guarzi comunali au fost stâlciți în bătaie, iar un contrabandist a fost ucis. Bine înțeles că s'au tras și focuri de revolver.

După cum era și firesc, în acea noapte întunecoasă, numai o parte a contrabandei a fost capturată.

Casa de la Colentina: În sfârșit mai era și casa de la Colentina.

Între comuna București și comunele rurale din prejur exista o limbă de pământ neutră numită „raion”. În comuna Colentina, la marginea raionului se află o cârciumă unde se făceau mari depozite de spirit, fiindcă acolo taxa accizului era numai de 50 bani la decaltru. Iar la limita cealaltă a raionului pe teritoriul comunei București era o altă cârciumă. Dela cârciuma din comuna Colentina până la cârciuma din comuna București, era săpat, pe sub șoseaua raionului, un tunel; și astfel butoaiele cu spirit dela cârciuma din comuna Colentina treceau în comuna cealaltă. Cu chipul acesta o mare parte a Bucureștilor era alimentată cu spirit pentru care nu se plătea mai mult de 50 bani la decaltru.

Un contrabandist de forță era un evreu anume Sevilio. Acesta era și contrabandist și denunțator.

Negreșit nu el trecea personal marfa în contrabandă dar avea echipa lui cu care lucra pe picior mare. De foarte multe ori l'am văzut la Direcția Accizelor venind să aducă denunțuri.

De cele mai multe ori denunțurile lui erau exacte. Fiindcă Sevilio, ca om deștept ce era, avea un întreg scop când denunța:

1) Că lua parte din prima cuvenită destăinuitorilor unei contrabande;

2) Fiindcă puneă bețe în roate concurenților săi, în contrabandă, contribuia ca să fie desființată și rămânea el singurul contrabandist în ramura spiritului.

3) Fiindcă depărta bănuelile de la dânsul.

Sevilio era foarte dibaci. Și iată cum: dacă afla, în mod cert, că o contrabandă mai însemnată trebuia să se facă într-o noapte anumită și anume în ce direcție, venea imediat la Direcția accizelor și făcea denunțarea. Dar, în același timp puneă la cale o altă contrabandă însemnată de spirit pe cont propriu. În aceiași noapte, la același oră și, bine înțeles, pe la un alt punct de trecere. Cum Direcția dispunea de foarte puține forțe de pază, acestea fiind aproape toate concentrate în punctul pe unde aveau să treacă contrabandiștii denunțați, punctul de trecere al lui Sevilio rămânea pustiu.

De altfel Direcția știa bine că Sevilio face contrabandă: îl pusese chiar în urmărire însă, închidea de multe ori ochii, fiindcă aducea servicii destul de bune. Era unul din spionii dibaci ai administrației comunale.

E cunoscut numele acelor fabricanți de spirit cari, până la desființarea accizelor, s'au îmbogățit de pe urma contrabandei.

Aceasta este una din fețele Bucureștilor de altă dată care a dispărut definitiv.

PETRECERI ARISTOCRATICE

— Teatrul Național schiopăta mereu. Publicul nu venea la Teatrul Național. Înalta societate nici nu vrea s'audă de piesele și de actorii români. Femeile din aristocrație nici nu prea știau românește, toată educația lor, tot sufletul lor, era strein. Ochii și mintea și inima lor, erau pironite asupra Parisului. Această elită, înstrăinată de neamul ei, vorbea, scria, citea, cânta și petrecea francezește. O greșală de limba franceză în această societate era disqualificarea și ridicolul pentru vecinicie. O greșală de limba română o delicioasă glumă.

Dar înalta societatea este miloasă, aceste femei fără simț și ambițiune națională, condescind să vină în ajutorul „*Des pauvres acteurs roumains*”, cu ofranda lor generoasă.

O reprezentație de gală fu pusă sub patronajul înaltei societăți, biletele se vând în „societate” cu preturi urcate, toți znobii se bat după bilete, fiindcă toată aristocrația va fi acolo.

Poporul, care urăște pe aristocrați, n'are cu toate acestea, dorință mai vie de cât să-i imite și să le intre în suflet.

În Februarie se dă o mare reprezentație de gală la Teatrul Național.

Sala este strălucitoare de toată lumea aristocrată și bogată a epocii.

Mai întâi a cântat la pian printesa Bibescu.

Apoi a apărut frumosul și talentatul bariton *Branceanu Iorgu* Cavadia, care cu vocea lui armonioasă, a cântat *Santa Maria* de Faure cât și *Unde ești?* versuri de Șerbănescu, muzica de Cavadia, cât și *Epistola* de Grigore Ventura.

Apoi teatrul: După *Kleptul* de Abraham Dreyfus s'a jucat *Un leu și un zlot*, comedie localizată după *Les 37 sous de Monsieur Montedoin*. Pieseile au fost jucate de amatori.

Un leu și un zlot a fost jucată în mijlocul râsetelor neplăcute, de către Grigore Paleologu, mai târziu înalt magistrat, d-na Ana Marian, mama talentatului nostru artist diletant Lică Marianu, A. de Lens, Alexandru Brăiloiu, Constantin Grant, domnișoarele Burelly și în sfârșit d-nii Docari și Alexandru Marghiloman, viitorul ministru și șef de partid.

* * *

— Camera, înainte de a fi dizolvată, votează bugetul pe exercițiul 1883—1884; acest buget se balanțează cu cifra de lei 125.039.535.61.

* * *

— În Duminica Floriilor, — 10 Aprilie, — se execută în fața vânătoare de „paper-nunt”.

Este o petrecere jumătate sportivă, jumătate „mondenă” la care participă numai înalta societate. Fiindcă trebuie știut că pe la anul 1883 numai petrecerile societății aristocratice erau înregistrate de ziare și aveau preț.

Întâlnirea a fost la rondul al 3-lea de la Șosea. Aci Constantin Isvoranu și Alexandru Marghiloman, îmbrăcați cu jachete roșii, șepci negre, trâmbița la spinare și cisme de lac, călări pe cai superbi așteptau toate echipagiile pe drumul Heistrăului.

Bestia era locotenentul Mihail Laptew care trecu repede cu iuteala fulgerului. Goana a durat 2 ore.

După aceea doamnele au scoborit din trăsuri, domnii le-au dat brațul și toată această lume aristocrată a intrat în pădurea Băneșei unde s'a mâncat, s'a băut și s'a dansat.

Dar ce lume a vremurilor pierdute acum în besna trecutului?...

Principesa Urusof, principesa Ferdinand Ghica, D-na Lili Bălăceanu, D-soarele Laptew, d-na Petre Grădișteanu, d-na Scarlat Ferikidi, d-na Isvoranu, etc.

Vânătoarea a fost condusă de Alexandru Marghiloman.

CAMERELE DE REVIZUIRE

— Lupta electorală pentru Camerele de revizuire este foarte vehementă. Partidul conservator, înțelegând că revizuirea legii electorale și desființarea restrânsului colegiu I înseamnă o grea lovitură pentru el, face mari eforturi ca să biruiască.

Pentru întâia oară de când au venit liberalii la putere, întreaga opoziție se coalizează și retrage lui Ion Brătianu încrederea. Până aci aproape toată lumea politică era de acord cum că omul situațiunii este Ion Brătianu; acum, însă, se dă lupta de răsturnare.

Ion Brătianu începe să fie numit „dictatorul”, vice regele și „Vizirul”. Toate ziarele opoziției iau tonul violent și chiar injurios, însăși *L'Independance Roumaine*, cum am mai spus, trece de la tonul moderat și curtenitor de opoziție la tonul violent al ziarelor românești.

Opoziția știa bine că nu va dobândi majoritatea în alegeri dar voia să ia lui Brătianu puțința de a dobândi cele 2 treimi necesare spre a face revizuirea.

Alegerile se fac în mijlocul protestărilor zgomotoase ale opoziției care se plânge de ingerințe.

Colegiul I de Cameră din București e luat de guvern cu cea mai mare greutate, Ion Câmpineanu, candidatul guvernului trece cu 223 voturi contra lui Gheorghe Vernescu candidatul opoziției care întrunește 220. Dar la Senat Vernescu e ales la colegiul I cu mare majoritate împotriva lui Beizadea Mitică Ghica fostul președinte al Senatului.

La Iași opoziția biruie aproape pe toată linia, opoziția mai ia câteva locuri în restul țării dar guvernul dobândește o majoritate zdrobitoare de cel puțin șapte săptămâni, astfel că revizuirea este asigurată.

Acum opoziției nu-i mai rămâne de cât să recurgă la arma atât de obicinuită în luptele noastre politice: retragerea din parlament.

Din această cauză lupta se va da în amândouă Camerele, numai între cele două fracțiuni ale partidului liberal: fracțiunea radicală a lui C. A. Rosetti și fracțiunea conservatoare a lui Ion Brătianu.

Dumitru Brătianu, căzut la Cameră, este ales la colegiul 2 de Senat din Argeș pe lista guvernamentală. Dumitru Brătianu adresează o scrisoare alegătorilor săi spunându-le că, ales în aceste condițiuni, nu poate primi mandatul. Și Dumitru Brătianu nu va face parte din Camerele de revizuire. Iar din ceasul acesta fratele mai mare al primului ministru va deveni, din zi în zi, tot mai ireductibil opozant.

Două amănunte ale acestor alegeri: întâiul este acela că Gheorghe Panu, mai târziu director al ziarului *Lupta* și șef al partidului radical, este ales pentru întâia oară deputat. El e trimis în Cameră de către colegiul al 4-lea de Iași și va figura în grupul înaintat al lui C. A. Rosetti.

Al doilea amănunt e că generalul Dimitrie Leca, președintele fostei Camere, cade în județul său la Bacău, așa că guvernul e silit să-l aleagă la colegiul al 4-lea de Prahova.

Opoziția e se sfărâmată din alegeri, ea nu poate obține de cât 13 mandate la Cameră și 11 la Senat. Înțelegând că nu mai poate juca nici un rol activ în Camerele acestea și că revizuirea legii electorale nu o mai poate împedea, ea se retrage atât

din Cameră cât și din Senat, trei zile după deschiderea parlamentului în ziua de 10 Mai, mai înainte chiar de alegerea biurourilor.

Retragerea din parlament este motivată de faptul că alegerile nu au fost libere.

Actul de retragere este semnat de Nicolae Blaremburg, Lascăr Catargiu, N. Drosu, A. Gheorghiu, Al. Lahovary, General G. Manu, Lascăr Rosetti, George Vernescu, Christian Tell, M. Cogălniceanu, D. S. Cesianu, Gr. Peucescu.

Junimiștii nu s'au asociat acestora și au rămas în parlament. Tot la fel nu s'au asociat nici fracțiunii moldoveni în cap cu Nicolae Ionescu fiindcă ereau revizionisti.

O MANIFESTAȚIE IREDENTISTA

La Cameră, în comisiunea de revizuire sunt aleși: General D. Leca, Iancu Sturza, N. Gane, Agarici, Berendeiu, N. Voinov, P. Cazotti, C. A. Rosetti, Anastase Stolojan, C. Nacu, Al. Papadopolu Calimachi, I. Poenaru-Bordea, Nicolae Ionescu, Emil Costinescu și V. Lascar.

Gheorghe Panu, rămas în balotaj cu V. Lascăr, este bătut la al doilea scrutin și nu intră în Comisia de revizuire.

Majoritatea Comisiunii nu este favorabilă unei revizuii radicale, nici colegiului unic susținut de Rosetti, nici unei legiuiri de presă prea largi. Camera este mai mult aplecată să facă o revizuire pe baze conservatoare. De aceea alegerea membrilor comisiunii care să redacteze proiectul noii Constituții, e semnificativă. În adevăr, pe când generalul Leca, care cu câteva zile mai înainte rostise un discurs violent împotriva socialiștilor care „mănâncă biftec și beau șampanie” — aluzie la fii lui C. A. Rosetti — este ales cu 87 voturi, C. A. Rosetti președintele Camerei nu trece de cât al optulea pe listă cu 70 voturi. Înaintea lui, cu mai multe voturi, sunt aleși oameni fără nici o însemnătate precum P. Cazotti și alții.

Situația se deservă în Cameră; în curând C. A. Rosetti va fi pus în minoritate hotărâtă.

Un incident care emoționează. La Iași este inaugurată statuia lui Ștefan cel Mare, la care solemnitate asistă și regele. Cu acest prilej senatorul Petre Grădișteanu rostește un discurs spunând că, din Coroana de oțel mai lipsesc câteva pietre nestimate; urează regelui Carol ca să le câștige. Bine înțeles Grădișteanu făcea aluzie la provinciile subjugate.

La București mare emoție, la Viena și la Pesta emoția încă și mai mare.

Ziarele conservatoare exploatează incidentul iar *L'Independance Roumaine* care e câștigată cu desăvârșire politicii rusofile, atacă Austria și toarnă untelemn peste foc.

La Iași au vorbit: Nicu Ganea membrul din Comitetul statuii, Leon Negruți primarul Iasilor, C. A. Rosetti președin-

tele Camerei, D. Sturza din partea Academiei, Nicolae Ionescu, care singur nu și citește discursul, B. P. Hasdeu din partea tineretului oltenesc.

Cuvântarea lui Leon Negruți a fost foarte apreciată, această cuvântare a început cu vorbele: „Mărirea de față salutăm mărirea trecută”.

La banchet au vorbit mai mulți oratori iar seria toas-turilor a încheiat-o Petre Grădișteanu care a spus că „bea pentru toți absenții, pentru Regina mai întâi, pentru președintele consiliului și pentru toți miniștri care nu sunt de față și, în sfârșit pentru provinciile surori ale regatului nostru, precum Bucovina, Transilvania și Banatul care, din nenorocire, lipsesc Coroanei regale, dar care nu vor lipsi poate în totdeauna”.

Apoi, adresându-se regelui, i-a spus: „Coroana Majestății Tale e frumoasă, Sire, dar îi lipsesc câteva perle; fie ca într-o zi să le aibă”.

Regele a ciocnit paharul cu al lui Petre Grădișteanu, apoi s'a dus și i'a strâns mâna în mijlocul aplauzelor furtu-noase a 500 oaspeți.

Într-o scrisoare adresată ziarului *România Liberă*, Grădișteanu rectifică darea de seamă a ziarelor adăugând că a vorbit astfel:

— „Sire, sunt mulți cari lipsesc de la această masă și care ar fi dorit să fie, aceștia vă iubesc, Sire, ca și noi toți căci ei văd în Majestatea Voastră, nu pe Regele României ci pe Regele Românilor. Și cu ajutorul lor Majestatea Voastră va recuceri pietrele nestimate ce lipsesc încă la Coroana lui Ștefan cel Mare”.

Aceste cuvinte au provocat o furtună mare în toate ziarele austro-ungare. Nu este ocară pe care aceste foi să nu o arunce asupra Românilor, cele mai șovine amenință cu pedepsirea României, altele cer o intervențiune diplomatică energică.

În sfârșit intervenția diplomatică se face, iar guvernul este silit să publice un *Comunicat* în care spune că vorbele lui Grădișteanu n'au fost rostite astfel precum le-au reprodus ziarele, că Grădișteanu nu avea nici o calitate oficială la acel banchet, că toastul acestui domn nici n'a fost reproduș în „Monitorul Oficial” și că afacerea este, atâtăta numai de ziarele dușmane țării”.

Și, în adevăr, peste câteva zile, Emil Galli proprietarul ziarului *L'Independance Roumaine* este expulzat din țară.

— Dar relațiile noastre cu Austria nu sunt de loc bune, zilnic ele se înrăesc.

Mai întâi avem chestiunea Dunărei care nu e încă rezolvată. Avem apoi toastul lui Petre Grădișteanu la Iași, avem un incident de graniță la Ițcani unde grănicerii austriaci, mai mulți la număr, au atacat grănicerii noștri, i-au lovit și i-au arestat, avem în sfârșit cazul generalului Belgian Brialmont.

Generalul Brialmont, o autoritate în materie de fortifi-

cații, chemat de guvernul român, a venit în România spre a redacta planurile fortificărilor Bucureștilor și alte fortificații. Imediat mare emoție în Austro-Ungaria. Austro-Ungaria intervine la Bruxelles și întreabă dacă guvernul belgian a autorizat pe generalul Brialmont — care era militar în activitate — să meargă în România. Răspunsul e că generalul Brialmont a lucrat fără să ceară voia guvernului său. Și generalul e pedepsit fiind pus în disponibilitate.

* * *

— Un incident foarte penibil în lumea literară, toți intelectualii sunt foarte mâhniți unii foarte indignați.

O nenorocire s'a întâmplat, marele poet Eminescu a înebunit. Toată lumea, prieteni și dușmani, deplâng această catastrofă. Numai un rival în literatură, poetul Alexandru Macedonschi, face excepție. În revista *Literatorul* pe care o dirige, el scrie următoarele versuri:

EPIGRAMA

*Un X... pretins poet — acum
S'a dus pe cel mai jălnic drum,
L'aș plânge dacă 'n balamuc
Destinul său n'ar fi mai bun.
Căci, până eri, a fost năuc
Și nu e azi de cât nebun.*

Indignarea în cercurile literare și zărilor e mare. Grigore Ventura publică în *L'Indépendance Roumaine* o scrisoare de dezaprobare intitulată *O infamie*.

Atunci această afacere a provocat indignare, dar erau mulți cari credeau, ca și Macedonski, cum că Eminescu e un pretins poet. Era patima politică care lovea în Eminescu reacționarul și redactorul *Timbului*. Cine ar mai putea îndrăzni astăzi același lucru?

* * *

— În toamnă se deschide Expoziția Cooperatorilor. Inițiatorul și animatorul este Dimitrie Butculescu care, un număr de ani de aci înainte, va fi un energie luptător pentru cauza economică a României.

Expoziția este instalată pe un loc viran în Calea Victoriei, aproape de cofetăria Nestor, acolo unde astăzi este o clădire cu două etaje.

Expoziția era doar o minatură mai ales din cauza spațiului restrâns pe care se afla instalată. Totuși multe produse românești erau acolo iar munca națională a fost bine reprezentată.

* * *

— Camerele redeschizându-se începe lupta pentru revizuire. În majoritate parlamentul este ostil ideilor radicale ale lui C. A. Rosetti. Din această cauză Rosetti demisionează de la președinția Camerei iar generalul Leca e ales în locul său.

Bine înțeles din ziua aceasta legăturile de prietenie, vechi de patru zeci de ani, dintre Rosetti și Ion Brătianu încep să se desfacă.

Puține zile după demisiunea lui Rosetti Camera se împarte în două tabere: liberali moderați cari urmează pe Ion Brătianu, și liberali radicali cari urmează pe C. A. Rosetti. Aceștia din urmă sunt cei mai puțini. Întâia ciocnire se dă între Ion Brătianu și Gheorghe Panu, debutant în parlament. La admonestările acri ale primului ministru, Panu, răspunde întepat cum că, dintre toți șefii partidului liberal, C. A. Rosetti este singurul care știe ce vrea. De acum spărtura dintre cele două tabere se lărgeste mereu.

Dar prăpastia din Cameră se face și afară, guvernul vrea să distrugă roșezismul, tineretul liberal cere să intre în rânduri și să scoată din circulație pe bătrâni. Cu scopul acesta consiliul comunal ales, nici de un an, e dizolvat.

* * *

— Marele eveniment teatral este apariția pe scena teatrului Național a *Noptei Furtunoase* a lui I. Caragiale. Reprezentarea piesei, datorită stăruințelor lui Vasile Alexandri care e membru în Comitetul Teatrului, provoacă un scandal general. Aproape toți criticii, toate penele competente, toți oamenii de teatru, toți oamenii de gust înaltă mânăile la cer și și astupă urechile ca să nu mai audă.

Claymoor scrie în *L'Indépendance Roumaine*:

— „A l'Opéra la saile est superbe une vraie serre Les loges apparaissent comme des jardinières, d'où se dressent les fleurs les plus enivrantes.

Dans les fauteuils tout un essaim de papillons attirés par le parfum et la lumière.

Le samedi a été pris comme jour pschutt par le monde v'ian.

Și, după această ameteală de vorbe și după aceste copilării care astăzi ne-ar face să ne ținem coastele, urmează:

— „N'est il pas navrant de voir madame Romanesco, si bien dans le *Supplice d'une femme*, une jeune ingénue de grand talent, jouer le rôle trivial de saute ruisseau dans *Noptea Furtunoasă*? Et dans quel travestissement, bon Eteu!”

Noaptea Furtunoasă, care, la 1883 erea privită ca o rușine și o trivialitate, astăzi este una din marile valori ale literaturii noastre dramatice!

* * *

— Consiliul comunal din București este dizolvat cu raport motivat sub acuzațiunea malversațiunilor. Afacerea face zgomot, Camera numește chiar o comisie de anchetă parlamentară.

Guvernul are acum o linie de conduită: desființarea întregii vechi falange liberale, cu toți Serurii, Mavrușii, Veniamin Hernii, Pană Buescu, etc., și aducerea la suprafață și onoruri tineretului.

Spre a începe toți șefii legiunilor gardei naționale, care mai exista încă, sunt înlocuiți cu oameni noi. Dar situația tot nu este destul de netedă, fiindcă, pentru demnitatea de primar sunt doi candidați foarte serioși, unul este Nicolae Flea, cel l'alt este Doctorul Sergiu.

Opoziția conservatoare și vernescană nu participă la alegeri din tactică, interesant era ca câinii lui Orole să nu se împace văzând lupul conservator. Pentru ca liberalii să se mănânce între ei și să se uzeze opoziția se abține.

Spre a compensa pierderea vechilor cadre liberale, guvernul face apel la intelectualitatea junimistă. Ziarul *România Liberă* aprobă dizolvarea consiliului comunal și... are candidații săi pe lista viitorului consiliu. D. Aug. Laurian, directorul *României Libere*, este ales pe lista oficială.

ANUL 1884

— Alegerile comunale se fac și în capul listei este ales Eugeniu Stătescu, desemnat pentru demnitatea de primar dar Stătescu nu primește. Lupta se dă, după aceea, între Flea și doctorul Sergiu. Pentru motive politice, Ion Brătianu alege pe Flea, însă majoritatea consiliului comunal nu l'agreaază. După multe târgueli Nicolae Flea este ales primar cu 15 voturi din 27 votanți fiind și 3 consilieri absenți.

În realitate Flea n'are majoritatea din numărul de 30 consilieri căți compuneau consiliul, dar avea majoritatea — o foarte slabă majoritate — din numărul consilierilor prezenți.

* * *

— În luna lui Ianuarie a murit Vasile Boerescu fost ministru de externe, profesor la facultatea de drept din București, unul din oamenii frunțași ai epocii sale. Când a murit stetea de câțva timp în neactivitate, atât din cauza neîrîtei

de care suferea cât și din cauză că în chestiunea Dunărei nu avusese mâna fericită în calitate de ministru de externe.

* * *

— Începând în Cameră dezbaterile asupra revizuirii Constituției, agitația începe și afară.

Dumitru Brătianu, ales deputat de colegiul I de Argeș, refuză din nou mandatul, sub cuvânt că acea Cameră erea aleasă prin fraudă.

Adresează țarei un apel care sfârșește cu vorbele „*Jos regimul corupțiunii și al minciunii*!”. Erea același Dumitru Brătianu care, fiind chemat dela Constantinopol în anul 1881 ca să ia frânele guvernului, a rostit în Cameră un discurs care a făcut senzație și a culminat cu vorbele: „*Hoții la pușcărie, oamenii de treabă la lucru*!”.

Dumitru Brătianu n'a stat la lucru de cât un mic număr de săptămâni.

În urma scrisoarei lui Dumitru Brătianu intră în scenă prințul George Bibescu care, sub titlul *Reforma*, cere tuturilor nuanțelor opoziționiste să-și dea mâna pentru ca, sub un singur șef, să plece la luptă pentru răsturnarea guvernului și reformarea moravurilor politice. Candidatura prințului Bibescu la șefia întregii opoziții erea astfel pusă, dar apelul n'a avut alte urmări de o cam dată. Prințul erea bănuît că manevrează pe contul Rusiei de aceea lumea politică a stat în rezervă.

* * *

— În Februarie 1884, a murit la vârsta de 77 ani, generalul Constantin Tell, fostul membru al Comitetului revoluționar de la 1848, de mai multe ori ministru și membru al partidului conservator.

Lui Tell i s'au făcut funeralii naționale, Ion Brătianu a mers în urma cortegiului.

* * *

— Un incendiu distruge redacțiunea și atelierul tipografic al ziarului *Românul*. Rosetti erea sărac și n'avea alt mijloc de traiu de cât ziarul său. Atunci s'a format un comitet care să-i adune o sumă care, purtând numele de „*Recompensă Națională*”, să îi fie oferită. Comitetul era compus din: Prințul Grigore Sturza, general Haralambie, Dumitrie Giani, Ștefan Ioanide, V. Al. Urechia, Stancu Becheanu, G. Cantili, I. I. Manoach, D. Pruncu, Al. Băicoianu, C. Nacu, P. Enciulescu, Anton Carp, D. Bilcescu, doctor Marcovici, Pană Buescu și bancherul Mauriciu Blank.

C. A. Rosetti, printr'o scrisoare publică, a refuzat categoric acest dar.

* * *

— Un fapt picant și edificator pentru regimul electoral cenzitar al epocii.

În urma retragerii lui Gheorghe Vernescu din parlament, a rămas vacant colegiul I de Senat din Ilfov. Colegiul fiind convocat Vernescu face un apel către alegători ca să se abțin: candidatul guvernului este un domn Solacolu. Dar la vot, din 200 alegători înscrși, agenții nu pot aduce de cât 12 alegători din care 8 votează pentru Solacolu și 4 votează alb. Colegiul I de Senat din Capitala țării, a rămas atunci reprezentat de către un domn care întrunise 8 voturi din 200 înscrși.

Și tot mai erau oameni cari nu primeau reforma legii electorale propusă de C. A. Rosetti.

Bine înțeles cetățeanul Solacolu n'a putut fi senator fiindcă nu putuse întruni quorumul cerut de lege.

* * *

— Un mare eveniment teatral. Joi la 22 Martie se reprezintă pentru prima oară *Fântâna Blanduziei* a lui Vasile Alexandri.

Distribuția e următoarea: Horațiu—C. Notara, Meceni—Petre Velescu, Postumiu—Ștefan Iulian, Scaurus—I. Cristescu, Zoil—D. Rașianu, Glutto—M. Mateescu, Hebreu—I. Petrescu, Gallus—Vasile Hasnaș, Neera—Amelia Nottara, Getta—Aristita Romanescu.

Dintre toți acești interpreți, nu mai trăiesc astăzi la 1927 de cât doi: Notara și Iancu Petrescu.

* * *

— În noaptea de Vineri 23 Martie spre Sâmbătă, a luat foc aripa dreaptă a Palatului Universității despre strada Academiei.

Focul, care clocise toată noaptea, a izbucnit către dimineață și a dat alarma în tot orașul. În câteva minute bulevardul era plin de lume. Primul ministru a fost unul dintre cei dintâi la fața locului.

Doi pompieri și locotenentul Albu, prinși în incendiu la etajul de sus, au fost salvați cu ajutoare de jos. Cei doi pompieri au sărit într'un cearșaf ținut de pompieri, iar locotenentul Albu a legat sus furtunul unei pompe și s'a lăsat în jos pe el.

Focul, foarte violent, s'a propagat repede. El a consumat, din nenorocire, și lucruri de mare valoare. Școala de Belle Arte a ars cu multe desene, modele, tablouri și amintiri, dar mai dureroasă a fost pierderea întregii colecțiuni botanice a doctorului Brânză. Dimineața profesorul era pe trotuar plângând ca un copil când și-a dat seama că rodul atâtor ani de muncă a fost mistuit în câteva clipe.

Acest sinistru era datorit incuriei. Sub același acoperă-

mânt, unde erau înmagazinate atâtea lucruri de valoare, muzeul de antichități, Școala de Belle Arte etc. etc., locuiau mai toți servitorii cu familiile, cu bucătăriile, cu spălătoriile și cu toată neglijența culpabilă de la noi. Și afară de asta, în acest palat nu era nici măcar o gură de apă.

* * *

În sfârșit intrăm în chestiunea cea mare: revizuirea Constituției. Dar în același timp începe și marele proces de descompunere al majorității: legătura de prietenie între C. A. Rosetti și Ion Brătianu e sfârșită.

Pe un lucru de nimic Ion Brătianu prezintă demisiunea Cabinetului. Ce se întâmplase? Raportul Comisiunii pentru revizuire fiind depus, Ion Brătianu cere ca discuția să înceapă a doua zi. C. A. Rosetti se scoală și spune că, a doua zi nu e cu putință, căci raportul trebuie studiat. Cere, dar, ca discuția să înceapă a treia zi. Cu 57 voturi contra 48 Camera dă dreptate lui Rosetti. Iar Brătianu demisionează.

A doua zi Camera, cu 89 voturi acordă încrederea guvernului, însă C. A. Rosetti, cu puținii lui amici, se abțin. Situația e categorică: în partidul liberal nu mai e unitate.

Dacă defectiunea lui Dumitru Brătianu n'a produs mare pagubă lui Ion Brătianu, cu defectiunea lui C. A. Rosetti e cu totul altceva. De îndată se creiază în țară o atmosferă nouă, așa că toți democrații, toți tinerii cu idei înaintate care acordau încă încredere guvernului liberal, din antipatie sau neîncredere pentru conservatori, acum trec francamente în opoziție.

Demisiunea lui Ion Brătianu produsă în urma votului Camerei de care am vorbit, a fost precedată de un număr de cuvinte amărâte pe care le-a rostit atunci. Aceste cuvinte au rămas în istorie.

Necăjit pentru că majoritatea a putut da un vot împotriva dorinței sale, Ion Brătianu a strigat:

„Am suportat atâtea abuzuri, am răbdat asasinat și a seasta numai pentru ca să se poată face revizuirea. Astăzi văd că revizuirea nu se poate face așa după cum doresc, sunt obosit și nu mai am rațiunea de a sta la putere”.

În urma acestor cuvinte Camera și Senatul au dat lui Brătianu voturi de încredere.

* * *

La Cameră se începe discuția revizuirii.

Min. Maiorescu se declară antifrevizionist, el nu admite revizuirea legii electorale.

Art. I este astfel redactat:

„Regatul României cu tot teritoriul său de dincoace și de dincolo de Dunăre, constituie un singur stat indivizibil.”

Maiorescu combate redactarea întrebând ce caută Dunărea aci.

A vorbi de România de dincoace și de dincolo de Dunăre, asta însemnează că am renunțat la Basarabia. Deputatul junimist propune o altă redacțiune care se votează cu unanimitate de 123 voturi, mai puțin votul lui Iepurescu de la Vlașca. Noua redacție este:

„Regatul României și districtele sale de dincolo de Dunăre formează un stat indivizibil“.

Discuția asupra revizuirii se oprește în loc când vine în dezbatere chestiunea cea gravă a libertății presei. Aci ciocnirea se produce direct între C. A. Rosetti, care e partizanul celei mai largi libertăți, și Ion Brătianu care cere îngrădiri.

Vacanța Paștelui dă câteva zile răgaz luptătorilor.

* * *

— Duminică 8 Aprilie, Circul Sidoli, instalat pe Bulevardul Elisabeta, — acolo unde este astăzi Cinema Central și Vlaicu, tot acolo unde a ars și Circul Cremser, s'a prăbușit asupra publicului.

Am alergat unul dintre cei dintâi la locul catastrofei.

Cercul era o instalație primitivă învelit cu pânză dar destul de încăpător.

Era ziua întâia de Paște și circul gema de lume; d'abia se jucase 4 numere din program și, pe la orele 9, din cauza unei furtuni, marele catart din mijloc care susținea pânza se rupse și întregul cort căzu asupra publicului.

Ori cineși poate închipui ce a urmat.

O doamnă Hemperle a fost ucisă. Mai multe persoane au fost rănite, unele chiar grav, altele călcate în picioare. Femeile, mai ales, au avut mult de suferit. Dintre cei ușor răniți au fost și generalul Haralambie și Alexandru Marghiloman. Incendiul care se declarase, a fost ușor localizat.

* * *

— La jumătatea lui Aprilie au sosit în București Arhiducele Rudolf, moștenitorul tronului Austriei și soția sa, arhiducesa Ștefania. Arhiducele și soția au sosit cu vaporul la Giurgiu, de unde cu trenul au venit la București. Regele Carol și Regina Elisabeta au așteptat pe oaspeți la Comana.

De la gara Filaret la Palatul regal Regina și arhiducesa au mers în trăsură închisă, regele și arhiducele în trăsură deschisă, amândouă înhamate a la Daumont.

Au fost prânzuri, serbări și un mare bal la Teatrul Național. Revista militară hotărâtă la Băneasa, nu s'a putut face din cauza ploaiei. După încetarea ploaiei defilarea s'a făcut prin fața Palatului regal; regele și arhiducele luând poziție în fața

corpului de gardă. Au defilat toate trupele prezente în Capitală din Corpul 2 armată.

Regina și arhiducesa au primit defileul de la una din ferestrele palatului.

Balul de la Teatrul Național a fost organizat cu o intenție deosebită; toate doamnele erau în costum național românesc.

În vestibul prințul Dimitrie Ghica înconjurat de unii dintre miniștri și alți demnitari, a primit pe regele care dădea brațul arhiducesei, iar regina era la brațul arhiducelui.

Regina ca și arhiducesa erau în costum național românesc. Această punere în scenă avea de scop să facă pe arhiduce simpatic în România și să ametească pe români spre a uita și chestia Dunărei și soarta românilor subjugăți în Austro-Ungaria.

Zadarnice încercări cari nu puteau înșela pe nimeni. Arhiducele Rudolf, de altfel nici n'a domnit căci a avut un trist sfârșit la Mayerling.

* * *

— În timpul vacanței de Paște partizanii colegiului unic, adică rosetiștii, întreprind o campanie de întruniri prin țară în favoarea ideii lor, dar fără ecou; publicul nu era copt pentru această reformă. În același timp opoziția retrasă din parlament, înțelegând că retragerea ei se arată ridicolă dacă nu e urmată de o acțiune extraparlamentară, convoacă în seara 18 Aprilie o întrunire publică în sala Bossel. Au vorbit Nicolae Blaremburg, Gheorghe Vernescu, Al. Lahovari.

Opoziția pusese la cale o manifestație de stradă la orele 12 din noapte, după eșirea de la întrunire. Toată organizația era a prințului Bibescu care se înscrisese oficial în partidul liberal conservator, și luase comanda acțiunii. Intervenind armata și poliția au fost mari dezordini de stradă.

Manifestanții aveau consemnul să invadeze curtea Palatului regal și să manifesteze zgomotos. Primul ministru prezent, a dat fuga la Palat, unde în scurt timp au sosit miniștrii Kișu și Voinov cât și alți demnitari și militari. Regele, sculat din somn, a fost pus în curent cu intențiile opoziției, pe când afară se dedeau lupte între agenții acesteea și forțele polițienești.

În sfârșit, pentru a împrăstia mulțimea care nu voia să golească Piața Teatrului, în ciuda șarjelor jandarmilor călări comandați de maiorul Fănuță, fură aduși măturătorii primăriei cari, cu măturile lor, înălțară nouri de praf în văzduh. Mulțimea asfixiată se împrăstie repede și manifestația încetă.

Dar Clubul Conservator întreține și mișcarea printre studenți.

MIȘCAREA STUDENȚILOR

La Facultatea de medicină din București o mișcare de nemulțumire se manifestă în contra unora dintre profesori, mai ales în potriiva profesorului doctor Grigore Romniceanu. Aceasta prin anii 1883—1884.

În acelaș timp pătrund în facultate și ideile socialiste. Este de notat că mediciniștii au fost aceia cari fură mai întâiu influențați de socialism.

Mediciniștii se plâneau în potriiva mijloacelor acestui profesor. Elevii cari nu știau răspunde repede și bine, atât la cursul dela facultate cât și la clinica spitalului, erau ofensați cu apostrofe violente. Se spunea — și acesta e bine de cunoscut ca document al epocii, — că pe la anul 1883 și pe la 1884, studenții universitari cari răspundeau greșit și dovedeau lene sau lipsă de inteligență la studiu, erau scoși din bancă și puși la genunchi într'un colț al sălei. Este demn de notat, nu numai pentru că se puteau găsi profesori capabili de a-și înjosi astfel elevii, dar, mai ales, fiindcă se găseau studenți cari se lăsau pedepsiți în felul acesta. Da, studenții universitari aveau lășitatea de a se așeza pe genunchi în fața colegilor lor, iar cei l'alți studenți tolerau fără să protesteze.

Mai este încă ceva de notat, anume că, pe porțița pe care au pătruns ideile socialiste în facultate, a pătruns și sentimentul demnității și spiritul de revoltă. Într-o bună zi studenții au înțeles să nu mai tolereze acest tratament și s'au pus în grevă.

Greva în contra profesorului Grigore Romniceanu a ținut în agitație facultatea timp de mai bine de un an. Un număr de studenți erau personal țintiți iar unii din ei, precum: Dumitropolu, Theodor Crănescu, Emil Frunzescu, etc., au fost siliți să părăsească facultatea. Unii s'au dus la Paris ca să obțină diplome, alții au trecut la facultatea de drept.

Studenții facultății de medicină se adunau acum de mai multe ori pe săptămână, unde veneau și mulți studenți dela alte facultăți. Agitațiunea o întreținea elementul socialist din universitate, precum și un număr de studenți conservatori cari, agitând în contra profesorului Romniceanu, agitau împotriva guvernului Brătianu. Aceasta fiindcă d-rul Romniceanu era deputat și corifeu liberal.

Intrunirile se țineau la sediul Societății studențești „Unirea”, strada Colței No. 30, acolo rosteau cuvântări fulgerătoare studenții: Stăncescu, Spiridu, Inotescu, Bănu, Frunzescu, Ghica-Simonescu, Costică Iliescu, Jano Iancovescu, Paul Scorțeanu, Gogu Florian, Costică Rădulescu, N. Maimarolu, autorul acestor rânduri, etc. etc.

Pe lângă studenții convinși și indignați erau și studenții agenți ai clubului conservator. Fiindcă trebuie să se știe că, pe vremea aceea, cele două partide de guvernământ întrebuintau, rând pe rând, pe studenți ca element de agitație în

contra guvernelor. Și în agitația în contra d-rului Romniceanu clubul conservator juca un rol activ.

Pe vremea aceea la clubul conservator acțiunea era condusă, cum am spus, de prințul Gheorghe Bibescu.

Agitația studenților mediciniști se complica, în timpul acesta, și cu alte elemente de agitație. De astă dată opoziția conservatoare puse mâna pe o chestie națională pe care o specula contra guvernului prin canalul studenților. Iată despre ce fu vorba:

La Cluj se întâmplase o ciocnire între studenții români și studenții unguri. Studenții unguri, în majoritate, bătură pe români, și-i izgoniră din universitate; o parte dintre români fură eliminați, iar cealaltă parte împedicată de a frecventa cursurile. Injurii, batjocurile, loviturile așteptau pe fiecare student român care se arăta.

Studenții și publiciștii ardeleni, Secășanu, Ocășanu, Droc-Bănciulescu și alții se puseră în capul agitațiunei. Studenții dela toate facultățile se mișcară de astă dată.

O întrunire publică, afățată, firește de la clubul conservator, fu convocată. Această agitație făcea parte din acțiunea extraparlamentară a opoziției retrasă din Cameră.

Studenții conservatori, cari primeau instrucțiunile și chiar subsidiile de la clubul conservator din casa Mandy, împingeau în totdeauna la violențe. În seara aceea consensul erea că studenții, după întrunire, să iasă în stradă, să treacă pe la legatia austro-ungară, să huiduiască și să spargă geamurile. Dar poliția, care, și ia, avea printre studenți spionii ei, știa ce se plănuiise, de aceea pe de o parte a vestit Legatia din strada Vienei — astăzi strada Wilson — ca să închidă mai de vreme porțile, apoi forțe polițienești au fost aduse în apropiere spre a interveni la nevoie și imediat.

Intrunirea s'a ținut în sala Carpați, acolo s'a votat o Moțiune de protestare contra celor petrecute la Cluj, Moțiune ca a fost, în urmă, semnată de sute de studenți. Apoi studenții mea a redactat următoarea adresă către studenții Români din Cluj:

„Fraților noștri,

Studenți Români din Cluj,

Știrea lașului atentat îndreptat în potriiva voastră de către sugrumătorii neamului românesc a umplut de amărăciune și de indignare inima tinerimei universitare din București.

Dar să nu vă coprindă desnadejdea, căci loviturile dușmanilor voștri nu vor avea alt rezultat de cât să grăbească ziua când vom trece muntii spre a lupta alături de voi spre a sfărâma jugul ce vă apasă, după cum voi ne-ați trimis pe Gheorghe Lazăr spre a lupta lângă noi pentru regenerarea României.

Dar până ce ne vom putea da mâna pe deasupra Carpaților, până ce vom putea țese pe stindardul românismului cu-

vântul: „Dacia independentă“, până atunci, fraților scumpi inimilor noastre, luptați fără încetare. Nu obosiți, nu vă descurajați, apărați drepturile și pământul ce vi s'a luat, cu orice armă, de vreme ce toate armele sunt bune în mâinile apăsătorilor.

Faceți din fiecare casă o cetățue, din fiecare femeie o eroină, din fiecare copil un luptător, luptați, luptați fără preget și, când cea din urmă cetățue va fi luată, când cel din urmă voinic va cădea, când ultima armă va fi frântă, femeile și copii să se urce pe culmile munților ca.

Luând fulgerul din nouri

Și de sus din înălțime

Să-l arunce 'n ungurime.

Comitetul studenților bucureșteni

I. M. Iancovescu-Smeurat, Vasile Cârlova, Constantin Băcalbașă, Emil Frunzescu, Theodor Canari, Ghica Simionescu, Const. Iliescu.

Din acești 7 studenți au murit 4. Astăzi la 1927 mai trăiesc doi: Emil Frunzescu, avocat, șeful stenografiilor Senatului și autorul acestor rânduri.

Legatia Austro-Ungară a protestat energic pe lângă guvern cerând să se ia măsuri în potriva studenților cari au semnat protesturile în potriva faptelor de la Cluj. Imediat ministrul instrucțiunii a cerut rectoratului ca studenții vinovați să fie eliminați din Universitate.

În capul semnatărilor celorlalte manifeste, eram eu.

De acum agitația mediciniștilor în contra d-rului Romniceanu s'a contopit cu agitația naționaliștilor.

Spre a potoli fierberea care sporea, și tot mereu creștea, doctorul Romniceanu hotărî pe d-rul Severin, decanul facultății de medicină, și senator liberal, să convoace pe studenți în marele amfiteatru al facultății de drept spre a încerca să pună capăt agitației.

La ziua hotărîită amfiteatrul gema de studenți. Băncile din față erau pline cu studenții dela medicină, însă băncile din fund erau ocupate de studenți de la celelalte facultăți. Erau aci toți militanții și toți agitatorii.

Decanul dr. Severin — poreclit de mediciniști cu numele de „Moș Tăbărcă“ — intră legănându-se, — căci era scurt și borțos — urmat de secretarul universității, și se urcă la tribună. Dar n'apucă să spuie întâiele cuvinte și un zgomot drăcesc izbucnește:

— Jos, Moș Tăbărcă!

— Afară!..

— Hoor!..

Și o ploaie de pleznitori, aruncate din fundul sălei, încep să se spargă în peretele din spatele tribunei.

Ingrozit, zăpăcit, bietul moș Tăbărcă scobori repede cate-dra și fugi pe ușă, urmărit de huiduielile, țipetele și pleznito-

rile din sală, care acum răpăiau ca o descărcătură de mitralieră.

În altă zi a fost atacat însuși omul care era cauza acestei mișcări. Se știa că doctorul Romniceanu va veni la spitalul Coltea. Aci studenții îl așteptau. Manifestația era pregătită din vreme, camerele, coridoarele, curtea, erau pline de studenți. Când doctorul Romniceanu apărui, fu primit cu aceleași arătări de ostilitate. Însă Romniceanu era îndrăzneț și dărz. Rezista cu cuvinte violente dar, în fața numărului și a hotărârei manifestanților, fu silit să bată în retragere.

Repede se sui în careta care-l aștepta la poartă. După el studenții vociferau și amenințau, i s'au aruncat cu pleznitori în caretă, i s'au lipit pe spatele trăsuri afișe injurioase!

După ce d-rul a plecat în fugă, poliția înștiințată, veni în forță și ocupă curtea spitalului.

Noi studenții din agitație țineam cartierul general la cafenea Regală instalată sub hotel Regal în colțul str. Regale cu str. Academiei. Era o mare cafenea care cuprindea întreg parterul.

Un medicinist în fugă vine să ne anunțe, gâfâind, cum că la Spital a pătruns poliția și că bate pe studenți. Eram în cafenea vre-o 20; Nicolae Maimarolu, Costică Iliescu, Paul Scorțeanu, Iancovescu, eu și alții. Ne sculăm și plecăm în fugă, intrăm ca un vârtej în curtea spitalului Coltea, dar sub gangul turnului ne lovim de corifeii poliției de pe atunci: căpitanul Stănciulescu, comandantul jandarmilor pedestri, — un adevărat zbir care a sfârșit osândit pentru delapidare, — comisarul Coemgiopolu, un ercule, înalt de doi metri, ofițerul de sergenți Chipiliu, celebrul Mischiu alt ofițer de sergenți, etc.

Venirea noastră a reîncurajat pe mediciniștii înghesuți prin celule și coridoare. O explozie de vociferări izbucnește. Mediciniștii — în parte — reapar în curte o scurtă învălmășeală urmează, dar, liniștea se restabili. Emil Frunzescu, Petre Inotescu și Leon Constantinescu fură arestați.

Procurorul Chiru Economu veni la spital și arestă pe Emil Frunzescu care fu personal desemnat de d-rul Romniceanu cum că s'ar fi dedat la o brutală agresiune asupra sa.

Ceea ce este exact e că, atunci când poliția însoțită de vestiții bătăuși, porecliți mai târziu „cetățeni indignați“, au năvălit în curtea spitalului Coltea, studenții s'au apărat cu ce au putut, servindu-se de seringi cu acid sulfuric, ardei pișat, etc. În amestec d-rul Romniceanu a fost lovit la ureche și rănit.

Emil Frunzescu, acuzat că a lovit pe doctorul Romniceanu, s'a judecat până la Curtea de Casație unde a rămas osândit la 200 lei amendă pentru.. insultă adusă superiorului în exercițiul funcțiunii.

— Fierberea crește. Politica, nelipsită, ca în totdeauna, din mișcările studentești, întreține agitația.

În timpul acesta în parlament se discută revizuirea Constituției, iar agitația se întinde din cauza dezbaterilor asupra legii de presă.

Atitudinea lui C. A. Rosetti, influențează mult pe o parte din tineret, pe toți aceia cu idei înaintate. C. A. Rosetti, susține libertatea deplină a presei, el cere ca toate delictele de presă să fie judecate de jurați, el cere ca atacurile în contra familiei regale și a suveranilor străini să nu fie judecate de către tribunalele ordinare. Camera dă dreptate lui Rosetti.

La Senat ideea contrarie lui C. A. Rosetti triumfă.

Impotriva părerei rosetiste, adică a principiului libertății absolute a presei, se ridică cel mai cu autoritate jurist al partidului liberal, Eugeniu Stătescu. El, împreună cu Bozade Grigore Sturza propun și fac să se voteze un amendament care trimite atacurile în contra familiei regale și a suveranilor străini la tribunale. Teza contrarie o susțin senatorii: Mișu Schina, Nicolae Flea și alții.

La Cameră discuția asupra acestui amendament provoacă furtuna. C. A. Rosetti îl combate și face apel la Ion Brătianu, șeful guvernului, ca să apere libertatea presei. Ion Brătianu răspunde în mod evasiv, dar convingerea sa este pentru amendament. Atunci C. A. Rosetti, simțind că Adunarea va vota amendamentul Senatului, demisionează din Cameră ca o protestare.

Acest eveniment ne aruncase și pe noi, studenții cu idei radicale, în tabăra opoziționistă.

— Pentru ziua închiderii Camerelor care trebuia să vină peste câteva zile — la 6 Iunie —, se plănuiește o manifestație în contra lui Ion Brătianu.

Era o zi de Duminică plină de soare. Un număr de câteva sute de studenți, ne adunăm la societatea „Unirea”, unde se rostesc discursuri aprinse în contra guvernului.

Pe la orele 11 jum. ieșim în masă și ne revărsăm către Piața Teatrului, unde trebuia să se petreacă manifestația.

Pe piață găsim lume multă, iar balcoanele și ferestrele clubului conservator gemeau de frunțași ai partidului și alți membri. Aceștia erau inițiați și așteptau scandalul. Clubul conservator era instalat atunci în casa Mandy, acolo unde acum e un club de joc de cărți. Bine înțeles poliția și bătașii erau în păr.

Ion Brătianu apare în trăsură alături de generalul Dimitrie Leca, președintele Camerei. Un huiduit prelung izbucnește.

Brătianu oprește trăsura și chiamă un ofiter de poliție căruia îi dă un ordin: pe loc bandele, sergentii, agenții se napustesc asupra studenților și znopeala începe.

Unii studenți, precum Costică Rădulescu de la Pitești și Gogu Florian, au fost arestați pe loc. Costică Rădulescu a fost bătut măr.

Eu am fost arestat peste câteva ore în cafeneaua Regal, sub hotelul Regal.

Doi agenți de poliție m'au condus în cabinetul directorului de poliție, pe atunci Alecu Lahovary. Procurorul Anghel Solacolu m'a anchetat. Am fost întrebat câți bani am asupra mea. Am arătat că am 60 de lei.

Alecu Lahovary observă:

— Ciudat, și la alții doi s'a găsit aceeași sumă.

Eram bănuți că am primit bani de la clubul conservator.

Lahovary știa bine că eu nu eram conservator, dar avea în contra mea motive de ordin intim ca să spue o mică o-brăsnicie.

După anchetă suntem urcați în dubă și conduși la Văcărești.

Eram înăuntru cinci: Costică Rădulescu, Ion Iancovescu, Vasile Cărioia, Gogu Florian și cu mine.

În jurul dubei galopau jandarmii călări. De teama manifestațiilor studentești am fost conduși pe cheiurile Dâmboviței.

Costică Rădulescu, care era o natură de farsor, s'a vâlcărit în tot timpul parcursului, stând cu gura la crăpătura dubei și strigând:

— Săriți, fraților! că ne omoară! Săriți de ne scăpați!... Suntem studenți români!... etc.

În sfârșit ajungem la Văcărești.

Duba e descuiată, suntem scoborâți. Unul câte unul sărim sprinten, afară de Rădulescu care, făcând pe mortul, urmează să se vaite și este dus pe mâini!

Poarta Văcăreștilor se deschide!...

Și intrăm...

În cea dintâi curte vedem o mare desfășurare de forțe. Postul de gardă este întreg în picioare, soldați în cerc și cu arma la mână, d. director și d. grefier Luca Manovici. Acesta un tip despre care voi mai vorbi.

De ce această desfășurare de forțe militare? Iată ce se întâmplase.

Nu știu prin ce mijloc de comunicare deținuții de la Văcărești aflaseră că în București studenții au făcut revoluție, și se mai aflase că o mare parte din aceștia, fiind arestați, vor fi aduși la închisoare. Și deținuții erau hotărâți ca, în momentul în care studenții vor intra pe poarta Văcăreștilor, să se revolte și să încerce o evasiune generală.

Luca Manovici, care era foarte deștept și șiret, prinsese de veste. De aceea, pe de o parte, înainte de a fi aduși la închisoare, toți deținuții fură închiși prin dormitoare, iar nouă ni se făcu onorurile unei primiri ce nu era banală.

După formalitățile de rigoare la cancelarie, cu scotocelile prin buzunare, luarea banilor, etc., am fost puși la secret fiecare în câte o celulă. Și în seara aceea am prânzit cu câte o bucată de pâine cu o bucată de brânză telemea. Iar pentru

'distracție Lūca Manovici ne-a gratificat cu romane franceze de clasa III-a.

A doua zi de dimineată ni s'au deschis celulele. Ceilalți arestați, afară de Costică Rădulescu și de mine au fost duși la tribunal spre a depune ca martori în chestia dr. Romniceanu-Emil Frunzescu; eu m'am dus în celula lui Rădulescu — care încă zăcea pe coaste — spre a dejuna.

Dejunul fusese comandat la o cârciumă din fața temniței. O cutie cu sardele este deschisă. Trebuie să fi fost din alt secol căci untdelemnul era ranced. Apoi vin patru ouă fierte. Întâiul pute, al doilea este putred, din al treilea apare un pui mort. Cârciumarul, neavând ouă proaspete, ne vânduse ouăle răcite de la o cloșcă.

În urma ordinelor venite „de sus” suntem scoși de la secret și instalați în două camere mari. Eu sunt într-o cameră cu 4 paturi împreună cu Iancu Iancovescu, Gogu Florian și C. Costaforu.

Aci este și sala de mâncare a celor 7 deținuți fiindcă, cu Costică Rădulescu, Vasile Carlova și Christescu suntem, șapte.

Peste zi ne vine și un mosafir, acesta este Milone Lugomirescu care în ziare iscălea Baba Novak. Ce căuta Baba Novak care nu luase parte la mișcare — nefiind student — și nici nu fusese arestat? El spunea că a venit să ne ție de urât și că a fost introdus pe furis de directorul pe care îl cunoștea bine. Însă unii îl bănuiau de spionaj. Adică l'am bănuit toți fiindcă aducerea lui la Văcărești și instalarea în a doua cameră, împreună cu prietenii noștri, era făcută ca să fie bănuț.

Am stat 5 zile în temniță. Dar ce temniță veselă?...

Fruntașii partidului conservator în cap cu prințul Gheorghe Bibescu, ne-au trimis imediat sumedenie de bunătăți. Chilogramme de icre tescuite, șunci, prăjituri de la Capșa, pui fripți, ouă proaspete, sticle cu vin, duzini de butelii cu șampanie.

La ora dejunului și la ora prânzului o mare masă era întinsă în camera mea — fiindcă era cea mai mare — și aci mâncam cu toții plus doi militari condamnați cari și făceau osânda la Văcărești, plus Luca Manovici, prieten al nostru al tuturor.

Am spus că Luca Manovici era un tip. Foarte inteligent, foarte isteț, foarte boem, foarte original, dar și foarte vițios. Nu făcea sat nicăeri, ori în ce slujbă era numit, nu trecea mult și trebuia să facă o boroboafă. Era ceeace se chiamă un adevărat papugi de București.

Părăsind de vreme gimnaziul pentru ca să hoinărească prin cafenele, maidanuri, și alte localuri clandestine ale orașului, încercase de toate: fusese actor, ziarist, funcționar etc. Vorba lui: numai popă nu fusese.

Bine înțeles că a sfârșit prost răpus de mizeria fiziologică; a murit tuberculos. Dar mai înainte cu câțiva ani, de ași da

obștescul sfârșit a avut grija să se însoare și să facă și un copil.

Luca Manovici, în calitatea lui de secretar-contabil al închisoarei, ducea de nas pe director, care erea un om blajin și foarte de treabă. Luca îi spunea gogoși și îi făcea farse.

Am constatat imediat că, din fiecare duzină de butelii de șampanii, ne vâmuia câte șase. Când l'am tras la răspundere ne-a răspuns:

— „Regulamentul închisorei nu permite consumarea băuturilor spirtoase. Și atâta cât vă dau e numai pe răspunderea mea.

După masa de seară jucam cărți, făceam o partidă de Chemin-de-fer. Regulat Luca ne câștiga pe toți. Dar cum vedea că norocul i s'a oprit și îndată ce și făcuse portia, se scula, scotea pe streinii din odaie și ne înțuia, spunându-ne:

— Regulamentul închisorei...

Peste ora 9 nu mai pot lăsa ușile deschise“.

Noi râdeam și înghiteam.

De altfel eream serviți de minune. Aveam, nu mai puțin de trei servitori.

Un grec, osândit nu știu pentru ce, ne făcea cafelele turcești. Eșeau toate cu caimac și delicioase.

Un negru, fost în serviciul doamnei Petre Grădișteanu, arestat pentru furt, ne servea la masă, ne vâcsuia ghietele și ne peria hainele.

Un alt deținut mătura odăile și făcea paturile.

Când am eșit eream buimăciți!

Efectele deprimante ale detențiunei au fost de mult constatate. Întemnițarea celulară dezorganizează sistemul nervos, topește energiile, slăbește puterea de rezistență a voinții. Chiar o întemnițare de scurtă vreme și în condițiuni de quasi-libertate lasă urme. Numai după cinci zile de ședere la Văcărești, când am eșit pe calea Victoriei eream parcă străin între străini.

În urma scandalului din Piața Teatrului am fost destituit de la primărie. Primarul Nicolae Fleva, cunoscutul tribun al poporului, — titlu ce i se da mai mult în zeflemea — nu mă avea la stomach, de oarece mă privea ca pe un protejat al rivalului său la postul de primar, d-rul Sergiu — ceeace nu era adevărat. După scandalul din Piața Teatrului, a profitat de ocazie spre a mă înlocui.

Atunci s'a înființat „Societatea Capuținiștilor” cu sediul la Cafeul Regal.

Ce era Societatea Capuținiștilor?

Din această Societate făceau parte toți acei studenți lipsiți de ocupațiune, cari n'aveau asigurată hrana zilnică. Și eu, ca unul care din Iulie 1884 și până în Februarie 1885 când a apărut ziarul *Drepturile Omului*, n'am avut slujbă, — eram de drept membru al acestei societăți.

Președinte al acestei instituții a fost ales profesorul de

matematici, Nicolae Chirilov, un boem incorigibil, și un temperament nedisciplinat. Secretar fusese ales Luca Manovici.

Luca Manovici, prieten cu cei mai mulți dintre noi, n'a mai putut trăi închis cu slujba lui la Văcărești, după ce am plecat. Spiritul revoltat al nostru convenea de minune naturei lui fără disciplină, de aceea cum am plecat noi, a plecat și el. A venit după noi, — de și era sărac lipit, — și s'a instalat la Cafeneaua Regală ținută de către un evreu Roth, mai târziu administrator al mai multor ziare.

Rolul lui Manovici era să constate gradul de inanțiune al membrilor societății și dreptul lor la un capuținer cu un corn. Iată procedarea.

Când un membru se prezenta la cafenea și cerea un capuținer gratuit Luca Manovici era însărcinat să-l cerceteze corporal. Adică îi descheia jiletca, îi aplica urechea pe stomach și îl bătea cu două degete; dacă suna a sec avea dreptul la un capuținer cu un corn, iar dacă suna a plin cererea era respinsă. Fiecare membru avea dreptul la 2 capuținere pe zi. Aceste capuținere erau plătite dintr'un fond format prin cotizarea membrilor cu dare de mână, mai ales acelor cari aveau familia în București.

Din această societate făceau parte, — după cât îmi mai aduc aminte, — pe lângă Kirilov, Luca Manovici și cu mine, și studenții: Nicolae Maimarolu, Costică Ilescu-Olt, Paul Scorțeanu, Emil Frunzescu, C. Ghica-Simionescu, Jeano Iancovescu, Gogu Florian, etc., etc.

Pe lângă capuținiști erau și „Inimile generoase“.

Inimile generoase erau acei studenți cu dare de mână, care apăreau din când în când, pe la Regal și ne invitau la masă. Când o inimă generoasă, bine cunoscută, se iveau în ușa cafenelei, era o furtună de aplauze și daclamări. Apoi, fără a mai pierde timp, luam „inima“ pe sus și intram cu ea busna în câte un birt de mână a doua ori a treia.

Îmi amintesc cum odată Nicolae Maimarolu, apare cu un prieten al său anume Boreănescu. Era un băiat timid, bun băiat de altfel și cu parale. Maimarolu îl cam pusese în curent cu situația când l'a adus la cafenea. Îi spusese că va trebui să invite la masă pe câțiva capuținiști, fiindcă așa e tradiția. Boreănescu a primit condiția cu bună-voință. Dar nu credea că i se va întâmpla ce i s'a întâmplat.

În ziua în care s'a ivit el la Regal era sedință mare, toți capuținiștii erau în păr. Astfel când s'a aflat despre apariția unei inimi generoase excepționale, toată lumea aceasta s'a scutrit invitată. Și în adevăr, bietul Boreănescu s'a pomenit în birtul modest din strada Academiei unde am intrat, înconjurat de 25 de capuținiști care i-au mâncat și urechile.

Pentru calegiu Societatea capuținiștilor a fost o calamitate.

Sedintele se țineau de mai multe ori pe zi în jurul unei mese mari rotunde iar zgomotul era infernal. Unul câte unul

clienții au părăsit cafeneaua, așa că, în cele din urmă, am rămas numai noi.

Intr'o zi, cam pe la ceasurile 10 dimineața, apare în sfârșit un neamț ca de vreo 50 de ani, cu părul lung și cu ochelarii după urechi.

Omul cere o cafea cu lapte și se așează lângă o fereastră cu „Neue Freie Presse“ în mână. Însă noi eram în sedință așa că un zgomot nebun izbucnește. Bietul neamț a răbdat câteva timp în tăcere, dar, în cele din urmă, răzbit, a trântit cornul pe tavă, și, lăsând capuținerul pe jumătate nemâncat, a fugit pe ușă injurând.

Acesta a fost ultimul client al cafenelei Regal, cât timp a mai durat Societatea capuținiștilor.

FARSE STUDENTEȘTI

— Iată câteva anecdote din viața studentescă.

La spitalul Filantropia era un centru studentesc foarte vesel. Studentul Sabin și alții își făceau zilnic farse. De pildă: dacă un bolnav era adus la spital, internul de serviciu era obligat să iasă înainte, să-l primească și să-l instaleze într'o cameră. De multe ori, tocmai în timpul dejunului, răsună clopotul care anunța aducerea unui bolnav. Atunci internul trebuia să se scoale de îndată dela masă și să primească pe noul venit.

Însă ceilalți camarazi, îi făceau, mai întotdeauna farsa de a-i mânca friptura. Sabin găsi într'o zi, mijlocul de apărare: era tocmai de serviciu când de odată răsună clopotul. Însă friptura de abia fusese pusă pe masă. Atunci Sabin avu o inspirație genială, trase un scuipat deasupra cărnei fripte și lăși scuipatul cu cuțitul, apoi se duse liniștit la datorie.

Când s'a întors friptura îi era neatinsă.

Să povestesc și farsa cu „pălăria lui Olchovsky“.

Olchovsky, doctorand pe vremea aceea, era unul din cei mai veseli și mai inteligenți studenți.

Mai târziu, ca doctor de boale interne, era foarte apreciat. El este fondatorul sanatoriului din calea Călărași.

Într'o seară din luna lui August, ne aflam, vreo zece camarazi în grădina Alcazar pe strada Câmpineanu. După un sir de rânduri de halbo de bere, nimeni nu mai avea para chioară. Numai Olchovsky avea o hârtie de 20 lei, pe care, însă, o păstra, ca ochii din cap, spre a-și cumpăra o pălărie. Și avea ambiția ca să-și cumpere o pălărie de întâia calitate, de la întâiul pălărier din București, francezul Paul Martin.

Paul Martin avea magazinul instalat sub Grand Hotel, actual Hotel Continental, iar prețul celei mai scumpe pălării era de 20 lei.

Deci Olchovsky nu voia să se atingă de polul său.

Dar unul dintre noi îi ținu următorul discurs:

— Bine, mă Olhovsky, de ce să dai atâtea parale pe o pălărie? Și de ce n'ai lua-o dela Fain? Cu 15 lei poți lua dela Fain o pălărie tot atât de bună, ca și dela Paul Martin.

Olhovsky se gândi, se scărpină în cap, apoi se convinse. Și rândul de 10 halbe sosi.

Dacă pofta de mâncare vine mâncând, pofta de băutură nu e mai pe jos. Cele 10 halbe fură repede înghițite. Atunci un alt coleg luă cuvântul:

— Adică, mă Olhovsky, de ce să iei tu pălărie dela Fain? La Fain cumpără Nababul nu studenți părliți ca noi. Ia-ți pălărie de la Fain Martin. Cu 10 lei ai o pălărie admirabilă; și unde mai pui că o ai și dela Fain și dela Martin.

Am răs cu toții, a răs și Olhovsky și al doilea turneu a sosit.

Dar... mai erau 10 lei la bătaie și ne steteau în gât.

— Măi Olhovsky, de ce să iei pălărie dela Fain Martin, spuse altul? Fain Martin are marfă proastă. Mai bine repar-o pe asta care e de primă calitate. Pentru 5 lei la Constantinescu, în strada Carol, ți-o face ca și nouă. Și ai și pălărie bună.

Olhovsky se convinse penru a treia oară, și zece pahare spumoase se înșiruiră pe masă.

Dar mai erau 5 lei. Trebuiau bătuti și ăștia la tălpi.

Unul din mediciști luă pălăria lui Olhovsky în mână, o suci, o învârti, o privi cu admirație și zise:

— Bine, mă, da de ce să reperi tu pălăria asta? E pălărie încă foarte bună. De ce s'o dai la un cârpaciuc ca Constantinescu și să ți-o strice? Caută-ți de treabă, mă, și ține-ți pălăria așa cum e fiindcă e foarte bună.

Toți am fost, în cor, de aceiaș părere, și... Olhovsky s'a executat.

Pe la 2 din noapte am ieșit dela Alcazar cu cea mai bună dispoziție și fiecare necăjeam cum puteam pe bietul Olhovsky.

— Cum se poate, mă, să rămâi fără pălărie?

— Măcar dacă ți-ai fi băut-o tu, dar să ți-o bea alții?... Da prost ai fost, mă Olhovsky!

— Să rămâi tu cu ruptura asta de pălărie pe cap!

— Și soioasă, de ți-e scârbă să pui mâna pe ea!... Și tot așa mai încolo.

Bietul Olhovsky răspundea și el ce putea, dar a doua zi, când s'a desmeticit, ne-a tras, la fiecare câte o gură.

— Prieteni sunteți voi, mă? Să-mi beți pălăria și apoi să vă și băteti joc de mine?... Cam așa se petrecea între mediciști.

Dar mai erau și celelate facultăți.

VIATA STUDENTEASCA

— Mă opresc un moment spre a spune câteva cuvinte despre viața studentească între anii 1879 și 1884. Fac, deci, o ușoară întoarcere înapoi.

Studenții de astăzi vor face o apropiere între ce era și ce este.

Nevoile bănești, destul de mari și pe atunci, împingeau pe studenți ca să ia funcțiuni publice; cei mai mulți erau funcționari prin ministere, alții pe la diferitele autorități iar, dela o vreme, intrau și în poliție.

Colonelul Radu Mihai, prefectul de poliție, cel mai vestit prefect al lui Ion Brătianu, voind să reformeze poliția și să-i întinerească cadrele, a numit un număr de studenți în posturile de comisari. Printre aceștia, îmi amintesc de unii studenți foarte distinși, precum Teodor Canari de fel din Bârlad, mai târziu avocat la Iași. Canari era un tânăr foarte simpatic și foarte inteligent. La Iași se înscrisese în partidul junimist și ar fi avut un frumos viitor politic, căci avea una din mințile cele mai bine echilibrate, dar din nenorocire o neferită cu formă gravă l'a omorât prematur.

Studenții dela celelalte facultăți, afară de mediciști, trăiau mai răzleți, pe când mediciștii, — mulțumită faptului că erau concentrați prin spitale — erau strânsi legați. Grupul de studenți în medicină care trăia în mare camaraderie era compus din: Stăucanu, mai târziu doctor, tatăl inginerului cunoscut în București, Al. Spiroiu, vesel camarad și bun medic, mai târziu doctor, mort de plină tinerețe dintr'o intoxicație cu alimente, Petre Inoescu, doctor, mort deunăzi la Buzău, Ștefănescu, fost subdirector al serviciului sanitar, mort probabil, Uziel, evreu, mai târziu doctor la Ploesti; a murit infectându-se pe când diseca un cadavru. Era un bun român, excelent camarad și bun medic. Siciul, până la mormânt a fost urmat de o mare multime de ploesteni. Olkovski, mai târziu doctor, a fundat Sanatoriul din călea Călărași. Eminent practician, mort tânăr cosit de o boală mizerabilă. Emil Frunzescu, a părăsit medicina pentru ziaristică, apoi pentru stenografie și pentru avocatură. Sabin, doctor actualmente la R. Vâlcea. Nae Tomescu distins medic de copii, mort după război luat de un erizipel. Manicea a murit fără să ajungă doctor; Chiriac Ionescu, actualul chirurg, a fundat Sanatoriul din strada Sft. Ionică. Popovici, cred că a murit undeva prin Moldova. Bianu, fratele d-lui I. Bianu, dela Academie, mai târziu doctor. Bianu era umoristul bandei. Cuvântările sale comice dela diferitele agape înveseleau și plăceau mult. Avea umorul fin fără trivialitățile astăzi la modă. Nu știu pe unde se ascunde acum.

Mai erau și alții mai tineri precum Nae Bărdescu, Răutoiu, etc., aceștia, însă, nu făceau parte din camaraderia de toate zilele, a celor de mai sus.

Eu, de și nu eram medicinist, mi-am ales tovarășii de viață, printre aceștia, și mi-am trăit câțiva ani ai tinereții prin spitalul de copii, pe la Colțea și pe la Filantropia. Aveam pentru Olkovski o prietenie deosebită, aproape nu era zi să nu-l văd. Era o minte subțire, având rasa polonezului rafinat. În afară de medicina lui, cunoștea perfect farmacia, citise fiziologie, muzică, literatură, de toate.

Când l-am cunoscut era farmacistul spitalului de copii. Neavând bacalaureatul nu putea obține doctoratul în medicină. Era numai licențiat în medicină și în farmacie. Dar a trecut examenul de bacalaureat și a devenit doctor.

În aceeași categorie era și Chiriac Ionescu, actualul chirurg doctorul Chiriac. Când l-am cunoscut era telegrafist și licențiat în medicină. Căci n'avea bacalaureatul. Mai târziu s'a pus în regulă cu regulamentul facultății de medicină și a putut lua doctoratul.

Mai tânăr puțin era și Obreja și încă și mai tânăr actualul doctor G. Marinescu, specialistul de boale nervoase, pe care l'am cunoscut în treacăt, pe la spitalul de copii.

Pe lângă mediciniști aveam și alți prieteni printre studenții dela drept, aceștia erau: Paul Scorteanu, despre care am scris altă dată; Ion Iancovescu-Jano; Grigore Goleșcu, fost director al Băncii Agricole, etc. Toți aceștia erau dintre cei mai inteligenți și buni camarazi din facultate.

În grupul: Goleșcu-Iancovescu-Nae Papadat, Mișu Alexandrescu-Guranda, Marinescu dela Ploiești și încă vreo doi am petrecut ani de zile, anii începători în studenție.

În colțul stradei Pictor Grigorescu cu calea Victoriei, în fața farmaciei Kihăescu era un birt sărăcăcios, ținut de Madame Caliopi și sora sa. Madame Caliopi fusese frumoasă în tinerețe, dar acum, nu mai avea de cât niște rămășițe pe care, totuși, căuta să le pue în valoare. Căci madame Caliopi avea în totdeauna un amic, de obicei un sergent major din inten-dență sau un fost agent de percepție.

La madame Caliopi plăteam 30 lei pe lună pentru 4 feluri de bucate: 2 la dejun și 2 la prânz. Cu pâine dar fără vin și cafea.

Madame Caliopi avea atențiuni deosebite și pentru unii din tinerii studenți din grupul nostru. Când a doua zi vedeam că unul din noi primea porțile mai arătoase înțelegeam, nu mai de cât, cum că nu era lucru curat la mijloc. Colegul și amicul nostru Grigore Goleșcu, de pildă, primea cele mai monumentale porții de varză acru cu costile de purcel ce nu se văzuseră vreodată sub tavanul lui Madame Caliopi, „Honno soit qui mal y pense“.

Unde s'or fi odihnind astăzi necăjitele oase ale acestei mi-lostive restauratrice?!

Mai târziu ne-am reslătit. Căci mai toți din grupul acesta de studenți în drept — ba chiar toți afară de mine, — aveau

idei conservatoare. Pe mine m'au împins ideile înaintate către mediciniști spre care m'am dus cu Paul Scorteanu.

Am spus că viața studentescă era grea pentru mulți. Eu, pe la 1879—1881, eram un simplu copist la ministerul de instrucție de unde primeam 88 de lei lunar. Cu ce să plătești chiria, cu ce să mănânci, cu ce să te îmbraci, cu ce atâtea și atâtea? Rezultatul era o viață de expediente, de împrumuturi la cămătari, neîndeplinire de angajamente către proprietari, birtaș etc.

Pe lângă fiecare minister foiau un număr de cămătari care ne împrumutau — cu leafa pe o lună — nici odată mai mult — și cu dobânda de 2 lei la napoleon opriți dinainte. La darea lefurilor trebuia să plătești, fiindcă ne executa mandatarul. Pentru ca să ai cu ce trăi, trebuia să te împrumuți imediat la alt cămătar. Și tot așa până ce nu te mai alegeai cu nimic din leafă.

Pe vremea aceea nu se votase încă legea lui Petre Grădișteanu care apăra salariile de poprire. Trebuia, dar, să trăiești cu 58 de lei și 35 de bani.

Într-o zi birtășița unde mâncam pe credit — tot madame Caliopi — a dat faliment și a închis birtul. În ajun îi plătisem ce-i datoram, adică tot ce aveam în buzunar.

Și astfel am rămas pe drumuri, fără para chioară și fără puțința de a mai găsi bani cu împrumut.

Dar tinerețea este plină de încredere și de nepăsare. Ce m'apăsă că eram fără franci pe câtă vreme aveam atâtea viitor înaintea mea?!

* * *

Steteam în Piața Amzei în aceeași cameră cu Doicescu — supranumit și Ispahan — ajutor de șef de biurou, la Prefectura Poliției cu leafă de 120 lei lunar. Îl invidiam.

Student ca și mine, trăgea ca și mine, pe dracul de coadă. Cu leafa, secestrată, rămăsese „pe drumuri“ întocmai cum rămăsesem eu, fiindcă mânca tot la madame Caliopi.

Vorba aia:

Ce te faci Ghincule?

Dar, ca oameni citiți, știam că Alexandri scrisese odată:

*Unde 's doi puterea crește,
Și Chesatul nu sporește,*

Și ne-am pus pe treabă.

Erea vară, prin Iulie. La grădina Rașca era un oare care spectacol cu orchestră unde se plătea 1 leu intrarea. Ne-am împărțit rolurile.

Doicescu avea mai mult tupeu de cât mine. Plecam pe Podul Mogoșoarei amândoi. De cum întâlnea un cunoscut, Doicescu îl oprea:

— Mă, mitică, împrumută-mă cu 10 bani. Vreau să mă duc la Rașca și n'am pentru intrare de cât 90 bani. Ți-l dau mâine negreșit.

Operația se repeta de patru ori cu acelaș succes. Aveam acum 40 de bani pretul unei pâini.

Am spus că rолurile noastre erau împărțite. Eu, pentru nimic în lume n'ași fi cerut cuiva bani cu împrumut, iar Doicescu, fără pentru nimic în lume, nu ar fi intrat într-o brutărie ca să cumpere o pâine. Fiindcă Doicescu era un elegant, în totd'auna era îmbrăcat după ultima modă, purta mustața, — o mustață mare și frumoasă — răsucită în sus, în totd'auna ras, în totd'atna mirosind frumos.

Așteptam până la ora 4 noaptea când eșea pâinea din cuptorul întâiu. Alături de noi pe strada Piața Amzei era o brutărie. Doicescu sta la distanță respectabilă, ferindu-se ca să nu bănuiască cineva că e prieten cu mine — de și era ceasul unu după miezul nopții. Eu intram curajos în brutărie, cumpăram pâinea și porneam repede spre casă, fiindcă nu mâncasem de 24 de ceasuri. În urma mea Doicescu, uitându-se în dreapta și în stânga ca nu cumva să se compromită, intra busna după mine. Și intram în odaia, care, bine înțeles, era cufundată în întunerec. De unde bani pentru gaz?

Parcă revăd scena. O fâșie din lumina lunii albea, în parte odaia. Eu rupeam în două pâinea care-mi ardea degetele și dedeam o jumătate lui Doicescu. Fiecare stând pe marginea patului său, mâncam în tăcere, și cu lăcomie pâine, care în mega și care la 23 de ani nu prea cădea greu la stomach. Apoi luam cana, mergeam pe sală unde se afla o putină cu apă de băut bătută cu piatră acră, și mă întorceam în odaie. Eu băusem la putină, Doicescu bea în odaie, gâfâind și bând încă odată. Apoi, cu burțile pline de apă și de cocă, amândouă calde, ne culcam.

A doua zi făceam acelaș lucru. Campania de lucru a tinut 15 zile.

Intr'o zi un prieten dela R-Vâlcea Costică Vlădescu cumnatul lui Grigore Goleșcu veni proaspăt din provincie. Bine înțeles ne-a pofțit pe Goleșcu, pe Iancovescu și pe Iancu Zografos, un alt camarad din Vâlcea, la o înghețată la cofetăria Rădulescu sub Otel High-Life. Otel Mano pe atunci. Eram nemâncat de 9 zile și grozav ași fi luat, în schimb, o cafea cu lapte. Inșă, de și prieten intim cu Vlădescu, mi'a fost rușine și am mâncat înghețată pe stomacul gol.

Când, după 15 zile am dat de bani — 58 de lei și 35 — a dat și Doicescu de cele două treimi din leafa lui. Și atunci ne-am repezit la un birt mai... scump.

Acest birt mai scump care nu era de nastul nostru, studenți săraci lipși, era firma „La Ochiul lui Dumnezeu” și era așezat în fața Palatului regal lângă Otel Metropol. Era o cârciumă-birt-simțerie, cu un mic colț de curte lăptosă „la țară” unde în totd'auna putea a latrină. Porția de mâncare costa 40 de bani dar se serveau și jumătăți de porții cu 20 bani.

După 15 zile de post ne-am luat inima în dinți și ne-am hotărît pe lux: haidi la Ochiul lui Dumnezeu!

— O căpătană de miel la tavă!

Era eroic. Căpățana singură costa 60 de bani. O căpătană de miel în luna lui Iulie nu era banal de loc.

Dar n'am inteles nimic dintr'însa fiindcă, în urma curei de 15 zile, pierdusem cu desăvârșire, simțul gustului. D'abia după câteva zile l'am recăpătat.

În sfârșit am găsit un alt birt. Pe strada Lipsceani, lângă casa unde este instalată Banca Agricolă, era o intrătură și peste drum tipografia P. Cucu. Acolo era instalat într'o odăiță birtul pentru studenți ținut de către macedoneanul Costache Belimace.

Costache Belimace era un tip, înflăcărat patriot român, adversar al lui Apostol Mărgărit, om cu idei destul de înaintate pentru cultura lui, însă om foarte energic și foarte inteligent, după cum era și foarte afabil și simpatice.

Anii de care îmi aduc aminte cu cea mai mare plăcere din toată tineretea mea, sunt acești ani în care, în birtul sărac, ca și noi toți, ne întruneam spre a discuta despre toate, dar mai ales despre românii macedoneni.

Aci venea Ghejan un foarte inteligent student în drept mai târziu avocat, mort foarte tânăr de tuberculoză. Încă o pierdere dureroasă. Apoi toți studenții macedoneni din generația cea mare a macedonenilor aduși în școlile din România. Era Andrei Bagav, un Ereule, mort de tuberculoză și îngropat la Câmpulung. Costache Cairetti, cel mai vesel camarad ce am cunoscut, plin de viață, plin de inimă, plin de cinste, plin de focul nestins al patriotismului. Un entuziast fără seamăn. A murit și el de tuberculoză.

Toți acești atleți, toți acești premianți întâi la gimnastică; ruși dintre brazilii Pindului, n'au putut trăi în aerul mlăștinos al Bucureștilor. Unul după altul s'au culcat în mormânt, când erau încă tineri și plini de toate puterile vieții.

Mai veneau și Gulioti și Simota, și Niculescu, toți studenți macedoneni, mai venea și bătrânul octogenar, dar încă verde, bătrânul Zissu. Sărac linit și el, trăia la masa săracului dar i-nimosului Costache Belimace.

Aci, în birtul obscur și ascuns era unul din colțurile cele mai vii ale Bucureștilor. Căci, pe lângă macedoneni, mai mâncau și alți camarazi, studenți și ei: Nicolae Rafnu dela Focșani, Iancu Stătescu dela Pomanati, și, din când în când, distinsa noastră artistă Marieta Ionașcu. O văd încă tânără domnișoară, elevă a Conservatorului de declamație, venind modestă, la masa sărăciei vesele, cu ghiozdanul la subțioară, însoțită de logodnicul ei, mai târziu soțul, studentul Papadopolos.

Din birtul acesta a plecat întâia pornire — zisă socialistă — cu Paul Scorțeanu și cu Spiroiu.

Viața studentească este întotdeauna și peste tot aceeași: săracie, nepăsare de viitor, veselie, glume.

Pe la anii de care mă ocup acum, între 1879 și 1884, viața studentească era, din multe puncte de vedere, cu totul deosebită de cea de astăzi.

Mai întâi nu exista curentul ideilor socialiste. Cățiva rari studenți cari începeau să guste din cititul filozofiei materiale, câțiva studenți cari citeau pe Laménais, ori pe Michelet, Edgard Quinet, Rousseau sau Voltaire. Mai târziu Buchner, Auguste Comte și Darwin.

Tinerimea când se ocupa de altceva de cât de studiu și de petreceri, când făcea politică și discuta idei, era împărțită în două tabere: unii susțineau pe liberali cari erau la putere și reprezentau, încă, ideile democrat înaintate, alții aparând pe conservatorii reprezentați prin Lascăr Catargiu, Alexandru Lahovari sau Titu Maiorescu.

În strada Brutari locuiau cu chirie patru studenți, toți din Râmnicu-Vâlcea și anume, Ion Iancovescu, Grigore Goleșcu, Costică Vlădescu, fratele fostului jude instructor și avocat Nicu Vlădescu și Ion Zografos.

Zografos era liberal după tată. Grigore Goleșcu și Vlădescu nu se prea prăpădeau cu firea după politică, iar Ion Iancovescu era un conservator fanatic care, pe vremea aceea începea să fie maioreșcian.

Eram bun prieten cu acest quator și, de multe ori, petreceam în strada Brutari, casă primitoare cu 2 odăi și piano.

Îmi amintesc cum Grigore Goleșcu era un mare amator de femei, trecea drept taurul quartetului și avea o păgânească pasiune pentru „ma belle Catrine”, o eteră tânără, frumoasă și... generoasă.

De multe ori petrecerile țineau până la 2, 3 și 4 după mezul nopții, cu băutură și cu demne tovarășe studentești. Când erau parale mai multe, petrecerea era udată cu vin roșu cumpărat cu 2 lei butelia de la Păun Popescu sau alți băcani cu bună reputație.

Oamenii se culcau lăsând de multe ori o parte din vin, ne băut. Dar a doua zi dimineața, vedeau cu surprindere, că vinul era evaporat până la ultima picătură.

O anchetă minuțioasă a dovedit cum că cucoana gazdă era evaporizatoarea.

În toate diminețile, după ce se crăpa de ziuă, cucoana gazdă intra binisor în odaia în care dormeau trei din cei patru locatari. Binisor, lua ghetete și hainele spre a le curăți, apoi se apropia de masă și golea sticlele încă cu rămășițe de vin. Faptul era dovedit.

Atunci o idee diabolică trecu prin capul unuia; o farsă grotescă fu pusă la cale pe socoteala intemperatei bătrâne.

Seara și noaptea fusese petrecere mare, se mâncase crem-vursti, piftii și pastramă, se fumase și se băuse mult.

Pe la 6 ceasuri dimineața, a doua zi, cucoana gazdă intră,

ca de obicei, cât se poate mai tiptil, călcând în vârful degetelor. Un miros greu de usturoiu, de ceapă, de tutun, de vin și de alte mirodenii umplea aerul. Pe masă o sticlă, pe jumătate încă plină cu un generos vin negru provoca privirile. Era prea mult.

Cucoana gazdă, ținând în mâna stângă trei perechi de ghetete și pe aceleași braț un număr de pantaloni, de jileți și de sacouri se îndreptă către masă. Cu dreapta prinde sticla, o duce la gură și un prelung gâl-gâl-gâl se aude...

Dar imediat o explozie!... Sticla cade pe masă, ghetetele și hainele se împrăstie pe covor, iar cucoana gazdă scuipe, varsă, țenește, tușește, lacrimile îi curg din ochi, balele îi curg din gură. Aiurită, sufocată ese pe ușă, urmată de râsul zgomotos care țâșnește de sub toate plapomele!

Cititorul a înțeles despre ce e vorba. Cititorul ghicește cu se fel de lichid fusese adăpată sărmana bătrână lacomă.

În urma războiului din 1877—78 studentimea trăia bine în societatea tuturor femellor pe care invazia rusă le înțolise. Îmi amintesc de o oare care tinerete castanie care se întorsese în Capitală după o lungă peregrinație prin Rusia și prin Bulgaria și care acum era plină de poli imperiali. Generația mea studioasă — dacă nu este plină de ingratitudine — ar trebui să-și aducă aminte de această femeie sentimentală căreia îi plăcea cântecul privighetoarei.

Era vară, în toate serile, răsturnată într'un Muscal, femeea se oprea înaintea cofetăriei Rădulescu din fața Grădinei Episcopiei, și invita un tânăr cunoscut la Șosea. Acolo era o privighetoare care, între orele 11 și 1, cânta invariabil în verzișul grădinei Cogălniceanu.

De câte ori n'am ascultat și eu privighetoarea!...

Dar să reviu la evenimentele de la 1884.

AGITAȚIA URMEAȚA

— Studenții universitari publică un memoriu împotriva n-ului Romniceanu. Broșura poartă titlul: „Memoriul studenților universitari, contra profesorului dr. Romniceanu, prezentat consiliului profesoral universitar”.

Ca cuvânt înainte citim:

„Tara întreagă a fost alarmată de o mișcare a studenților universitari și toți se întreabă care e cauza, care e scopul ce urmărește această din urmă mișcare a tinerimei.

„Multe ziare și cei chemați a lumina opinia publică n'au făcut de cât a denatura cu totul adevărul prin insinuări rău voitoare.

„Publicarea acestui memoriu devine, dar, imperioasă.

„În el va vedea ori cine că cauza mișcării noastre e numai profesorul dr. Romniceanu, că scopul mișcării e depărtarea sa din Universitate, că mișcarea, în fine, e legitimă, și trebuia să se facă”.

Iar la sfârșit se află semnăturile a 277 de studenți din toate facultățile, dar cei mai mulți mediciști.

Public. aci imediat, numele tuturor acestora. Este de făcut o foarte interesantă constatare, anume ce s'a ales din toți acești tineri cari formau atunci, fruntea universităților și partea ei cea mai militantă. Câte valori s'au manifestat, câți au ajuns în fruntea treburilor publice ori au devenit fruntași în cariera lor.

Iată aceste nume: Adam Petre. Mărăscu Ștefan. Andreescu C. M., Atanasescu N., Aronovici D., Antonescu G., Axente August, Alexescu I., Bradu V., Bădulescu I., Băleanu N., Bălăescu D., Bărdescu N., Basnea I., Bernstein Sol., Berberianu I., Basilescu Elié, Biernoski I., Bolintineanu, Caloian T., Brauer Adolf, Butea A., Butea G., Bucur Ion, Bărzănescu V., Buescu I. V., Braunstein S., Bistriceanu Ion Nițulescu, Călinescu Mihail, Calalb A., Calalb V., Capeleanu N., Ciolac Mardari, Căpitanovici Toma, Costăchescu Cr., Cristescu Corneliu, Constantin Mihalache, Constantinescu Nicolae, Constantinescu Petre, Constantinescu I. C., Constantinescu Ion, Constantinescu A., Constantinescu Iulian, Constantinescu Dumitru, Codrea Iulius, Cosma G., Cristescu N., Crinescu Teodor, Calotă Const., Demetriade George E., Dumitriu M., Damian Căteudache, Duma M. I., Deil C. B., Diamantberger M., Drugescu Nicolae, Dumitrescu D-tru, Dumitrescu I., Dumitrescu T., Emilian G., Eremia I., Elian N., Enășescu C., Foulquier F., Fluturescu I., Frunzescu Emil, Florescu E. P., Cherache Constantin, Georgescu Ștefan, Goldenberg Ad., Gropper Herman, Gardarianu D., Goldenberg Ioșef, Goldstein I., Georgescu S., Ghefu G., Gaster Anghel, Grunau Pavel A., Georgescu N., Grosovici Cal. M., Ghica Simionescu C., Hristodorescu M., Hornstein B., Helfant Lazăr, Hăldan M., Halunga M., Ionescu Daniel, Inotescu P., Ioanid C., Istrătescu C., Iliescu Sava, Iarșa Gheorghe, Ianulescu M., Ionescu N., Ighel Ioan, Iliescu Pavel, Iliescu C., Iliescu A., Ionescu N., Ionescu I., Iurist E., Iurașcu V., Ionescu G., Linde V., Linde C., Macovei Dumitru, Manasian Nicolae, Marinescu I., Mihalcea Ion, Mihalcea P., Mărculescu, Mendonidi Ion, Margulius I., Marinescu N., Macedonescu Vasile, Mihăescu M., Mihăescu E., Mihăescu Al., Marcovici P., Marinescu I., Miloș, Mutescu M., Nanu I. Gh., Neuman Iulius, Ninoreanu Gr., Neuman H., Nicolau Gr., Oardă C., Ornstein H., Obrejeanu Al., Ocășanu G., Petroi A., Popovici I., Palauz Andrei, Petrascu V., Popo E., Popescu Grozeanu I., Ponescu D., Popovici I. I., Plesoianu C., Poșulescu I., Paladi G. D., Patron G., Popescu Pompiliu, Papadopolu D., Ponescu Petre, Possa Ștefan, Pohl Fr., Păcuraru Corneliu, Popovici Ion, Petrescu Mihail, R. Rosen, Rosen Rafael Risdörfer I., Rădulescu I., Rapoport S., Rădulescu M., Rigan N., Radian Ion St., Rădulescu C-tin, Rădulescu Marin, Stăiculescu George, Ștefanovici A. E., Scherer Solomon, Schwartz V., Succiu M., Stein Leon, Segala R., Stoianovici

I. Savini Nicolae, Sapcaliu I., Schlandt, Spartali I., Șerman Adolf, Sabner Tudori Al., Stoenescu G., Silva Pandele, Scurea G., Sănduleanu, Staicovici N., Soiu Ion, Stinghe N., Tomescu N. C., Tneic C. D., Tătaru A., Tonciu G., Tanu A., Tinc Dumitru, Tiron V., Teodoriu Luca, Tomasian O., Tănăsescu G., Tănăsescu C., Tănăsescu A., Vasilescu G., Virgiliu, Vrabie Weiss L., Vlădescu N. I., Vereanu Armin, Welles Bronislav, Vărlănescu Al., Vineș Victor, Zamfirescu M., Zärner I., Zentler M., Zaharia P., Zarembo M., Alexandrescu G. S., Antonescu V., Aureliu I., Alexiu N., Andronescu Gr., Botea Gr., Bogdan N., Bacalbașa C., Bühl Alfons, Bratu C., Botez I., Cărlova V., Canari Theodor, Caraș S., Coltescu T. D., Cocriș Petre, Constantinescu G., Constantinescu Șt., Chernbach G. I., Drăgulinăscu T., Dumitrescu I., Iliescu I., Isvoranu I., Iliescu C., Ionescu G., Florian Gheorghe Aron, Fratoșiteanu G. N., Georgescu D., Gancean G. T., Ghirgiu Alexandru, Klein D. C., Maimarolu N., Nanu Șt. F., Popescu P., Popescu G., Popescu D., Parisian Al., Polter A., Poenaru D. B., Popovici C., Popovici I., Petreanu Sache, Protopopescu Christian, Petrescu C., Tălpianu I., Valerian C. D., Vincler Eug., Votoceanu G., Rădulescu Const. I., Solacoi N., Stroescu P., Slăvitescu P., Protopopescu I., Pop I., Selia C., Talianu Z., Tomescu E., Vlădescu M., Vasiliu G. D., Vicol G. D., Săulescu G. N., Stoenescu A., Vasiliu C., Vasiliu Dem. I., Vasiliu G. I.

* * *

— Agitațiunea provocată de evenimentele din urmă și mai ales, revizuirea Constituției în poiriva propunerilor democratice ale lui C. A. Rosetti nu este încă potolită. Acum o pozițiunea va dobândi mereu forțe noi. C. A. Rosetti și Dumitru Brătianu vor trece hotărât în cea mai ireductibilă opoziție, Ion Brătianu a pierdut pe toți vechii lui tovarăși de luptă și nu se mai reazămă de cât pe elementele mai tinere și pe tânăra dreaptă reprezentată prin junimiști.

În seara de 7 Iunie ziarul *L'Indépendance Roumaine* oferă un banchet la otelul Broffit (actualmente hotel Continental casă clădită din nou), acest banchet e intitulat: *Banchetul libertății presei*.

Erea, firește, o mașină de opoziție.

Banchetul era dat, pe de o parte pentru a onora lupta lui C. A. Rosetti dată în Cameră pentru deplina libertate a presei, pe de altă parte spre a sărbători o izbândă a ziarului francez care câștigase la Curtea de Casație un proces în poiriva Creditului fnciar rural.

Au asistat la banchet C. A. Rosetti, Gheorghe Vernescu, Alexandru Lahovary, Gheorghe Meitani, Gheorghe Cantili, Nicolae Ionescu, D. A. Laurian, Constantin Boerescu, Ion Lahovary, Bordeanu, Al. Ciurcu, Frederic Damé etc., etc.

La sfârșitul banchetului au intrat în sală un mare număr

de studenți dintre care unul a rostit o cuvântare pentru presă, căruia i'a răspuns directorul *României Libere*, D. A. Daurian care a bătut pentru studenți.

* * *

— Agitațiunea în țară crește și pentru un alt motiv. Camerele de revizuire votează instituirea unui Domeniu al Coroanei care constituie un apanagiu regelui.

Opoziția spune și propagă în țară cum că Ion Brătianu a cumpărat pe regele Carol cu acest Domeniu spre a-l aproba revizuirea și a-l susține la cârmă. În țară opinia publică este în contra dotațiunei și astfel nemulțumirile se înmulțesc vădând cu ochii.

* * *

În ziua de 11 Iunie, advocații și oameni politici cari au luat apărarea studenților pentru că au huiduit pe Ion Brătianu pe Piața Teatrului, vin să le anunțe liberarea pe cauțiune. Acești studenți sunt: Vasile Carlova, I. Iancovescu, G. Florian, Chirculescu, C. Ioanide, C. Rădulescu și autorul acestor rânduri. Mai erau și d-l Costa-Foru, redactor la *România*.

Advocații erau: Gheorghe Vernescu, N. Blaramberg, A. tanasiadi și alții.

De altfel acest proces nici nu s'a mai judecat, acțiunea închizându-se.

* * *

— Dar agitațiunea în București crește. Guvernul are îndoieli că se pregătește ceva. Regimentul de roșiori cu garnizoana în București este trimis repede în Dobrogea de oare ce ofiterii, fiind din familii boeresti, guvernul nu e sigur de ei.

Liberalii sunt alarmați și văd cum partidul se sfarmă. O întrunire publică e convocată la sala vechiului Ateneu, pe locul căruia s'a ridicat Teatrul Lyric. Intregul stat major brătienist e acolo.

După ce vorbește N. Flea primarul capitalei se alege un comitet de salut public, zis comitet de rezistență în potrirea acțiunei anarhice a opozițiunei.

De odată apare la tribună un tânăr avocat Grigore Crivenghi, nepot al lui Take Iani, care face declarația că dacă țara e agitată iar partidul liberal divizat, cauzele sunt numai două: revizuirea Constituției cu restrângerea libertății presei și dotațiunea Coroanei.

Un zgomot mare izbucnește.

Eugeniu Carada se repede la tribună și, pe deasupra oratorului, vorbește publicului. Zgomotul este de neînchipuit. În sală încep îmbrăneclile — fiind că mulți conservatori erau acolo, apoi se aud zgomote de uși trântite, de geamuri sparte

etc. Și întrunirea se risipește în mijlocul celei mai mari dezordine.

* * *

— Legea electorală din nou votată împărțea acum corpul electoral în 3 colegii în loc de 4 ca până aci. În vederea alegerilor noi ce trebuiau să se facă după legea nouă, C. A. Rosetti convoacă pe reprezentanții ziarelor la clubul ziarului *Națiunea* al lui Dumitru Brătianu. Erau de față 14 ziariști reprezentând 14 ziare. Sub președenția lui C. A. Rosetti, aceștia semnează o rezoluție prin care se obligă ca ziarele lor să explice legea electorală nouă, să vie în ajutorul alegătorilor și să semnaleze toate abuzurile administrației și abaterile de la lege.

Moțiunea era semnată de: C. A. Rosetti (*Românul*), N. Bordeanu (*Națiunea*), D. D. Racoviță (*România Liberă*), Frederic Damé (*L'Indépendance Roumaine*), D. C. Butculescu (*Cooperatorul*), C. Șerbescu (*Vocea Covurluiului*), I. Nițescu (*Carpații*), Chr. Negoescu (*Alarma*), Em. Arghiropolu (*Românul*), R. C. Pătărlăgeanu (*Democratul*), I. G. Valentineanu (*Reforma*), V. Negruti (*Perdaful*).

Din acești 14 nici unul nu mai trăiește astăzi la 1927.

* * *

— Un număr de studenți naționaliști ne întrunim și hoărăm sărbătorirea de 100 de ani a revoluțiunei lui Horia de la 21 Octombrie 1784.

Un comitet compus din: Gheorghe Secășanu, delegat al Societății Carpații, C. C. Dobrescu, Droe Bănciulescu, A. P. Crainic, delegați ai aceleiași Societăți, C. Bărcănescu, delegat al Unirii Corale, C. Ionescu, delegat al Societății comerciale „Viitorul”, P. I. Inotescu, delegat al Societății studenților în medicină, Al. Lenș Filipescu, delegat al Societății „Viitorul Român”, I. N. Iancovescu, delegat al Societății universitare „Unirea”, Em. A. Frunzescu, delegatul studenților în medicină, Constantin Bacalbașa, delegatul studenților în drept, Al. Shabner Tuduri, delegat al studenților facultății de științe, Al. V. Geoarceanu, delegat al facultății de litere este format. El redactează un Apel „La Români”. Cerându-le să se asocieze la sărbătorirea zilei de 21 Octombrie (2 Noembrie). Sărbătorirea se va face prin publicarea unui album intitulat „Centenarul Revoluției lui Horia de la 1784”. Albumul a cuprins: 1) Reproducția portretelor lui Horia, Cloșca și Crișan. 2) organizarea unui banchet la 21 Octombrie. 3) crearea unui fond numit „Fondul lui Horia” destinat a ajuta pe Românii subjugati căzuți victimă îndeplinirii datoriei lor de Români”.

Dintre toți membrii acestui comitet nu știu dacă astăzi mai trăiește vreunul afară de Frunzescu și de mine. Imi pare că toți au murit.

Văzând că a pierdut ziarul *Românul* care a trecut în opoziție, guvernamentalii fac să apară un nou ziar cotidian *Voința Națională*.

* * *

— La 26 August a murit generalul Carol Davila, medicul cu atâtea merite, omul care a inaugurat serviciul medical militar în România, acela care a înființat cea dintâi școală de medici și sub-chirurși de unde au ieșit atâți medici buni, numiți totuși cam în zeflemea „de la școala lui Davila”. Doctorul Davila era una din figurile cele mai populare ale Bucureștilor.

O boală de inimă care nu iartă l'a răpus încă tânăr, fiind că a murit la vârsta de 56 ani. Azilul Elena Doamna îi dărește lui existența.

Doctorul Davila împlinise 30 de ani de când se afla în România.

NOUL REGIM LIBERAL

Ion Brătianu trece prin ceasuri de grije.

Aproape toți bătrânii liberali, toți bătrânii lui tovarăși de luptă de la 1848 îl părăsise. L'a părăsit fratele său Dumitru, l'a părăsit nedespărțitul tovarăș C. A. Rosetti și odată cu ei, aproape întreaga veche gardă a liberalizmului, cu Grigore Serurie, Pană Buescu, Veniamin Hernia, generalul Adrian, C. T. Grigorescu din Ploiești, Radu Pătărlăgeanu etc., etc. În fața acestei înfrângeri și spre a nu pierde puterea, neputându-se rezema nici pe bătrânii liberali Moldoveni ca Mihail Cogălniceanu, Nicolae Ionescu și alții, cari și aceștia sunt în opoziție, Ion Brătianu cărmeste spre dreapta și se apropie de junimiști.

Regele Carol dorea și el această apropiere, dorea chiar un minister Ion Brătianu-Carp-Maioreescu, fiindcă acești doi corifei junimiști erau partizani hotărâți ai intrării României în tripla alianță germană-austriacă-italiană.

În Memoriile sale apărute mai târziu regele Carol spunea că, fiind solicitat să alăture România alianței austro-germane, el a răspuns că fiind dat faptul că mulți Români sunt subjugati de Ungaria și Austria, România nu s'ar putea alia cu această putere. Cu totul alta ar fi situația dacă o altă putere, de rasă latină — de exemplu Italia — ar intra în alianță. Dar la 1884 Italia intrase în această alianță, prin urmare situația României, din acest punct de vedere, se ușurase.

Alegerile generale pentru Cameră și Senat bat la ușă. Opoziția liberal-conservatoare care, sub imboldul prințului Bibescu, devenise foarte activă, face o întrunire publică la sala Orfeu în strada Câmpineanu, însă, de astădată bătau lași organizați de poliție, își fac apariția. Și, când ies de la întrunire, sefii liberali-conservatori, banda se aruncă asupra lor.

A fost un mare scandal de stradă, urmat după aceea, de o desăvârșită inacțiune.

Boerii conservatori erau luptători de sezon. Luptau primăvara și iarna, însă când venea vara plecau la Paris, în Elveția, în Italia sau pe la moșii; nu erau mulți cari și-ar fi jertfit petrecerile din stațiile balneare sau din capitala Franței pentru ca să asude la munca politică în București. De aceea, cum au dat căldurile, mai toți corifeii s'au risipit iar agitația politică a încetat.

La alegerile generale pentru parlament opoziția liberal-conservatoare: Vernescu-Catargiu s'a abținut, iar în luptă au rămas numai Dumitru Brătianu și cu ai săi. C. A. Rosetti, printr'o scrisoare publicată în *Românul*, declară că el nu mai există politiceste de când partidul liberal a părăsit vechile lui principii democratice, și se retrage din luptă.

Ion Brătianu dă lupta luând în brațe un mare număr de tineri și pe junimiști.

La București alegerile sunt caracteristice. La colegiul I de Senat sunt aleși pe lista guvernului, prințul Dimitrie Ghica și poetul Vasile Alexandri. Deci doi foști și chiar actuali conservatori, în contra lui Dumitru Brătianu și Mihail Cogălniceanu doi dintre cei mai mari corifei ai liberalizmului.

La colegiul al 2-lea este ales junimistul d. A. Laurian, directorul *României Libere*. La colegiul al 3-lea țărănesc e ales Tache Ionescu.

Ion Brătianu și-a atras pe toți tinerii de valoare sosiți de curând de la Paris, astfel sunt aleși pe listele guvernului C. C. Arion la București, Alexandru Marghiloman la Buzău, C. Disescu la R-Vâlcea, Iacob Negruți, Vasile Pogor, Leon Negruți la Iași, Alexandru Djuvara la Brăila.

Guvernul dispune de o majoritate zdrobitoare în amândouă Camerele, la Senat aproape nu a intrat vreun opozant, la Cameră d'abia au putut pătrunde Mihail Cogălniceanu, Nicolae Ionescu și pentru întâia oară, tânărul G. Paladi, ales în opoziție la Părlad.

S'a putut strecura și marele istoric și filolog B. P. Hașdeu, însă, în urma contestației ridicată de către Eugeniu Stătescu în Senat și a lui Mihail Cogălniceanu în Cameră, alegerea lui Hașdeu este invalidată cu 53 voturi contra 42 sub cuvânt, că Hașdeu, fiind director al arhivelor statului, nu putea fi ales legal.

În cercurile politice se vorbește cu stăruință despre remanierea ministerială cu intrarea în guvern a junimiștilor, dar tratativele lui Ion Brătianu nu reușesc. Liberalii nu pot primi programul lui Petre Carp.

* * *

Am dat numere celor 277 studenți cari au semnat memoriul în contra profesorului dr. Gr. Romniceanu. Și o întrebare firească mi se urcă pe buze: ce s'a ales din toți studenții aceștia cari, acum 41 de ani reprezentau partea cea mai activă, cea mai independentă și cea mai militantă a Universității din București?

Dacă cercetăm lista constatăm că această generație, — din care fac parte și eu — n'a dat prea mulți fruntași. În afară de un ministru plenipotențiar, de doi directori generali ai serviciului sanitar, și un medic general, toți ceilalți au rămas pe trepte de mijloc. Câți-va parlamentari, câțiva funcționari superiori, câțiva profesori secundari și atâta tot. Nu găsim în scris numele nici unuia printre oamenii cari, în această țară au stat în fruntea statului.

Mai întâi, nici unul din acești militanți n'a putut ajunge ministru, într-o epocă în care au ajuns atâția. Să fie pentru că nici unul din studenții aceștia n'au avut inteligența, cultura sau celelalte însușiri care disting pe fruntașii unui popor? De sigur, nu. Altei împrejurări se datorește această rămânere în urmă.

Rare ori un student al unei Universități din țară poate ajunge în România pe rândurile d'ântăi. Spre a înainta și a-ajunge se cere lustrul străinătății. Titlul de doctor s'au de licențiat al unei facultăți apusene cât și aureola frecventării unei școli superioare din străinătatea civilizată, au fost la noi, în totdeauna certificatele neapărate cu care numai s'a putut impune un om nou.

Dar se vede că și contactul cu moravurile, cu spiritul, cu felul de a se purta și de a gândi al oamenilor din apusul cult, dă omului i o înfățișare și o autoritate deosebită, calități care l'pun, de fapt, de asupra acelor cari — de și de multe ori cu mult mai inteligenți — numai din faptul că n'au eșit din ascunzătoarea țării lor, sunt lăsați pe planul al doilea.

Vizitarea lumii din afară, educarea într'un mediu superior ca orizont moral și ca înălțare sufletească completează personalitatea aceluia care este destinat a fi conducător.

A rămâne în țară — a însemnat aci în România — o cauză de inferioritate. Atingerea cu mentalitatea și cu sufletul superior al omenirii mai desăvârșite ca moral, educațiune și cultură dacă nu desăvârșeste în totdeauna, dar purifică și înalță.

Dar mai este un motiv, hotărâtor motiv acesta: aproape toți studenții cari au stat în fruntea mișcării de la 1884 au fost natuiri independente, pe când, spre a ajunge în România — afară de excepții norocoase, — se cer spinări încovoiate.

* * *

— Am vorbit mai sus despre manifestarea pe care au făcut-o studenții în fața legatiunii austro-ungare ca protestare în potruiva agresiunii, întârpuită la Cluj de către studenții unguri față de studenții români. Să mai adaug câteva amăn-

tiri asupra acestui subiect. Nu e rău ca generațiile de astăzi să le cunoască.

* * *

Agitația intrată în Universitate progresează. Cum era și firesc pentru vremile pe care le descriu, politica de partid intervine și însufletește mișcarea.

Doctorul Romniceanu simte că situația i se clatină la Universitate. Șeful guvernului Ion C. Brătianu îl sfătuiește să pună capăt agitației fiindcă nu se poate admite ca studenții să rămâie neincetată în grevă și să piardă mai mulți ani de studiu. Pe de altă parte foarte mulți studenți săraci vor să-și treacă examenele, însă spiritul de solidaritate îi împiedică să comită un act de felonie.

În sfârșit, după numeroase tratative greva se potolește.

— Partidul socialist începe să ia ființă în București. Suntem un mănunchiu de tineri hotărâți să începem lupta în această îndrumare. Dar socialismul nostru nu este încă bine definit. E un amestec de idei umanitare, generoase și democratice, doctrina socialistă, n'o înțelegem încă, de aceea dintre toți tinerii studenți cari au inaugurat mișcarea la 1884, absolut nici unul n'a rămas în rândurile socialiștilor.

De altfel elementul muncitoresc lipsea cu desăvârșire atunci.

Într-o seară doctoranzii Stăuceanu și Manicea îmi spun că o întrunire secretă și cu caracter socialist se va ține la spitalul Filantropia. Mă duc. Eram câțiva: Stăuceanu, Manicea, Paul Scorțeanu, Sabin, Spiroiu, Inotescu, Emil Frunzescu. Afară de Scorțeanu și de mine, toți ceilalți ereau mediciști. Fiindcă pentru istorie trebuie să se știe că mișcarea socialistă bucureștenă, imboldită de începuturile socialiste de la Iași, n'a început nici din pătura muncitoare nici din cauza mizeriei lumii lucrătoare ci din spitale.

După discuțiuni asupra organizării noastre în grup socialist, suntem convocați în altă seară într'una din întunecoasele chilii ale vechiului spital Colțea.

Ni se anunță o mare noutate: un nihilist rus din cei mai de frunte va fi printre noi.

Când s'a înserat ne-am strecurat ca umbrele pe sub turnul Colței și ne-am întrunit vreo 15 în odăița abia încăpătoare a unui intern. Aci am găsit pe nihilistul anunțat, acesta era Costică Dobrogeanu, devenit mai târziu Gherea în literatură.

Costică Dobrogeanu era simpatic. Arestat în timpul războiului la Brăila unde deschisese o spălătorie spre a putea trăi, a fost ridicat într-o noapte de poliția secretă rusă și trimis în Siberia. Dar, de și schiop, a putut fugi și a putut ajunge în Norvegia călătorind într-o barcă de pescari.

Cu intrarea lui Gherea în țară și apoi cu a lui Zamfir

'Arbore și cu venirea lui Constantin Mille de la Bruxelles. mișcarea socialistă începe.

Este de amintit că nici un evreu nu a fost la început în mișcare, ceva mai târziu s'a asociat d-l Sache Petreanu pe care îl vom regăsi în presă.

În București acțiunea începe cu o serie de conferințe la sala Franzelari. Cea d'întăiu conferință o țin eu asupra Prostițuției în ziua de Duminică 30 Decembrie 1884. Ședința a fost prezidată de către G. D. Paladi, ales deputat liberal disident la Bârlad, peste câțiva ani ministru liberal.

Duminica următoare a vorbit C. A. Filitis despre: Complicitatea religiunilor cu Statul.

* * *

— La Cameră debutul lui Take Ionescu.

Tânărul deputat care-și făcuse în cursul campaniei electorale din București, reputația unui mare orator, era supranumit de agenții electorali: „*Tăchiță gură de aur*”. La Cameră intrase precedat de această faimă, și, când s'a urcat la tribună ca să vorbească la Mesaj, banca ministerială era în marele complet, iar Camera cu toate băncile pline.

Discursul lui Take Ionescu a fost pretentios și rece. A fost cel mai slab discurs din toată cariera sa politică, un discurs program cu care pusese la cale, în mod sumar toate cestiunile mari.

După ce și-a sfârșit cuvântarea, Mihail Cogălniceanu a venit repede la tribuna presei — care în vechiul local al Camerei, era la nivelul incintei. Cogălniceanu era furios și după obiceiul său, mustăcea enervat.

— Asta nu a fost discurs demn de un tânăr. A fost un discurs slugarnic. N'ați văzut: după fiecare perioadă se întorcea către primul ministru ca să-i cerșească aprobarea?!

Constantin Arion, tânăr nou intrat în Cameră și el, era alături de Cogălniceanu. Arion respectuos și zâmbind spuse:

— E un debut coane Mihalache, dar nu puteți tăgădui că n'are talent.

Cogălniceanu se întoarce brusc către Costică Arion și, caui răstit:

— Domnule Arion, să știi dela mine un lucru: *Nicărei n-ai să găsești mai mult talent ca la Văcărești.*

Toată lumea a rămas tăcută! D'abia câteva zâmbete. Era o vorbă care lăsa locul cugetărei.

A doua zi Camera a acordat un lung concediu tânărului deputat de Brăila Alexandru Djuvara, care făcuse la Paris studii de pictură și care se ducea acum ca să studieze dreptul, spre a-și face o carieră.

Câteva zile mai înainte rostise un frumos discurs în Cameră. Titu Maiorescu i'a consacrat în *România Liberă* un ar-

ticol semnat de el, în care îi făcu mari elogii. Maiorescu credea să atragă pe Djuvara în partidul junimist dar n'a izbutit.

* * *

— Ion Brătianu își convocă partizanii din parlament la o întrunire intimă, acolo le spuse că dorește să remanieze ministerul, că ar fi dorit să introducă în guvern câțiva junimiști însă a constatat că partidul se împotrivesc. A cerut majorității să-i dea o indicație. Majoritarii au atacat vehement pe junimiști, iar Anastase Stolojan a sfătuit pe primul ministru să se reîntoarcă la bătrânii din partid. Cu toate că *L'Indépendance Roumaine*, foaie de opoziție conservatoare, anunța zilnic intrarea în guvern a lui Petre Carp și a lui Maiorescu, soarta junimiștilor era pecetluită.

Ministerul fu remaniat numai cu liberali în sensul următor: Ion Brătianu internele, D. Sturza instrucția, G. Leca finanțele, generalul Falcoianu războiul, Anastase Stolojan domeniile, Ion Câmpineanu, externele, Constantin Nacu justiția, generalul Radu Mihai lucrările publice.

* * *

Generalul Slăniceanu fostul șef al statului major în timpul războiului, fostul ministru de războiu căzut sub votul de blam al Senatului, după aceea anchetat spre a fi dat în judecată ca un necinstit administrator al averii Statului, moare în streinătate. Când parchetul a rupt sigiliile casei sale, în absența văduvei, a găsit un mare plic pe care sta scris: *Probe despre moralitatea puternicilor zilei.* Acest plic a dispărut. Cine știe câte lucruri pline de interes nu cuprinda dea acest plic misterios?